

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

*Moldavian Journal
of International Law
and International Relations*

*Молдавский журнал
международного права
и международных отношений*

**Nr. 3
2008**

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

Publicație periodică științifico-teoretică și informațional-practică
fondată de Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova
și Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova
ISSN 1857-1999
Apare de 4 ori pe an
Nr. 3, 2008

CONSILIUL REDACȚIONAL:

- Alexandru BURIAN**
doctor habilitat în drept, profesor universitar
(președinte)
- Natalia CHIRTOACĂ,**
doctor în drept, conferențiar universitar
(secretar științific)
- Cristina CEBAN**
doctor în drept, conferențiar cercetător
(secretar de redacție)
- Victoria ARHILIUC**
doctor habilitat în drept, profesor cercetător
- Oleg BALAN**
doctor în drept, conferențiar universitar
- Valentin BENIUC**
doctor habilitat în politologie
- Jose Luis IRIARTE ANGEL**
doctor în drept, profesor universitar (Spania)
- Anatolii KAPUSTIN**
doctor habilitat în drept, profesor universitar (Rusia)
- Sergiu NAZARIA**
doctor habilitat în politologie
- Dumitra POPESCU**
doctor în drept, profesor universitar (România)
- Alla ROȘCA**
doctor habilitat în politologie, profesor universitar
- Alexandru ROMAN**
doctor habilitat în istorie, profesor universitar
- Vasilii SACOVICI**
doctor habilitat în politologie, conferențiar universitar (Belarusi)
- Iurie SEDLEȚCHI**
doctor în drept, profesor universitar
- Leonid TIMCENCO**
doctor habilitat în drept, profesor universitar (Ucraina)

Consilier editorial: *Serghei MARAR*
Lector: *Cristina BREAZU-URSU*
Tehnoredactare computerizată: *Cristina BREAZU-URSU*

ADRESA NOASTRĂ:

str. 31 august 1989, nr. 82, Chișinău, Republica Moldova, MD 2012,
Tel. (37322) 23.33.10
Fax: (37322) 23.45.41
e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com
© Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM , 2008

**МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**
Научно-теоретический и информационно-практический журнал

Соучредители:

Институт истории, государства и права Академии наук Молдовы,
Европейский Университет Молдовы,
Молдавский государственный институт международных отношений,
Ассоциация международного права Республики Молдова

ISSN 1857-1999

Выходит 4 раза в год

№. 3, 2008

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

Александр БУРИАН

доктор юридических наук, профессор
(председатель)

Наталья КИРТОАКЭ

кандидат юридических наук, доцент
(ученый секретарь)

Кристина ЧЕБАН

кандидат юридических наук, доцент
(редакционный секретарь)

Виктория АРХИЛЮК

доктор юридических наук, профессор

Олег БАЛАН

кандидат юридических наук, доцент

Валентин БЕНЮК

доктор политических наук

Хосе Луис ПРИАТИ АНХЕЛ

доктор права, профессор (Испания)

Анатолий КАПУСТИН

доктор юридических наук, профессор (Россия)

Сергей НАЗАРИЯ

доктор политических наук

Думитра ПОПЕСКУ

доктор права, профессор (Румыния)

Алла РОШКА

доктор политических наук, профессор

Александр РОМАН

доктор исторических наук, профессор

Василий САКОВИЧ

доктор политических наук, доцент (Беларусь)

Юрий СЕДЛЕЦКИЙ

кандидат юридических наук, профессор

Леонид ТИМЧЕНКО

доктор юридических наук, профессор (Украина)

Редактор консультант: *Сергей МАРАП*

Редактор: *Кристина БРЯЗУ-УРСУ*

Компьютерная верстка: *Кристина БРЯЗУ-УРСУ*

НАШ АДРЕС:

str. 31 august 1989, nr. 82, Chişinău, Republica Moldova, MD 2012,

Tel. (37322) 23.33.10

Fax: (37322) 23.45.41

e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com

© Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, 2008

**MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS**

**Academic and informative-practical periodical publication founded by
the Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova,
European University of Moldova**

**The Moldavian State Institute of International Relations and
the Association of International Law from the Republic of Moldova**

ISSN 1857-1999

Issues 4 times a year

Nr. 3, 2008

EDITORIAL BOARD:

Alexandru BURIAN

Doctor Habilitat in Law, Professor
(head)

Natalia CHIRTOACĂ,

Doctor in Law, Associate Professor
(learned secretary)

Cristina CEBAN

Doctor in Law, Associate Professor
(editing secretary)

Victoria ARHILIUC

Doctor Habilitat in Law, Professor
Oleg BALAN

Doctor in Law, Associate Professor
Valentin BENIUC

Doctor Habilitat in Politology

Jose Luis IRIARTE ANGEL

Doctor in Law, Professor (Spain)

Anatolii KAPUSTIN

Doctor Habilitat in Law, Professor (Russia)

Sergiu NAZARIA

Doctor Habilitat in Politology

Dumitra POPESCU

Doctor in Law, Professor (Romania)

Alla ROȘCA

Doctor habilitat in Politology, Professor

Alexandru ROMAN

Doctor Habilitat in History, Professor

Vasilii SACOVICI

Doctor Habilitat in Politology, Associate Professor (Belarus)

Iurie SEDLEȚCHI

Doctor in Law, Professor

Leonid TIMCENCO

Doctor Habilitat in Law, Professor (Ukraine)

Consulting editor: *Serghei MARAR*

Lecturer: *Cristina BREAZU-URSU*

Computerized technical editing: *Cristina BREAZU-URSU*

OUR ADDRESS:

str. 31 august 1989, nr. 82, Chișinău, Republica Moldova, MD 2012,

Tel. (37322) 23.33.10

Fax: (37322) 23.45.41

e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com

© **Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM 2008**

SUMAR

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

<i>Natalia CHIRTOACĂ</i> . Suveranitatea – fundament politic și juridic al personalității juridice internaționale a statului.	8
<i>Vitalie GAMURARI</i> . Cazul generalului Pinochet: o nouă interpretare a conceptului imunității de stat acordată în raport cu comiterea unor crime internaționale?.	12
<i>Cristina CEBAN</i> . Regimul juridic de protecție a mediului marin prin reglementări internaționale	17
<i>Diana CUCOȘ</i> . Reglementarea migrației și a luptei împotriva traficului de ființe umane în context migraționist la hotarul moldo-român.	20

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

<i>Aurel BĂIEȘU</i> . Principiul reparării integrale a prejudiciului în dreptul comerțului internațional	28
<i>Oxana ROTARU, Tatiana CIAGLIC</i> . Medierea în cauze penale: noțiuni și caracteristici de ordin general trecute prin prisma legii autohtone și române.	34

RELATII INTERNAȚIONALE

<i>Alexandru BURIAN</i> . Metode și procedee de soluționare a conflictelor în politica externă a statelor	39
---	----

TRIBUNA DOCTORANDULUI

<i>Tatiana BICHERSCHI, Ruslana GROSU</i> . Particularitățile procesului de informatizare a țărilor arabe . . .	47
<i>Cristina BURIAN</i> . Fenomenul migrației internaționale în lumea contemporană (El fenómeno de la migración internacional en el mundo contemporáneo)	55
<i>Veronica SPÎNU</i> . Politica demografică a Republicii Moldova în condițiile exodului masiv al populației. .	59
<i>Rodica NICHIFOR</i> . Modelul SUA de stabilire a partenerului strategic: perspective pentru Republica Moldova	64
<i>Maricela COBZARIU</i> , Unele considerente cu privire la relația dintre spălarea banilor și finanțarea terorismului	68
<i>Oleana KINDÎBALIUC</i> . Protecția drepturilor omului în conflictele armate cu caracter neinternațional. . .	73
<i>Iulia TROMBIȚAIA</i> . Comisia internațională pentru protecția râului Dunărea: aspecte instituționale. . . .	78
<i>Ana HARUȚA</i> . Exportul de arme în contextul tensionării problematicei privind asigurarea securității internaționale	91
<i>Alexandru CAUIA</i> . Statutul juridic al jurnalistului în cadrul conflictului armat.	97

TRIBUNA DISCUȚIONALĂ

<i>Natalia KOVALEVA</i> . Rolul personalității în istorie în procesul de formare a sistemului politic al societății. (în baza exemplului rolului creativ al lui Konstantin Ușinski).	102
--	-----

NOUTĂȚI ȘTIINȚIFICE

Cerințele privind publicațiile în Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale	108
Date despre autori.	111

СОДЕРЖАНИЕ

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО

<i>Наталья КИРТОАКЭ.</i> Суверенитет как политико-правовой фундамент международно-правовой личности государства.	8
<i>Виталий ГАМУРАРЬ.</i> Дело генерала Пиночета: Новое толкование концепции государственного иммунитета, представляемого в связи с совершением некоторых международных преступлений?.	12
<i>Кристина ЧЕБАН.</i> Правовой режим защиты морской среды при помощи международных решений.	17
<i>Диана КУКОШ.</i> Регулирование миграции и борьба с торговлей людьми в миграционном контексте на молдавско-румынской границе.	20

МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

<i>Аурел БЭЕШУ.</i> Принцип полного возмещения убытков в международном коммерческом праве.	28
<i>Оксана РОТАРУ, Татьяна ЧАГЛЫК.</i> Посредничество в уголовных делах: концепция и характеристики общего порядка сквозь призму местного и румынского законодательства	34

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

<i>Александр БУРИАН.</i> Методы и процедуры разрешения конфликтов во внешней политике государств	39
--	----

Трибуна молодых ученых

<i>Татьяна БИКЕРСКАЯ, Руслана ГРОСУ.</i> Особенности процесса информатизации в арабских странах	47
<i>Кристина БУРИАН,</i> Феномен международной миграции в современном мире.	55
<i>Вероника СПЫНУ.</i> Демографическая политика в условиях массовой эмиграции населения	59
<i>Родика НИКИФОР.</i> Модель США по установлению стратегического партнерства: перспективы для Республики Молдова.	64
<i>Маричела КОБЗАРИУ.</i> Некоторые аспекты взаимоотношения процессов отмывания денег и финансирования терроризма.	68
<i>Оляна КИНДЫБАЛЮК.</i> Защита прав человека в вооруженных конфликтах немеждународного характера	73
<i>Юлия ТРОМБИЦКАЯ.</i> Институциональные аспекты деятельности международной комиссии по охране реки Дунай	78
<i>Анна ХАРУЦА.</i> Об экспорте вооружений в контексте обострения проблем международной безопасности.	91
<i>Александр КАУЯ.</i> Юридический статус журналиста во время вооруженного конфликта.	97

ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА

<i>Наталья КОВАЛЕВА.</i> О роли личности в истории в процессе формирования политической системы общества (на примере творческого наследия К.Д. Ушинского).	102
--	-----

НОВОСТИ НАУЧНОГО МИРА

Требования к оформлению рукописей направляемых для опубликования в журнале Молдавский журнал международного права и международных отношений	108
Наши авторы.	111

SUMMARY/CONTENTS

PUBLIC INTERNATIONAL LAW

<i>Natalia CHIRTOACĂ</i> . The Sovereignty as the political and legal fundament of the state international legal personality	8
<i>Vitalie GAMURARI</i> . The Case of General Pinochet: a New Interpretation of the Concept of State Immunity Afforded in Relation with the Commitment of Certain International Crimes?	12
<i>Cristina CEBAN</i> . The jurisdictional regime of protection of the maritime environment through the international regulation.	17
<i>Diana CUCOȘ</i> . Regulating Migration and Combating Trafficking in Human Beings in the Migration Context at the Moldovan-Romanian Border	20

PRIVATE INTERNATIONAL LAW

<i>Aurel BĂIEȘU</i> . The principle of full compensation of damage in the International Trade Law	28
<i>Oxana ROTARU, Tatiana CIAGLIC</i> . Mediation in Criminal Cases in The National Legislation and The Legislation of Romania	34

INTERNATIONAL RELATIONS

<i>Alexander BURIAN</i> . The methods and the proceedings as solving the conflicts in the foreign politics of the states	39
--	----

THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS

<i>Tatiana BICHERSCHI, Ruslana GROSU</i> . The peculiarities of information process in arabic countries. . .	47
<i>Cristina BURIAN</i> , The international migration in The Contemporary World	55
<i>Veronica SPÎNU</i> . Demographic policy on the conditions of the mass exodus of population.	59
<i>Rodica NICHIFOR</i> . The USA model to establish the strategic partnership: perspectives for the Republic of Moldova	64
<i>Maricela COBZARIU</i> , Some considerations in money laundering and terrorism financing	68
<i>Oleana KINDÎBALIUC</i> . Protection of Human Rights in the non international armed conflicts	73
<i>Iulia TROMBIȚAIA</i> . International Commission for the protection of the Danube river: institutional aspects	78
<i>Ana HARUȚA</i> . The arms trade in the context of acute problems of international security	91
<i>Alexandru CAUIA</i> . The Legal Statute of Journalist in an Armed Conflict	97

THE TRIBUNE OF DISCUSSION

<i>Natalia COVALEVA</i> . The role of the Personality in the History in the process of Formation of Political System of the Society (On the Example of creative heritage K.D Ushinsky)	102
--	-----

SCIENTIFIC NEWS

The requirements regarding the publications in the Moldavian Journal of International Law and International Relations	108
About authors.	111

SUVERANITATEA – FUNDAMENT POLITIC ȘI JURIDIC AL PERSONALITĂȚII JURIDICE INTERNAȚIONALE A STATULUI

Natalia Chirtoacă,

doctor în drept, conferențiar universitar

THE SOVEREIGNTY AS THE POLITICAL AND LEGAL FUNDAMENT OF THE STATE INTERNATIONAL LEGAL PERSONALITY

The sovereignty is the main characteristic of a state, the background equally from political and legal measure of the state quality, as a subject of international law. During the process of state enlighten the hardest target to attend is fulfilling of the sovereignty in a complete measure at the national and international level. Therewith, the sovereignty is the main determinant element for existence and functioning of the state, being developed in the same time as the state appearance, being as old as the state and being inseparable of it.

СУВЕРЕНИТЕТ КАК ПОЛИТИКО-ПРАВОВОЙ ФУНДАМЕНТ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ ЛИЧНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Суверенитет это основной элемент государства, политико-правовой фундамент, подразумевающий неотчуждаемое качество субъекта международно права. В процессе построения государственности, наиболее сложной задачей является осуществление суверенитета в полном объеме как на внешнем, так и на внутреннем уровне. Вместе с тем, суверенитет, являясь составным, определяющим элементом существования и функционирования государства, является неотделимым от него.

Statele s-au format, de-a lungul timpului, ca rezultat al războaielor și al cuceririi de teritorii, prin partaj succesoral, prin căsătorii între familii monarhice¹ etc. În literatura de specialitate se menționează că „dreptul internațional este din sfera publicului și punctul de pornire este statul”².

Statul poate fi definit ca o instituție suprastructurată, care reglementează, pe plan național și internațional, organizarea politică și administrativă a unui teritoriu bine definit; modul de organizare social-politică și administrativă a unei comunități³.

Crearea unui stat independent trebuie să fie bazată pe principiul egalității în drepturi a popoarelor și al dreptului lor de a dispune de ele însele⁴. Încălcarea acestui drept și nerespectarea principiului neamestecului în treburile interne ale statelor reprezintă acte ilicite și pot fi contestate și sancționate potrivit dreptului internațional.

Noile state se bucură de calitatea de subiect de drept internațional din momentul apariției, celelalte state trebuind să respecte drepturile suverane ale acestora. Calitatea statului ca subiect de drept internațional se exprimă prin capacitatea de a dobândi și de a-și asuma totalitatea drepturilor și obligațiilor cu caracter internațional⁵ și obligația benevolă de a le respecta⁶. Statele nu sunt numai subiecte ale dreptului internațional, ci și creatoare ale acestui drept. Calitatea de personalitate juridică internațională a statului se ca-

racterizează prin: suveranitatea asupra teritoriului său și persoanelor care se află pe acest teritoriu.

Pentru a putea califica o anumită entitate ca stat având personalitate juridică internațională se cer luate în considerare anumite criterii. Practica internațională se referă, în general, la criteriile „clasice” dezvoltate de dreptul constituțional, care au în vedere trei elemente fundamentale ale existenței statului: două de ordin sociologic – populația și teritoriul, iar al treilea – un element politic – existența unui guvern.

Fiind o colectivitate organizată, suverană și independentă situată pe un anumit spațiu, statul are calitatea de subiect de drept atât în raport cu ordinea internă cât și cu cea internațională⁷. Ceea ce îi conferă această dublă calitate este caracterul suveran al puterii sale. În baza acestei puteri, statul are dreptul de a guverna societatea în interior și de a stabili raporturi cu alte state⁸, în exterior, în condiții de deplină egalitate. Dacă latura internă a suveranității statului privește puterea sa de comandă în interior, concretizată în elaborarea unor norme cu caracter general și în urmărirea aplicării acestora în practica socială (realizarea ordinii de drept), latura externă privește comportamentul statului în societatea internațională, raporturile sale cu celelalte state⁹. Astfel, suveranitatea este temeiul politic și juridic al personalității juridice internaționale a statului și determină aria de manifestare a acestei calități.

Cea mai completă definiție a noțiunii de stat a fost dată de Convenția de la Montevideo¹⁰, care este acceptată ca reflectând, în termeni generali, condițiile statalității în dreptul internațional.

Potrivit acestei convenții, „Statul ca personalitate internațională trebuie să întrunească următoarele condiții:

- teritoriu determinat;
- populație permanentă;
- guvern;
- capacitatea de a intra în relații cu alte state”¹¹.

Întrunirea celor trei elemente: populație, teritoriu și guvern constituie premisa, dar nu conduce direct la recunoașterea ca stat a entității date și nici nu explică această calitate în sensul dreptului internațional. Aceste elemente caracterizează statul din punct de vedere politic și social, dar în doctrină se arată că drept criteriu al existenței statului ar trebui să fie luat un element de ordin juridic – suveranitatea¹². Astfel, suveranitatea constituie elementul definitoriu al existenței statului (o trăsătură esențială a puterii de stat)¹³ manifestându-se odată cu apariția acestuia, fiind la fel de veche ca statul însuși și inseparabilă de acesta.

În literatura de specialitate, suveranitatea a fost definită ca fiind „supremația unică, deplină și indivizibilă a puterii de stat în limitele frontierelor teritoriale și independența acesteia în raport cu orice altă putere”¹⁴.

Suveranitatea este caracteristica de bază a statului, fundament în egală măsură politic și juridic al calității statului de subiect de drept internațional¹⁵.

În procesul edificării statalității obiectivul cel mai greu de atins este exercitarea suveranității în deplină măsură pe plan intern și pe cel extern. Totodată, suveranitatea este elementul determinant pentru existența și funcționarea unui stat.

“Suveranitatea” și corolarul ce-o acompaniază, al egalității statelor, a fost numită “doctrina constituțională de bază a dreptului internațional”. Suveranitatea este piatra de temelie a retoricii internaționale despre independența statului și libertatea de acțiune.

Probabil, nu există concept al cărui sens să fie mai controversat decât cel de suveranitate. Este un fapt incontestabil că acest concept, din momentul în care a fost introdus în știința politică și până astăzi, n-a avut un sens care să fie agreat pe plan universal. De-a lungul timpului conceptul de suveranitate a evoluat în funcție de scopurile societății, de interesele și valorile ce trebuiau protejate, conținutul ei deosebindu-se de la o orânduire socială la alta, mergându-se de la afirmarea și justificarea ca realitate și principiu, la negarea suveranității, inclusiv la considerarea ei ca sursă a conflictelor dintre state.

Cel puțin o parte a dificultății în definirea suveranității rezidă în faptul că acest termen își are rădăcinile în cuvântul suveran, în ale cărui mâini se găsea puterea spirituală și seculară “absolută”.

Suveranitatea poate fi definită ca putere absolută, ca putere a unui stat de a conduce și de a constrânge sau, și mai larg, ca supremația puterii de stat pe plan intern și independența statului, pe plan extern, față de orice altă putere. Pe plan intern, suveranitatea înseamnă dreptul exclusiv și legitim al statului de a reglementa viața societății în ansamblu, prin emiterea legilor și altor reguli juridice, și de a aplica sancțiuni în numele interesului general. Pe plan extern, suveranitatea presupune capacitatea de a intra în relații cu alte state pe baze legitime, conform dreptului internațional¹⁶.

Conceptele moderne privitoare la suveranitate au pus deseori întrebarea dacă se poate vorbi de “suveranitate absolută” a statelor, o putere deasupra dreptului internațional. Sunt puțini aceia care ar fi de acord astăzi cu o asemenea idee¹⁷. Viața internațională contemporană evidențiază coexistența unor state suverane. Însă, suveranitatea în plan internațional nu poate fi absolută, tocmai pentru că ea trebuie să asigure toleranță și respect pentru suveranitatea altor state.

Statele, în temeiul suveranității lor, au dreptul de a-și alege și promova în mod liber sistemul lor politic, economic, social și cultural, de a-și organiza viața politică, economică și socială în conformitate cu voința și interesele poporului, fără amestec din afară, și de a-și alege propria politică internă și externă, de a se pronunța în toate domeniile cu puterea ultimului cuvânt¹⁸.

Odată cu schimbările din lumea contemporană, caracterizată prin procese de integrare, regionalizare, globalizare, s-a modificat și conținutul conceptului de suveranitate¹⁹. Teoreticienii acceptă inexistența unei suveranități absolute, statele delegând un grup de competențe unor organisme internaționale, supuse dreptului internațional. Statele, în calitate de actori ai relațiilor internaționale, sunt conștiente de interdependența mutuală dintre state și de imposibilitatea unui stat de a-și extinde pretențiile asupra unui teritoriu mai larg decât cel recunoscut ca aparținând lui.

Principiile unanim recunoscute ale dreptului internațional, cum ar fi interdicția ca un stat să-și impună voința asupra teritoriului altui stat, cu excepția unor situații speciale (protecția propriilor cetățeni) sau să înceapă un război, responsabilitatea statelor pentru acte săvârșite pe teritoriul său care pot dăuna altui stat, folosirea echitabilă a resurselor de apă de care depind și alte state, precum și de obligațiile luate de stat în calitate de membru al organizațiilor internaționale, organizațiilor suprastatale, regionale, etc., toate acestea limitează suveranitatea, pe plan internațional²⁰.

În cazul suveranității externe intervine și problema recunoașterii, care în ultimul timp, nu este tratată ca o condiție a suveranității statului. Specialiștii în domeniu²¹ afirmă că suveranitatea nu este creată de recunoaștere, dar nici nu este distrusă de nerecunoaștere. Însă, recunoașterea internațională exprimată, de obicei, prin acceptarea statului nou creat în Organizația Națiunilor Unite, este văzută ca o legalizare și legitimize internă a suveranității unei entități politice. Nerecunoașterea afectează suveranitatea, lipsind-o de una din caracteristicile esențiale ale statului – capacitatea de a intra în relații cu alte state. Pe de altă parte, nerecunoașterea este condiționată de factori obiectivi (ilegalitatea constituirii statului, pericolul pe care acesta îl reprezintă pentru comunitatea internațională), care fac ca suveranitatea unei entități politice să fie nedorită.

Suveranitatea internă a statului este limitată prin obligația de a respecta drepturile omului și cetățeanului în felul în care acestea sunt consacrate în dreptul internațional și consemnate în Constituție. Limitările condiționate de normele dreptului internațional prezintă vreun pericol pentru suveranitatea statului, decât în cazul nerespectării lor.

Mulți dintre autori (Ian Brownlie, James Crawford) pun semnul egalității între suveranitate și independență, autoritatea fundamentală a unui stat de a-și exercita puterea, fără a fi subordonat vreunei puteri din afară. Într-adevăr, recomandarea criteriului independenței ca fiind singurul relevant în a determina dacă un stat este sau nu deplin suveran este importantă²².

Garantul suveranității constă în independența statului, între ele existând o interacțiune foarte strânsă, întrucât, numai independența națională și economică a statului asigură exercitarea deplină a suveranității. Din acest motiv se folosește și formula “principiul suveranității și independenței naționale”. Suveranitatea și independența națională constituie valorile-nucleu ale unuia dintre principiile fundamentale ale dreptului internațional, care guvernează relațiile dintre state.

Totuși, este important să ținem cont de faptul că ceea ce este semnificativ este autoritatea sau capacitatea unui stat de a hotărî în privința relațiilor cu puterile din afară. În exercitarea suveranității sale, statul trebuie să se comporte ca un membru integrat în societatea internațională și să respecte principiile și normele dreptului internațional printre care îndeosebi, suveranitatea și independența națională a altor state, egalitatea lor în drepturi, și să procedeze, după caz, și la acțiuni de informare și consultare în vederea găsirii unor soluții viabile problemelor cu care se confruntă.

Fiind un fenomen social-politic, obiectiv și viabil, suveranitatea se caracterizează prin exclusivitate, indivizibilitate, inalienabilitate, având un caracter original și plenar.

Exclusivitatea se exprimă prin aceea că teritoriul unui stat nu poate fi supus decât unei singure suveranități. Prin caracterul indivizibil al suveranității se înțelege că ea nu poate fi fragmentată, atributele ei neputând aparține într-un stat mai multor titulari, iar inalienabilitatea desemnează faptul că suveranitatea nu poate fi abandonată sau cedată altor state sau organizații internaționale. Caracterul original și plenar este determinat de faptul că suveranitatea aparține statului și nu îi este atribuită din afară, iar prerogativele puterii de stat cuprind totalitatea domeniilor de activitate – politic, economic, social, cultural etc.

Trebuie să menționăm că, în raporturile dintre state condiția *sine qua non* a unor raporturi normale viabile, a unui climat de pace și înțelegere între națiuni îl constituie respectul reciproc al suveranității și independenței naționale.

Astfel, conceptul de suveranitate nu este un concept care să fie folosit pentru a explica ceea ce statul face sau poate alege să facă, ci este un principiu care susține faptul că trebuie să existe o autoritate supremă în interiorul comunității politice, dacă această comunitate există.

Referințe bibliografice:

¹ Anghel, I. M. Subiectele de drept internațional. – București: Editura Lumina-Lex, 2002. p. 56-59.

² Комаровский, Л. А. Основные вопросы науки международного права. – Москва: 1895. с. 33-34.

³ Dicționar Enciclopedic. – Chișinău: Editura „Cartier”, 2001.

⁴ Negru, B., Negru, A. Teoria generală a statului și dreptului [curs universitar]. – Chișinău: Bons Offices, 2006. p. 134.

⁵ Capacitatea de a dobândi drepturi și de a-și asuma obligații cu caracter internațional se identifică cu personalitatea juridică internațională a entității în cauză.

⁶ Ecobescu, N., Duculescu, V. Drepturile și obligațiile fundamentale ale statelor. – București: 1976. p. 15; Бараташвили, Д. И. Принцип суверенного равенства государств в международном праве. – Москва: Издательство „Наука”, 1978. с. 101.

⁷ Popescu, D., Drept internațional public, ed. Universității Titu Maiorescu, București, 2005, p. 54; Carreau, D. Droit international. – Paris: A. Pedone, 7-e édition, 2001. p. 17.

⁸ Naess. Community and lifestyle. – England: Cambridge, 1984. p. 397.

⁹ Popa, V.N. Teoria generală a dreptului. – București: AC-TAMI, 1998. p. 62-63.

¹⁰ Convenția de la Montevideo din 1933, cu privire la drepturile și obligațiile statelor.

¹¹ Art. 1 din Convenția de la Montevideo din 1933, cu privire la drepturile și obligațiile statelor.

¹² Anghel I. M., op.cit., p. 105-106.

¹³ Аваков, М.М. Правопреемство освободившихся государств. – Москва: Издательство „Международные отношения”, 1983. с. 29.

¹⁴ Popescu, D., op. cit., p. 55; Anghel, I. M., op. cit., p. 107.

¹⁵ Ануфриева, Л.П., Бекашев, Д.К., Бекашев, К.А. Международное публичное право. – Москва: Издательство „Проспект”, 2004. с. 148.

¹⁶ Mița-Beșteliu, R. Drept internațional: introducere în dreptul internațional public. – București: Editura ALL, 2003. p. 84-85.

¹⁷ Popescu, D., op. cit., p. 58.

¹⁸ Dupuy, P. M. Droit international public. 5-em édition. – Paris: Dalloz, 2000. p. 91.

¹⁹ Popescu, D., op. cit., p. 57.

²⁰ În prezent, suveranitatea nu mai poate fi considerată nici absolută, nici relativă, deoarece sub aspectul exercitării sale este supusă unor limitări complexe de natură diferită (recursul în fața

Curții Europene pentru Drepturile Omului; mecanismul de integrare în UE).

²¹ Popescu, D., op. cit., p. 56; Mița-Beșteliu, R. Drept internațional public. – București: Editura ALL BECK, vol. 1, 2005. p. 85-87; Mazilu, D. Dreptul internațional public. 2 vol. – București: Editura Lumina-Lex, vol. 1, 2001. p. 36-37.

²² Dupuy, P. M., op.cit., p. 21; Mița-Beșteliu, R., op.cit., 2003. p. 86-87.

CAZUL GENERALULUI PINOCHET: O NOUĂ INTERPRETARE A CONCEPTULUI IMUNITĂȚII DE STAT ACORDATĂ ÎN RAPORT CU COMITEREA UNOR CRIME INTERNAȚIONALE?

Gamurari Vitalie,
doctor în drept,
conferențiar universitar, ULIM

THE CASE OF GENERAL PINOCHET: A NEW INTERPRETATION OF THE CONCEPT OF STATE IMMUNITY AFFORDED IN RELATION WITH THE COMMITMENT OF CERTAIN INTERNATIONAL CRIMES?

The House of Lords of Great Britain had to give a report on the case of Pinochet concerning the compatibility of mandate for temporary arrest of senator Pinochet, issued by an English judge after a request from Spain, and the immunity which belonged to him as a former head of state.

In accordance with the decision of the Court a former head of state enjoys the immunity in the time when he executes his function, which doesn't include the immunity from arrest or extradition connected with the commitment of "international crimes".

ДЕЛО ГЕНЕРАЛА ПИНОЧЕТА: НОВОЕ ТОЛКОВАНИЕ КОНЦЕПЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОГО ИММУНИТЕТА, ПРЕДСТАВЛЯЕМОГО В СВЯЗИ С СОВЕРШЕНИЕМ НЕКОТОРЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ?

Палата Лордов Великобритании в деле Пиночета должна была дать ответ на вопрос о совместимости мандата о временном аресте Сенатора Пиночета, выданного английским судьей по запросу Испании и иммунитетом которым он пользовался как бывший глава государства.

В соответствии с решением Суда бывший глава государства пользуется иммунитетом при выполнении должностных функций, что не включает иммунитет относительно ареста или экстрадиции при совершении «международных преступлений».

Evoluția instituției răspunderii penale individuale pentru comiterea crimelor internaționale după cel de-al Doilea Război Mondial este evidentă. Aceste constatări vin să atenționeze caracterul recunoașterii unei competențe universale pentru reprimarea violărilor grave de drept internațional umanitar aplicabil atât conflictelor armate internaționale, cât și celor non-internaționale.

Printre categoriile clasice de infracțiuni, ce antrenează răspunderea penală individuală în timp de conflicte armate internaționale, sunt două cu caracter universal pentru care există competența universală pentru a urmări autorii lor, acestea fiind crima de genocid și crimele contra umanității.

Referindu-ne la posibilitatea aplicării jurisdicției universale de către state în raport cu unele categorii de persoane ce se bucură de anumite privilegii și imunități conform dreptului internațional, menționăm că în literatura de specialitate nu există o opinie unanimă expres acceptată. În plus, nici practica judiciară internațională nu este suficient de bogată în acest domeniu.

Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale (CPI), în partea a 9-a, prevede regimul de cooperare, care obligă statele-participante să coopereze cu CPI la cererea instituției. Art.98 însă prevede anumite coliziuni între obligațiile statelor-participante de a coopera cu Curtea și alte obligații în baza dreptului internațional, pe care le pot avea. De exemplu, pentru a conștientiza această prevedere și influența ei asupra practicii Curții, este important să ne imaginăm natura și domeniul de aplicare a normelor de drept internațional ce pot impune unele probleme în legătură cu demersul de cooperare. Iată de ce ne-am fixat atenția asupra analizei celui mai „problematic” grup de norme: normele de drept internațional ce se referă la imunitate și statutul lor conform prevederilor dreptului internațional public, în special a celor ce se referă la urmărirea penală pentru crimele de genocid, crimele contra omenirii și crimele de război, prevenirea cărora constituie obiectivul principal al Statutului de la Roma. Printre aceste imunități se enumeră

imunitatea de stat, acceptată de dreptul internațional cutumiar, imunitățile diplomatice și consulare, imunitățile forțelor armate staționate pe teritoriul altui stat prevăzute de acordurile ce reglementează statutul acestora (SOFA). În lucrarea de față ne vom opri doar la imunitatea de stat, bazându-ne, în special pe cazul generalului Pinochet, examinat de Camera Lorzilor din Marea Britanie.

Conform principiului egalității suverane a statelor, nici un stat nu este în drept să emită acte, ce ar avea un caracter obligatoriu pentru un alt stat, regulă ce a existat în formă cutumiară timp de mai multe secole și reiese din principiul medieval *par in parem non habet imperium*.¹ Rezultă că dreptul internațional cutumiar din cele mai vechi timpuri cunoștea principiul imunității statului în raport cu jurisdicția altor state. Imunitatea reprezintă o excepție de la jurisdicția statului sau limitarea ei.² De regulă, statul nu-și poate exercita jurisdicția în raport cu un alt stat sau față de persoana cu funcție de răspundere ce reprezintă acest stat, chiar dacă fapta respectivă a fost comisă pe teritoriul statului în cauză sau cade sub jurisdicția lui.³ Referindu-ne la dreptul penal, constatăm că, în cazul imunității, posesorul nu numai că nu poate fi transmis instanței judiciare, dar față de el nu pot fi aplicate orice alte măsuri, inclusiv – extrădarea unui alt stat sau predarea unei instanțe judiciare internaționale.

Imunitatea de stat servește două obiective. Primul – asigurarea posibilității statului de a-și exercita funcțiile în afara oricărui amestec din exterior. Cea de-a doua, poate mai puțin importantă – garantarea demnității statului, căruia îi poate fi adus prejudiciu în cazul în care un stat suveran va fi impus să îndeplinească dispozițiile unui alt stat.⁴ Evident că obiectivul principal – garantarea unei funcționări normale a statului – este supusă pericolului într-o măsură mai mare în cazul procedurii *mala fide* din partea instanțelor judiciare.

Subiect al dreptului, pe care imunitatea de stat este chemată să-l protejeze de acțiunile în instanțele străine și de obligațiile în baza actelor administrative ale altor state, este însuși statul. Doar statul și nicidecum individul poate renunța la imunitate.⁵ Însă ar fi fost foarte simplu să depășim imunitatea de stat, în cazul în care ar fi existat posibilitatea pornirii urmăririi sau adoptarea unui act în raport cu persoanele cu funcții de stat, și nu contra statului. Iată de ce imunitatea de stat există nu doar pentru stat ca persoană juridică, ci și pentru persoane cu funcții de stat. Deoarece jurisdicția CPI se răsfrânge doar asupra indivizilor și nu a statelor, anume această imunitate derivată a persoanelor cu funcții de răspundere nu trebuie luată în considerație în legătură cu art.98 al Statutului de la Roma.⁶

Examinând imunitatea derivată a persoanelor cu funcții de răspundere, este important să deosebim două tipuri de imunitate. Primul tip, așa-numita imunitate *ratione materiae*, cuprinde acțiunile oficiale ale persoanei în cauză, altfel spus, acțiunile comise de această persoană în cadrul exercitării obligațiilor de serviciu. Pentru a deosebi acțiunile oficiale de acțiunile efectuate în mod privat, este necesar a determina scopul acțiunii (de exemplu, restabilirea ordinii publice) și nu faptul dacă a fost sau nu acțiunea dată legitimă din punct de vedere al legislației interne sau al dreptului internațional. La aceasta s-a referit și lordul Hutton în cea de-a treia hotărâre a Camerei Lorzilor în cazul Pinochet.⁷ Esența juridică principală, protejată de imunitatea *ratione materiae* este demnitatea statului. Se consideră că pornirea dosarului contra unei persoane de stat, pentru acțiunile comise în exercitarea funcțiilor de serviciu, poate fi echivalat cu înaintarea acțiunii contra statului și constituie atentat la suveranitatea lui.

Cel de-al doilea tip de imunitate a persoanelor cu funcții de răspundere, așa-numita imunitate *ratione personae*, reprezintă o imunitate absolută, adică nu doar protejează persoana respectivă atunci când ea acționează din numele statului, ci o și îndepartează totalmente de instanțele judiciare ale altor state, indiferent de calitatea în care apare – oficială sau privată. Grupul din care fac parte asemenea persoane, reprezentanți ai statului, este destul de limitat – șeful de stat, șeful guvernului și ministrul afacerilor externe, în perioada în care ei se află în străinătate, bucurându-se de imunitate *ratione personae* doar pentru perioada în care ocupă funcția dată. Odată cu părăsirea postului ocupat încetează și imunitatea *ratione personae*, rămânând doar imunitatea *ratione materiae* în raport cu acțiunile comise în timp ce-și exercitau obligațiile de serviciu.⁸ Deși nu sunt exprese frontierele utilizării imunității *ratione personae* în raport cu acțiunile ce sunt comise în mod privat, nu există cazuri de pornire a dosarelor penale contra unui șef de stat în exercițiu.

Valorile protejate de imunitatea *ratione personae* prevalează asupra valorilor protejate de imunitatea *ratione materiae*. Imunitatea *ratione personae* protejează posibilitatea statului de a funcționa și nu doar demnitatea acestuia. Spre deosebire de alți reprezentanți ai statului, cum ar fi, de exemplu, funcționarii publici – șeful de stat nu poate fi înlocuit ușor. Reiese că acțiunile procesuale, inclusiv arestul, îndreptate contra șefului de stat sau a altor persoane cu funcții înalte, pot submina în mod grav capacitatea statului de a-și exercita funcțiile în mod corespunzător, evidențiind funcția de menținere a păcii. Anume din aceste considerente, imunitatea *ratione personae* acordă protecție absolută față de orice formă de exercitare a jurisdicției din par-

tea unui stat străin, în timp ce imunitatea *ratione materiae* include doar acțiunile ce țin de exercitarea obligațiilor de serviciu și nu acordă niciun fel de protecție în caz de examinare de către instanța judiciară a unui alt stat a acțiunilor comise în calitate de persoană privată. Din aceleași considerații imunitatea *ratione personae* încetează, atunci când expiră termenii împuternicirilor persoanei ce deținea o funcție înaltă, deoarece de ea nu mai depinde funcționarea normală a statului, astfel, imunitatea *ratione materiae*, ce acoperă doar faptele comise în calitate oficială, este suficientă pentru garanțarea demnității statului.

Între timp, imunitatea ce protejează statul ca subiect de drept servește ambelor obiective menționate. Ea asigură capacitatea de funcționare a statului în afara unui amestec din străinătate, alte state nu-și pot exercita jurisdicția ca să impună sau chiar să constrângă un stat să facă ceva și garantează demnitatea statului, deoarece autoritățile altor state nu au dreptul să pună un stat într-o situație dificilă, adoptând o hotărâre cu privire la legalitatea acțiunilor acestuia.

Deși, de la bun început, imunitatea statului străin era absolută,⁹ dreptul internațional contemporan admite unele excepții de la imunitatea de stat. Așa de exemplu, astăzi este pe larg răspândit faptul că imunitatea se aplică doar în cazul *acta iure imperii*, cum ar fi acțiunile statului în cadrul exercitării împuternicirilor guvernamentale. Din contra, atunci când statul participă la schimbul comercial ca subiect privat (*iure gestionis*), el posedă drepturile persoanei juridice private și, respectiv, poate fi atras la răspundere civilă de către instanțele judiciare străine în legătură cu obligațiile ce apar în urma activității comerciale.

Referindu-ne la cazul Pinochet, examinat de Camera Lorzilor, atenționăm că poate exista și o altă excepție de la regula imunității de stat. În viziunea noastră, încălcarea drepturilor omului ce poate echivala cu infracțiunile cele mai grave, cum ar fi genocidul, crimele contra omenirii și crimele de război, urmează a fi exclusă din categoria faptelor comise asupra cărora se extinde principiul imunității de stat. Grație prevederilor art. IV al Convenției cu privire la genocid din 1948, în privința crimei de genocid, există, cât de cât o claritate. Referindu-ne la argumentele expuse în cadrul procesului Pinochet, constatăm și o altă regulă – Convenția cu privire la tortură din 1987 anulează majoritatea imunităților, atunci când este vorba despre aplicarea torturii. O poziție analogică o are și dreptul de Geneva în raport cu crimele de război.

În raport cu analiza celorlalte tipuri de crime (crimele contra omenirii, crimele de război comise în timp de conflict armat neinternațional), cazul Pinochet poate fi considerat ca punct de reper, fiindcă reflectă practica statelor și *opinio juris*, conține o argumentare

logică și temeinică pentru elaborarea atitudinii față de problema imunităților în cazul în care se comit crime conform dreptului internațional cutumiar.

Este recunoscut faptul că hotărârile adoptate de instanțele naționale trebuie examinate în calitate de practică de stat și nu există dubii că reprezintă în același timp și *opinio juris*.¹⁰ Să încercăm să examinăm decizia celor șapte membri ai Camerei Lorzilor, ce au adoptat hotărârea decisivă și definitivă în cazul Pinochet, ce se referă la infracțiunile grave. Evident că judecătorii ar fi acordat imunitate șefului de stat în exercițiu în orice condiții. Ei au constatat că imunitatea *ratione personae* protejează beneficiarul de urmărirea penală, chiar și în raport cu infracțiunile grave, inclusiv torturile în conformitate cu prevederile Convenției cu privire la tortură.¹¹

În același timp, cele expuse nu se referă la imunitatea *ratione materiae*, care era unica formă a imunității de stat ce putea fi acordată lui Pinochet ca fost șef de stat. Majoritatea judecătorilor erau de părere că, fiind stat-parte la Convenția contra torturii, Chili nu avea dreptul să facă referință la imunitate *ratione materiae* din considerentele expuse de lordul Wilkinson: „conform Convenției crima internațională ce constă în aplicarea torturii, poate fi comisă doar de persoane ce ocupă o funcție de răspundere sau ce apar în postură oficială (art. I (1)). Aceste persoane, de regulă, se bucură de imunitate. În asemenea situații, urmărirea penală bazată pe învinuirea de tortură nu poate fi aplicată în afara jurisdicției statului Chili, în caz că Chili nu va renunța la dreptul de a acorda imunitate funcționarilor săi înalți. Astfel, structura jurisdicției universale în raport cu infracțiunea de tortură, comisă de persoane cu funcții de răspundere, ar fi fost neeficientă și unul din obiectivele principale ale Convenției contra torturii – crearea unui sistem, ce ar duce la imposibilitatea exonerării de răspundere a persoanelor ce au aplicat tortura – ar fi rămas neîndeplinită”.¹²

Însă hotărârea emisă în cazul Pinochet ar fi avut importanță limitată pentru protecția drepturilor omului, în cazul în care ea s-ar fi extins în exclusivitate asupra cazurilor de tortură, prevăzute de Convenția nominalizată. În realitate, patru din cei șapte lorzi-judecători au examinat și s-au expus asupra problemei imunității într-un context mai larg al crimelor grave, opinii au fost reflectate în expunerile lor separate.

Din cele patru opinii separate, o construcție mai puțin logică a fost expusă de lordul Hope, iar punctul de reper al analizei imunității, în opinia noastră, pur și simplu induce în eroare. La început lordul Hope aduce citate din raportul lordului Slynn, ce se referă la prima hotărâre a Camerei Lorzilor în cazul Pinochet. Lordul Slynn insista că imunitatea *ratione materiae* a

șefului de stat este aplicată în mod automat, cu condiția că ea nu este anulată de un tratat internațional. La rândul său, lordul Hope nu s-a alăturat opiniei, conform căreia Convenția contra torturii anulează imunitatea pentru ex-șefii de stat.¹³ Așa dar, contextul în care este expusă opinia permite să constatăm că lordul Hope nu susține ideea acordării imunității *ratione materiae* șefului de stat. Însă acest lucru pare a fi straniu, deoarece, spre deosebire de lordul Hope, lordul Slynn s-a expus pentru acordarea imunității lui Pinochet. În realitate, ajungând la finele argumentării lordului Hope, se clarifică că între el și lordul Slynn nu există o poziție unică referitor la prezența imunității în raport cu infracțiunile grave, în caz că statul nu a renunțat la ea în baza unui acord internațional. Lordul Hope susținea: „Șeful de stat se bucură de imunitatea *ratione personae* atâta timp cât ocupă acest post, iar acordarea imunității *ratione materiae*, la care el pretindea demisionând, trebuie să i se refuze. Nu doresc să privesc acest caz din punct de vedere al unui refuz de la imunitate, precum nu sunt de acord cu faptul că Convenția contra torturii prezumă privarea foștilor șefi de stat de imunitatea *ratione materiae* în raport cu orice caz de aplicare a torturii de către persoanele ce activează în calitate oficială, după cum și este prevăzut în art.1. Aceasta ar însemna doar că obligațiile recunoscute conform dreptului internațional cutumiar în cazul unor asemenea infracțiuni grave, la momentul ratificării Convenției de către Chili, posedă forța necesară pentru a respinge argumentele expuse de Chili, bazate pe imunitatea *ratione materiae*, împotriva exercitării de către Marea Britanie a jurisdicției în raport cu infracțiunile comise ulterior”.¹⁴

Nu prezintă dubii faptul că în opinia lordului Hope, dreptul internațional cutumiar exclude imunitatea nu doar în caz de tortură, ci și în cazul „altor infracțiuni internaționale grave”.

La rândul său, lordul Hutton consideră că Pinochet nu avea dreptul să pretindă la imunitatea *ratione materiae* în legătură cu învinuirea în aplicarea torturii, deoarece aplicarea torturii nicidecum nu poate fi considerată ca exercitare a funcției deținute.¹⁵ Însă cu mult mai important este că, cu excepția Convenției contra torturii, toate sursele la care face referință lordul Hutton pentru a-și argumenta poziția, exclud imunitatea în raport cu orice infracțiune gravă. În plus, lordul Hutton, în mod expres, echivalează tortura și celelalte infracțiuni grave: „Odată cu finisarea celui de-al doilea Război Mondial, comunitatea internațională a recunoscut unanim faptul că unele infracțiuni sunt într-atât de grave și au un caracter inuman, încât ele pot fi considerate infracțiuni contra dreptului internațional, comunitatea internațională fiind obligată să atragă la răspundere persoana ce a comis aseme-

nea infracțiuni. Tortura a fost recunoscută a fi una din ele”.¹⁶ De aici rezultă că infracțiunile grave în general nu pot fi atribuite faptelor comise în cadrul exercitării împuternicirilor funcționale și, deci, imunitatea este exclusă nu doar în cazul torturii, ci și al tuturor infracțiunilor grave.

O altă argumentare, cea a lordului Millet, este puternic bazată pe Convenția contra torturii. Însă în opinia lordului Millet, cauza ce nu permite lui Pinochet să pretindă imunitatea nu constă în faptul că Chili a ratificat Convenția contra torturii, ci în aceea „că nu a existat o imunitate la care s-ar fi putut renunța”.¹⁷ Și în continuare „este imposibil să presupunem că dreptul internațional ar fi prevăzut o infracțiune ce are un caracter *jus cogens* și, în același timp, – imunitate de urmărire pentru asemenea infracțiune – ambele prevederi având aceeași putere juridică”.¹⁸ Confirmarea faptului că lordul Millet într-adevăr este părtaș al privării de imunitate în caz de comitere a infracțiunilor internaționale, ce trebuie calificate drept *jus cogens*, din care fac parte evidentă și infracțiunile grave, o găsim în cuvintele de încheiere: „în viitor cei ce comit fapte inumane contra populației civile, trebuie să fie pregătiți să fie atrași la răspundere, dacă dorim ca drepturile fundamentale ale omului într-adevăr să fie protejate. În asemenea condiții, funcția înaltă ocupată nu va putea proteja persoana învinuită”.¹⁹

Punctul de reper al lordului Phillips constă în faptul că, la modul practic, nu există exemple de dosare penale, în care ar fi fost acordată imunitatea,²⁰ și că precedentul judiciar în domeniul practicii judiciare civile nu trebuie luat în considerație, deoarece nu are nicio atribuție. Lordul Phillips ajunge la concluzia „că nicio normă existentă de drept internațional nu cere acordarea imunității *ratione materiae* față de urmărirea penală în raport cu o infracțiune internațională”.²¹ Mai mult, lordul Phillips își exprimă încrederea că imunitatea *ratione materiae* este incompatibilă cu infracțiunile internaționale, deoarece „infracțiunea internațională reprezintă un atentat mai serios pentru comunitatea internațională atunci când este comisă în exercitarea obligațiilor funcționale”.²² Cât privește Convenția contra torturii, lordul Phillips este de părerea că în acest act este vorba nu atât despre refuz de acordare a imunității, cât despre expunerea aceluși pretext conform căruia „nu poate exista imunitate *ratione materiae* în raport cu tortura, ce reprezintă o infracțiune conform dreptului internațional”.²³

Indiferent de nivelul de convingere a argumentelor aduse de judecători, la determinarea practicii statelor și în special a *opinio juris*, trebuie luate în considerație concluziile ce se conțin în cele patru opinii separate. În viziunea Camerei Lorzilor, refuzul de acordare a imunității lui Pinochet trebuie privit ca practică de

stat a Marii Britanii, ce confirmă norma internațională, conform căreia nu se acordă imunitate *ratione materiae* față de urmărirea penală în raport cu infracțiunile grave. Altfel spus, această hotărâre ca practică de stat și *opinio juris* în scopurile determinării dreptului internațional cutumiar este aplicabilă nu doar cazurilor cu privire la tortură în baza Convenției nominalizate, ci se răsfrânge și asupra tuturor infracțiunilor grave.

În opinia noastră, prezintă interes argumentele lordului Phillips în susținerea refuzului de acordare a imunității de stat lui Pinochet. După cum am avut posibilitatea să constatăm, el face diferențiere între cazurile penale și cele civile, ultimele refuzând să le examineze ca neavând atribuție la caz.²⁴

Evident că argumentele lordului Phillips au tangență cu problema constituirii noilor prevederi ale dreptului internațional cutumiar. Este vorba în cazul dat despre o unificare a acțiunilor statelor ce va permite să prezentăm o legitimitate unică compusă din diverse cazuri separate ale diferitor state. Statele adesea atenționează că ele își examinează practica concretă, într-un caz concret, în contextul unei obligații juridice. Însă asemenea atenționări sunt, de regulă, destul de laconice, rareori expunând conținutul concret și domeniul de aplicare a obligației date. De exemplu, în cazul în care autoritățile unui stat refuză să-și exercite jurisdicția în raport cu o persoană cu funcție de răspundere a altui stat, faptul poate fi argumentat prin prevederile legii privind suveranitatea de stat. Chiar și instanța judiciară, în majoritatea cazurilor, își menționează motivările doar în raport cu specificul cazului examinat, care, de cele mai dese ori, se va referi la dreptul privat, și nu dă o determinare deplină și completă elementelor și domeniului aplicării imunității de stat în general.

Astfel, conchidem că la moment o claritatea deplină în raport cu imunitatea de stat în contextul prevenirii infracțiunilor grave, o putem găsi doar în hotărâri expuse în cadrul spețelor cum ar fi, de exemplu, cazul Pinochet.

Referințe bibliografice:

¹ GAMURARI V. Natura juridică a principiului egalității suverane a statelor. Analele Științifice ale USM. 2004. Seria „Științe socioumanistice”, V-I, p.99-105.

² GAMURARI V. Supremația și jurisdicția ca forme de exercitare a suveranității de stat. Analele Științifice ale USM. 2004. Seria „Științe socioumanistice”, V-I, p.106-113.

³ BROWNLEE I. Principles of Public International Law, 5 edn., 1998, p.302.

⁴ Ibidem, p.329.

⁵ Ibidem, p.343-344.

⁶ OSMOCHEȘCU N., GAMURARI V. Interpretarea Statutului Curții Penale Internaționale de către Curtea Constituțională o etapă în procesul de ratificare a acestuia. Jurisdicția Constituțională. 2/2005, p.31-38.

⁷ VERDIRAME G. Immunity vs. Impunity? The house of Lords and the Pinochet Case. L'Astrée. Revue de Droit Pénal et des Droits de l'Homme. Numéro thématique „Les crimes contre l'humanité”. Revue trimestrielle. № 8, septembre 1999, pp.41-42.

⁸ MUXART A. „Immunité de l'ex-chef d'État et compétence universelle: quelques réflexions à propos de l'affaire Pinochet”. Actualité et Droit International, décembre 1998. <http://www.ridi.org/adi>.

⁹ SHOBHA VARUGHESE George. Head of State Immunity in the United States Courts: Still Confused after all these Years, 64 Fordeham l. Rev. 1995, p.1051.

¹⁰ GAMURARI V. Practica statelor (usus) ca element al normei de drept internațional cutumiar. Legea și viața (publicație științifico-practică). Septembrie. 2006, p.11-14.

¹¹ FICHET I. et BOYLE D. „Le jugement de la Chambre des Lords dans l'affaire Pinochet: un commentaire”. Actualité et Droit International, décembre 1998. <http://www.ridi.org/adi>.

¹² <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd990324/pino1.htm>

¹³ <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd981125/pino01.htm>

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd990324/pino1.htm>

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd981125/pino01.htm>

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

²⁴ Lordul Phillips exclude de facto din practica corespunzătoare de stat și cazurile ce se referă la infracțiuni doar în baza legislației naționale, deoarece exemplele pe care le aduce se referă doar la infracțiunile internaționale, respectiv și concluziile sale se limitează la exemple de acest gen.

REGIMUL JURIDIC DE PROTECȚIE A MEDIULUI MARIN PRIN REGLEMENTĂRI INTERNAȚIONALE

Ceban Cristina
doctor în drept,
conferențiar cercetător, IISD

THE JURISDICTIONAL REGIM OF PROTECTION OF THE MARITIM ENVIROMENT THROUGH THE INTERNATIONAL REGLEMENTATION

The international community is preoccupied by the maritime and the inshore resources according to the pollution of the resources bases, of the alimentation with is ensured by the seas, of the energetic area development and the prosperity of the mineral resources of the maritime transport and the military applications. At the same time, the understanding of the processes with are happening at the level of seas and oceans and at the interferences of these with the atmospheric air it is essential for the scientific estimation of the production probability of the global heating. The major preoccupations see the possible impact generated over the oceans, the seas and the inshore environment, of the demographic increase, and the activities of development and it is necessary to take some applied actions, for a better understanding of discountenance of an unacceptable degradation.

ПРАВОВОЙ РЕЖИМ ЗАЩИТЫ МОРСКОЙ СРЕДЫ ПРИ ПОМОЩИ МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕШЕНИЙ

Международное сообщество проявляет особую заботу о морских и прибрежных ресурсах, связанных с проблемами их загрязнения, охраной морей, развития энергетического сектора и улучшения среды минеральных ресурсов, морского транспорта и военного вмешательства. Вместе с тем, понимание процессов происходящих на морях и океанах и на их поверхности является важным при проведении научного исследования все возможных последствий, связанных с глобальным потеплением. Основные действия касаются возможного влияние на океаны, моря и прибрежной среды, демографическим ростом и действий которые требуют практических мер для более глубокого понимания, оценки и искоренения непринятых деградаций.

Comunitatea internațională a manifestat și manifestă preocupări importante pentru resursele marine și costiere, legate de problemele de poluare a bazei de resurse, de hrana asigurată de mări, de dezvoltarea sectorului energiei și a prospectării resurselor miniere, de transportul pe mare și de aplicațiile militare. Totodată, înțelegerea proceselor care au loc la nivelul mărilor și oceanelor și la interferența acestora cu aerul atmosferic este esențială pentru estimarea științifică a probabilității de producere, a momentului și magnitudinii încălzirii globale. Preocupările majore privesc posibilul impact generat asupra oceanelor, a mărilor și a mediului costier, de creșterea demografică și de activitățile de dezvoltare și necesită măsuri practice, pentru mai buna înțelegere, evaluare și împiedicare a unei degradări inacceptabile.

Mările și oceanele constituie mai mult de 70% din suprafața globului și au avut dintotdeauna un rol important în progresul omenirii și un impact deosebit asupra tuturor domeniilor vieții economice, politice și militare a statelor ținând cont de faptul că acestea au

constituit o sursă importantă de hrană, au contribuit în mod fundamental la dezvoltarea legăturilor comerciale între state, îndeosebi după marile descoperiri geografice iar în prezent pe lângă vechile întrebunițări s-au adăugat multe altele noi cum ar fi de exemplu exploatarea resurselor minerale.

Apele mărilor și oceanelor lumii au constituit o atracție permanentă pentru comunitatea umană, datorită atât posibilităților de obținere rapidă a unor resurse de hrană, cât și a dezvoltării comerțului cu alte state.

Regimurile juridice care vizează conservarea resurselor marine, viața sălbatică, protejarea habitatelor, protejarea moștenirii culturale și naturale, protecția zonei antarctice etc. au ca obiectiv protejarea resurselor mediului global și indică o acceptare largă la nivel internațional a utilizării durabile a resurselor naturale.

O componentă fundamentală a noului regim juridic al spațiilor maritime o reprezintă normele privitoare la ocrotirea mediului marin. Conferința asupra

dreptului mării (1982) a acordat o importanță deosebită și problemelor privitoare la ocrotirea mediului, faunei și florei marine și combaterii poluării, reglementând în capitolul XII protecția și apărarea acestui mediu.

Așa cum arăta cunoscutul explorator Jacques Cousteau: "Poluarea afectează viața. Ea amenință oceanele: pune în pericol flora și fauna marină amenințând în permanență ecosistemele și echilibrul acestora". De asemenea, s-a atras atenția asupra faptului că în următoarele trei-patru decenii, în cazul în care statele nu adoptă măsuri corespunzătoare aplicării normelor dreptului internațional în ceea ce privește poluarea, materia vie va fi distrusă. De pildă, analizele efectuate asupra Mediteranei au reliefat faptul că în ultimul deceniu s-a accentuat în progresie geometrică poluarea de origine terestră, s-au multiplicat efectele negative produse de hidrocarburi.

Un alt pericol de mari proporții pentru toate spațiile maritime îl constituie naufragiul petrolierelor care a provocat și provoacă adevărate catastrofe marine, ceea ce a determinat adoptarea unor tratate internaționale care prevăd reguli în privința tancurilor petroliere. Primul document internațional în materie a fost adoptat în 1954, *la Londra, Convenția pentru prevenirea poluării marine prin hidrocarburi*. În 1958, *la Geneva*, a avut loc *Conferința de codificare a dreptului mării* – ce prevedea interdicții privind poluarea prin hidrocarburi, cloruri, deșeuri radioactive a mediilor marine.

Poluarea mediului marin a devenit o problemă universală, globală, indiferent dacă poluarea are caracter regional sau mondial, iar diversitatea poluanților și a surselor de poluare face ca măsurile de protecție în domeniu să fie greu de stabilit. Protejarea mediului marin se face în mare măsură cu ajutorul unor instrumente juridice multilaterale, universale și regionale, prin care se încearcă coordonarea activității statelor în cadrul conferințelor și organismelor internaționale ce au loc în astfel de scopuri.

Sintetizând tendințele principale s-a ajuns la concluzia că poluarea mediului marin include toate acele acte și fapte prin care omul introduce în mediul marin substanțe sau energii care pot avea asemenea efecte distrugătoare precum: deteriorarea resurselor biologice, periclitarea sănătății umane, împiedicarea activităților marine, inclusiv pescuitul și celelalte utilizări legitime ale mării, alterarea calității mării impietând asupra utilizărilor sale și prezentând un pericol deosebit pentru flora și fauna marină cu consecințe grave mai ales pentru configurația biologică marină.¹ Poluarea cuprinde toate sursele și modalitățile constante sau posibile, nu întâmplător Convenția asupra dreptului mării din 1982 a inclus, între termenii definiți la începutul ei, accepțiu-

nile termenilor de poluare marină, imersare, aruncarea de deșeuri sau alte materii poluante.

Sub egida Națiunilor Unite s-au organizat și desfășurat o serie de manifestări la nivel mondial menite să sensibilizeze guvernele și populația cu privire la necesitatea prezervării și protejării mediului marin, elaborându-se numeroase Convenții și tratate internaționale în acest sens. Astfel, amintim:

Convenția ONU privind dreptul mării, din 1982, de la Montego Bay, care este în prezent cadrul juridic general al cooperării internaționale cu privire la:

- protecția și prezervarea mediului marin;
- conservarea resurselor hidrologice marine;
- prevenirea poluării și supravegherii efectelor poluării;
- obligația de a nu transfera pagubele dintr-o regiune în alta;
- asistență pentru statele în curs de dezvoltare în domeniul științei și tehnologiei, etc.

Convenția internațională pentru prevenirea poluării apelor mării prin hidrocarburi, de la Londra, din 1954 a fost primul document internațional consacrat exclusiv prevenirii poluării mării și a pus bazele adoptării măsurilor de prevenire a poluării mărilor cu petrol de la nave.

Convenția de la Geneva din 1958, privind marea teritorială și zona contiguă, zona liberă și platoul continental.

Convenția asupra platoului continental, din 1958, de la Geneva, – recunoaște dreptul suveran al statelor riverane de a-și exporta resursele sale naturale fără să stânjenească navigația.

Convenția internațională asupra intervenției în marea liberă în caz de accidente cu hidrocarburi de la Bruxelles, din 1969.

Convenția asupra răspunderii civile pentru prejudiciile datorate poluării cu hidrocarburi, de la Bruxelles, din 1969, reglementează dreptul victimelor de a fi despăgubite în aceste cazuri, responsabilitatea navei, cauzele exoneratoare de răspundere, limitele materiale ale răspunderii etc.

Convenția asupra creării unui fond internațional de indemnizare pentru pagubele produse prin poluarea cu hidrocarburi, din 1971, în scopul despăgubirii victimelor poluării în anumite situații în care nu se poate asigura sau pretinde o despăgubire din partea poluatorului.

Declarația Adunării Generale a ONU asupra principiilor privind fundul mărilor și oceanelor și subsolul lor, dincolo de limitele jurisdicției naționale, din 1971, bazată pe ideea că acestea formează patrimoniul comun al umanității, iar explorarea și exploatarea lor se face în scopuri pașnice, în interesul întregii umanități.

Convenția referitoare la prevenirea poluării marine cauzate de operațiuni de imersare efectuate de către nave și aeronave de la Oslo din 1972.

Convenția internațională pentru prevenirea poluării de către nave, de la Londra, din 1973, are ca obiectiv conservarea mediului marin prin eliminarea completă a poluării internaționale cu substanțe petroliere.

Convenția asupra prevenirii poluării marine de origine telurică, de la Londra, din 1973.

Tratatul privind interzicerea instalării unor arme nucleare și al altor arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și oceanelor, încheiat între Moscova, Londra și Washington, în 1971.

Paralel cu aceste reglementări la nivel global, s-au elaborat și dezvoltat și semnificative reglementări regionale în materia protejării mediului marin, astfel:

- *Convenția privind combaterea poluării Mării Nordului prin hidrocarburi, de la Bonn, din 1969, extinsă în 1983 și asupra altor substanțe periculoase, între 8 state semnatare.*

- *Convenția privind prevenirea poluării marine în zona Mării Baltice, de la Helsinki, din 1974, instrument juridic care se referă la poluarea de origine telurică, poluarea de către nave, cea datorată echipajelor de agrement și cea produsă prin scufundare, urmărind protecția Mării Baltice considerată că este în prezent cea mai poluată din lume.*

- *Convenția privind prevenirea poluării marine de origine telurică, de la Paris, din 1976.*

- *Convenția de la Cartagena, Columbia din 1983, pentru protejarea zonei Caraibilor.*

- *Convenția privind prevenția poluării Mării Mediterane, de la Barcelona, din 1976.*

- *Convenția privind protecția mediului marin și a zonelor de coastă ale Pacificului de Sud-Est, de la Lima, din 1981.*

Tratatele, acordurile și convențiile internaționale, ca și legislația internă a statelor prevăd reguli, instituții, drepturi și obligații ale statelor care permit, la nivel planetar și regional, prevenirea, controlul și diminuarea efectelor poluării, constatându-se pe zi ce trece, o armonizare a acestora și o mai precisă definire a standardelor internaționale antipoluante, înregistrându-se și o mai strânsă colaborare a statelor lumii în problema protejării celui mai mare și mai bogat mediu al Terrei în care un rol deosebit îl are Organizația Maritimă Internațională (IMO) în ceea ce privește activitatea soluționării problemelor maritime și dezvoltării unor strategii și moduri științifice și tehnice cât mai eficiente în scopul protejării mediului marin.

IMO promovează prin acțiunile sale mecanisme de cooperare tehnică legislativă și științifică între guvernele lumii, modalități care să asigure diminuarea pagubelor și efectelor poluării și să acționeze în scopul instituirii de standarde aplicabile la nivel mondial în ceea ce privește: securitatea maritimă, prevenirea și combaterea poluării produse de nave și de activitățile acestora, favorizarea implementării și aplicării efective a standardelor elaborate, mărirea capacității de acțiune pe plan național și regional pentru acțiunile ce vizează diminuarea poluării, încurajarea cooperării între state și celelalte organisme și organizații guvernamentale ale ONU în vederea coordonării acțiunilor.

Referințe bibliografice:

¹ Dumitru Mazilu — Dreptul mării, Tendențe și orientări contemporane, Edit. Academiei, București, 1980., p. 45

REGULATING MIGRATION AND COMBATING TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS IN THE MIGRATION CONTEXT AT THE MOLDOVAN-ROMANIAN BORDER

Diana CUCOȘ,
doctor în drept

REGLEMENTAREA MIGRAȚIEI ȘI A LUPTEI ÎMPOTRIVA TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE ÎN CONTEXT MIGRAȚIONIST LA HOTARUL MOLDO-ROMÂN

Aderarea României la UE a avut consecințe administrative și regulatorii. Acest articol examinează: provocările din domeniul migrației în perioada post-aderare, politica migrațională a Moldovei și României, precum și inițiativele UE în domeniu.

РЕГУЛИРОВАНИЕ МИГРАЦИИ И БОРЬБА С ТОРГОВЛЕЙ ЛЮДЬМИ В МИГРАЦИОННОМ КОНТЕКСТЕ НА МОЛДАВСКО-РУМЫНСКОЙ ГРАНИЦЕ

Вступление Румынии в ЕС имело как административные, так и регулирующие последствия. Эта статья исследует: миграционные проблемы после периода вступления, миграционную политику Молдовы и Румынии, а так же инициативы ЕС в этой сфере.

I. Introduction

Regulating migration is a global issue. The number of migrants has reached 200 million in 2005¹. This means that 3 percent of the world population left their country of birth or citizenship², half of them being migrant workers. Migratory movements are rising because of the increasing demographic and economic inequalities between many countries.

According to the European Parliament, the demographic make-up of Europe is changing as the population ages. Up until 2050, the EU working population is expected to decrease by 30 percent. To ensure the sufficient working-age population, Europe would need to have 79.6 million migrants between 1995 and 2050, which represents 1.4 million migrants per year.

EU still lacks a comprehensive common immigration policy. However, due to the large number of citizens of Eastern and South-Eastern Europe living in the EU, developing an EU series of migration management initiatives to tackle migration at its new Eastern and South-Eastern borders was inevitable.

In 2006 the European Council called on the Commission “to make proposals on enhanced dialogue and concrete measures” for applying the Global Approach to the Eastern and South-Eastern regions neighbouring the EU. In June 2007, the European Commission issued the Communication no. 247 Applying the Global Approach to Migration to the Eastern and South-Eastern Regions Neighbouring the European Union. The main

focus of the Communication is the Eastern and South-Eastern regions neighbouring the EU: Turkey and the Western Balkans³; the European Neighbourhood Policy (ENP) partner countries in Eastern Europe⁴; the Southern Caucasus⁵, and the Russian Federation⁶.

This Communication notes that applying the Global Approach to the Eastern and South-Eastern regions neighbouring the EU according to the concept of “migratory routes” also requires consideration of countries of origin and transit: the Middle Eastern ENP partner countries⁷, Iran, and Iraq; Central Asia⁸; Asian countries including China, India, Pakistan, Afghanistan, Bangladesh, Sri Lanka, the Philippines, and Indonesia.

II. EU initiatives in tackling migration at its new eastern border

The framework for a political dialogue and co-operation exists with all ENP partner countries in Eastern Europe⁹. In the last years, migration policies that promote orderly and safe migration are discussed with Moldova and Ukraine in relevant sub-committees.

Mobility partnership and circular migration

On 23 October 2007, the European Commission adopted two legislative proposals on economic migration:

- (1) A draft Framework Directive on the admission of highly-qualified migrants to the EU¹⁰;
- (2) A draft Directive establishing a single application procedure for a single residency and work permit and a common set of rights for third-country workers legally residing in the EU.

The two draft Directives are strongly welcomed by EU officials, when some Member States still remain critical¹¹. Other planned directives on the admission of seasonal workers, intra-corporate trainees, and remunerated trainees are on the agenda for discussion during 2008.

Mobility and migration represent dynamic issues. The concept of mobility is the most important element for designing and development of the EU migration management strategies. The appeal of circular migration is evident¹². It provides a flexible approach to addressing labour needs in certain countries of destination and development needs of certain countries of origin, thus circular migration brings benefits to all parties in the initiative. The main priorities for the EU are the following: return of skilled migrant workers from the EU to their home countries to foster development; labour migration to the EU that meets labour market needs of the EU Member States; introduction of incentives that encourage and support return of migrant workers and ensure circularity of migration to the EU.

An adequate implementation of circular migration schemes depends on multiple factors and the availability of a mix of incentives and safeguards to facilitate circular migration. The European Commission is interested in developing common elements for a circular migration scheme and therefore it conducts consultations with the EU Member States.

European Neighbourhood and Partnership Instrument

The European Neighbourhood Policy (ENP) was developed in 2004 and it represents the essential instrument that links the countries from Eastern Europe¹³ with the EU. Given the proximity of Romania to the countries covered under the ENP, the Romanian Government has always showed interest in the ENP.

The central element of this instrument is the bilateral ENP action plans agreed between the EU and each partner. The action plans include major actions in the field of migration, border management and control, prevention of criminal actions, money laundering, economic and financial crimes. It also envisages the possibility for neighbouring countries to become parties in different European and international programmes. The ENP action plan for the Moldova brings out measures for co-operation on issues including migration, visas and asylum conditions, fighting terrorism, prevention of crime, money laundering, drugs smuggling, weapons trafficking, etc. Additionally, it includes the co-operation with EUROPOL and EUROJUST.

Cooperation at the external border of the EU during 2007-2013 takes place in the framework of the European Neighbourhood and Partnership Instrument

(ENPI) and the Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA). The ENPI replaced the existing financial instruments of the EU, Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States (TACIS) and the Euro-Mediterranean Partnership (MEDA).

The ENP supports the following in particular: promote sustainable development in the border regions, ensure co-operation in environmental protection, public security, conflict prevention and organized crime, improve border management, promote cross-border co-operation locally and people-to-people contacts. The budget for the ENPI amounts to 11 181 million for the period 2007-2013, of which 95% is for national and multi-country programmes and 5% for cross-border co-operation programmes¹⁴.

EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine (EUBAM)

Effective border management is vital for a safe environment. The customs and border dialogue between Moldova and Ukraine didn't bring much success because of the uncooperative Transnistrian authorities. The process of reestablishment of joint control posts on the separatist segment of the Moldovan-Ukrainian border was mediated by the EU and continued by the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE).

In 2005 was established the EUBAM. Its mandate was approved for two years (2005-2007) and extended for 2008-2009. The Mission is seeking to make a sustainable contribution to enhancing the delivery of good quality border and customs services to the citizens of Moldova and Ukraine¹⁵. Records show that illegal migration, drugs smuggling, trafficking of stolen foreign cars, and chicken meat smuggling decreased in the last couple of years.

Black Sea Synergy

Bulgaria and Romania, two Black Sea littoral States, joined the EU on 1 January 2007. Thus, stability and security in this region is of immediate concern to the EU and it seeks to increase co-operation ties among and between the countries surrounding the Black Sea. The "Black Sea Synergy" is an initiative that adds a regional dimension to the ENP. It completes the chain of region co-operation frameworks¹⁶. The Black Sea Synergy ties to galvanize political agreement for actions to be implemented by existing institutions, such as the Black Sea Economic Cooperation group (BSEC) or the Black Sea Forum (BSF) and co-funded from the EU's "neighbourhood policy" and other existing funds¹⁷.

The main co-operation areas are: democracy, respect for human rights and good governance; managing movement and improving security; the "frozen" conflicts; energy; transport; environment; maritime

policy; fisheries; trade; research and education networks; science and technology; employment and social affairs; regional development.

The programme for the co-operation with third countries in the field of asylum and migration

The new Thematic Programme will support countries along the southern and eastern migratory routes towards the EU in their efforts for improving migration management in all its dimensions. The Programme was adopted on 18 December 2006 and it includes the following activity areas:

- Linking management and development, and increasing the value of migrants return; mitigating brain drain and promoting the circular migration of skilled migrants; facilitating financial transfers by migrants to their countries of origin; building capacities for migration management;
- Promoting well-managed labour migration, by informing about legal migration and conditions of entry and stay in the EU Member States; providing information on labour migration opportunities and needs in the Member States and on qualifications of third country citizens wishing to migrate;
- Fighting illegal immigration and facilitating re-admission of illegal immigrants, including between third countries; fighting smuggling of and trafficking in human beings; discouraging illegal immigration and raising awareness of the risks related to it; improving capacities in the area of border, visa and passport management; implementing effectively re-admission agreements;
- Protecting migrants from risk of exploitation and exclusion through measures including improvement of legislation in the field of migration in third countries; preventing and fighting trafficking in human beings and slavery;
- Promoting asylum and international protection through regional and other protection programmes; supporting the registration of asylum applicants and refugees; promoting international standards and instruments on the protection of refugees.

The EU Common Visa Application Center

The EU has launched an initiative that developed a new common visa policy. It has introduced new forms of co-operation, like Common Visa Application Centers that receive and process visa applications. The characteristic element of the Common Visa Application Centers is that consular staff of two or more Member States is located in a single building and visa applications are transferred to the Member State responsible for the decision. The establishment of visa centers and the introduction of biometrics in Visa Information System will reinforce internal security and facilitate legal travel to EU.

The first Common Visa Application Centre in the history of the EU visa policy has been officially inaugurated on 25 April 2007 in the presence of Commissioner Frattini in Chisinau, Moldova. The Common Centre will facilitate the issuance of visas for Moldovan citizens¹⁸. The Center now issues visas for Denmark, Austria, Slovenia, Estonia, Latvia, Hungary and Iceland.

After Romania introduced visa requirement for Moldovan citizens, Moldovans need first to obtain a Romanian visa in order to reach the EU Member States' representations there. The "visa for visa" practices represent a financial burden for Moldovans, sometimes being up to 14 times more than the actual cost of the visa. In 2002 there were 76 embassies accredited for Moldova, but only 11 with headquarters in Chisinau, others being located in Moscow, Kiev, Bucharest, Budapest, Sofia, Athens, Ankara, and Prague.

Moldova was identified as one of the most relevant countries for the program, especially because of Romania's accession to the EU. To establish the Center¹⁹, Hungary signed a Memorandum of Understanding with Moldovan authorities and concluded bilateral agreements with the participating Member States on details of their co-operation.

III. Migration dynamics from Moldova

Some aspects of irregular migration, trafficking in human beings and labor migration

Statistics show that during 1999-2005 the number of Moldovan migrants reached appreciatively 400.000, which represents 10% of the total population of Moldova. Most experts agree that migration of Moldovan citizens occurred in several waves²⁰:

1. The first wave, between 1990-1993, was composed of most determinant migrants, who were targeting their native lands for family reunification or economic advantages (Russia, Israel), Western European countries (especially Germany), and economically developed countries (Canada, USA, Israel);
2. The second wave, between 1994-1998, was driven by the search for better paid employment opportunities abroad;
3. The third wave, between 1998-2004, was composed of Moldovans who decided to earn their living abroad, as a result of the consequences of the Russian financial crisis from 1998 and its economic consequences in Moldova;
4. The fourth wave, from 2004 until present, is composed by migrants who meet their families abroad and circular migrants.

The majority of migrant Moldovans enters the EU territory as tourists and afterwards they find unofficial jobs. Staying over the visa period, they lose their le-

gal status. The “tourist” firms specialized in obtaining Schengen visas offer their “services” for the fee of 4.000 euros. Irregular migrants do not return to Moldova because they know that they will encounter problems coming back home. Usually, irregular migration represents a “chain reaction” which in the last years has become increasingly organized. Each year 35.000-40.000 Moldovan migrants legalize their immigration status with the help of immigration quotas.

Trafficking and irregular migration continue to rise major problems for Moldova due to its geographical position and socio-economic situation. Trafficking in human beings could be associated with labour force exploitation and sexual exploitation. Generally, victims of domestic violence are more likely to become victims of trafficking. Out of 1.000 trafficked Moldovans, 80% are women. The Center for Preventing the Trafficking of Women in Chisinau registers each year about 500-600 cases of trafficking of human beings.

In the period 2004-2007, trafficking in human beings has been orientated mostly to Turkey, Russian, and Saudi Arabia. Most of those trafficked to the Russian Federation and Turkey belong to the younger age group (19 to 21), victims from Balkan States and the United Arab Emirates tend to be older (22 to 29), and victims from Central Europe are divided into two groups: 19 to 21, and older women with children. Most victims originate from rural areas. In 2006 the number of trafficked persons recruited from Chisinau decreased. The number of female recruiters, though, continued to rise. At the same time, Moldova is considered the country of transit. Illegal migrants from the Southern, and Eastern Asia, Eastern Europe, and CIS are crossing Moldova to reach Europe.

Moldova still has difficulties with combating the above mentioned phenomena. Its organizational, personal and technical capacities are very limited. The Moldovan legislation doesn't cover all these fields and its implementation is problematic.

The characteristic element of the Moldovan labor migration is the fact that rural persons and males tend to migrate to the East, but urban people and females prefer to migrate to the West. Moldovan migrants are qualified and reliable workers, that easily adapt to the foreign culture and language. The old generations of migrants are determined to return to Moldova, when the young generation is likely to remain in the foreign country.

Most Moldovan labour migrants have secondary education. 8% of the migrant Moldovans have higher education. Usually, 40% of migrants are adults (35-49 years old), and 7% of the young population (16-34 years old) doesn't see its future in Moldova. Most la-

bour migrants are married, but the number of male labour migrants is almost two times greater than female labour migrants.

Migration from Moldova to Romania

From 2007 Moldova and Romania share an EU border. Yet despite the increasing flow of irregular migrants through Moldova, there has been minimal effort at managing this growing phenomenon²¹.

Before visa free travel to Romania, Moldovan citizens entered Romania legally claiming visits of relatives or travel as tourists, with the view of exiting the country illegally. Till recent couple of years, Moldovan citizens represented more than 75% of all foreign citizens residing in Romania. After the Romania's accession to the EU, Romania introduced the visa regime for Moldova citizens. A series of consequences in the *modus operandi* of irregular migration from Moldova have occurred.

Thus, several features in the *modus operandi* can be highlighted:

- Entering Romania through the Eastern border (through border checkpoints and through the green border);
- Entering Romania through the Western and South-Western borders (through border checkpoints and through the green border).

During 2006-2007 it was recorded the highest level in trafficking in human beings of Moldovan migrants. There were identified three ways used by networks of traffickers to cross Romanian borders by Moldovan migrants:

1. By providing fake Romanian passports and identity cards;
2. By providing original Romanian identification documents. Moldovan migrants then alter their appearance in order to resemble the identification's lawful holders as much as possible;
3. By hiding Moldovan migrants in transportation (usually in T.I.R. trucks).

The main international routes used by Moldovan migrants are:

- Moldova-Romania-Hungary-Italy;
- Romania-Hungary-Austria-Slovenia-Italy;
- Moldova-Romania-Bulgaria.

IV. Migration policies in the Republic of Moldova

After its independence (1991), Moldova quickly became a typical labor emigration country. Additionally, in the last couple of years it has become also a destination country for immigrants coming from the Middle East, Africa, and Latin America.

Experts consider that migration to CIS countries tends to be needs-driven, while migration to non-CIS countries is more likely to be opportunity driven²². The

main factors favoring migration from Moldova are: largely agrarian nature of the country's economy, sharp economic decline, a high percentage of young people, the need for cheap labour force abroad, the rather high level of education of Moldovan citizens, the existence of well-organized migration networks, and the existence of porous borders (the Transnistrian segment of the Moldovan-Ukrainian border).

The social costs for transition have spread the poverty phenomenon. Moldova remains one of the lowest ranking countries in terms of HDI²³. Information collected by the surveys in 2007 indicates that 28% of the population lives under the level of extreme poverty. Moldova suffers from high incidence poverty, especially in rural areas. The difficult economic situation push Moldovan citizens to seek economic sources abroad and a considerable number of citizens fall victims of trafficking networks.

The results of a Public Opinion Barometer, published in April 2006, are the following: half of the respondents declared that the income of their families was sufficient only for the essentials; when more than a quarter of respondents declared that the income of their families was not sufficient even for the essentials. Among the respondents, ethnic Ukrainians indicated the lowest income.

Men living in urban areas (30.8%), young persons (38.9%), adults (31.9%), ethnic Moldovans (28.5%), and those having greater levels of education (40.2%) declared that household income was sufficient for a decent living, but purchasing power was limited (these categories of people being identified at the middle of the income spectrum).

Persons earning the highest income represent a small segment of the population, and a greater part of them (1.3%) are ethnic Russians.

According to *Patterns and Trends of Migration and Remittances in Moldova*, only 14% of current labour migrants plan to settle abroad permanently. 47.6% (51.7% males and 44.7% females) of respondents showed their will to travel abroad for a certain period of time and come back. The majority of those willing to return have secondary and high education. Other 34.3% (37.3% females and 30% males) declared that they would not leave Moldova. Rural natives are more attached to their home than those from urban areas. Regarding the ethnicity of respondents, 50.9% of those who declared that they would leave Moldova for a certain period of time are ethnic Moldovans, when 49.3% of those who declared that they would not go are ethnic Ukrainians.

Moldovan authorities in the field of migration

The National Migration Bureau was dissolved in 2006, and its functions in the field of labour migration

were transferred to the National Employment Agency within the Ministry of Economy and Commerce, whereas its functions related of migration, visas, and asylum were assigned to the Bureau for Migration and Asylum within the Ministry of Interior.

The National Employment Agency²⁴ has the following functions: implements the migration policies, registers the labour contracts for the Moldovan citizens abroad, keep up-to-date records of Moldovan labour migrants, provide documentation on foreign and stateless citizens employed under labour contracts in Moldova, promotes migration policies among the Moldovan public and provide consultancy to any person seeking employment.

The Bureau for Migration and Asylum²⁵ has the following tasks: monitoring and coordinating migration, supervising the observance of migration legislation drafting legislative documents governing status of foreign citizens and stateless persons, issuing invitation for foreign citizens and stateless persons, extending entry visas and grant exit visas from the territory of Moldova, granting status of immigrant, refugee or repatriate, drafting the Government Ordinance regarding the yearly quota for immigrants to Moldova, monitoring the completion of the yearly immigrant quota, managing the database for migration processes.

The Ministry of Foreign Affairs and European Integration²⁶ is the authority that promotes and negotiates international policies and agreements concerning migration management.

The Parliament approved the Migration Policy Concept of the Republic of Moldova (2002), its main objectives being: to establish state policy in the field of migration, to regulate the migration process, the social protection of the migrants and their families, to create conditions for legal employment abroad and for co-operation relationships with other States, and to combat irregular migration and trafficking in human beings. Additionally, the Law on Migration was adopted in 2002. Government of the Republic of Moldova signed bilateral agreements on yearly labour force quotas with Russia, Ukraine, Tajikistan, Azerbaijan, Kazakhstan, Italy, Portugal, Czech Republic, and Romania. In 2005, the Government adopted the National Action Plan for Combating Trafficking in Human Beings.

V. Romania's accession to the EU and its effects on migration

Romania is a bridge to Western Europe, and it became even more attractive after the accession to the EU. In order to avoid visa procedures for several countries and to speed up the entry in Schengen zone, (potential illegal) migrants apply for the refugee status

in Romania. In this way illegal migrants are one step behind reaching their final destination: Spain, Portugal, Italy, and Germany. In order to stop this illegal practice, the EU has asked for a common European asylum policy.

The frequency for of illegal crossing Romanian borders increased during 2004-2005 and then decreased during 2005-2006. Legal crossing prevailed at the Southern border, when border crossing at the Eastern border were illegal. This phenomenon was caused by the criminal groups from the Russian Federation and other CIS countries.

The following sources of immigrants seeking asylum in Romania are identified: CIS countries; South Eastern Europe (Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro, FYROM, Albania, Bulgaria, Greece, and Italy); Central America; South America; North America.

At present there are (1) three main routes for irregular migration through Romania and (2) five secondary routes:

(1) The Asiatic route: Moldova – Romania – Hungary – Austria – Western Europe;

The African route: Citizens of countries with high emigration rates;

The Kurdish route: Turkey – Bulgaria – Romania – Austria – Germany – The Netherlands.

(2) China – Russian Federation – Romania Western Europe;

Iraq – Turkey – Romania – Western Europe;

India – Moldova – Romania – Western Europe;

Romania – France – Spain – UK;

Moldova/Ukraine – Romania – Western Europe.

In 2007, the Romanian Border Policy undertook a study to identify the particularities regarding the methods and routes of different irregular migrants. For example, the *modus operandi* of Moldovan citizens is characterized by the following elements:

1. Legal entry only through the checkpoints for the international traffic at Romania's Eastern border;

2. Illegal departure through the green border between Romania and Hungary or Romania and Serbia, or through checkpoints hiding in transportation, or by presenting falsified passports and visas. The following routes are used by migrants:

- Romania – Hungary – Slovakia – Czech Republic – Germany;

- Romania – Hungary – Austria - Germany;

- Romania – Serbia – Bosnia – Croatia – Italy.

Romania is facing the challenge caused by the trafficking in human beings. There is a lack on information regarding crimes of trafficking in persons because they are generally under-reported, under-recorded and under-legislated. During 2000-2007, the

International Organization for Migration Mission to Romania assisted 1.206 victims of trafficking. The greatest number of victims had as destination FIROM (237 cases), Italy (214 cases), Bosnia and Herzegovina (190 cases), Kosovo (92 cases). Since 2003 Western Europe is the main target area.

The most important consequences of Romania's accession to the EU for migration include:

- Increasing number of irregular migrants along the Moldova – Ukraine – Slovakia – Austria – Italy route;

- Increase of migratory waves from the CIS and Asia;

- Development of networks of Romanian identification counterfeiters;

- Inclusion of Romania and Bulgaria in the East Mediterranean route.

VI. Changes in Romania's visa policy in relation to Moldovan citizens

From July 2001, Moldovan citizens were obliged to carry passports when crossing Romanian border. Before then, Moldovan citizens could enter Romania by presenting only their identification cards. After July 2001, Moldovan citizens continued to enjoy visa free regime for Romania, when for other ex-Soviet States Romania introduced visa regime.

Starting from September 2005, Moldovan citizens have been required to prove that they have a certain amount of money per each day in Romania additionally to the invitation from a Romanian citizen or a proof of the reason for staying in Romania.

Romania's accession to the EU had an impact on the Moldovan citizens' travel regime in Romania. January 1, 2007 was the date of the beginning of the implementation of the bilateral agreement signed between the governments of Romania and Moldova on the travel regime of their citizens. The main provisions of the agreement are: Romanian visa free of charge for the Moldovan citizens; visa-free travel regime for holders of diplomatic and work passports for a period up to 90 days and for those working in diplomatic missions and their family members, for the entire duration of their mission to Romania; visa-free travel and stay for Romanian citizens for a period up to 90 days during 6 months from the date of the first entry; exempting certain categories of Moldovan citizens from the obligation of getting visas, including plane and ship crew members; granting visas valid for one year for certain categories of Moldovan citizens (railway workers, bus drivers, persons who travel on the basis of bilateral agreements in science, technology, education, culture, art, religion, and sports); granting visas valid for five years for Moldovan businessmen who own investments in Romania; granting urgency

visas to Moldovan citizens who travel to visit gravely ill family members, close relatives or persons in need of urgent medical care; urgency visas are granted to Moldovan citizens traveling to a funeral of a deceased family member to close relative or to visit graves of deceased relatives; and to members of rescue teams in the event of catastrophes or other exceptional situations; ensuring speedy visa processing.

In order to ensure the last-mentioned provision, the consular section of the Romanian Embassy in Chisinau increased the number of its employees, worked extended hours and moved to a more spacious building. Normally it takes 3-5 working days to receive Romania visa. From July 11, 2008, Romania has cancelled transit visas for foreigners, including Moldovan citizens, under condition of availability of the Schengen visa. Since July 18, 2008, Bulgaria made the same change in its visa regime.

VII. Final conclusions

- Moldovan authorities should establish proper mechanisms to maximize migration benefits;
- Moldovan Government should promote, encourage, facilitate, and ensure effective management of circular migration;
- Moldovan Government should facilitate and promote temporary legal migration of its citizens, by starting the dialogue with the EU Member States and the European Commission regarding the creation of the consolidated partnership for facilitating this type of migration;
- Moldova should improve its investment climate;
- The National Employment Agency of Moldova should strengthen its capacities and should keep a permanent dialogue with employers, trade unions, NGOs, and private agencies in order to facilitate employment abroad for Moldovan citizens;
- Moldovan diplomatic missions abroad should grant consular protection and assistance to Moldovan migrants;
- Moldova should introduce measures for controlling immigration;
- Moldovan judiciary, administrative, customs, and police authorities should strengthen their co-operation in counter-trafficking;
- Romanian judiciary and police authorities should strengthen their co-operation;
- The co-operation with UN, OSCE, OIM, and EU should be permanent;
- Romania, Moldova, and Ukraine should co-operate in the field of effective border managements and combating organized crime. Common border checkpoints should be instituted;
- Moldovan authorities should spread in multi-lateral ways the information regarding rights and

obligations of potentials migrants, as well as new changes brought by the visa facilitation and readmission agreements between Moldova and the European Commission.

Referințe bibliografice:

A. Documents and Reports

1. *Anuarul statistic al Republicii Moldova*. Chișinău, Editura Statistica, Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2006.
2. *Labour force in the Republic of Moldova. Employment and unemployment 2006*. Chișinău, Editura Statistica, Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2006.
3. *Black Sea Synergy – A New Regional Co-operation Initiative*, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. COM (207) 160 final, Brussels, 11.4.2007, Commission of the European Communities, 2007.
4. *Applying the Global Approach to Migration to the Eastern and South-Eastern Regions Neighbouring the European Union*. Brussels: Commission of the European Communities. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM (2007) 247 final, Brussels, 16.5.2007, Commission of the European Communities, 2007.
5. *Trafficking as it is: A statistical profile 2005-2006 update*. Chișinău: International Organization for Migration, International Organization for Migration, 2006.
6. *Moldova in figures: Statistical pocket-book 2007*. Chișinău: Editura Statistică, National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova, 2007.

B. Books, monographs, studies

7. **Astrahan, Ghenadie**, "The Migration Policy of the Republic of Moldova". In *"New Borders in South Eastern Europe: The Republic of Moldova, Ukraine, Romania"*, Chișinău, 2002, Institute for Public Policy, <http://ipp.md>.
8. **Busuncian, Tatiana**, "Cross-Border Trafficking: a Moldovan Perspective". Paper presented at the George C. Marshall European Center for Security Studies Workshop on Border Security and Control, Chișinău, 28-29 June 2006. <http://www.marshallcenter.org/site-graphic/lang-en/page-mc-index-1/xdocs/conf/conferences-current/static/xdocs/conf/conferences-current/0626/Busuncian-Paper-en.pdf>.
9. **Chiorean, Gabriela**, "The Indirect Impact of Increasing Border Security". In *"New Bordes in South Eastern Europe: The Republic of Moldova, Ukraine, Romania"*. Chișinău, 2002, Institute for Public Policy, <http://ipp.md>.
10. **Cechuy, Stanislav**, "The Moldovan Border on the Map of Europe". In *"New Bordes in South Eastern Europe: The Republic of Moldova, Ukraine, Romania"*. Chișinău, 2002, Institute for Public Policy, <http://ipp.md>.
11. **Dura, George**, "A tale of two visa regimes – Repercussions of Romania's accession to the EU on the freedom of movement of Moldovan citizens". EuroJournal.org – Journal of Foreign Policy of Moldova, issue: 01/2006, <http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=07e9307d-949e-4a6a-84a8-7b95163eeb48>.
12. **Dimisescu, Diana**, "Assessment and Evaluation of Bilateral Labour Agreements Signed by Romania". In *"Migration for Employment: Bilateral Agreements at a Crossroads"*. Paris, 2004, OECD.

13. **Fassmann, Heinz, Münz, Rainer**, "EU Enlargement and Future East-West Migration". In " *New Challenges for Migration Policy in Central and Eastern Europe*", 2002, Ed. By Frank Laczko, Irene Stacher, Amanda Klekowski von Koppenfels.

14. **Galca, Vladimir**, "Smuggling as a Cross-border Crime". In „*New Bordes in South Eastern Europe: The Republic of Moldova, Ukraine, Romania*”. Chișinău, 2002, Institute for Public Policy, <http://ipp.md>.

15. **Gheorghiu, Valeriu**, "New Schengen Borders and Their Impact on the Relationships of the Republic of Moldova and Romania". In „*New Bordes in South Eastern Europe: The Republic of Moldova, Ukraine, Romania*”. Chișinău, 2002, Institute for Public Policy, <http://ipp.md>.

16. **Graur, Oleg**, "The Border Guard Troops' Role in Controlling and Ensuring Functioning of the State Border". In „*New Bordes in South Eastern Europe: The Republic of Moldova, Ukraine, Romania*”. Chișinău, 2002, Institute for Public Policy, <http://ipp.md>.

17. **Lücke Matthias, Mahmoud, Toman Omar, Pinger, Pia**, "Patterns and Trends of Migration and Remittances in Moldova". Chisinau, 2006, International Organization for Migration.

18. **Munteanu, Valeriu**, "The Migration Policy of the Republic of Moldova: Problems and Solutions". In „*New Bordes in South Eastern Europe: The Republic of Moldova, Ukraine, Romania*”. Chișinău, 2002, Institute for Public Policy, <http://ipp.md>.

19. **Niculescu, Valentin**, "The Operation of the Romanian Border Police at the Eastern Border". In „*New Bordes in South Eastern Europe: The Republic of Moldova, Ukraine, Romania*”. Chișinău, 2002, Institute for Public Policy, <http://ipp.md>.

20. **Oberloher, Robert**, "To Counter Effectively Organized Crime Involvement in Irregular Migration, People Smuggling and Human Trafficking from the East: Europe's Challenger Today". In "Organized Crime, Trafficking, Drugs: Selected Papers presented at the Annual Conference of the European Society of Criminology", Helsinki 2003. Ed. by Sami Nevala and Kauko Aromaa.

21. **Pidluska, Inna**, "Issues of Migration in the Region n the Context of the EU Enlargement". In „*New Bordes in South Eastern Europe: The Republic of Moldova, Ukraine, Romania*”. Chișinău, 2002, Institute for Public Policy, <http://ipp.md>.

22. **Pop, Adrian**, *Romanian and the Republic of Moldova – between the European Neighbourhood Policy and the Prospect of EU Enlargement*". Bucharest: European Institute of Romania, 2006, Pre-Accession Impact Studies III, Study No. 5. http://www.ier.ro/PAIS/PAIS3.EN/St.5_EN_final.PHF.

23. **Spătari, Marcel**, "A VISA LA VISA: Care vor fi regimurile de vize moldo-române și Moldova-EU? Exemplul modelului de vize moldo-polonez". In Piotr Kazmierkiewicz, ed. *Lecții Europene. Experiența Poloniei și oportunități pentru Moldova*. Chișinău, 2006, Institutul pentru Politici Publice. <http://ipp.md>.

24. **Schwartz, Raviv**, "Exploring the Link Between Moldovan Communities Abroad (MCA) and Moldova". Chișinău, 2007, International Organization for Migration.

(Endnotes)

¹ Currently more than 200 million people live outside the country of their birth and the number of international migrants is set to increase in the years to come.

² United Nations (UN), *Report of the Secretary-General on International Migration* (A/60/871) (2006); and UN, *International Migration 2006* (table), accessed online at www.un.org/esa/population/publications/2006Migration_Chart/2006IttMig_chart.htm, on Jan. 28, 2008.

³ Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Serbia including Kosovo.

⁴ Ukraine, Moldova and Belarus.

⁵ Armenia, Azerbaijan and Georgia.

⁶ <http://www.libertysecurity.org/article1457.html>.

⁷ Syria, Jordan, and Lebanon.

⁸ Kazakhstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan.

⁹ With the exception of Belarus.

¹⁰ The so-called EU Blue Card proposal. It aims at attracting highly-qualified immigrants to the and is supposed to make the EU more attractive as a destination in the global competition for talent and skills.

¹¹ http://www.eukn.org/eukn/news/2007/10/blue-card_1031.html.

¹² <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/197>.

¹³ Also other EU's immediate neighbours by land or sea.

¹⁴ <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r17101.htm>.

¹⁵ <http://www.eubam.org/index.php?action=group&group=2&sid=0xwri8cro2utpr15zrw3zas5wuuk36au>.

¹⁶ In addition to the Euro-Mediterranean Partnership and the Northern Dimension.

¹⁷ <http://soderkoping.org.ua/page13835.html>.

¹⁸ <http://soderkoping.org.ua/page13939.html>.

¹⁹ <http://www.rferl.org/content/article/1076102.html>.

²⁰ Some experts, thought, recognize three waves.

²¹ http://www.iom.md/migration_management.html.

²² Lücke Matthias, Mahmoud, Toman Omar, Pinger, Pia (2006). "Patterns and Trends of Migration and Remittances in Moldova". Chisinau: International Organization for Migration.

²³ In the 2006 Human Development Report, Moldova is ranked 114th.

²⁴ The Agency has territorial centers and a computerized database listing all information about registered job seekers who want to work or serve as interns abroad.

²⁵ The Bureau has four offices.

²⁶ <http://www.mfa.gov.md>.

PRINCIPIUL REPARĂRII INTEGRALE A PREJUDICIULUI ÎN DREPTUL COMERȚULUI INTERNAȚIONAL

Aurel BĂIEȘU

doctor în drept, conferențiar universitar

THE PRINCIPLE OF FULL COMPENSATION OF DAMAGE IN THE INTERNATIONAL TRADE LAW

The International Trade Law is dominated by the principle of full compensation of damage caused to the creditor by the breach of contract. The general rule is that the creditor is entitled to be put into the same position as he would have been had the debtor complied with the terms of his contract. The damages due to the creditor are the loss which he has suffered and the profit of which he has been deprived. In the present article we have analyzed the specific features of the said principle in various legal systems and instruments of uniform law: Vienna Convention on the International Sale of Goods of 11 April 1980, UNIDROIT Principles regarding the International Commercial Contracts and Principles of the European Contract Law.

ПРИНЦИП ПОЛНОГО ВОЗМЕЩЕНИЯ УБЫТКОВ В МЕЖДУНАРОДНОМ КОММЕРЧЕСКОМ ПРАВЕ

В международном коммерческом праве господствует принцип полного возмещения убытков причиненных кредитором неисполнением договора. Основное правило состоит в том, что кредитор в праве находится в том положении, в котором он был бы если договор был бы исполнен надлежащим образом. Возмещение присужденное кредитором должно компенсировать реальный ущерб и упущенную выгоду. В настоящей статье проанализированы характерные черты названного принципа в различных правовых системах, а также в инструментах унификации права, таких как Венская Конвенция ООН о договорах международной купли-продажи товаров 1980 года, Принципы международных коммерческих договоров УНИДРУА, Принципы Европейского Договорного Права.

Dreptul privat comparat și dreptul comerțului internațional sunt dominate de principiul reparării integrale a prejudiciului suportat ca rezultat al neexecutării sau executării necorespunzătoare a contractului¹. Realizarea acestui principiu presupune compensarea prejudiciului în totalitatea elementelor din care acesta este compus, în cadrul restabilirii echilibrului contractual deteriorat prin neexecutarea contractului, ținându-se cont de respectarea interesele ambelor părți.

Principiul reparării integrale, care, potrivit formulei tradiționale, moștenite din dreptul privat roman, cuprinde pierderea suportată - *damnum emergens* și beneficiul ratat - *lucrum cessans*, se găsește în toate sistemele juridice naționale și instrumentele de drept uniform analizate în continuare.

În dreptul francez principiul reparării integrale își găsește reflectarea în art. 1149 C. civ. fr., care dispune că debitorul, care a cauzat prin neexecutarea contractului un prejudiciu cocontractantului său, este ținut să-i repare pierderile suportate și câștigul de care acesta a fost lipsit.

Dreptul german consacră principiul reparării integrale prin intermediul § 249(1) C. civ. germ.: „cel care este ținut la reparație trebuie să restabilească situația care ar exista dacă faptul care obligă la repara-

ție nu ar fi intervenit”, la care se adaugă prevederile § 252, conform cărora prejudiciul reparabil include și câștigul ratat, precizându-se că este considerat ca atare acel câștig la care se putea spera cu probabilitate, potrivit cursului normal al lucrurilor sau potrivit împrejurărilor particulare, așa ca înțelegerile convenite.

Și în sistemele de *common law*, la fel ca în cele de drept continental, este cunoscut principiul reparării integrale (*full compensation*), cu toate că nu se face distincția formală între *damnum emergens* și *lucrum cessans*. Indemnizația alocată părții lezate trebuie să fie egală cu prejudiciul suportat: contractantul trebuie să fie plasat în aceeași situație în care s-ar afla dacă contractul ar fi fost executat².

Cât privește instrumentele de drept uniform, art. 74 al Convenției de la Viena din 1980 asupra contractelor de vânzare internațională a mărfurilor (în continuare - Convenția de la Viena) stipulează că „daunele-interese pentru o încălcare a contractului comisă de către una din părți sunt egale cu pierderea suportată și câștigul ratat de către cealaltă parte ca rezultat al încălcării”.

Formula în cauză este preluată și de Principiile UNIDROIT referitoare la contractele de comerț internațional³ (în continuare – Principiile UNIDROIT)

(art.7.4.2): „creditorul are dreptul la repararea integrală a prejudiciului pe care l-a suferit din cauza neexecutării. Prejudiciul cuprinde pierderea pe care el a suferit-o și beneficiul de care a fost lipsit...”

La fel Principiile Dreptului European al Contractului⁴ (în continuare – Principiile DEC) (art.9.502) prevăd că „daunele și interesele sunt, ca regulă generală, într-o sumă care să permită de a plasa, pe cât este posibil, creditorul în situația în care el s-ar fi aflat dacă contractul ar fi fost executat în modul convenit. Acestea țin cont atât de pierderea pe care a suferit-o, cât și de beneficiul de care a fost lipsit.”

Într-o accepție comună *damnum emergens* reprezintă pierderea intervenită în patrimoniul creditorului, rezultând din faptul neexecutării sau executării neconforme a obligației de către debitor, fie pentru că o valoare trebuia să intre în patrimoniu și nu a intrat (de exemplu, marfa vândută nu a fost livrată, bunul închiriat nu a fost pus la dispoziția locatarului), fie pentru că valoarea care se afla în patrimoniul creditorului nu se mai află acolo (de exemplu, bunul pe care trebuia să-l restituie debitorul și care nu a fost restituit), fie pentru că creditorul este impus să suporte cheltuieli care diminuează valoarea patrimoniului său (de exemplu, cheltuielile pentru repararea bunului care a fost livrat sau restituit în stare defectuoasă). Același principiu este valabil și în ipoteza în care creditorul exercită facultatea de înlocuire; dacă debitorul nu livrează creditorului marfa datorată în baza unui contract de vânzare și ultimul este nevoit să procure aceeași marfă în altă parte, dar la un preț mai înalt, debitorul va trebui să-l despăgubească pe creditor pentru pierderea rezultată din diferența între prețul stipulat în primul contract și cel stipulat în al doilea contract cu un alt furnizor.

De asemenea, este acceptat în mod general că *lucrum cessans* (*gain manqué* – fr., *consequential loss* – engl.) reprezintă câștigul pe care nu l-a realizat creditorul din cauza neexecutării sau executării defectuoase a obligației de către debitor; acesta este beneficiul pe care trebuia în mod normal să-l obțină creditorul, dacă debitorul își îndeplinea obligația în modul convenit. De exemplu, dacă uzina pe care debitorul trebuia s-o construiască, este construită cu întârziere sau cu defecte care nu permit atingerea rentabilității prevăzute, debitorul va trebui să-l indemnizeze pe creditor pentru beneficiul pe care acesta nu l-a realizat.

Prejudiciul indirect. Sistemele juridice analizate prevăd și alocarea daunelor-interese pentru compensarea așa-numitor prejudicii „indirecte”, cauzate persoanelor sau bunurilor (altora decât cele ce constituie obiectul contractului).

În jurisprudența franceză, asemenea prejudicii au fost recunoscute ca fiind „directe”; de exemplu Cur-

tea de casație într-o hotărâre din 1993 a recunoscut ca atare prejudiciul corporal suferit de creditor cu ocazia executării unui contract de antrepriză⁵.

În literatura de specialitate engleză prejudiciile indirecte (*consequential loss*⁶) sunt deseori ilustrate, printr-o speță în care un comerciant a vândut altuia o vacă, garantând că ea este sănătoasă, însă aceasta s-a îmbolnăvit și a infectat alte vite, care au pierit; vânzătorul este responsabil *prima facie* pentru pierderea altor animale, chiar dacă, atunci când cumpărătorul a pus vaca împreună cu alte animale, vânzătorul nu a conștientizat posibilitatea îmbolnăvirii vacii sau riscul infectării altor animale.⁷ Însă prejudiciile indirecte, în unele cazuri, pot depăși de multe ori însăși valoarea obiectului contractului, de aceea la evaluarea prejudiciului reparabil se ține cont de principiul previzibilității (*remotness of damage*), astfel încât unele categorii de prejudicii sunt tratate ca fiind „prea îndepărtate” (*too remote*) pentru a fi reparate.⁸

În dreptul german, acest gen de prejudiciu (*Mangelfolgeschäden*) este reparat prin intermediul unei categorii speciale de daune-interese, numite *daune-interese pentru încălcarea obligațiilor de securitate*. Asemenea încălcări cad sub incidența § 282 C. civ. germ., care prevede că „atunci când debitorul încalcă o obligație conform § 241 al. 2°, creditorul poate cere daune-interese în locul prestației în condițiile § 280 al. 1°, dacă nu se poate cere ca această prestație să-i fie furnizată de debitor”. Ipoteza vizată de prevederile în cauză presupune că debitorul a încălcat intenționat sau din neglijență obligația de securitate ce îi incumbă (de ex., un antreprenor, care execută corect angajamentele sale conform contractului, deteriorează cu echipamentul său localul clientului său), astfel încât menținerea contractului a devenit insuportabilă pentru creditor; caracterul insuportabil fiind apreciat în funcție de împrejurările concrete ale cazului¹¹. În asemenea cazuri creditorul poate să se adreseze pentru executarea prestației către o altă persoană (de exemplu, către un alt antreprenor) și să ceară debitorului daune-interese în locul prestației, în vederea recuperării cheltuielilor efectuate pentru sfârșirea lucrărilor.

În sistemul Convenției de la Viena, se admite că, în afară de „prejudiciul de bază”, care reprezintă diferența dintre prețul contractual și acela pe care cumpărătorul sau vânzătorul trebuie să-l accepte în cadrul unei operații de substituție, neexecutarea poate cauza și alte prejudicii¹². Astfel, sunt considerate ca fiind reparabile prejudiciile cauzate de către mărfurile defectuoase altor bunuri ale cumpărătorului: produsele în care aceste mărfuri au fost încorporate și care au devenit, în consecință, inutilizabile; localurile sau stocurile prejudiciate de explozia sau incendiul provocat de către un viciu al produselor litigioase etc. Cât pri-

vește indemnizarea prejudiciilor corporale, aceasta se va face în mod distinct, prin aplicarea legii naționale desemnate prin regula conflictuală a forului, deoarece art.5 al Convenției de la Viena exclude din domeniul său prejudiciile cauzate persoanei creditorului.¹³

Expectation, reliance, restitution. Distincția între aceste categorii se face în funcție de interesul protejat și este caracteristică, în special, pentru sistemele de *common law* și pentru dreptul german.

Interesul pozitiv (*expectation interest* – *engl.*, *Erfüllungsinteresse* – *germ.*) – este definit ca interesul creditorului față de executarea cuvenită a obligației contractuale; el corespunde reparației necesare pentru a-l plasa pe cocontractant în aceeași situație patrimonială în care el s-ar afla dacă *contractul ar fi fost executat* în modul corespunzător de către debitor¹⁴. Altfel spus, victima neexecutării are dreptul să fie compensată pentru pierderea afacerii, profitului (*loss of bargain or of profits*).

Interesul negativ (*reliance interest* – *engl.*, *Negatives Interesse* – *germ.*) are ca obiectiv repararea prejudiciului suportat de creditor din faptul că acționat în baza încrederii în promisiunea debitorului, sau în baza unui contract care a fost încheiat însă nu a fost executat; altfel spus, de a-i compensa creditorului cheltuielile astfel suportate pentru a-l plasa în situația patrimonială în care el s-ar afla dacă *contractul nu ar fi fost încheiat*¹⁵.

Interesul de restituire (*restitution interest*) are ca obiectiv prevenirea unei îmbogățiri nelegitime a debitorului. În acest scop ultimul trebuie să fie repus în situația în care s-ar afla dacă contractul nu ar fi fost încheiat, obligându-l să restituie prin echivalent avantajul monetar (de exemplu, plata unui avans sau al prețului în întregime pentru o marfă care nu a fost livrată) sau nemonetar (de exemplu, lucrările efectuate în folosul unui beneficiar care nu s-a achitat) furnizat de către creditor¹⁶. Deci, dreptul la acțiunea în *restitution* constă în aceea că o parte care a plătit o sumă de bani și nu a primit contra-prestația, sau aceasta este atât de defectuoasă încât justifică neacceptarea ei, este îndreptățită să-și restituie suma plătită. La fel, partea care a efectuat o prestație pentru care trebuia să fie plătită o sumă de bani este îndreptățită să primească valoarea rezonabilă a prestației sale. Cereea pentru *restitution* nu este de fapt o acțiune pentru daune-interese în sens strict, deoarece scopul ei este nu de a compensa partea lezată pentru prejudiciul suportat ci de a lipsi partea care nu a executat de profitul nejustificat¹⁷. De notat că cererea pentru *restitution* poate fi înaintată nu numai în cazul neexecutării contractului (*breach of contract*), dar și în alte cazuri de *total failure of consideration*¹⁸ (lipsă totală a recompensei), de exemplu atunci când contractul este lovit de nulitate, devine caduc, sau când există o exonerare (*frustration*)¹⁹.

Prin urmare putem constata că deosebirea dintre *reliance* și *restitution* constă în aceea că, dacă prima este menită să compenseze prejudiciul suportat de contractant din cauza neexecutării sau executării defectuoase a contractului, cea de a doua are ca scop să împiedice partea recalcitrantă de a obține profit din actul ilicit²⁰. În doctrină s-a expus părerea că distincția între *reliance interest* și *restitution interest* este artificială; întrucât scopul urmărit este același – de a crea situația care ar fi existat dacă contractul nu ar fost încheiat -, noțiunea de *reliance interest* concepută în sens larg o include și pe cea de *restitution interest*²¹.

În dreptul german, numeroase prevederi ale Codului civil (§ 280, 283, 286 (2), 325, 326, 463), în cazul neexecutării contractului de către debitor stabilesc ca principiu general ocrotirea interesului pozitiv. Însă în cazul în care partea lezată pune capăt contractului, este ocrotit interesul său de restituire; ca rezultat al rezoluțiunii partea lezată este îndreptățită să primească înapoi totul ce a furnizat (§346 C. civ). În sfârșit, interesul negativ este protejat în cazul nulității contractului; §122 C. civ. germ. prevede dreptul părții, care a acționat în baza încrederii în declarația de voință nulă a celeilalte părți, de a fi indemnizată pentru prejudiciul astfel suportat. Astfel, putem constata că, în ipoteza existenței unui contract valabil și neexecutării lui care dă dreptul la rezoluțiune, partea lezată are opțiunea: fie să mențină contractul și să ceară repararea interesului său pozitiv, fie să rezoluțiuneze contractul și să ceară satisfacerea interesului său de restituire²².

În *common law* principiul general este că daunele-interese sunt acordate pentru a compensa interesul pozitiv (*expectation interest*) al părții lezate, principiu care se aplică constant, în special, în raporturile comerciale²³. Însă partea lezată, în principiu, are opțiunea între recuperarea prejudiciului în baza *expectation interest*, în baza *reliance interest* sau în baza *restitution*. Astfel, cumpărătorul unui utilaj cu defecte, poate recupera sau costul utilajului și cheltuielile de instalare (*reliance interest*), sau profitul pe care l-ar fi avut utilizând acest utilaj (*expectation interest*), însă nu ambele, deoarece în așa fel el ar obține o îmbogățire nejustificată. Într-o altă ipoteză, atunci când cumpărătorul a plătit în avans pentru un utilaj, însă vânzătorul nu l-a livrat, partea lezată are de ales între restituirea sumei plătite (*restitution*) și valoarea bunului la momentul livrării (*expectation interest, loss of bargain*). Însă el nu poate obține ambele sume – prețul plătit și valoarea bunului, din același considerent: pentru a evita îmbogățirea părții lezate de pe seama reparării prejudiciului. Este evident că cumpărătorul va alege prima modalitate, dacă a realizat o afacere proastă, și va opta pentru a doua soluție, dacă afacerea a fost pro-

fitabilă. Atât timp cât regula neadmiterii îmbogățirii victimei este respectată, aceasta, în principiu, nu este limitată în dreptul său de opțiune.

Totuși, trebuie de avut în vedere că pentru a exercita o modalitate sau alta de reparare a prejudiciului sunt impuse anumite condiții. Astfel, pentru recuperarea profitului așteptat pe calea cererii pentru *expectation interest*, reclamantul trebuie să demonstreze mărirea profitului pierdut. Dacă el nu poate face acest lucru cu o certitudine rezonabilă, va trebui să procedeze la recuperarea cheltuielilor pe calea cererii pentru *reliance interest* sau pentru *restitution*²⁴. Pe de altă parte, dreptul părții lezate de a înainta cererea pentru *restitution* este limitat, în particular, de regula potrivit căreia, ea poate cere restituirea sumei plătite în baza contractului numai atunci când există *total failure of consideration* (lipsa totală a recompensei)²⁵.

Cât privește posibilitatea de a combina diferitele modalități de reparare a prejudiciului, în doctrină s-a remarcat că, în principiu, o hotărâre care are drept scop de a pune partea lezată în situația în care s-ar fi aflat dacă contractul *ar fi fost executat (expectation interest)* nu poate fi combinată cu o hotărâre care urmărește să pună această parte (sau ambele) în situația care ar exista dacă contractul *nu ar fi fost încheiat (reliance interest)*. Totuși, cererea pentru recuperarea profitului (*expectation interest*) și cea pentru recuperarea cheltuielilor (*reliance interest*) nu întotdeauna sunt incompatibile. Astfel, în cazul vânzării utilajului defectat partea lezată poate cere atât suma cheltuielilor efective, deducându-se valoarea reală a utilajului, - *reliance interest*, cât și suma alcătuită din partea profitului net pe care ea l-ar fi obținut dacă utilajul ar fi fost conform contractului - *expectation interest*, care nu a fost acoperită de prima sumă. Aceste două modalități de recuperare pot fi combinate în măsura în care nu se ajunge la o reparație dublă. Regula enunțată reprezintă o aplicație a principiului neadmiterii îmbogățirii părții lezate de pe urma reparării prejudiciului. În ceea ce privește corelația dintre acțiunea pentru daune-interese pentru cea pentru *restitution*, s-a reținut că ele sunt incompatibile²⁶, scopul primei acțiuni fiind executarea silită prin echivalent a contractului, iar scopul celei de a doua – încetarea lui și compensarea părții lezate pentru cheltuielile suportate. De aici rezultă în mod logic că partea lezată nu poate beneficia în același timp de daune-interese și de restituire.

Dreptul francez, Convenția de la Viena, Principiile UNIDROIT și Principiile DEC nu fac expres deosebire între categoriile de prejudicii enunțate. Instrumentele de drept uniform au preluat terminologia tradițională, avându-și originea în dreptul roman, de pierdere suferită și câștig ratat. În opinia unuia din autorii Principiilor DEC și al Principiilor UNIDRO-

IT, Denis Talon, este vorba nu atât de o problemă de fond, cât de una de formulare. Deoarece este probabil ca în majoritatea cazurilor, fiecare metodă va aduce la rezultate identice, judecătorul sau arbitrul aplicând metoda cu care este obișnuit²⁷.

În aceeași ordine de idei s-a remarcat că această alegere făcută de autorii instrumentelor de drept uniform în cauză corespunde unei tendințe generale observate în recente revizuirii ale dreptului contractelor din diferite țări²⁸. La nivel internațional, determinarea prejudiciului nu este percepută într-o manieră la fel de strictă ca în C. civ. german și alte sisteme de inspirație germană; așa principii fundamentale, ca incompatibilitatea între interesul pozitiv și cel negativ nu constituie o regulă generală.²⁹

Poziția tribunalelor arbitrale internaționale, în acest sens, este explicită: indiferent de modalitățile de determinare a daunelor-interese, principala lor preocupare este ca întregul prejudiciu să fie reparat. Astfel, în cadrul soluționării litigiilor comerciale internaționale sub egida Camerei Internaționale de Comerț de la Paris, arbitrii calculează constant daunele-interese în funcție de întregul prejudiciu reparabil³⁰: orice parte contractantă are dreptul să ceară indemnizarea prejudiciului pe care l-a suferit efectiv³¹. În acest context, arbitrii utilizează ambele soluții: ei încearcă sau să plaseze victima în situația în care s-ar afla dacă contractul ar fi fost executat (*expectation interest*), sau s-o repună în poziția pe care aceasta o ocupa înaintea încheierii contractului (*reliance interest*).

La fel, trebuie de menționat că principiul reparării integrale se respectă și în cadrul unei alte instituții de arbitraj importante, care este Centrul Internațional pentru Reglementarea Diferendelor referitoare la Investiții: „standardul indemnizării în cazul exproprierii este repunerea reclamantului în poziția de care acesta ar beneficia în absența exproprierii” (*Amco Asia Corporation vs. Republic of Indonesia (ARB/81/)*)³². Această soluție a fost reiterată și într-o hotărâre dată la 17 februarie 2000 în cauza *Compagnie del Desarrollo del Santa Elena vs Republica Costa Rica*, referitoare la o indemnizare ca urmare a unei exproprieri din motive ecologice: „potrivit acordului părților pentru justa valoare de piață a proprietății se aplică principiul reparării integrale”³³.

Este cert faptul că soluțiile adoptate în diferitele sentințe arbitrale studiate se bazează pe dispozițiile dreptului național aplicabil în speță – *lex causae*. Totuși, trebuie de subliniat că o mare parte a doctrinei consideră că principiul reparării integrale a prejudiciului constituie o regulă generală a dreptului comerțului internațional, aparținând *lex mercatoria*.³⁴

Anume în acest sens se pronunță tribunalele arbitrale internaționale, care consideră acest principiu

ca o normă transnațională, pe care o aplică independent de orice referință la sistemele juridice naționale. După cum a remarcat pe bună dreptate E. Gaillard: „repararea integrală a prejudiciului prin alocarea victimei *damnum emergens* și *lucrum cessans* este un principiu comun al principalelor sisteme juridice și, în virtutea acestui fapt, un principiu general al dreptului, care poate fi considerat ca o sursă a dreptului internațional.”³⁵

Derogări de la principiul reparării integrale a prejudiciului.

Derogările admise de dreptul pozitiv au, fie caracter convențional, avându-și sursa în acordul părților, fie caracter legal, bazându-se pe prevederile legislațiilor naționale sau a instrumentelor internaționale.

Convențiile părților, prin care se derogă de la principiul reparării integrale, de obicei îmbracă forma clauzelor penale sau a clauzelor exoneratoare și limitative de răspundere. În continuare vom examina derogările instituite prin prevederi legale.

Legislațiile naționale și instrumentele internaționale intervin în diferite domenii, în vederea limitării indemnizației acordate victimei, însă transporturile reprezintă materia în care acest gen de reglementări au căpătat o răspândire sporită.

În domeniul transportului internațional aerian, mărimea răspunderii transportatorului pentru prejudiciile cauzate prin întârziere, pierdere sau avarierea mărfurilor în procesul transportării este plafonată prin prevederile art. 22 al.3 al Convenției de la Montreal din 28.05.1999 pentru unificarea anumitor reguli privind transportul aerian internațional (care a înlocuit la 4 noiembrie 2003 Convenția de la Varșovia din 12.10.1929): suma indemnizației este limitată la 17 drepturi speciale de tragere (DST)³⁶ pe kilogram (cu excepția declarației speciale de interes făcută de expeditor la momentul transmiterii mărfii către transportator și plății unei eventuale sume suplimentare), dacă prejudiciile nu au fost cauzate prin culpa nescuzabilă a transportatorului, prepușilor sau mandatarilor săi.

În domeniul transportului internațional rutier, art.23 al Convenției referitoare la contractul de transport internațional al mărfurilor pe șosele CMR, Geneva, 19.05.1956, stipulează că indemnizația pentru pierdere totală sau parțială a mărfii este limitată la 8,33 DST pe kilogram de greutate brută.

În domeniul transportului internațional feroviar, potrivit Regulilor uniforme referitoare la contractul de transport internațional feroviar de mărfuri, instituite prin Convenția de la Berna din 09.05.1980 referitoare la transporturile internaționale feroviare, în lipsa stipulațiilor particulare în documentele de transport, răspunderea transportatorului este limitată: în caz de întârziere, la mărimea triplă a prețului transportului,

iar în caz de pierdere sau avariere – la 17 DST pe kilogram, la care se adaugă rambursarea totală sau parțială a prețului transportului și a taxelor vamale. Indemnizarea va fi, însă, totală în caz de dol al transportatorului; în caz de culpă gravă, limitele prevăzute se dublează (34 DST pe kilogram).

În domeniul transportului maritim internațional, potrivit Convenției de la Bruxelles din 25.08.1924 pentru unificarea anumitor reguli în materie de consoament, limitele indemnizațiilor sunt: 666,6 DST pe colet sau unitate, ori 2 DTS pe kilogram de greutate brută a mărfurilor pierdute sau deteriorate.

Dintre alte domenii, în care indemnizațiile pentru prejudicii sunt plafonate prin lege, vom menționa serviciile hoteliere. În Franța, de exemplu, este limitată suma reparației datorate de hotel în caz de furt sau de deteriorare a obiectelor introduse în hotel și care nu au fost încredințate administrației. Potrivit art.1953 al.3 C. civ. fr., daunele-interese datorate clientului sunt limitate la prețul chiriei pe o zi înmulțit cu o sută. Alineatul 2 al aceluiași articol exclude această limitare pentru cazurile de furt sau de deteriorare a obiectelor care au fost încredințate administrației, sau dacă aceasta refuză să le preia fără motive legitime.

Derogările de la principiul reparării integrale a prejudiciului, operate prin intervenția legislatorului, național sau internațional, urmăresc câteva obiective principale. În primul rând, fixarea plafoanelor nu are ca scop în sine de a limita indemnizarea victimei neexecutării contractului, ci este ghidată de voința statului, sau a comunității statelor, de a favoriza anumite activități economice (de ex., transporturile), astfel încât echilibrul financiar al întreprinderilor să nu fie împovărat excesiv de riscurile aferente activităților din domeniile în cauză. În al doilea rând, plafonarea răspunderii implică preluarea anumitor riscuri de către asigurători, întrucât activitatea profesională a acestora presupune un grad mai înalt de previzibilitate a riscurilor. În sfârșit, stabilirea unor sume forfetare a indemnizațiilor permite de a cunoaște dinainte mărimea despăgubirilor care vor fi alocate victimei și de a înălțura în așa mod aleasurile și incertitudinile evaluării judiciare sau arbitrale a prejudiciilor.³⁷

Referințe bibliografice:

¹ Coutant-Lapalus C., *Le principe de la réparation integrale en droit privé*, Presses Universitaire d'Aix-Marseille, Aix-en-Provence, 2002, p.146-168.

² David R., Pugsley D., *Les contrats en droit anglais*, 2e édition, LGDJ, Paris, 1985, p.334 ; Errante E. *Le droit anglo-américain des contrats (arrêts et commentaires)*, LGDJ, Paris, 1995, p.51.

³ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, <http://www.org/english/principles/contracts/main.htm>.

⁴ Principles of European Contract Law, <http://www.storme.be/PECL2en.html>.

⁵ Rouhette G., De Lamberterie I., Tallon D., Witz C., Principes du Droit Européen du Contrat, Société de Législation Comparée, Paris, 2003, p.404.

⁶ În *common law* termenul "consequential loss" este utilizat pentru a desemna atât categoria *lucrum cessans*, cât și cea de "prejudicii indirecte".

⁷ Treitel G.H. The Law of Contract, Sweet & Maxwell/Stevens & Sons, London, 1999, p.879.

⁸ Atiyah P.S. An Introduction to the Law of Contracts, 5th edition, Clarendon Press, Oxford, 1995, p.480-484.

⁹ § 241 al. 2 C. civ. germ. dispune: „raportul obligațional poate potrivit conținutului său să oblige fiecare parte să ia în considerare drepturile, bunurile și interesele celeilalte părți”.

¹⁰ § 280 al. 1 C. civ. germ. dispune: „atunci când debitorul încalcă o obligație ce rezultă din raportul obligațional, creditorul poate cere repararea prejudiciului astfel cauzat. Regula nu se aplică atunci când debitorul nu trebuie să răspundă pentru această încălcare”.

¹¹ Pédamon M. Le contrat en droit allemand, 2 édition, LGDJ, Paris, 2004, p. 182.

¹² Heuzé V. La vente internationale des marchandises. Droit uniforme, LGDJ, Paris, 2000, p.408.

¹³ Ibidem, p.402.

¹⁴ Atiyah P.S., op.cit., p.444; Cheshire, Fifoot and Furmston's Law of Contract, 12th edition, Butterworths, London, Dublin, Edinburg, 1991, 708 p., p.661.

¹⁵ Atiyah P.S., op.cit., loc. cit.; Cheshire, Fifoot and Furmston, op. cit., loc. cit.

¹⁶ Marsh P.D.V. Comparative Contract Law: England, France, Germany, Gower Publishing, Hampshire, 1994, 356 p.; p.313-314; Treitel G. H., The Law of Contract, op. cit., p.876-877.

¹⁷ Treitel G. H., The Law of Contract, op. cit., p.876.

¹⁸ Referitor la noțiunea de *failure of consideration*, a se vedea: Treitel G. H., The Law of Contract, op. cit., p.977 și urm.

¹⁹ Atiyah P.S., op.cit., p.465.

²⁰ Coutant-Lapalus C., op. cit., p.152-153.

²¹ Laithier Y.-M. Etude comparative des sanctions de l'inexécution du contrat, LGDJ, Paris, 2004, p.175.

²² Treitel G. H., Remedies for breach of contract, a comparative account, Oxford University Press, New York, 1988, p.89-90.

²³ Atiyah P.S., op.cit., p.472.

²⁴ Treitel G. H., The Law of Contract, op. cit., p.877.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Treitel G.H., The Law of Contract, op. cit. p.99.

²⁷ Talon D. Les dommages-intérêts dans les Principes UNIDROIT relatifs aux contrats du commerce international, p.302, p.295 -305, in Contratti commerciali internazionali e Principi UNIDROIT, a cura di M. J. Bonell e di F. Bonelli, 399 p.

²⁸ Eberhard S., Les sanctions de l'inexécution du contrat et les Principes UNIDROIT, CEDIDAC, Lausanne, 2005, p.192-193.

²⁹ Lake R., Nanda V., Draetta U., Breach and Adaptation of International Contracts, Butterworth Law, 1992, p. 65.

³⁰ Sentința CCI nr. 5834, 1989, Bull. CCI, 1994, p.66; Sentința CCI nr. 4462, 1987, Yearbook, 1991, p.54.

³¹ Sentința CCI nr. 6281, 1989, Rec. CCI II, p394; Sentința CCI nr. 5910, 1998, Journal de droit international privé, 1988, p.1216.

³² Rec. CIRDI, 1993, p.569.

³³ <http://www.world-bank.org/icsid/cases>

³⁴ Fouchard P., Gaillard E., Goldman B., Traité d'arbitrage international, Paris, Litec, p.845; Ortscheidt J., La réparation du dommage dans l'arbitrage international, Paris, Dalloz, Nouvelle bibliothèque des thèses, 2001, p.74 și urm.

³⁵ CIRDI, Amco Asia et autres c. la République d'Indonésie, 20 novembre 1084, Journal de droit international privé, 1987, obs. E. Gaillard, p.173.

³⁶ Dreptul special de tragere est unitatea de cont instituită de Fondul Monetar Internațional în funcție de un coș valutar alcătuit din patru monede naționale importante (dolarul SUA, euro, lira sterlină și yenul).

³⁷ Coutant-Lapalus C., op. cit., p.258-259.

MEDIEREA ÎN CAUZE PENALE: NOȚIUNE ȘI CARACTERISTICI DE ORDIN GENERAL TRECUTE PRIN PRISMA LEGII AUTOHTONE ȘI ROMÂNE

Oxana Rotaru,

doctor în drept,

conferențiar universitar interimar

Tatiana Ciaglic,

magistru în drept

MEDIATION IN CRIMINAL CASES IN THE NATIONAL LEGISLATION AND THE LEGISLATION OF ROMANIA

The complexity of the current social relations generates the necessity of developing and applying new methods of settling conflicts. Mediation can serve as an effective tool in resolving various conflicts including the criminal matters. This article gives a panoramic view on the application of the concept of mediation and highlights the main features of mediation in criminal cases as they are reported to the national legislation and the legislation of Romania. Therefore the advantages of mediation and the opportunity to apply the latter in order to solve the conflicts caused by the commission of criminal offences are still being discussed.

ПОСРЕДНИЧЕСТВО В УГОЛОВНЫХ ДЕЛАХ: КОНЦЕПЦИЯ И ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБЩЕГО ПОРЯДКА СКВОЗЬ ПРИЗМУ МЕСТНОГО И РУМЫНСКОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Нынешний темп развития социальных отношений обуславливает необходимость внедрения новых методов решения споров. Медиация, при умелом применении, может стать эффективным инструментом решения различных споров, в том числе и вытекающих из уголовных правонарушений. Данная статья является кратким описанием медиации и представляет вниманию главные её характеристики согласно национальному и румынскому законодательству. Работа предлагает обсуждению приоритеты и специфику применения медиации для разрешения споров вытекающих из уголовных правонарушений.

Dezvoltarea relațiilor sociale precum și perpetua complexitate a acestora creează necesitatea elaborării și aplicării noilor metode și mijloace de rezolvare a conflictelor. Cu toate că nu putem considera medierea instituție juridică nouă, totuși afirmarea acesteia în Republica Moldova se simte mai accentuat doar în ultimul timp. Prezentul articol tinde să determine esența acestei dimensiuni juridice și rolul său la această etapă pentru Republica Moldova.

Termenul mediere vine din lat. „mediatio” și înseamnă a mijloci o înțelegere între părțile adverse, a face demersuri în vederea aplanării unui conflict.

Cu timpul termenul „mediation” a intrat în lexicul specialiștilor din domeniul împăcării părților și juriștilor, psihologilor, sociologilor, altor savanți și practicieni ce se ocupă de problema dată. La momentul actual e necesar de a defini cert noțiunea nominalizată deoarece există mulți termeni folosiți pentru de-

limitarea diverselor programe și abordări ce, precum și medierea, sunt orientate spre atingerea unui acord comun, consens între părțile aflate în conflict. Dintr-o parte, definiția presupune exactitate. Din altă parte, o astfel de definiție urmează să reprezinte toate variațiile de modele și programe existente în domeniu. Să aducem câteva exemple. În Regatul Unit al Marii Britanii la început se utilizau termenii complimentari „mediation” și „reparation” iar apoi a devenit mai uzual determinativul „restorative justice” - justiție restaurativă. În Franța se observă o deosebire esențială între întrebuințarea noțiunilor „mediation” și „reparation”. Prima se folosește în lexicul juridic în cazul proceselor participantei cărora sunt majori, persoane adulte. Cel de al doilea determinativ se utilizează doar în cazul examinării cauzelor penale cu participanți minori. În Germania este utilizat termenul de „Tater-Opfer-Ausgleich”, iar în Austria „Aufgerichtlicher Tata-

usgleich”. Norvegienii operează cu noțiunea „konflikt and mediation”. Toate aceste noțiuni au o interferență serioasă și anume: medierea reprezintă procesul de soluționare a conflictului cu participarea unei terțe persoane imparțiale ce tinde spre convingerea părților spre un acord comun.

În aceasta ordine de idei prezintă interes noțiunile legale date acestui termen. Conform art.2 (1) al Legii RM cu privire la mediere aceasta reprezintă „o modalitate alternativă de soluționare a conflictului dintre părți pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane”. Legea României privind medierea și organizarea profesiei de mediator în art.1 (1) stipulează: „Medierea reprezintă o modalitate facultativă de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane specializate în calitate de mediator, în condiții de neutralitate, imparțialitate și confidențialitate”.

Deci rolul medierii este de a ajuta două persoane, în cazul nostru infractorul și victima de a ajunge la împăcare. Împăcarea înlătură răspunderea penală în baza art. 109 al Codului penal al RM. Astfel, medierea este o modalitate alternativă de soluționare a conflictului, scopul căreia este împăcarea consfințită prin semnarea acordului de împăcare.

Pentru Moldova medierea constituie o noutate precum, printre altele, și pentru România. Cu toate că Legea RM cu privire la mediere a fost adoptată la 14.06.2007, iar Legea privind medierea și organizarea profesiei de mediator în România la 16.05.2006, aceste două acte normative par a intra în vigoare relativ simultan. Conform art.38(1) al Legii RM cu privire la mediere aceasta intră în vigoare la 1 iulie 2008. Totodată, conform art. 73(1) al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator prevederile acesteia devin aplicabile în termen de o lună de la data întocmirii tabloului mediatorilor autorizați. Conform unui comunicat semnat de președintele Consiliului de mediere din România - dna Anca Elizabeta Ciorca, Tabloul mediatorilor a fost aprobat prin Hotărârea Consiliului de mediere nr.964 din 03.05.2008. Astfel, legea nominalizată pare să intre în vigoare în iunie 2008.

Ca o paralelă putem să ne referim la atitudinea Uniunii Europene față de problema medierii în cauze penale. După câte cunoaștem un act important în materia medierii cauzelor penale o constituie Recomandarea REC(99)19 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre cu privire la medierea în chestiuni penale, adoptată pe 15.09.1999 la cea de-a 69-a întâlnire a reprezentanților miniștrilor. În anul 2005, la cea de-a treia întrunire a Șefilor de Stat și Guvern ai Consiliului Europei, a fost creat Grupul de lucru asupra Medierii însărcinat cu evaluarea impactului diferitor recomandări ale Consiliului de Miniștri cu privire la

mediere, inclusiv Recomandarea REC(99)19 cu privire la mediere în cauze penale. Grupul nominalizat a realizat un studiu de evaluare a aplicării medierii de către statele membre. Datele ce au devenit cunoscute în baza cercetării au relevat multiplele probleme, impedimente în calea aplicării medierii în Europa. Ca rezultat în noiembrie 2007 Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției a emis mai multe repere întru eficientizarea realizării recomandărilor în vigoare privind medierea în cauze penale. Totodată, reieșind din rezultatele studiului Grupul menționat s-a sugerat necesitatea de a efectua o cercetare asupra aplicării justiției restaurative în statele membre pentru actualizarea recomandării REC(99)19. Deci în viitor ne putem aștepta la perfecționarea cadrului legislativ european în materia medierii cauzelor penale.

Toate cele relatate dovedesc interesul comunității față de justiția restaurativă și mediere în Uniunea Europeană, România și R. Moldova.

Vorbind despre baza normativă a medierii urmează a menționa vastul raport al savanților, practicienilor, reprezentanților organelor de apărare a normelor de drept, societății civile orientat spre optimizarea cadrului legal, interpretare, depistarea și excluderea lacunelor, ambiguităților. Multitudinea conferințelor destinate medierii precum și diversele niveluri ale acestora – naționale, regionale și mondiale vorbesc în susținerea celor enunțate.

În continuare se propune o viziune generală asupra instituției medierii prin menționarea principalelor caracteristici.

1. Caracterul facultativ al medierii. Acest caracter se manifestă printr-o serie de particularități ce vor fi expuse ulterior.

Medierea se aplica cu acordul ambelor părți ale conflictului. Conform art.2 (3) al Legii RM cu privire la mediere părțile pot recurge la mediere benevol. Totodată, conform art.5 (1) a) al aceleiași legi părțile au dreptul să accepte ori să refuze medierea. Aceleași prevederi le regăsim și în Legea României privind medierea și organizarea profesiei de mediator. Conform art.2(1) al actului normativ nominalizat, dacă legea nu prevede altfel, părțile, persoane fizice ori persoane juridice, pot recurge la mediere în mod voluntar. Legal acordul părților pentru transmiterea cauzei spre mediere se consfințește prin semnarea contractului de mediere în conformitate cu art.26 al Legii RM cu privire la mediere.

Medierea fiind o modalitate facultativă de rezolvare a conflictelor nimeni nu poate fi obligat să o accepte contrar voinței sale, precum și nimeni nu poate fi silit să se împace. Astfel este prevăzut și în cap. IV pct.11 al REC(99)19 cu privire la mediere în cauze penale: nici victima, nici infractorul nu trebuie

convinși prin mijloace incorecte să accepte medierea. Prevederi de același ordin se conțin în art.67(2) al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator.

Totodată, acceptarea părților de a transmite cauza spre soluționare mediatorului exprimă tacit disponibilitatea părților de a găsi o soluție, de a coopera. Concomitent acordul pentru mediere reprezintă și manifestarea încrederii părților față de mediator - persoana aptă să faciliteze negocierile și să acorde asistență în soluționarea conflictului, în obținerea unei soluții reciproc acceptabile, eficiente și durabile.

Cauza poate fi transmisă spre mediere inclusiv după pornirea unui proces în instanța judecătorească în orice fază a acestuia. Astfel de prevederi se conțin în art.2 (3) al Legii RM cu privire la mediere. Totodată, conform art. 276(5) al Codului de procedură penală al RM împăcarea este personală și produce efecte doar dacă intervine pînă la rămînerea definitivă a hotărîrii judecătorești. Prevederi analogice se conțin și în Codul penal al RM art.109(2). Astfel, putem afirma că legislatorul moldav a tins de a se conforma prevederilor recomandărilor REC(99)19 cu privire la mediere în cauze penale, unde e stipulat în cap.II, pct.4: medierea în cazuri penale trebuie să fie disponibilă în toate etapele procesului justiției penale.

Caracterul neobligator al medierii se mai manifestă prin dispunerea de către părți a dreptului de a se retrage în orice moment din procesul de mediere în baza art.5 (1) f) al Legii RM cu privire la mediere. Prevederi analogice sunt regăsite și în cap.II pct.1 al REC(99)19 cu privire la mediere în cauze penale. Astfel acordul pentru mediere nu obligă părțile să participe la mediere, acestea fiind libere să dispună la discreția sa, în baza propriilor convingeri, renunțarea la mediere. Acest fapt permite de a nu zădărnici medierea, în lipsa unui contact psihologic al părților și nedorința ori imposibilitatea de a stabili o concluzie eficientă, dar și de a utiliza opțiunea rezolvării cauzei pe cale judiciară.

Altă caracteristică generată de caracterul facultativ al medierii este faptul că părțile nu sunt obligate de a semna acordul de împăcare. În art.32 (8) al Legii RM cu privire la mediere este expres enunțat că nesemnarea acordului de împăcare nu poate prejudicia situația părților. Acordul de împăcare reprezintă rezultatul final și condițiile împăcării convenite de părți în urma medierii.

2. Confidențialitatea medierii. Acest principiu este consfințit în art. 3 al Legii RM cu privire la mediere și, la rîndul său, în art.1(1) al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator. Conform acestui principiu participanții la mediere – părțile și mediatorul nu au dreptul de a divulga date ce le

au devenit cunoscute în cadrul procedurii de mediere. În această vedere părțile sunt informate de mediator, de asemenea acestea pot semna, după caz, un acord de confidențialitate în baza art.11 (2) a) al Legii RM cu privire la mediere. Prevederi similare le regăsim și în art.53 al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator.

În art. 32 al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator este stipulat că mediatorul este obligat de a păstra confidențialitatea informațiilor, documentelor întocmite chiar și după încetarea funcțiilor sale.

Totodată, conform art. 10(2) al Legii RM cu privire la mediere și, respectiv, art. 37(1) al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator, mediatorul nu poate fi audiat în privința faptelor sau actelor de care a luat cunoștință în cadrul procesului de mediere.

De asemenea, conform art. 37(1) al Legii RM cu privire la mediere, în cadrul oficializării medierii - prezentării organului de urmărire penală sau instanței judecătorești, în procedura cărora se află cauza penală spre examinare, a acordului de împăcare și a raportului scris privind măsurile aplicate și rezultatul medierii, mediatorul nu dezvăluie conținutul întrevederilor cu părțile.

Totuși sunt excepții de la regula generală. Astfel, conform art. 11(3) al Legii RM cu privire la mediere, mediatorul este obligat să informeze autoritățile competente referitor la o infracțiune iminentă, despre care ia cunoștință în cadrul procesului de mediere. Altă excepție o constituie norma expusă în art.10(2): în cazuri excepționale mediatorul este în drept să facă declarații în favoarea părților mediate însă în acest caz este obligator consințămîntul scris al părților. Ca urmare a acestor acțiuni participarea ulterioară în procesul de mediere a mediatorului audiat se exclude. Prevederi similare sunt semnalate în art.37 al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator.

3.Profesionalismul. Mediatorul este o persoană ce posedă vaste cunoștințe în domeniul medierii, apt de a presta efectiv serviciile sale. Profesionalismul presupune prezența concomitentă a vastelor cunoștințe teoretice și practice precum și a unei etici profesionale excelente.

Astfel, persoanele ce intenționează să devină mediatorii sunt obligate, în conformitate cu art.13 (1) al Legii RM cu privire la mediere, să absolve cursurile de pregătire inițială cu ulterioara atestare a Consiliului de Mediere. Posterior mediatorul atestat este introdus în Tabloul mediatorilor. Potrivit art.32(2) al Legii RM cu privire la mediere doar mediatorul atestat și inclus în Tabelul mediatorilor are dreptul de a participa la

medierea cauzelor penale. Acest fapt denotă maxima conștientizare de către legislator a continuității și interdeterminării nivelului pregătirii profesionale a mediatorilor și asigurării condițiilor optime pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime a persoanelor. Indiferent de calea aleasă persoanele lezate în drepturi urmează să fie efectiv restabilite în ele cu minim de cheltuieli și timp, iar medierea este aptă să realizeze acest lucru.

La moment ar fi bine să menționăm că, prin Ordinul Ministerului Justiției a fost aprobată componența nominală a Consiliului de mediere – organ abilitat cu funcția de a coordona și organiza activitatea mediatorilor de pe lângă Ministerul Justiției. Acesta este creat din 9 membri aleși pe patru ani. Pe 26 februarie a avut loc prima ședința a Consiliului de Mediere în cadrul căreia a fost ales președintele Consiliului ce va deține această funcție 2 ani.

Pe lângă celelalte cerințe enunțate în art.7 al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator putem remarca două ce se află în strânsă interconținere cu nivelul de pregătire profesională a mediatorului și anume: absolvirea unui program post-universitar de nivel master în domeniu, acreditat conform legii și avizat de Consiliul de mediere. În cazul lipsei unei astfel de pregătiri, legea prevede absolvirea unor cursuri de formare a mediatorilor. Programele acestor cursuri, conform art.9(2) al legii nominalizate, sunt elaborate pe baza criteriilor cuprinse în standardele de formare elaborate de Consiliul de mediere, fiind avizate în prealabil de către acesta. Mai mult ca atât, art.34 al legii menționate obligă mediatorul să-și perfecționeze încontinuu studiile prin urmarea cursurilor de formare continuă în condițiile stabilite de Consiliul de mediere.

O garanție a competenței mediatorilor este și răspunderea sa disciplinară, obligația de a respecta Codul deontologic precum și reputația, ce reprezintă o „carte de vizită” a mediatorului.

Astfel, în conformitate cu prevederile art.19 al Legii RM cu privire la mediere, mediatorului i se aplică sancțiuni pentru încălcarea obligațiilor de serviciu, nerespectarea imparțialității, confidențialității, neutralității, etc. Prezintă interes felurile sancțiunilor. Astfel spre deosebire de legea autohtonă, Legea României privind medierea și organizarea profesiei de mediator, în art. 39(1)b), prevede amenda de la 50(RON) la 500(RON) ca sancțiune disciplinară, aceste limite putând fi modificate de Consiliul de mediere în funcție de rata inflației.

Totodată, conform art.19(4) al Legii RM cu privire la mediere și respectiv, art. 42 al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator, răspunderea disciplinară nu scutește mediatorul de

răspunderea civilă pentru cauzarea de prejudicii prin încălcarea obligațiilor sale profesionale.

4. Imparțialitatea, neutralitatea. Aceste principii sunt stipulate în art.3 al Legii RM cu privire la mediere precum și în art.1(1) al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator putând fi regăsite într-un șir de prevederi. Astfel, potrivit art.4(2) al Legii RM cu privire la mediere precum și art.5(3) al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator, părților le este rezervat dreptul de a alege mediatorul în comun acord ori să beneficieze de serviciile mai multor mediatori în vederea soluționării conflictului.

Indiferent de numărul mediatorilor implicați în proces aceștia vor tinde să realizeze conlucrarea între părți spre atingerea unui compromis, însă posibilitatea de a alege mediatorul la propria discreție este o garanție importantă pentru părți.

Potrivit art.8(1) d) al Legii RM cu privire la mediere, precum și art.30(2) al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator, mediatorul este obligat să dirijeze procesul de mediere în mod neutru și imparțial. Acesta nu apără și nu judecă părțile, menirea sa este de a ajuta părțile să găsească „limbă comună”, să poată negocia și găsi o cale optimă de rezolvare a conflictului. Remarcăm stipulările conținute în art.50(2) al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator: metodele și tehnicile utilizate de către mediator trebuie să servească exclusiv intereselor legitime și obiectivelor urmărite de părți aflate în conflict.

Conform art.4(2) precum și art.50(3) al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator, mediatorul nu are putere de decizie asupra soluției conflictului și nu o poate impune părților.

Dacă pot fi determinate cauze ce pot pune sub îndoielă imparțialitatea și caracterul neutru al mediatorului precum conflictul de interese, acesta va proceda în conformitate cu prevederile art.9 al Legii RM cu privire la mediere și respectiv art.31, 54(1) al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator.

Totodată, potrivit art. 34 al Legii RM cu privire la mediere, în vederea asigurării imparțialității, nu poate fi admis în calitate de mediator în cauzele penale: ofițerul de urmărire penală, procurorul, judecătorul, avocatul uneia dintre părți, precum și persoana incompatibilă în baza unor legi speciale.

5. Garanții procesuale fundamentale. Părțile implicate în procesul de mediere posedă un statut special – drepturi și obligații reciproce prezența cărora, în primul rând este garanția unui proces echitabil, obiectiv și just, în al doilea rând - un instrument efectiv de acțiune în cadrul procesului.

Pe lângă drepturile expuse mai sus menționăm dreptul părților la asistență judiciară în cadrul medierii, de asemenea părțile pot solicita serviciile interpretului în caz dacă nu posedă limba în care se desfășoară procesul. Astfel de opțiuni se prevăd în cap.III pct. 8 al recomandărilor REC(99)19 cu privire la mediere în cauze penale, art.4 (4) al Legii RM cu privire la mediere, art.68(1) al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator.

Dacă în cauza penală figurează minori aceștia se bucură de toate drepturile acordate de legea penală fiind asistate de reprezentanți legal - părinte, tutore ori curator precum și de psiholog sau pedagog (art. 32(4) al Legii RM cu privire la mediere; cap.III pct.8, cap. IV pct.12 al recomandărilor REC(99)19 cu privire la mediere în cauze penale, art.68(2) al Legii României privind medierea și organizarea profesiei de mediator).

Conform art.32 (7) al Legii RM cu privire la mediere faptul participării la mediere nu poate servi ca dovadă a recunoașterii vinovăției. Posibil aceste prevederi au fost preluate din REC(99)19 cu privire la mediere în cauze penale, cap IV pct.14: participarea la mediere nu trebuie folosită ca dovadă a recunoașterii vinovăției în procedurile penale ulterioare.

Această normă reprezintă continuitatea logică a principiului nevinovăției (art.8(1) al Codului de procedură penală al RM): vinovăția urmează a fi dovedită conform legii într-un proces judiciar public. Demonstrarea vinovăției persoanei este pusă în sarcina acuzării iar acceptarea medierii de către făptaș nu poate servi ca probă în proces.

Pe lângă aceasta, conform principiului confidențialității medierii, părțile și mediatorul nu pot divulga date ce le-au devenit cunoscute în procesul medierii, fie acestea chiar de facto recunoașterea vinovăției. Doar și în recomandările REC(99)19 cu privire la mediere în cauze penale, cap.IV pct.14 este specificat că, în mod normal, elementele de bază ale cazului trebuie recunoscute de ambele părți, ca punct de pornire al medierii.

Din cele relatate putem concluziona că medierea este o cale efectivă de rezolvare a conflictelor, ce oferă părților posibilitatea de a-și satisface într-o măsură mai mare ori mai mică pretențiile și a evita procesele judiciare. Medierea, utilizată la momentul oportun și cu maxim randament, poate economisi timp și efort, micșora sarcina instanțelor de judecată, satisface victima prin repararea prejudiciului iar făptașul prin înlăturarea răspunderii penale. Este important că părțile sunt dispuse spre soluționarea problemei, mediatorul doar dirijând procesul. Astfel, chiar și în cazul unui eșec, părțile nu pierd nimic deoarece refuzul de a semna acordul de împăcare nu poate prejudicia situația părților.

Medierea este o instituție nouă pentru Republica Moldova. În baza unui sondaj asupra 88 respondenți, efectuat cu susținerea unui site profesional al juriștilor din Republica Moldova, au fost relevate următoarele rezultate. Astfel, pentru mediere ca mijloc prioritar de soluționare a unui conflict au optat 59,09% din chestionați pe lângă cei 40,91% ce s-au pronunțat pentru calea judiciară. Cu toate că sondajul a fost realizat asupra respondenților inițiați în materia juridică, rezultatele sunt obiective și, în opinia noastră, susțin afirmația că valorificarea potențialului medierii este în faza incipientă la momentul actual. Astfel experiența României, statelor europene ne poate da indicii în vederea popularizării medierii precum și depistării punctelor slabe ținând cont de specificul autohton.

Referințe bibliografice:

¹ Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Panfil, Rodica Radu, Victoria Zăstoiu „Noul dicționar universal al limbii române”, ed. „Litera intrenațional”, București, 2006

² Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche „Dicționarul explicativ al limbii române”, ed. „Univers Enciclopedic”, București, 1998

³ Codul Penal al RM

⁴ Codul de Procedura Penală al RM

⁵ Legea RM cu privire la mediere, nr.134 din 14.06.2007

⁶ Legea României privind medierea și organizarea profesiei de mediator, nr.192 din 16.05.2006

⁷ Recomandările REC(99)19 cu privire la mediere în cauze penale

⁸ Ксенофон Ульяновски, Сорин Хангану „Медиация по уголовным делам. Действующее законодательство Республики Молдова и его внедрение” <http://www.viaduk.net/>

⁹ Иво Аэртсен „Понятие «mediation» (посредничество) нуждается в объяснении...” <http://www.zakon.kz/>

¹⁰ <http://medierea.ro/>

¹¹ <http://www.cmediere.ro/>

¹² <http://www.mediare.ro/>

¹³ <http://www.ucmro.ro/>

¹⁴ <http://www.irp.md/>

METODE ȘI PROCEDEE DE SOLUȚIONARE A CONFLICTELOR ÎN POLITICA EXTERNĂ A STATELOR

Alexandru BURIAN,
Doctor habilitat în drept,
profesor universitar

THE METHODS AND THE PROCEEDINGS AS SOLVING THE CONFLICTS IN THE FOREIGN POLITICS OF THE STATES

The foreign politic represents the state activity of the settling on the international arena of its relations with other foreign subjects: states, political parties and other foreign social organizations, world and regional international organizations.

Foreign politic it is based on economical, demographic, military, technical-scientifically, cultural potential of the state. The merge of these clues determines the perspectives of the foreign state politic in one or other directions, the hierarchy of the priorities in establishing and fulfilling of the foreign political goals.

The geopolitical situation of the state historically dominated the selection of partners and developing reciprocal relations with its opponents.

The traditional form of the foreign politic fulfillment is establishing of the diplomatic relations or reducing their level, suspending, breaching, and even declaring of war state in case of relations worsen between states; opening the state representatives next to international and regional organizations or establishing the quality of its member; collaboration with political parties and other friendly foreign social organizations performing and supporting at different levels the episodic or permanent contacts with states representatives, parties and other movements with witch this state doesn't have diplomatic relations or friendly relations, but which from one or other reason is interested in establishing the dialog between them.

МЕТОДЫ И ПРОЦЕДУРЫ РАЗРЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ ГОСУДАРСТВ

Внешняя политика - деятельность государства на международной арене, регулирующая отношения с другими субъектами внешнеполитической деятельности: государствами, зарубежными партиями и иными общественными организациями, всемирными и региональными международными организациями.

Внешняя политика опирается на экономический, демографический, военный, научно-технический, культурный потенциалы государства. Сочетание последних определяет возможности внешнеполитической деятельности государства на тех или иных направлениях, иерархию приоритетов в постановке и реализации внешнеполитических целей.

Геополитическое положение государства исторически доминировало в выборе государством партнеров и развитии взаимоотношений с его противниками.

Формой традиционного осуществления внешней политики является установление дипломатических отношений или снижение их уровня, приостановка, разрыв и даже объявление войны при обострении отношений между государствами; открытие представительств государства при всемирных и региональных международных организациях или членство государства в них; бывшими партнерами сотрудничество с дружественными государству зарубежными политическими партиями и другими общественными организациями; осуществление и поддержание на различном уровне эпизодических и регулярных контактов с представителями государств, зарубежных партий и движений, с которыми данное государство не имеет дипломатических отношений или дружественных связей, но в диалоге с которыми заинтересовано по тем или иным причинам.

Politica externă reprezintă activitatea statului de reglementare pe arena internațională a relațiilor sale cu alți subiecți ai politicii externe: state, partide politice și alte organizații sociale de peste hotare, organizații mondiale și regionale internaționale.

Politica externă se sprijină pe potențialul economic, demografic, militar, tehnico-științific, cultural al

statului. Îmbinarea acestor indici determină perspectivele politicii externe a statului în anumite direcții, ierarhia priorităților în stabilirea și realizarea scopurilor politicii externe.

Situația geopolitică a statului a fost dominantă în istoria selectării de către stat a partenerilor și dezvoltării relațiilor sale reciproce cu adversarii.

Forma tradițională de realizare a politicii externe este stabilirea relațiilor diplomatice sau reducerea nivelului acestora, suspendarea, ruperea și chiar declararea stării de război în cazul unei acutizări a relațiilor dintre state; deschiderea reprezentanțelor statului pe lângă organizațiile internaționale mondiale și regionale sau stabilirea sa în calitate de membru a lor; colaborarea cu partidele politice și alte organizații sociale prietenoase din țările de peste hotare; realizarea și susținerea la diferite nivele a contactelor episodice sau permanente cu reprezentanții statelor, partidelor și mișcărilor cu care statul dat nu întreține relații diplomatice sau relații de prietenie, dar care, din anumite motive, este interesat de stabilirea dialogului cu ele.

Vom menționa, că în structurile de stat din majoritatea covârșitoare a statelor contemporane activează organe specializate care se ocupă cu promovarea politicii externe și asigură controlul asupra acestei activități: ministerele afacerilor externe (sau a relațiilor externe) și, respectiv, comisiile parlamentare pe problemele politicii externe; ambasade și reprezentanțe, în componența cărora deseori lucrează specialiști în problemele militare, organizatori ai sistemului persoanelor de încredere și agenților (rezidenți ai serviciilor de informații și contrainformații), specialiști în problemele relațiilor economice (atașați comerciali) și culturale; centre științifice și culturale peste hotare, desfășurându-și activitatea sub controlul ambasadelor și reprezentanțelor în virtutea unor programe relativ independente; misiuni oficiale și semif oficiale.

La determinarea sarcinilor, selecția mijloacelor și metodelor sale de activitate, politica externă răsfrânge și reflectă situația politică internă a statului. Ea se sprijină pe resursele statului, pe potențialul său de specialiști. Politica externă este apreciată în contextul politicii interne a statului.

Contradicțiile care însoțesc la ora actuală dezvoltarea globală i-au obligat pe partenerii civilizați ai relațiilor internaționale să acorde o atenție tot mai mare problemelor de restructurare a sistemului securității internaționale; organizării măsurilor preventive de prevenire și localizare a conflictelor regionale; prevenirii catastrofelor tehnogenice și cooperării în scopul lichidării cât mai operative a consecințelor acestora; luptei împotriva terorismului internațional și comerțului cu substanțe narcotice; măsurilor comune de protejare a mediului și lichidării surselor și consecințelor poluării acestuia; acordării de ajutor țărilor din lumea a treia în lupta dusă de ele cu foamea, bolile etc.

Noțiunea de „politică externă” este aplicată pe larg în literatura științifică și s-ar părea că nu mai cere explicații. Cu toate acestea, dacă examinăm noțiunea dată de pe pozițiile teoriei relațiilor internaționale, se

impune caracterizarea ei mai detaliată și mai aprofundată din punct de vedere științific.

Pentru aceasta vom situa noțiunea de „politică externă” într-un context mai larg și vom încerca s-o raportăm la noțiunea de „politică internațională”.

E greu de găsit o definiție concisă a noțiunii de „politică internațională”, care ar include toate aspectele ei în deplină măsură, de aceea este cazul unei examinări mai amănunțite. Inevitabil că politica internațională este, întâi de toate, politică. Reieșind din acest context, Donald Pucceala subliniază faptul că procesele și modelele politicii internaționale sînt asemănătoare proceselor și modelelor proprii politicii în general. „Ca orice altă politică, politica internațională reprezintă și ea o luptă pentru putere (dominație)”, - scria Hans Morgentau, conturînd astfel însușirile principale ale politicii internaționale: orientarea și legătura ei cu conceptul „puterii (dominației)”. Totuși, politica internațională își are propriul specific – reprezentînd una din speciile legăturilor reciproce dintre subiecții relațiilor internaționale, ea se formează din acțiunile lor.

Politica externă exprimă interesele externe ale statului și asigură strategia de realizare a lor. În acest context putem concluziona că reieșind din interesele politicii externe a statului se determină rangul și structura instituțiilor însărcinate cu promovarea acestei politici. De exemplu, gradul de importanță a interesului politic manifestat de către un stat față de alt stat sau față de un grup de state este de natură să condiționeze crearea formei respective de colaborare și reprezentare: statele Europei vestice au purces la formarea structurilor Europei unite, majorînd la maximum reprezentanțele lor în diferite structuri ale comunității (Parlamentul European, Comisia Europeană). Interesul scăzut al unui stat față de alt stat poate genera, respectiv, o formă mică a reprezentanței diplomatice: de exemplu, Republica Federală Germană deschisese în Berlinul de Est (fosta RDG) nu o ambasadă, ci doar o „reprezentanță permanentă”.

Scopul diplomației constă în realizarea politicii externe cu ajutorul metodelor și mijloacelor specifice acestei activități, în corespundere cu *normele dreptului diplomatic*. În dependență de cursul politicii externe a statului, activitatea diplomatică poate să înceteze. De exemplu, în cazul ruperii relațiilor diplomatice între două state, politica externă a statului care a inițiat această rupere folosește situația dată pentru atingerea unor scopuri anumite, și nu pune în fața diplomației sarcini concrete.

Dreptul diplomatic ca ramură a dreptului internațional public joacă un rol instrumental, adică contribuie la atingerea scopurilor politicii externe și propune modalități de stabilire și susținere a relațiilor dintre

state. Totodată, rolul dreptului diplomatic, sub acest aspect, nu este identic cu rolul diplomației: în timp ce diplomația reprezintă un instrument de realizare a politicii externe, dreptul diplomatic reprezintă voința statului și conține norme de comportament confirmate și aplicate de comun acord; dreptul diplomatic servește scopului comun al comunității internaționale, nu politicii unui anumit stat, și formează cadrul legislativ necesar pentru stabilirea și dezvoltarea relațiilor dintre state.

Diplomația și practica diplomatică sînt strîns legate cu relațiile internaționale dintre state și procedurile internaționale. Practic, este imposibil să-ți imaginezi aceste categorii separate una de alta. Studiarea istoriei diplomației presupune într-o anumită măsură și studiarea istoriei relațiilor internaționale. Studiind și analizînd practica diplomatică a unui sau altui stat, este necesar de știut și analizat structura, funcțiile și metodele de organizare și activitate a serviciului diplomatic al acestui stat, modalitățile și mijloacele politicii sale externe. Altfel spus, practica diplomatică reprezintă un gen deosebit de activitate a unor instituții anumite de stat, împuternicite să activeze în sfera relațiilor externe, a unor funcționari publici anumiți, care activează în aceste instituții de stat.

Instituțiile de stat (organele de stat din sfera relațiilor externe), care funcționează în domeniul politicii externe se împart în: a) instituții interne b) instituții externe. Instituțiile interne, la rîndul lor, se subîmpart în instituții ce reprezintă statul în toate domeniile (șeful statului, parlamentul, guvernul, prim-ministrul, ministerul afacerilor externe) și instituții ce reprezintă statul numai în unul din domeniile relațiilor externe (ministerul comerțului extern, în statele în care există asemenea ministere, ministere și instituții de stat împuternicite cu exercitarea relațiilor externe în proporții determinate prin legislația internă). Trebuie de menționat că noțiunea de *serviciu diplomatic* se aplică numai instituțiilor specializate în domeniul relațiilor externe – ministerul afacerilor externe – și unor funcționari aparate din cadrul acestui minister (diplomaților).

Instituțiile de stat externe pot fi împărțite în două grupuri: permanente (ambasadele, misiunile diplomatice, consulatele, reprezentanțele permanente pe lângă organizațiile internaționale și reprezentanțele comerciale în țările în care acestea activează) și provizorii (misiuni speciale, delegații la conferințele internaționale și alte tipuri de misiuni provizorii). Noțiunea de serviciu diplomatic este aplicabilă numai misiunilor diplomatice (ambasade și reprezentanțe permanente pe lângă organizațiile internaționale).

Procedurile internaționale reprezintă un concluzor de reguli și standarde general acceptate ale comportamentului internațional. În mod tradițional,

procedurile internaționale se aplică în cadrul conferințelor internaționale la cel mai înalt nivel și în relațiile dintre organizațiile internaționale, în cazul cînd normele de drept internațional nu sînt codificate sau nu sînt elaborate suficient, ca rezultat partenerii relațiilor internaționale recurg la metoda analogiei. În asemenea cazuri, am putea afirma că (regulile) procedurile internaționale reprezintă o sursă a dreptului internațional. De exemplu, la conferințele internaționale de la San Francisco, Dubarton-Oks, Geneva, Viena, Helsinki și altele, în cazul cînd nu era determinată procedura (regulamentul) sau ordinea diferitelor acțiuni, se aplica formula: „*conform procedurii internaționale*” cu trimitere la o precedentă care, în continuare, devenea normă de conduită sau standard organizatoric la conferința respectivă.

Precum vedem, politica internațională reprezintă un fenomen complex, examinarea căruia necesită analiza tuturor componentelor sale. O asemenea metodica a fost propusă în anii 1960 de David Singer, unul dintre primii care a pus problema cu privire la *nivelurile analizei* politicii internaționale. Divizarea analizei pe niveluri este necesară, în primul rînd, pentru a înțelege mai bine factorii care formează politica internațională și-i determină dezvoltarea. În literatura despre teoria relațiilor internaționale există cîteva variante ale unei asemenea divizări, trei dintre care le vom prezenta mai jos.

D.Singer remarcă două niveluri de analiză:

1) **sistemul internațional**. Acest nivel permite, făcînd abstracție de detalii, cercetarea relațiilor internaționale în totalitatea lor și înțelegerea esenței proceselor care au o importanță globală;

2) **statul**. Statul, ca subiect principal al relațiilor internaționale, este autonom în determinarea priorităților politicii sale. De aceea, de pe poziția statului suveran se poate de făcut o analiză mai detaliată și mai profundă a politicii internaționale.

Modelul de mai sus reprezintă o încercare de a dezmembra în părți componente nivelurile mai generale ale analizei.

Un model mai detaliat a fost elaborat de J.N.Rosenau. El este format deja din șase niveluri:

1) *particularitățile individului* care adoptă decizii. La acest nivel se analizează, întîi de toate, trăsăturile individuale ale persoanei care participă la procesul decizional;

2) *funcția oficială a individului care adoptă decizia*. Acțiunile persoanei depind nu numai de trăsăturile sale individuale, ci și de locul pe care îl deține în organizația sau sistemul politic pe care le reprezintă, ceia ce stabilește cadrul activității sale;

3) *structura guvernului*. De structura guvernului depind împuternicirile unor politicieni, de asemenea

condițiile specifice în care ei activează (necesitatea susținerii din partea societății în sistemul democratic și suprimării opoziției în cel autoritar);

4) *caracteristicile societății*. În cazul de față, se au în vedere factorii care influențează sau condiționează deciziile guvernului. Unul din acești factori, de exemplu, reprezintă prezența sau lipsa resurselor aflate la dispoziția guvernului, ceea ce determină elaborarea scopurilor și a mijloacelor de atingere a lor;

5) *relațiile internaționale*. Colaborarea statelor depinde de relațiile dintre ele. Un stat puternic, de exemplu, se va comporta cu un stat slab cu totul altfel, decât cu un alt stat puternic;

6) *sistemul mondial*. Structura sistemului mondial determină mediul internațional, regional și global, în care acționează statul.

Patrik Morgan a propus un model format din cinci niveluri, plasând accentele puțin mai altfel:

1) colaborarea dintre state reprezintă, în ultimă instanță, un rezultat al deciziilor și comportamentului indivizilor;

2) în afară de aceasta, colaborarea dintre state reprezintă un rezultat al deciziilor și activității diferitelor grupări, cum ar fi cabinetele de miniștri, elitele, grupările după interese, structurile birocratice;

3) politica internațională este dominată de state, de aceea este necesară examinarea comportamentului fiecăruia dintre ele în calitate de sistem unic;

4) statele nu acționează în singurătate, este necesar de avut în vedere grupările regionale, alianțele, coalițiile etc.;

5) la modul general, politica internațională formează un sistem care, într-o măsură mai mare ca alți factori, condiționează comportamentul statului.

Modele de mai sus ne demonstrează cât de complex și multilateral este fenomenul politicii internaționale. Anume această multilateralitate îi și obligă pe cercetători să divizeze problema pe părți componente și să aleagă diferite unghiuri de vedere, pentru ca examinarea să cuprindă toate aspectele. Unul din aceste unghiuri de vedere este analiza politicii internaționale de pe pozițiile statului care acționează pe arena internațională. În cazul fiecărui model, noi putem trage o linie distinctivă între politicile interne și cele supra-naționale, evidențiind în acest mod nivelurile care au atribuție la noțiunea de „politică externă”.

Așadar, *analiza politicii externe este o încercare de examinare a politicii internaționale din perspectiva statului luat în parte, în scopul clarificării esenței acesteia și, posibil, a prognozării dezvoltării ei de mai departe.*

Determinând direcția, trebuie de ales și metoda corespunzătoare de analiză. Metoda tradițională a unei asemenea analize este *metoda comparației*, având în

vedere posibilitatea de a găsi câteva variante de comparație. Dacă reieșim din situația că relațiile internaționale se dezvoltă în corespundere cu anumite legități, căutarea analogiilor în istorie ne poate ajuta să identificăm aceste legități. Istoria politicii externe a statului ne oferă posibilitatea de a compara acțiunile sale în diverse situații pentru a stabili sursele și esența lor. Abordarea istorică a stat la baza metodei de cercetare a situațiilor concrete (case-study). După cum menționează Richard Neustadt și Ernest May, studiul istoriei are o mare importanță practică și pentru politicieni care participă la elaborarea și realizarea politicii externe, ajutându-i să determine concret scopurile și căile de atingere a acestora.

Altă variantă de comparație este secțiunea orizontală, comparația politicii diferitor state. O asemenea metodă permite încadrarea politicii externe a fiecărui stat într-o perspectivă mai largă. În acest caz, problema rămâne aceeași – identificarea legităților, în care scop este necesar de a identifica și explica asemănările și deosebirile în comportamentul subiecților relațiilor internaționale. Comparației se pretează atât politica ca atare, variantele și rezultatul ei, cât și componentele ei în parte, cum ar fi concepțiile politicii externe, sistemele decizionale, aplicarea diverselor mijloace în atingerea scopurilor politice etc.

Cunoscutul savant J.Rosenau consideră că analiza comparativă încă nu este prin excelență științifică, fiind, mai curând, o anticipare a acesteia. Din punctul său de vedere, politica externă a statului trebuie examinată dintr-o perspectivă ceva mai mare și cu un grad mai înalt de generalizare. J.Rosenau examinează politica externă în calitate de conduită menită să adapteze statul la mediul înconjurător, făcând în acest sens o analogie cu organismul biologic. Savantul determină *politica externă ca pe un ansamblu de acțiuni pe care guvernul le întreprinde sau intenționează să le întreprindă cu scopul de a menține factorii prielnici pentru el ai mediului internațional sau a-i schimba pe cei neprielnici*. În acest scop, tratările comparative și adaptabile nu reprezintă variante ce se exclud reciproc, ci o cale evolutivă de la analiza empirică la cea științifică.

În opinia mai multor cercetători, metoda de bază a analizei politicii externe la ora actuală este, totuși, examinarea ei din punctul de vedere al procesului decizional. D.Singer menționa, că unul din avantajele examinării relațiilor internaționale de pe poziția statului luat în parte constă în posibilitatea folosirii cu succes a analizei procesului decizional. Analiza procesului decizional se efectuează în baza următoarelor principii: politica externă este formată din decizii adoptate de indivizi-politicieni, care pot fi identificați. Reieșind din aceasta, procesul decizional este un comportament ce se cere explicat.

Anume politicienii determină în ce constă esența fiecărei situații concrete. Deciziile care determină cursul politicii externe provin din surse interne, sociale. Însuși procesul decizional poate constitui o sursă importantă și independentă a deciziilor.

Analiza procesului decizional reprezintă, astfel, o încercare de a diviza politica externă pe decizii concrete luate în parte și a supune examinării factorii care influențează asupra adoptării lor. În acest caz, statul deja nu mai reprezintă obiectul principal al examinării. Se impune concluzia că statul nu este nici monolitic, nici omogen, din care cauză trebuie de avut în vedere nivelurile analizei situate mai jos de nivelul statului.

În ce constă, așadar, esența procesului decizional? La prima vedere, răspunsul la această întrebare este destul de simplu: în fiecare situație concretă politicianul trebuie să aleagă din câteva alternative. Dar, la o examinare mai atentă, procesul decizional include căutarea și formularea alternativelor, analiza și aprecierea consecințelor și alegerea ca atare. În afară de aceasta, cazurile când decizia se adoptă de o singură persoană sînt extrem de rare, deoarece statul reprezintă un mecanism birocratic destul de sofisticat. Astfel, pentru a înțelege care sînt factorii ce determină în ultimă instanță adoptarea deciziei, este necesară examinarea acestui proces în toată complexitatea sa. În teoria procesului decizional, cea mai răspîndită este metoda *construirii și analizei modelelor*, fiecare din care focalizează atenția cercetătorului asupra unuia din factori. Setul clasic al modelelor din doctrina modernă a procesului decizional, se consideră concepția lui Grem Allison, formulată în cartea „Esența deciziei”.

Un loc aparte în teoria procesului decizional îi revine cercetărilor consacrate problemei adoptării deciziilor în condiții de criză. Criza reprezintă un fel de microcosmos, în care toate aspectele procesului decizional apar într-o lumină deosebit de clară. Particularitățile unei asemenea situații - lipsa de timp pentru căutarea și analiza alternativelor, stresul, presiunea responsabilității etc. își lasă amprenta lor deosebită asupra deciziilor adoptate. În situații de criză, chiar și în statele cu structuri birocratice dezvoltate, responsabilitatea de a lua decizii deseori revine politicianului ce se află în fruntea statului sau unui grup nu prea mare de oameni.

ANALIZA POLITICII EXTERNE ȘI SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR

Relațiile dintre state sînt formate din elemente de conflict și colaborare, ar fi greu de găsit măcar un exemplu de relații bazate numai pe colaborare. Concomitent cu dezvoltarea tehnologiilor militare, conflic-

tele devin tot mai periculoase, și acest lucru provoacă necesitatea unei atitudini științifice multilaterale față de problema soluționării lor. În continuare vom vorbi despre aplicarea metodelor de analiză a politicii externe în scopul soluționării conflictelor. Întîi de toate, trebuie să înțelegem ce reprezintă ca atare concepția soluționării conflictelor.

În teoria contemporată a relațiilor internaționale, interesul manifestat față de fenomenul conflictului se află în permanentă creștere. Mai mulți cercetători au încercat și încearcă în continuare să răspundă la întrebările cu privire la sursele conflictelor, esența lor, acțiunile pe care poate și trebuie să le întreprindă statul în condițiile declanșării conflictului. Adepții concepției tradiționale încearcă să răspundă în principal la prima întrebare. Din punctul de vedere al realismului clasic conflictul reprezintă un element inevitabil și firesc al relațiilor internaționale în condițiile luptei duse de stat pentru a-și asigura dominația și influența. Incompatibilitatea intereselor determinate de pe pozițiile forței dă naștere conflictului. Neorealiștii, împărțîșind ideile principale ale realismului clasic, studiind originile conflictelor, își concentrează atenția asupra consecințelor caracterului anarhic al sistemului mondial și efectului dilemei securității. Neoliberalismu apreciază conflictul ca ceva firesc, dar nu-l examinează în calitate de element inevitabil al relațiilor internaționale. Neoliberalii împărțășesc punctele de vedere cu privire la caracterul anarhic și interesele egoiste ale sistemului internațional, dar căile de neutralizare a lor le văd în dezvoltarea organismelor internaționale, reciprocitatea complexă și în extinderea democrației neolibérale, de natură să ducă la micșorarea numărului de conflicte în afacerile internaționale.

O direcție relativ independentă în studiul conflictelor s-a format în anii 1950. Conflictul global al superputerilor nucleare a condiționat necesitatea unei atitudini complexe, mai aprofundate din punct de vedere științific în cercetarea unui asemenea fenomen cum este conflictul. „*Revoluția bihavioristică*” a făcut posibilă o asemenea abordare. Crearea teoriei conflictelor a pornit de la recunoașterea conflictului ca fenomen independent. A urmat încercarea de a răspunde în același timp la toate cele trei întrebări: ce este conflictul, de ce apar conflictele, cum se poate și cum trebuie de acționat în condițiile conflictului? La primele două întrebări se poate de răspuns, examinînd, întîi de toate, structura și dinamica conflictelor. La întrebarea a treia există mai multe răspunsuri. În primul rînd, conflictul poate fi apreciat nu numai în calitate de pericol, ci și ca o posibilitate de a obține anumite rezultate. În acest caz, apare necesitatea elaborării strategiei conflictului, pentru a ști cum trebuie să procedeze statul pentru a-și atinge scopurile propuse, evitînt, totodată, consecințe-

le nedorite. O asemenea abordare poate fi caracterizată ca o concepție de administrare a conflictului.

O altă cale este cea a soluționării conflictelor, calea ajungerii la un acord reciproc acceptabil pe o perioadă de lungă durată. În sfera relațiilor internaționale acestor abordări le corespund și două tipuri de politică – aplicarea unei strategii politice de suspendare a conflictelor, îndreptată doar spre stoparea violenței, în timp ce politica soluționării conflictelor își pune drept scop instaurarea unor relații pașnice de lungă durată pe calea lichidării surselor conflictului.

Soluționarea conflictelor reprezintă o sferă destul de amplă de activitate și cercetări și include o mulțime de aspecte. Cu toate acestea, această multitudinea poate fi redusă la două elemente: analiza structurii și dinamicii conflictelor și strategia soluționării conflictelor. Conflictul internațional se asociază, în linii principale, cu anumite acțiuni de aplicare a forței. S-ar părea că, punând capăt violenței, conflictul poate fi și soluționat. Istoria, însă, mai ales istoria de după războiul rece, ne demonstrează că soluționarea conflictului cere o abordare mai detaliată. Pentru a soluționa cu adevărat un conflict, trebuie de înțeles care este structura lui și de influențat asupra tuturor componentelor ei, unele din care nu se văd de la prima vedere.

Mai întâi de toate trebuie de clarificat care este *sursa conflictului*. După cum ne-am asigurat deja, un conflict poate să apară din mai multe cauze:

- ca rezultat al unor scopuri într-adevăr incompatibile, urmărite de părți;
- din cauza convingerii părților privitor la incompatibilitatea scopurilor urmărite;
- sursa conflictului poate deveni interpretarea eronată a scopurilor părții opuse.

În fiecare din aceste cazuri, la încercarea de a soluționa conflictul este necesară folosirea diferitor abordări.

În general, de cele mai multe ori anume incompatibilitatea intereselor devine o sursă a conflictelor. În acest caz, însăși scopurile urmărite de părți generează încă unul din elementele importante ale conflictului – situația conflictuală. Una din situațiile conflictuale deosebit de complicate este disputa pentru împărțirea unor bunuri (teritorii, materii prime ș. a.). Teoria jocurilor descrie această situație în calitate de „joc cu sumă nulă”, când una din părți câștigă tot atât de mult, cât de mult pierde cealaltă. La soluționarea unui conflict de asemenea natură important e de a nu se rezuma la cadrul îngust al intereselor care au provocat conflictul, de a lărgi unghiul de vedere asupra problemei în scopul găsirii unei sfere în care folosul ar putea fi al ambelor părți.

O situație și mai complicată apare în cazul când conflictul este generat nu numai de interesele urmă-

rite de părți, ci și de incompatibilitatea sistemelor de valori. De regulă, participanții la conflict își prezintă scopurile în baza propriilor sisteme de valori, pe care ei le consideră universale, și aceste sisteme pot să se deosebească între ele. În acest caz, incompatibilitatea scopurilor urmărite este determinată nu numai de problema împărțirii bunurilor, ci și de diferențele sistemelor de valori. Soluționarea unui conflict de asemenea natură solicită influențarea percepției pe care părțile o acordă situației și atitudinii uneia față de alta.

Perceperea este încă una din componentele importante ale conflictului. Deseori se întâmplă că sursele conflictului zac nu în sfera realității, ci în perceperea participanților. Suspiciunile, bazate pe neîncrederea tradițională sau prejudecăți, îi pun pe participanții la conflict în situația de a-și concepe acțiunile unuia față de altul ca o amenințare, chiar și în cazurile când nu este așa. Altă variantă – când părțile socot eronat că scopurile lor sînd incompatibile. În această situație calea de soluționare a problemei constă în clarificarea scopurilor și intențiilor urmărite de părți.

Elementul cel mai evident al conflictului constă în acțiunile sau comportamentul conflictual. Este dificil de determinat cu exactitate natura „comportamentului conflictual”, mai ales în situația când conflictul încă nu a ajuns în fază deschisă cu aplicarea de către părți a forței. Criteriile unui asemenea comportament pot fi determinate de scopurile acțiunilor întreprinse, de exemplu:

- constrîngerea adversarului de a-și schimba scopurile propuse;
- împotrivirea față de acțiunile întreprinse de adversar;
- pedepsirea adversarului pentru purtarea sa.

Respectiv, și acțiunile violente, și promisiunile, chiar și cedările pot nimeri în categoria „comportamentului conflictual”. Acest lucru trebuie de avut în vedere la aprecierea situației conflictuale încă la etapa închisă a conflictului, în scopul de a acționa asupra ei la timpul potrivit.

Conflictul are o structură dinamică. În cursul evoluției sale, conflictul trece prin diferite etape, deși deseori el se poate desfășura și sub formă închisă. Pentru soluționarea pozitivă a conflictului, evoluția sa trebuie dezvoltată în trei sfere – în interiorul părților (schimbarea scopurilor, percepției, atitudinii și structurii interne), în relațiile dintre părți (escalarea, intensificarea, extinderea), în legăturile dintre părțile implicate în conflict și anturaj (izolarea, imixtiunea ș. a.).

Este foarte important de înțeles ce reprezintă ca atare concepția de soluționare a conflictului. Deși definiții unanim acceptate a noțiunilor de „soluționare a conflictului” (conflict resolution) și de „stopare a conflictului” (conflict settlement) nu există, între ele

există o diferență simțitoare. Dintre toate elementele conflictului, cea mai mare atenție atrage asupra sa comportamentul, de aceea se întreprind încercări de a influența în mod prioritar asupra acestuia. O astfel de abordare ar putea fi numită *strategie de stopare a conflictului*. Deseori această strategie se aplică de către terțe părți, care își pun scopul de a curma violențele și restabili pacea, ceea ce poate fi obținut, de exemplu, cu ajutorul operațiunilor de constrângere în scopul pacificării. În acest caz, scopul eforturilor este nu de a armoniza interesele părților implicate în conflict, ci doar de a stopa acțiunile ce provoacă îngrijorare.

În cazul unei asemenea abordări, problema principală constă în caracterul *provizoriu* al rezultatului obținut. În ultimă instanță, una din părțile implicate în conflict va ajunge la concluzia că interesele i-au fost lezate și interesele nesatisfăcute, rămânând în continuare nemulțumită și păstrându-și năzuința de a schimba situația în folosul său. Iar aceasta înseamnă că liniștea relativă la care s-a ajuns se va menține doar atâta timp, cât va dura constrângerea.

Strategia soluționării conflictului, dimpotrivă, presupune eforturi de a schimba și armoniza scopurile și interesele părților implicate în conflict. Scopul principal în acest caz constă în ajungerea la un acord care ar satisface ambele părți. Cea mai bună metodă de atingere a acestui scop se consideră tratativele directe ale părților, misiunea părții terțe constând în ajutorarea părților implicate în conflict de a găsi o soluție acceptabilă pentru ei. În acest caz, se influențează nu numai asupra comportamentului, ci și asupra percepției și pozițiilor părților. Dacă rezultatul va fi favorabil, necesitatea acțiunilor și controlului cu forța va dispărea.

În unele cazuri părțile implicate în conflict nu sînt predispuse să se așeze la masa tratativelor, mai ales dacă conflictul este violent și ține de mai mult timp. În asemenea situații este rațională aplicarea abordării în două etape. În prima etapă se aplică măsurile îndreptate spre stoparea violenței. Acest lucru fiind făcut, începe căutarea compromisurilor, adică a căilor de soluționare efectivă a conflictului. Procedeele principale de soluționare a conflictelor sînt *tratativele și medierea*, avînd în vedere că, în sfera dată, ele își au specificul lor. Medierea, de exemplu, nu se termină odată cu atingerea înțelegerii între părți. Pentru a ajunge la un rezultat de lungă durată, înțelegerea trebuie să reprezinte începutul unei noi etape în munca mediatorului.

Astfel, precum vedem, strategia soluționării conflictului este menită, întîi de toate, să schimbe politica relațiilor dintre părțile implicate în conflict și perceperea care stă la baza acestei politici. Pentru aplicarea efectivă a unei asemenea strategii este necesară o analiză științifică multilaterală a factorilor ce condițio-

nează politica fiecărui participant la conflict. Anume aplicarea concepțiilor și metodelor de analiză a politicii externe, mai ales în condiții de criză, ne permit o asemenea posibilitate.

Care, deci, trebuie să fie funcția conducătorilor țărilor dezvoltate? Ce pot întreprinde ei pentru a preveni conflictele și războaiele? Kofi Annan răspunde la această întrebare în felul următor:

„În realitate, toți sînt de acord că profilaxia este mai bună decît vindecarea și că strategiile prevenirii trebuie îndreptate spre lichidarea cauzelor ce stau la baza conflictelor, nu numai a manifestărilor lor exterioare sub formă de violență. Totuși, un asemenea acord nu întotdeauna este confirmat prin fapte concrete. Liderilor politici le vine greu să convingă societatea țării lor de raționalitatea unei politici externe preventive, întrucît cheltuielile pentru aceasta se văd imediat, pe cînd folosul politicii care constă în prevenirea unui eveniment nedorit sau tragic pe viitor, este cu mult mai greu de adus la conștiința societății. De aceea, prevenirea reprezintă întîi de toate o problemă pe care trebuie s-o rezolve conducerea politică... În sfîrșit, pentru a asigura succesul strategiilor de prevenire este necesar să nu se admită reanimarea vechilor conflicte. Comunitatea mondială trebuie să acorde susținerea necesară procesului de reconstituire post-conflictuală a păcii. Deși prevenirea reprezintă elementul-cheie al eforturilor de asigurare a securității omului, trebuie să recunoaștem, chiar și cele mai bune strategii de prevenire și reținere pot eșua. Prin urmare, se poate întîmpla că vor fi necesare alte măsuri. Una din ele constă în sporirea gradului nostru de pregătire pentru a apăra vulnerabilitatea oamenilor”.

Referințe bibliografice:

¹ Beniuc, V.; Rusnac, Gh., *Conceptele și noțiunile de bază ale diplomației*, Chișinău, Firma editorial-poligrafică “Tipografia Centrală”, 1998.

² Brădescu, Faust, *Doctrine politice* /Faust Brădescu: Studiu introductiv de Georgiana-Margareta Scurtu – Ed. a 2-a, Vol. 1: *Drept și politică internațională*, București, Editura „Majadahonda”, 1999.

³ Burian, Alexandru, *Geopolitica lumii contemporane, Manual: pentru facultățile de drept și de relații internaționale a universităților*. - Chișinău, F. E.-P. „Tipografia Centrală”, 2003.

⁴ Burian, Alexandru, *Teoria relațiilor internaționale : Cours de lecții*. – Ed. a 3-a, rev. și adăug. - Ch., CEP USM, 2008, p. 421-438.

⁵ Huntington, Samuel P., *Ordinea politică a societăților în schimbare* /Trad. de Horațiu Stamatin, Iași, Editura POLIROM, 1999.

⁶ Keohane, Robert O. and Nye, Joseph S., *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston, 1977.

⁷ Morgenthau, Hans, *Escritos sobre política internacional*. Con estudio preliminar de Esther Barbe, Tecnos, Madrid, 1990.

⁸ Ortiz, Eduardo, *El estudio de las Relaciones Internacionales*, Fondo de Cultura Economica, Santiago de Chile, 2000.

⁹ Rosenau, James N., *The Scientific Study of Foreign Policy*, rev. ed., London: Frances Pinter, 1980.

¹⁰ Senarclens, Pierre de, *La politique internationale*, Paris, 1992.

¹¹ Tredinnick, Felipe, *Derecho internacional publico y relaciones internacionales*, Tercera edicion, Editorial "Los amigos del libro", La Paz-Cochabamba, Bolivia, 1997.

¹² Vasquez, John, *The War Puzzle*, Cambridge University Press, 1997.

¹³ Viotti, Paul R.; Kauppi, Mark V., *International relations theory: Realism, Pluralism, Globalism, and Beyond*. – 3rd ed., Allyn and Bacon, Boston, 1998.

¹⁴ Wallerstein, Immanuel, *The Modern World-System - 2 volumes*, Academic Press, New York, 1974. Wight, Martin, *Politica de putere*, Chișinău, Editura ARC, 1998.

¹⁵ Буриан А., *Теория международных отношений: Курс лекций в 2-х т., Том 1. «Введение в теорию международных отношений»*. - Кишинев, Издат. Центр МГУ, 2003.

¹⁶ Буриан А., *Теория международных отношений: Курс лекций в 2-х т., Том 2. «Внешняя политика и международные отношения»*. - Кишинев, Издат. Центр МГУ, 2003.

¹⁷ Гаджиев К.С., *Введение в геополитику*. Издание второе, переработанное и дополненное. - Москва, «Логос», 2000.

¹⁸ Дугин А., *Основы геополитики. Геополитическое будущее России. Мыслить Пространством*. Изд. 3-е, дополн. - Москва, «АРКТОГЕЯ-центр», 1999.

¹⁹ *История политических и правовых учений*. / Под ред. О.Э.Лейста. - Москва, «Юридическая литература», 1997.

²⁰ Кальвокоресси Питер, *Мировая политика после 1945 года: В двух книгах*. – Москва, «Международные отношения», 2000.

²¹ Ломагин Н.А., Лисовский А.В., Сутырин С.Ф., Павлов А.Ю., Кузнецов В.Е., *Введение в теорию международных отношений и анализ внешней политики. Учебное пособие*. - Санкт-Петербург, Издательский дом «Сентябрь», 2001, стр. 103-109.

²² *Современные международные отношения. Учебник / Под ред. А.В.Торкунова*. – Москва, «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1999, стр. 15-22.

²³ Тойнби А., *Цивилизация перед судом истории*. – Москва, «Прогресс», 1995.

²⁴ Фокуяма Ф., *Конец истории?!* // «Вопросы философии», 1990, № 3.

²⁵ Хантингтон Сэмюел П., *Столкновение цивилизаций и переустройство мирового порядка* // Библиотека публикаций Московского Центра Карнеги, „Pro et Contra”, Том 2, Весна 1997.

²⁶ Цыганков П.А., *Современные политические режимы: структура, типология, динамика (учебное пособие)*. – Москва, «Интерпракс», 1995.

²⁷ Цыганков П.А., *Теория международных отношений*. – Москва, «Гардарики», 2002.

PARTICULARITĂȚILE PROCESULUI DE INFORMATIZARE A ȚĂRILOR ARABE

BICHERSCHI Tatiana

Cercetător științific stagiar,
IISD al AȘM

GROSU Ruslana

Cercetător științific stagiar,
IISD al AȘM

THE PECULIARITIES OF INFORMATION PROCESS IN ARABIC COUNTRIES

The information-technological modernization for the Arabic countries has started considerably later than in the developed countries. All qualitative changes in other important spheres, as well as their connection to this global process, represent the adaptation to new tendencies of the times.

Due to the process of information, essential transformations have taken place in political, social and spiritual spheres, as the depth and influence on the public spheres, such modernization, is a multilateral phenomenon which becomes the objective factor of transformation of the Arabian society. It is worth mentioning, that the process of information has involved a number of Arabian countries, which are engaged in the realization of the offered initiatives, forming new state and public structures within the limits of which the out-of-date attitudes, customs, traditions and norms are gradually disappearing. For the governments of the East Arabian states is a problem of today and not one of a future perspective.

ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ИНФОРМАТИЗАЦИИ В АРАБСКИХ СТРАНАХ

Страны Арабского Востока вступили на путь информационно-технологической модернизации значительно позже развитых стран. Все качественные перемены в других немаловажных сферах, а так же их подключение к этому глобальному процессу, не что иное как, приспособление к новым веяниям времени.

Благодаря процессу информатизации, существенным преобразованиям подверглись политическая, социальная и духовная области, так как по глубине и охвату общественных сфер, такого рода модернизация, является многосторонним феноменом, который становится объективным фактором преобразования арабского общества. Заметим, что процесс информатизации вовлек ряд арабских стран, которые занимаются осуществлением предложенных инициатив, формируя новые государственные и общественные структуры, в рамках которых постепенно растворяются устаревшие отношения, обычаи, традиции и нормы. Для правительств государств Арабского Востока это является проблемой сегодняшнего дня, а не отдаленной перспективой.

O analiză a infrastructurii mondiale, arată că informatizarea¹ a devenit un domeniu important al economiei și o sferă determinantă a vieții publice și, în același timp, cea mai importantă funcție a statului, factorul de asigurare a securității și suveranității sale. Informatizarea oferă posibilitatea de a economisi tipurile de resurse fundamentale, de a asigura o conducere administrativă și o guvernare economică eficientă și de a diminua tensiunile sociale în societate.

Informatizarea țărilor arabe, în procesul de colaborare on-line a cetățenilor și statului, și-a impus anumite probleme prioritare. Primele activități în sfera informatizării s-au concentrat, în primul rând, în

domeniul asigurării cu infrastructură tehnică (IDSN, 3G, rețele necablate, DSL, Ethernet), răspîndirea produselor program (software) specializate și asigurarea nivelului necesar de securitate a tranzacțiilor on-line.

La următoarea etapă au fost elaborate strategii multifuncționale de dezvoltare atât la nivel tehnologic, cât și la nivel legislativ. În continuare, a apărut necesitatea lansării în regim intensiv a platourilor de internet.

În procesul soluționării problemelor tehnologice, guvernele arabe trebuiau, paralel, să asigure interesul și loialitatea din partea viitorilor utilizatori pentru resursele web nou-create. Rezolvarea acestei probleme

a fost direcționată spre mijloacele de informare în masă, care trebuiau să atragă atenția opiniei publice asupra fenomenului Internet, să demonstreze avantajele lui și noile oportunități. Paralel se elaborau programe de recomandare pentru dezvoltarea socială și inițiative de orientare.

La etapa actuală, sectorul e-guvernare a țărilor din Orientul Apropiat se găsește în stadiul inițial de dezvoltare. În rețea sunt deja prezentate portale municipale individuale, treptat se introduce regimul de consultări on-line și al altor tipuri de colaborare a cetățenilor cu structurile de guvernare.

Sub egida ministerelor și a instituțiilor se organizează expoziții, simpozioane și alte manifestări cu scopul mobilizării potențialului sectorului privat în participarea mai efectivă la asimilarea tehnologiilor informaționale în diferite direcții. O creștere anuală a ritmului de dezvoltare a acestor tehnologii în Orientul Apropiat la începutul sec. XXI, constituia 20% (aproximativ de două ori mai mare ca același indice în UE și SUA). O mare parte a acestei creșteri revenea Arabiei Saudite².

Arabia Saudită a început dezvoltarea domeniului tehnologiilor informaționale și comunicaționale (TIC) concomitent pe două planuri: unul orientat la nivel național, celălalt – la nivel sectorial, motivând autoritățile publice să formuleze politicile și strategiile reieșind din direcțiile propuse.

La nivel național, Arabia Saudită a dezvoltat Planul Național pentru Știință și Tehnologii, formulat în 1996, completat în anul 2000 și acceptat de către cea mai înaltă autoritate de stat, Consiliul de Miniștri, în anul 2002.³ Acest plan s-a dezvoltat pe baza celor 21 de recomandări distribuite pe 6 axe, fiecare din ele cuprinzând segmentele cheie în realizarea proiectului:

- reorganizarea sectorului TIC,
- edificarea capacității și infrastructurii TIC,
- utilizarea tehnologiilor informaționale spre a susține dezvoltarea în ansamblu,
- sporirea volumului de conținut în ceea ce privește limba arabă și tradițiile islamice,
- oferirea suportului în realizarea ideilor cu privire la Guvernul electronic.

Tehnologiile vizate au căpătat o răspândire mai largă în așa domenii ca securitatea sistemelor informaționale, crearea sistemelor comunicaționale, asigurând mobilitatea realizării în business, învățământ și infrastructură. Autoritățile saudite au elaborat și implementat planul cu denumirea de „Guvern electronic” (E-Government) sau „Guvernare electronică” (E-Governance). Prin acești doi termeni se subînțelege realizarea unui șir de funcții ale Guvernului prin rețeaua de calculatoare cu scopul de a optimiza guvernarea de stat. Noul sistem de guvernare a îmbunătățit

interconexiunea dintre guvern și diferite sectoare ale societății, a diminuat cheltuielile legate de tergiversarea birocratică și a scăzut costul serviciilor.

Conform datelor Forumului Economic Mondial (WEF) pentru anii 2004-2005, Emiratele Arabe Unite (EAU) ocupau locul întâi dintre țările arabe și locul 23 din lume în ceea ce privește nivelul dezvoltării tehnologiilor informaționale. S-a calculat că după coeficientul de dezvoltare a tehnologiilor informaționale, care în EAU constituie 0,84, Emiratele întrecuau Coreea, Asia Mică, Belgia și Africa de Sud.⁴

Emiratele Arabe Unite au înregistrat o creștere semnificativă în ceea ce privește edificarea societății informaționale. Acest progres important s-a produs prin intermediul unei economii diversificate, grație exportului de petrol, ceea ce reprezintă una din cauzele principale ale acestei creșteri, alături de prevederile unui cadru legal îngăduitor și prezența unei infrastructuri de comunicații la nivel național. Politicile și strategiile aplicate eficient la nivel de sector au plasat EAU printre statele cu o creștere sporită, calificate după criteriile prevăzute de așa documente cum ar fi Planul de Acțiuni al WSIS și Raportul PNUD cu privire la dezvoltarea umană.⁵

Infrastructura TIC de asemenea a avansat, astfel, numărul utilizatorilor rețelei Internet în anul 2005 depășind cifra de 56 000 utilizatori în comparație cu 48 000 în 2003. Dezvoltarea infrastructurii, implicând extinderea și menținerea ei, a rămas ca direcție prioritară pentru guvernul EUA, acest lucru fiind observat prin sporirea cheltuielilor efectuate în anii 2006-2007.⁶ Pentru facilitarea implementării programelor strategice la nivel federal, majoritatea emiratelor arabe au adoptat programe proprii de training-uri TIC, în mod special orientate spre sectorul public.⁷ La acest capitol, o verigă puternică reprezintă dezvoltarea infrastructurii TIC în cadrul sistemului educațional, care susținut în mare parte de către sectorul privat, continuă procesul de implementare a inițiativelor prin a dota cu echipamente sofisticate de TIC colegiile și universitățile, unele din ele fiind alese spre a fi utilizate ca sisteme de management al instruirii pentru examene și testări.⁸

Cercetările științifice și dezvoltarea în ansamblu a domeniului dat s-au concentrat în centre de cercetări și universități, care contribuie la efectuarea cercetărilor fundamentale aplicate în sectorul informațional și cel comunicațional în cadrul facultăților specializate, o mare parte din ele fiind niște campusuri sateliți ale renumitelor universități din Europa, Australia și America.

Ca rezultat al globalizării factorilor economici, politici și militari, al expansiunii rețelelor și sistemelor informaționale globale, organizațiile internaționale

sunt nevoite să-și concentreze și mai mult eforturile spre asigurarea unei colaborări mai efective cu țările care încearcă să țină ritmul progreselor în domeniul informațional.

Corporația Microsoft a venit cu inițiativa de colaborare cu programul filantropic a emiratului Dubai, vicepreședintele și prim-ministrul EAU Muhammad bin Rashidu al Mactumu, cu scopul de a dezvolta utilizarea tehnologiilor informaționale în învățământ și proiecte de cercetare în țările arabe. Bill Gates a vizitat EAU în cadrul Summitului anual al șefilor de guvern, sponsor al căruia a fost Microsoft. Microsoft va contribui la crearea așa-numitor Learning Resource Centers - centre de instruire, în care își vor putea desfășura activitatea studenți, profesori, reprezentanți ai altor profesii.

Republica Arabă Siria, în pofida faptului că a pus bazele unei cooperări strânse cu UNESCO și PNUD încă în anul 1997 în vederea realizării unor programe și proiecte de cooperare în domeniul învățământului universitar, către anul 2002 nu avea formulate politicile și strategiile cu privire la edificarea societății informaționale, prin urmare, nu dispunea nici de o infrastructură ca alte state din regiune.

Politicile și strategiile naționale au fost elaborate de Ministerul Comunicațiilor al Siriei în cooperare cu PNUD, cu implicarea mai multor ministere, care au efectuat cercetări în domeniile economiei și afacerilor, educației și instruirii, culturii, serviciilor și a celor ale infrastructurii TIC foarte slab dezvoltate. Planificarea și realizarea acestor politici a început și continuă să fie realizată la nivel sectorial, astfel, fiecare din ministerele implicate conlucrează între ele și cu unele organisme internaționale.⁹ De exemplu, Ministerul Educației cooperează cu UNESCO în vederea armonizării relațiilor dintre administrația din regiunile țării și minister; Ministerul Învățământului Universitar colaborează cu toate instituțiile superioare de învățământ pentru facilitarea accesului la informație a tuturor profesorilor și studenților.

Cercetările științifice în domeniul TIC sunt efectuate în cadrul unor proiecte instituționale în limba arabă, considerându-se foarte binevenite, dat fiind faptul că Siria este un pioner al procesului de arabizare.¹⁰ Însă, ținând cont de faptul că asemenea cercetări sunt foarte costisitoare, doar un număr limitat de companii își permit să le efectueze.

Dacă în faza inițială a procesului de edificare au fost implicate doar ministerele, atunci în anul 2007 echipa responsabilă de controlul asupra îndeplinirii scopurilor propuse număra diverse organizații publice și private, organizații internaționale, fonduri locale de investiții, diverse companii, universități și centre de cercetări, asociații non-profit etc. Această colaborare

a grăbit realizarea etapelor în procesul edificării societății informaționale.

Guvernul unui alt stat islamic – Liban – prin intermediul Ministerului de Stat al Reformelor Administrative, a dezvoltat politicile și strategiile naționale în domeniul TIC începând cu anul 1999. Inițiativa atribuie Guvernului 3 funcții de bază în cadrul acestui proces:

1. De a facilita dezvoltarea cadrului TIC la nivel național și de sector;

2. De a susține creșterea în domeniul TIC;

3. De a deveni utilizatorul principal al produselor TIC, în special al aplicațiilor soft ce fac parte din cele permise de tradițiile islamice.

Autoritatea de Dezvoltare a Investițiilor din Liban, fiind susținută financiar de Agenția de Dezvoltare și Comerț din SUA, a întreprins un studiu în privința posibilității creării Zonei de Emergență a Tehnologiei în Beirut. Autoritatea sus-numită a fost vizată să asigure un statut real companiilor locale și internaționale, precum și universităților să formuleze și să înainteze facilități de cercetare și dezvoltare a unui număr anumit de sectoare tehnologice. Referitor la cercetările efectuate în domeniul TIC, trebuie să spunem că acestea sunt destul de limitate încă, însă inițiativele în atare direcții sunt susținute și încurajate. Există și un program care activează de mai mult timp și presupune colectarea prin concurs a ideilor creative venite din partea studenților și profesorilor.¹¹

E-Strategia Națională a Libanului a fost lansată oficial în anul 2004, concomitent cu defășurarea lucrărilor Conferinței Comisiei Economice și Sociale pentru Asia de Vest. Deja după un an de lucru, adică în 2005, au fost înregistrate anumite rezultate despre care s-a vorbit în cadrul unei conferințe organizate de UNDP și Ministerul de Stat al Reformelor Administrative (MSRA). Una din cele mai importante realizări cu aspect politic a fost crearea Oficiului Național Coordonator al TIC în componența MSRA.

În condițiile amplificării proceselor de integrare și globalizare în lume, pentru organizarea efectivă a industriei contemporane sunt necesare cunoștințe tehnico-științifice calitative și o informație tehnică detaliată. Ținând cont de această necesitate a lumii contemporane, Egiptul se încadrează tot mai activ în procesul de modernizare a tehnologiilor și a cunoștințelor tehnico-științifice, care, de regulă, sunt acordate țării ca suport comercial. De obicei, transmiterea de tehnologii în Egipt se realizează prin importul producției și a utilajului.

„Țara piramidelor”, de la începutul sec.XXI întreprinde pași activi pentru a concura cu liderii regionali în dezvoltarea tehnico-informațională – Emiratele Arabe Unite (EAU) și a Arabiei Saudite, în procesul

dezvoltării și implementării tehnologiilor informaționale. Progresul Egiptului în acest domeniu în ultimii 15 ani este uimitor, dacă luăm în considerare faptul că primii utilizatori ai Internetului în RAE au apărut în anul 1993. Conform ultimilor date, Egiptul ocupă locul 3 printre țările arabe, după EAU și Arabia Saudită, după numărul de utilizatori ai rețelei Internet.¹²

Dezvoltarea tehnologiilor comunicaționale și informaționale în Egipt se realizează prin intermediul marilor corporații în domeniu, ca Microsoft, Hewlett-Packard, Compaq, Oracle, Cisco, Alcatel. Astfel, semnarea acordului între Microsoft și Guvernul Egiptului privind dezvoltarea tehnologiilor informaționale în țară a influențat hotărâtor nivelul de dezvoltare a IT. Conform acestui acord, în ianuarie 2004 în Egipt a fost fondat Centrul African și al Orientului Apropiat de prelucrare și susținere Microsoft. Misiunea acestui proiect consta în asigurarea unui acces mai ieftin și mai facilitar la rețeaua Internet în limba arabă, engleză și franceză în țările din Orientul Apropiat și Africa.

Ahmed Nazif, ministru al Tehnologiilor Informaționale și Telecomunicațiilor al Egiptului, începând cu 1999, și-a propus ca scop să facă din țara sa un centru de Internet-tehnologii în Orientul Apropiat. Astfel, la sf. sec XX, Egiptul a început construcția „satelor” de tehnologii înalte pentru a-și consolida pozițiile printre țările arabe în domeniul tehnologiilor informaționale și Internet. Veriga cheie în contextul ideilor de performanță în domeniu a devenit proiectul „Intellegent village”, situat nu departe de Ghiza – cea mai mare suburbie a orașului Cairo.

„Intellegent village” – este un teritoriu dotat cu cele mai noi tehnologii informaționale și cu o infrastructură comodă a sectorului locativ (hipermarketuri, bibliotecă publică, pavilioane de expoziții, săli pentru conferințe, centre de presă și multe altele), unde se presupune plasarea firmelor și a companiilor mari din Egipt și din străinătate în domeniul elaborării și implementării tehnologiilor informaționale.¹³

Ca rezultat al eforturilor depuse de guvernul țării, Asociația Internațională a Comunicațiilor, a numit Egiptul drept țara cu cea mai mare pondere în domeniul însușirii și implementării tehnologiilor informaționale din regiunea Orientului Apropiat și Africa. Pe lângă faptul că au reușit cu succes lansarea primului stadiu a proiectului „Intellegent village”, a fost menționată și activitatea eficientă a autorităților RAE privind răspândirea Internet-cafenelor în țară.

Astfel, apariția și extinderea accesului la Internet în țările Orientului Apropiat și intensificarea influenței rețelei globale asupra tuturor proceselor sociale contemporane sunt de o relevanță majoră în contextul proceselor globale de dezvoltare a comunicațiilor de masă. Deoarece dezvoltarea comunicațiilor elec-

tronice se caracterizează prin diferite forme, ritmuri, metode și consecințe, acestea variază de la o regiune la alta în dependență de specificul local și nivelul de dezvoltare a societății în genere.

Analiza răspândirii Internet-tehnologiilor în țările arabe din Orientul Apropiat ne permite să constatăm particularitățile acestui fenomen, inițiate de interacțiunea tehnologiilor informaționale cu cultura și tradițiile locale arabe.

Trebuie mai întâi de remarcat caracterul neuniform al acestui proces, ce se manifestă în comparație cu alte regiuni ale lumii, precum și nemijlocit între țările Orientului Apropiat.

Deși numărul utilizatorilor rețelei globale crește semnificativ cu fiecare an, conectarea la rețeaua Internet a întregului Orient Apropiat și a țărilor arabe în particular, este încă ne semnificativă, comparativ cu alte regiuni ale globului.¹⁴

Cu toate acestea, impulsul pe care l-a dat dezvoltarea tehnologiilor informaționale vieții sociale, economice și politice din țările arabe, ca și a întregii lumi, este incomensurabil, cu perspective continue și consecințe neevaluate încă.

În statele arabe africane răspândirea Internetului, a avut loc, deși într-un ritm mai lent, dar planic: în 1991, Tunisia a devenit prima țară arabă ce oferea populației sale acces la Internet. După care, în prima jumătate a anilor '90, un pas analogic au întreprins majoritatea statelor arabe, cu excepția Arabiei Saudite și Irakului, locuitorii cărora au obținut posibilitatea de a utiliza Internetul mai târziu, respectiv, în 1999-2000.¹⁵

Cu toate că Tunisia a fost pionier în dezvoltarea Internetului în lumea arabă și în Africa, ea a rămas în urmă în acest domeniu comparativ cu unele țări din Orientul Mijlociu care se găseau la aceeași etapă de dezvoltare și nu posedau resurse petroliere ca statele Golfului Persic.

Mulți tunisieni menționează faptul că guvernarea intenționat tergiversa creșterea numărului de utilizatori Internet. Regimul care era la putere avea temeri privind utilizarea la scară largă a resurselor Internet de către activiștii și organizațiile din opoziție. De asemenea, potențialii utilizatori sunt stopați și de controlul riguros al guvernării asupra Internetului și aplicarea de pedepse aspre utilizatorilor care vizionează sau fac tentative de vizionare a site-urilor interzise.

Intensificarea ritmului de dezvoltare a Internetului se remarcă începând cu anul 1998. Aceasta se explică prin tendința regimului guvernant de a-și îmbunătăți imaginea atât în interiorul țării, cât și pe plan internațional. Extinderea accesului la Internet este dictată și de necesitățile învățământului, sănătății, economiei și a cercetărilor științifice. În anii 1998-1999 a fost redus prețul pentru utilizarea Internetului, au fost subvenți-

onate prețurile la Internet–cafenele și calculatoare în cadrul programului „Computer familial”, adoptat în anul 2001.

Rețeaua informațională globală Internet în ultimii 15 ani s-a transformat într-un factor important ce influențează procesele sociale din lumea arabă. Răspîndirea accesului la informație în proporții masive a dus la modificările de viziune a unei părți a populației, făcînd-o mai flexibilă și mai deschisă pentru recepționarea altor tradiții și valori fără a-și pierde cultura și identitatea națională. Nu doar occidentul se deschide Orientului Arab, dar și Orientul pentru Occident: în pofida preponderenței concepțiilor centriste unilaterale europene, există tendința de răspîndire a unei păreri mai obiective privind cultura și religia arabă, ceea ce constituie un element pozitiv.

În același timp, există și partea inversă a acestui proces. Noile „provocări” generate de Internet, impun structurile de guvernare să adopte metode mai drastice de control asupra informației, cu tendința de a menține status-quo-ul. În afară de aceasta, datorită Internetului, și-au amplificat activitatea persoane și organizații, care discreditează prin acțiunile lor societatea arabă și islamică.

Internetul contribuie la coalizarea diferitor minorități (de stînga, homosexuali, islamiști, creștini etc.) în țările arabe, ceea ce în anumite cazuri prezintă pericol pentru hegemonia ideologică a guvernului.

Multe grupuri de opoziție, fiind lipsite de posibilitatea de a-și desfășura unele activități în țara de origine, activează din afară, folosind toate posibilitățile oferite de strainătate pentru mobilizarea de adepți și criticarea politicii de stat.¹⁶

Dar în același timp, în „Rețeaua mondială” pe lângă informații importante și diverse tipuri de servicii, jocuri și distracții, există foarte multe materiale care dăunează societăților conservatoare, cu norme morale și etice ce au rezistat pe parcursul secolelor, iar acum sunt bulversate de noi stereotipuri.

Pentru majoritatea țărilor arabe, care abia se familiarizează cu lumea tehnologiilor comunicaționale, prezentarea tematică a informației din Rețeaua mondială va ajuta la înțelegerea și aprecierea utilităților pozitive ale Internetului. Deseori, lipsa cenzurii în Internet este pericolul principal pentru societatea musulmană, pericol cu care guvernele acestor state sunt motivate să lupte.

Totuși, Internetul, considerat ca generator al „libertății” civilizației occidentale, găsește sfere active de colaborare cu societatea islamică tradițională. Internetul, cu posibilitățile sale pozitive este binevenit și în lumea islamică. Teologii universități musulmane Al Azhar din Kair, recunoscută la nivel mondial, au hotărît să folosească „Rețeaua golbală” pentru răs-

pîndirea în toată lumea a manuscriselor islamice.¹⁷ În ianuarie 2003, conducerea Al Azhar avînd un ajutor material solid din partea ministrului apărării UEA și a prințului moștenitor a Emiratului Dubai, a șeihului Muhammed ali-Maktuma, a început realizarea grandiosului proiect „Al Azhar Online”. Se consideră că acest proiect este unul din cele mai mari proiecte din lume, al treilea după volum și proporții, după proiectele Bibliotecii congresului SUA.¹⁸

La răspîndirea Internetului au contribuit un șir de factori, în special, tendința populației de a avea acces nelimitat la informație pentru realizarea potențialului de cetățean individual și de cercetător. Dar rolul-cheie l-a jucat interesul structurilor comerciale, care se prezentau nu doar ca utilizatori, dar și ca provideri¹⁹, asigurînd tot spectrul de servicii caracteristice: poșta electronică, bază de date, grupuri Usenet²⁰, conferințe electronice, sisteme de căutare, hosting, susținerea proiectelor de autor, etc. În final, structurile comerciale au ocupat locul care în alte țări aparține instituțiilor de învățămînt și cercetare de stat și independente. Toate acestea, într-un mod indirect, au creat una din trăsăturile caracteristice ale culturii internet din Orientul Apropiat și, anume, utilizarea rețelei globale ca instrument pentru întreținerea legăturilor între structurile comerciale, precum și dependența de nivelul de dezvoltare a telecomunicațiilor în ansamblu.²¹

Cauzele de reținere în dezvoltare a Orientului Apropiat de alte regiuni la capitolul dezvoltarea Internet-tehnologiilor sunt legate de:

- trăsăturile specifice ale culturii politice arabe;
- probleme legate de limba în care sunt difuzate materialele de pe Internet, prețul la utilaje și asigurarea cu produse program (software), dezvoltarea insuficientă a infrastructurii;
- în domeniul utilizării TIC există anumite „discrepanțe”, inegalități. Ele se referă atît la TIC vechi (telefonie fixă, fax), cît și la cele noi;²²
- practic lipsesc în întregime cercetările de perspectivă în așa domenii ca tehnologii informaționale;
- starea nesatisfăcătoare în domeniul științific din cauza insuficienței finanțării din buget;
- susținere instituțională nesemnificativă și condiții social-politice nefavorabile;
- relațiile sociale patriarhale caracteristice, mai curînd, evului mediu decît contemporanietății. (Unele țări arabe și africane au avut de cîștigat pe seama petrolului, unele probleme fiind „denaturate” de valul masiv de valută, dar aceasta nu a oprit stagnarea lor – banii de pe petrol fiind utilizați neadecvat – pe casteluri pentru elita locală și cumpărarea armamentului);
- supunerea instituțiilor de știință strategiilor politice și luptei pentru putere;

- în țările arabe lipsesc sistemele eficiente generatoare de cunoștințe și inovații;

- nu există o politică eficientă orientată spre consolidarea acelor valori necesare și structuri instituționale care susțin societatea informațională.

Problema limbii este legată, în primul rând, de faptul că, o mare parte a resurselor Internet este oferită în limba engleză, și în al doilea rând, reproducerea în variantă electronică a simbolurilor limbii arabe a fost mult timp dificilă din lipsa de produse program (software) necesare. În lumea arabă practic nu se dezvoltă activitatea de traducere, dar traducerea este unul din cele mai importante canale de răspândire a informației și de comunicare cu restul lumii.

Până nu demult, textele în limba arabă erau prezentate sub formă de fișiere grafice, ceea ce complica semnificativ căutarea și formatarea lor, sau se reproduceau cu ajutorul unor tehnologii neefective – deseori creînd defectări.²³ Elaborările electronice din ultimul timp permit rezolvarea problemelor date, dar rămîne actuală întrebarea de producere a unui font unificat mai comod pentru culegerea și citirea textelor, și cea de extindere a emiterii produselor program (software) în limba arabă.

Aceste probleme se agravează deoarece există o părere greșită precum că societatea informațională poate fi construită pe calea importului cercetărilor științifice fără, însă, a face investiții în producerea cunoștințelor locale. În procesul de formare a cadrelor științifice, liderii arabi se bazează pe colaborarea cu universitățile și centrele de cercetare a statelor progresiste, dar nu creează la nivel local tradiții științifice ce ar contribui la dobîndirea cunoștințelor.

Orientul Apropiat se deosebește prin prețuri înalte la echipamentul electronic (hardware), produsele program (software) și la accesul la Internet. Accesul permanent la Internet poate să-și permită doar un reprezentant al elitei orientale, fiind student la Universitățile ce au acces la rețeaua globală, sau angajat al companiei ce prestează colaboratorilor săi servicii analogice.

În cele mai multe cazuri, masele nu au posibilitate să se folosească permanent de resursele informaționale ale Internetului, care sunt luate în concesiune de o anumită pătură socială – elita comercială și intelectuală.²⁴

Nivelul de acces la mijloacele digitale de informare în masă este practic cel mai jos din lume. În anul 2007 la 1000 de locuitori ai țărilor arabe reveneau 18 calculatoare și doar 1,6% din populația arabă avea acces la Internet.²⁵

Factorul primar legat de particularitățile culturii politice arabe care împiedică răspândirea Internetului în lumea arabă este contracțiunea guvernelor, care

stabilește un șir de metode de cenzură directă și indirectă.

Restricțiile accesului la Internet stipulate în legislație (mai cu seamă în Tunisia și Bahrein), bazate pe legi limitative privind presa sau elaborate special cu privire la rețeaua informațională globală. Este răspîndită practica de încheiere a contractelor de către utilizatorii Internetului care-i obligă să se abțină de la accesarea resurselor ce „subminează ordinea publică”²⁶. Dar, în același timp, lipsește o definiție exactă a expresiei „subminarea ordinii publice”, ceea ce indiscutabil deschide o arie largă pentru acțiunile statului.

În afară de aceasta, este răspîndită pe larg „cenzura pasivă”, adică monitorizarea resurselor Internet vizitate de populație și filtrarea informației cu ajutorul programelor informatice speciale. Astfel, o mare parte a informației devine inaccesibilă pentru utilizatori, invocîndu-se „conținutul nedemn” al acesteia.

Structurile de stat practică și interzicerea anumitor site-uri și a proxy-serverelor²⁷. Această măsură este mai efektivă și mai accesibilă pentru guverne și de aceea este destul de răspîndită (mai ales, în Arabia Saudită și Bahrein). Trebuie de menționat, chiar și în cazul în care persoanelor particulare li se permite realizarea funcțiilor de provaideri (cum ar fi de exemplu în Egipt), controlul superior asupra rețelei telecomunicaționale naționale aparține statului.

Evident, toate aceste metode nu sunt universale și nu pot preveni integral accesul populației la informație ce prezintă pericol pentru regimurile de guvernare. Utilizatorii Internetului din țările arabe au găsit modalitățile de a evita aceste restricții, recurgînd la serviciile provaiderilor din străinătate, programelor speciale și proxy-server-ilor, și, de asemenea, folosirea poștei electronice ca mijloc de schimb de informație. În cazul represiilor directe din partea statului (arestarea cetățenilor ce au accesat resurse interzise) se implică organizațiile pentru apărarea drepturilor omului.²⁸

În Occident predomină punctul de vedere precum că, cu cît mai larg este accesul populației la informația necenzurată, cu atît ea este mai informată și este mai predispusă de a înainta anumite cereri statului.²⁹

Specialiștii însă tot mai mult ajung la părerea că Internetul este „un baston cu două capete”, instrument care poate fi folosit în scopuri opuse progresului pozitiv al societăților și cu aceeași eficacitate cu care contribuie la dezvoltare poate afecta valorile umane și democratice. El poate răspîndi liber informația și contribui la intensificarea controlului statului asupra vieții populației; el poate ridica nivelul de participare a cetățenilor în procesele politice, creînd, pe de altă parte, focare de război în diferite comunități; Internetul poate consolida legăturile internaționale prin acce-

sul informațional și le poate slăbi în aceeași măsură cu noile sale amenințări.

Trebuie de remarcat faptul că, elita musulmană, în pofida actualității problemei privind relațiile între islam și Internet, nu a abordat încă o poziție unică privind această problemă.

Majoritatea activiștilor religioși susțin o poziție moderată. Ei consideră Internetul ca mijloc pentru înnoirea islamului și consolidarea umei (societății musulmane) în cazul în care musulmanii vor putea reflecta asaltul de informație neobiectivă despre islam din punctul lor de vedere. În același timp, există și anumite temeri. Se atrage atenția asupra posibilelor denaturări ale bazelor religiei din cauza răspîndirii pe larg în Internet a resurselor ce propagă viziunea curentelor radicale ale islamului. De asemenea prezintă pericol astfel de consecințe ale Internetului cum ar fi eroziunea morală a societății și pericolul dezvoltării spirituale a categoriilor mai vulnerabile ale populației (de exemplu, copiii): odată cu creșterea rolului Internetului și diminuării eficacității metodelor de limitare ale lui, pericolul influenței nocive a acestuia asupra tinerei generații este mai mare ca niciodată.³⁰

Mulți specialiști ignoră poziția unilaterală și își expun punctul de vedere care în principu este asemănător cu cel al colegilor din occident: în interpretarea lor Internetul apare ca o „sabie cu două tăișuri” specifică, un instrument care poate fi folosit atât în detrimentul, cât și pentru binele valorilor islamice.³¹

Este devreme să se tragă concluzii vis-a-vis de răspîndirea Internet-tehnologiilor în Orientul Apropiat, deoarece acest proces abia ia amploare și depinde în mare măsură de variațiile vieții politice și sociale din regiune.

Orientarea strategică a societății informaționale arabe se fixează pe 5 piloni:

1. Oferirea garanției libertăților de bază, așa cum sunt: libertatea cuvîntului, libertatea întrunirilor, printr-o guvernare bazată pe puterea legii. Atmosfera de libertate este o premisă în crearea societății informaționale (societății cunoașterii). Trebuie modificată Constituția, legile și procedurile administrative cu scopul de a înlătura orice restricționare a libertăților fundamentale, mai cu seama a cenzurii administrative și a interdicțiilor ce reglementează răspîndirea cunoștințelor și a tuturor formelor de exprimare, introduse de organele de securitate.

2. Răspîndirea studiilor de calitate accesibile pentru toți.

3. Dezvoltarea tehnico-științifică, crearea și extinderea posibilităților pentru lucrările de cercetare științifică în orice domeniu al activității sociale.

4. Dezvoltarea rapidă a industriei tehnologiilor informaționale din cadrul structurilor social-economice.

Aceasta necesită pași decisivi în direcția dezvoltării resurselor reînnoite pe baza posibilităților tehnologico-informaționale și în direcția diversificării structurilor economice și a pieței.

5. Dezvoltarea unui model liberal și corect al societății informaționale în lumea arabă. Pentru aceasta e necesar:

- de a elibera religia adevărată de exploatarea politică și de a respecta gîndirea critică științifică;
- de a aprofunda și stimula diversitatea culturală a țărilor arabe;
- de a permite deschiderea către culturile altor țări.

În concluzie am putea menționa că multitudinea și varietatea proceselor globale ating tot mai multe regiuni ale globului pămîntesc, acționînd în diferită măsură asupra tuturor domeniilor vieții publice, asupra domeniului comunicațiilor de masă. Dezvoltarea acestuia din urmă în cadrul societății contemporane arabe este condiționată de motive ideologice și economice. Pe de o parte, mărirea volumului de producere și extinderea circulației capitalului financiar necesită crearea și întreținerea rețelei informaționale globale pentru primirea, prelucrarea și schimbul de date mai operativ, cu scopul de a realiza cu succes operațiile economice. Pe de altă parte, logica dezvoltării vieții publice, așa cum și prognoza specialiștii în domeniu ai sec. XX, a dus la apariția unui nou tip de om care are trăsături personale individualizate și orientat spre consumare, inclusiv a informației.

Cultura arabă e capabilă în mileniul III să ajute la crearea societății bazate pe cunoștințe, la fel cum a făcut-o la sfîrșitul primului și începutul celui de-al doilea mileniu al erei noastre. Mai mult ca atât, puterea și valorile culturii arabe vor ridica capacitatea comunității arabe de a se identifica cu succes în cadrul proceselor intensive ale globalizării.

Referințe bibliografice:

¹ Informatizarea este realizarea unui complex de măsuri care sunt orientate spre asigurarea unei utilizări integrale și contemporane a cunoștințelor existente în toate tipurile de activități umane ce au însemnătate socială.

² Polpred.com, СМИ и ИТ. Издание 2003 г, www.polpred.com

³ Ministry of Planning/KACST, The National Plan for Science and Technology, 2001, vezi: www.escwa.un.org/wsis/reports/docs/Saudi%20Arabia-E.pdf

⁴ www.emirates.su/news.

⁵ Vezi: www.escwa.un.org/wsis/reports/docs/UAE_2005-E.pdf, pag.2

⁶ Ibidem, pag.4

⁷ Un exemplu al unei asemenea inițiative poate servi Declarația din 2007 a Noului Grup din cadrul Internet City din Dubai, care avea drept scop consolidarea relațiilor dintre guvern și sectorul privat. Vezi: www.escwa.un.org/wsis/reports/docs/UAE_2007-E.pdf, pag. 10

⁸ [www.escwa.un.org/wsis/reports/docs/UAE_2007 -E.pdf](http://www.escwa.un.org/wsis/reports/docs/UAE_2007-E.pdf), pag. 11

⁹ <http://www.escwa.un.org/wsis/reports/docs/Syria-E.pdf>, pag. 11

¹⁰ http://www.escwa.un.org/wsis/reports/docs/Syria_2005-E.pdf, pag. 8

¹¹ www.escwa.un.org/wsis/reports/docs/Lebanon-E.pdf, pag. 7

¹² П. Мамед-заде, Египет. К вершинам информационных технологий.

¹³ Scopurile și problemele puse la baza proiectului „Intelligent village” se poate face analogie cu proiectul „Internet-City” din Dubai, care este o zonă virtuală liberă, scopul principal al căreia este elaborarea și implementarea tehnologiilor informaționale și de asemenea, crearea unui spațiu virtual democratic pentru cercurile analitice și artistice.

¹⁴ Toate datele statistice privind dinamica internetizării poate fi luată de pe site-ul www.internetworldstats.com.

¹⁵ Eid Gamal. The Internet In the Arab World. A New Space of Repression? //

<http://www.hrinfo.net/en/reports/net2004/> — The Arabic Network for Human Rights Information.

¹⁶ Eid Gamal. The Internet In the Arab World. A New Space of Repression?

¹⁷ Acest proiect prevede transformarea în formatul digital a cărților din biblioteca Al Azhar creată în anul 1897 – de la manuscrise vechi pînă la lucrările contemporane publicate.

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Provider (engleză) – distribuitor de servicii Internet.

²⁰ Usenet – una din cele mai vechi rețele de calculatoare compusă din servere pentru noutăți și utilizată pentru comunicare și schimbul de fișiere.

²¹ Anderson Jon. The Internet and the Middle East: Commerce Brings Region On-Line //

<http://www.georgetown.edu/research/arabtech/meer97.htm> Arab Information Project

²² Printre ele se numără discrepanța „calificată” – între dificultatea sporită a TIC și pregătirea utilizatorilor lor; „între generații” – generația tînără mai ușor asimilează noile TIC decît generația mai în vîrstă; socială – inegalitatea averii; discrepanța de gen.

²³ Alterman Jon. New Media, New Politics? From Satellite Television to the Internet in the Arab World // http://arabworld.nitle.org/texts.php?module_id=13&reading_id=1032&sequence=1 — Arab Culture and Civilization.

²⁴ O informație mai detaliată despre utilizatorul de rînd al Internetului, se poate găsi la adresa <http://www.library.cornell.edu/colldev/mideast/intmid2.htm>.

²⁵ Ibidem

²⁶ al-Zubaidi Layla. Walking a tightrope: News Media and Freedom of Expression in the Arab Middle East// http://www.qantara.de/uploads/463/media_study.pdf — Dialogue with the Islamic world.

²⁷ Proxy-server (engl. Proxy-reprezentant, împuternicit) – serviciu din cadrul rețelelor de calculatoare ce permit clienților să realizeze apeluri indirecte către alte servicii ale rețelei.

²⁸ The Internet in the Middle East and North Africa // <http://hrw.org/advocacy/internet/mena/index.htm> — Human Rights Watch.

²⁹ Kirchner Henner. Internet in the Arab World: A Step Towards “Information Society”? // www.journalism-islam.de/Internet/massmedia.pdf — journalism-islam.de

³⁰ Azzalagi Ihab. Controlling the Internet: Myth or Reality? // <http://www.islamonline.net/iol-english/dowalia/society-20-12/society1.asp> — IslamOnline

³¹ Adamu Abdalla Uba. Islam and the Internet // http://www.kanoonline.com/publications/islam_and_the_internet.htm — Kano Online

EL FENÓMENO DE LA MIGRACION INTERNACIONAL EN EL MUNDO CONTEMPORANEO

BURIAN Cristina,
Master en derecho internacional

FEOMENUL MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

Politicile statului privind migrația sunt factorii de bază care contribuie la determinarea tendințelor în domeniul migrației, însă, concomitent, și schimbarea tendințelor de migrație pot duce la schimbarea politicilor naționale. Toate statele se confruntă cu două chestiuni majore în materie de reglementare juridică a proceselor de migrație: reglementarea numărului și tipului de migranți și intervențiile în scopul modificării situației migranților în interiorul țării.

Migrația internațională este strâns legată de procesele de dezvoltare ale economiei mondiale și rezultatele interacțiunii și corelației dintre ele sunt numeroase și complexe. Volumul, tipul și caracteristicile curenților migratorii, cât și politicile naționale în domeniu, sunt rezultate ale conjuncturii politice, economice și sociale.

THE INTERNATIONAL MIGRATION IN THE CONTEMPORARY WORLD

The state politics concern migration are the basic factors which contribute in determination of the migration field tendencies, however, simultaneously with the modification of the migration tendencies it might lead to the modification of the national politics. All the states are facing two major problems in the legal settlement of the migration process: settlement of the number and type of migrants and the countries' interventions, having the goal to change the situation of the migrants inside the country.

The international migration is tightly connected with the process of global economy development and the results of interaction and correlation between them are numerous and complex. The volume, the type and the characteristics of the migratory flows, as well as the national politics in this filed, are the results of political, economical and social conjunctures.

ФЕНОМЕН МЕЖДУНАРОДНОЙ МИГРАЦИИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Государственная политика в отношении миграции является главным фактором в определении тенденций развития миграционных процессов. Вместе с тем, изменение самих тенденций в миграционных процессах ведут к изменению государственной политики в этой области. Все государства сталкиваются с двумя главными проблемами относительно правового регулирования миграционных процессов: регулирование числа и видов мигрантов и, с другой стороны, вмешательство с целью изменения статуса мигрантов внутри самой страны.

Международные миграционные процессы тесно связаны с процессами мирового экономического развития и взаимоотношения и взаимодействие самих этих процессов многочисленны и разнообразны. Объем, тип и характеристика миграционных потоков, а также национальные политики в этой области, являются результатами политической, экономической и социальной конъюнктуры.

Es un hecho universalmente reconocido aunque la migración internacional constituye un elemento esencial del proceso de desarrollo, al que afecta y por el cual, a su vez, se ve afectado. En muchos países y regiones, la migración es también un factor que influye sobre el crecimiento demográfico y las actividades económicas y sociales. Por consiguiente, las cuestiones relacionadas con la migración internacional se han estado debatiendo a nivel mundial desde hace muchos años.

El plan de Acción Mundial sobre la Población (Naciones Unidas, 1975) aprobado por la Conferencia Mundial de Población en Bucarest, en 1974, representó un compromiso entre dos puntos de vista diferentes sobre la relación entre el crecimiento demográfico y el desarrollo. Un grupo de países, la mayoría de ellos desarrollados, alegró que el rápido crecimiento demográfico planteaba un grave impedimento al desarrollo. El otro grupo, que representaba la posición de los países en desarrollo, caracterizó los problemas

demográficos no como causa, sino más bien como consecuencia de subdesarrollo, y mantuvo que la solución más eficaz al subdesarrollo era un nuevo orden económico internacional, es decir, una redistribución de la riqueza mundial.¹

Pese a la creciente importancia de la migración internacional, con frecuencia se carece de estadísticas adecuadas para caracterizar las corrientes migratorias y observar cómo van cambiando con el tiempo. La migración internacional ocurre cuando una persona que vive en un país se traslada a otro. Sin embargo, no toda persona que cruza una frontera internacional es un migrante internacional. Es necesario establecer criterios para distinguir entre migrantes internacionales y viajeros internacionales en general. La duración de la estancia en el país de destino puede usarse para establecer tal distinción pero, debido a que algunos turistas pueden permanecer más tiempo que las personas admitidas para realizar tareas estacionales o recibir capacitación, la duración de la estancia puede no ser un criterio suficiente. En la práctica es necesario tener en cuenta el control que ejerce el estado sobre la migración y el hecho de que el estado ejerce en general un control mínimo sobre los desplazamientos de sus propios ciudadanos pero restringe la admisión de extranjeros. Desde el punto de vista del estado, la caracterización de migrante internacional depende de la ciudadanía y del motivo de la admisión, que son, ambos, criterios jurídicos.

Es posible obtener datos sobre la migración internacional de tres tipos de fuente:

- a) fuentes administrativas;
- b) estadísticas fronterizas; y
- c) estudios de hogares.

Entre las fuentes administrativas cabe mencionar los registros demográficos, los registros de extranjeros y la información obtenida como consecuencia de la emisión de visados, permisos de residencia, permisos de trabajo y permisos de salida. Las estadísticas fronterizas comprenden todos los datos reunidos durante el control de fronteras y pueden ser un carácter administrativo o puramente estadístico. Los estudios de hogares comprenden censos y diversos tipos de encuestas de hogares.²

La adopción cada vez más frecuente de políticas de inmigración y emigración puede atribuirse a muchos factores. En Asia oriental y suboriental, un número creciente de países está atrayendo trabajadores extranjeros al mismo tiempo que sus propios ciudadanos están emigrando y, por consiguiente, ha comenzado a tomar medidas para limitar la admisión de extranjeros. En Asia occidental se han producido desde el decenio de 1970 cambios importantes en los países de origen y en el número de trabajadores ex-

tranjeros. Durante el decenio de 1990, las políticas en materia de migración de los países receptores de Europa se han modificado en respuesta a la afluencia cada vez mayor de solicitantes de asilo y migrantes indocumentados.³

Otro acontecimiento importante es la armonización de las políticas nacionales en materia de migración internacional y de refugiados en vista de los planes de eliminar las fronteras internas entre los miembros de la Unión Europea.

Las políticas migratorias son factores que importantes que contribuyen a determinar las tendencias en materia de migración, pero los cambios de tendencia también pueden causar cambios de política. Todos los Estados se enfrentan a dos cuestiones normativas principales con respecto a la migración: la regulación del número y del tipo de migrantes, y la intervención para modificar la situación de los migrantes en el país. La primera plantea cuestiones relativas al ingreso de los inmigrantes, y la segunda a su incorporación en la sociedad; es decir, qué se debe hacer con los migrantes una vez que han llegado.

a) Migrantes permanentes o a largo plazo. En el actual contexto internacional, la configuración de la migración permanente es muy distinta de las modalidades anteriores que caracterizaron la redistribución de las poblaciones humanas. Las naciones ya no están interesadas en poblar vastas regiones deshabitadas y explotar tierras y recursos naturales mediante la admisión de migrantes permanentes.

Solo un grupo reducido de países admite un número importante de migrantes con miras a su asentamiento permanente; son, principalmente, Australia, el Canadá, Nueva Zelandia y los Estados Unidos.

Las políticas de asentamiento permanente de esos países conceden cada vez más importancia a los conocimientos y aptitudes de los migrantes. Al principio de los años 1990, el Canadá y los Estados Unidos modificaron sus políticas de migración a fin de dar mayor peso a tales consideraciones. Además, Australia, el Canadá y los Estados Unidos, admitieron una proporción considerable de inmigrantes en virtud de programas para la reunificación de familias. Asimismo, algunos países tienen políticas de inmigración permanente de carácter selectivo para repatriar a sus emigrantes étnicos y promover el regreso de sus descendientes.

b) La migración laboral. En el año 1990, surgen nuevas políticas y programas de migración laboral como resultado de cuestiones derivadas del estancamiento económico mundial y su efecto en la migración, el dilema entre la migración laboral temporal y la permanente, la utilización de remesas y el éxodo intelectual. También son motivo de preocupación la

explotación de los trabajadores migratorios, los derechos de los trabajadores migratorios, las necesidades de las trabajadoras migratorias y el regreso de los trabajadores migratorios a sus países de origen al finalizar sus contratos.

Un tipo de migración laboral que se sigue promoviendo es la mano de obra extranjera temporal y la que tiene por objeto cubrir puestos de trabajo que requieren conocimientos muy especializados. El propósito de la mayoría de las políticas de migración temporal es no sólo hacer frente a la necesidad inmediata de mano de obra sino también contrarrestar la inmigración indocumentada y evitar la inmigración a largo plazo o permanente y los costos sociales que lleva consigo.

c) Los refugiados y las personas que buscan asilo. La Convención de las Naciones Unidas sobre el Estatuto de los Refugiados, de 1951, y su Protocolo de 1967 sirven de orientación para las políticas nacionales sobre refugiados, pero las tendencias recientes y las condiciones actuales han impulsado a muchos países a redefinir y reformular sus políticas de asilo.

Con el aumento registrado al principio de los años 1990 en el número de solicitantes de asilo y reducir las solicitudes de migrantes económicos y falsos refugiados. Se han simplificado los trámites para acelerar su resolución y para prohibir el ingreso de las personas cuyas solicitudes carecen el fundamento. El Convenio de Dublín, por el que se determina el Estado responsable de examinar una solicitud de asilo presentada en uno de los Estados miembros de las Comunidades Europeas, adoptado por los países de la Comunidad Europea en 1990, coordina la tramitación de las solicitudes de asilo entre los distintos países para impedir que las personas que buscan asilo presenten solicitudes en varios países simultáneamente. Diversos países, así como el ECNUR, han adoptado también otras medidas para proteger a los refugiados. Entre ellas cabe mencionar el establecimiento de "zonas seguras" en los países afectados por conflictos y la concesión de protección temporal para el asilo a corto plazo.

d) La migración indocumentada. Las medidas relaciones con los migrantes indocumentados procuran frenar una de las formas de migración de mayor crecimiento en la actualidad. El tráfico de inmigrantes es una industria creciente y remunerativa, que está controlada en parte por organizaciones delictivas internacionales. Cada vez es mayor el número de migrantes indocumentados de diversos países que son introducidos ilícitamente a las naciones occidentales por rutas establecidas en Europa oriental después de la desaparición de los rígidos controles fronterizos de la época soviética. Algunos países que tienen re-

quisitos poco estrictos en materia de visados y mecanismos de represión limitados se han convertido en puntos de entrada habituales para los migrantes indocumentados.

La migración internacional puede afectar el desarrollo económico de los países de origen de varios modos. Sus repercusiones sobre el desempleo son generalmente escasas porque el número de emigrantes suele ser pequeño comparado con la población activa total y porque los emigrantes, como en el caso de algunas mujeres que van a trabajar al extranjero, no eran necesariamente económicamente activos en el país de origen. La migración puede provocar una escasez de determinadas ocupaciones que puede entorpecer el crecimiento económico, sobre todo si se trata de mano de obra muy calificada, y los países con economías estancadas pueden tener más dificultad en capacitar y retener a trabajadores muy especializados. Sin embargo, los países en desarrollo que necesitan expertos han recurrido, como solución a corto plazo, a asesores técnicos extranjeros.⁴

Una de las consecuencias principales de la migración internacional para los países de origen son las remesas, que constituyen para ellos una fuente importante de divisas. Los emigrantes que regresan pueden ejercer una influencia saludable sobre el desarrollo si el país de origen ofrece un ambiente social y económico propio a la utilización productiva de sus aptitudes y ahorros. En la mayoría de los casos, los emigrantes que regresan a su país de han mostrado más inclinados al consumo que a la inversión productiva y más a la inversión en el comercio o el sector del servicios que en la industria. Cuando un país tiene escasez de mano de obra, la disponibilidad de trabajadores extranjeros permite la utilización productiva de un capital que, de otro modo, permanecería inactivo y favorece, así, el crecimiento económico.

No obstante, si el desempleo es alto, los efectos de la migración laboral en el crecimiento económico son más dudosos. A veces los efectos de la migración laboral en el crecimiento de la producción son escasos, ya que los puestos ocupados por trabajadores suelen tener una productividad baja. Debido a la diversidad de las circunstancias individuales ya que las evaluaciones se basan en supuestos que no siempre se cumplen en la práctica, no existe acuerdo en cuanto al efecto de la migración internacional en las mediciones totales de la actividad económica de los países de destino.⁵

Otra cuestión importante es el efecto de la migración sobre los salarios de los no migrantes. En ese caso, los datos disponibles entre los salarios de los no migrantes y el nivel de migración internacional es débil, lo que supone que los trabajadores migrantes no

reemplazan a los migrantes. Aunque recientes evaluaciones del método típico utilizado para evaluar dicha relación indican que puede tener graves deficiencias, todavía no existe una metodología apropiada para determinar los efectos de la migración sobre los salarios de los trabajadores no migrantes.

La migración internacional y el desarrollo están íntimamente relacionados entre sí y sus vínculos son numerosos y complejos. El volumen, el tipo y el sentido de las corrientes migratorias, así como las políticas nacionales al respecto, son el resultado de la coyuntura política, económica y social.

El futuro de la inmigración y de las propuestas de su gobierno y de la gestión está, sin duda, cargado de incertidumbres. Los ciclos migratorios tienen que madurar todavía más, y con ellos, las propuestas de nuestros responsables políticos y las iniciativas de la sociedad civil. Quedan múltiples cuestiones por

abordar. Una de las más importantes es la de cómo acomodar la tarea de crear una cultura cívica en la que puedan germinar los principios de la tolerancia cultural y el respeto por la diferencia.

Referințe bibliografice:

1 Naciones Unidas, Nueva York, 1997, "Migración internacional y desarrollo" Informe conciso, pag. 1.

2 Borocz Javier, "Inmigración contemporánea: perspectivas teóricas sobre sus determinantes y modos de acceso", Alfoz, Madrid, pag. 20.

3 Malgesini Gustavo, Guía de conceptos sobre migraciones, racismo e interculturalidad, Madrid 2007, pag. 79.

4 Emmerij Louis, The international situation, economic development and employment, Paris 2000, Organización de Cooperación y Desarrollo Económicos, pag. 67.

5 Ana María López Sala, Inmigrantes y Estados: la respuesta política ante la cuestión migratoria, Anthropos Editorial 2005, pag 33.

POLITICA DEMOGRAFICĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONDIȚIILE EXODULUI MASIV AL POPULAȚIEI

Veronica SPÎNU,
magistru în drept, IISD

DEMOGRAPHIC POLICY ON THE CONDITIONS OF THE MASSIF EXODUS OF POPULATION

In the process of development and multilateral upward, the demographic factor of economic growth and plays an increasingly important role in contemporary society.

Demographic implications appear today in all countries in the world, particularly in developed countries and those in developing countries, but in very different context, in light of the great diversity of the economic, social, historical, geographical, etc..

The Demographic problem is the least researched in the Republic of Moldova, there is no institute of demographic research, as Russian legislation does not support a well-defined and doctrine, is less numerous, making this domain presents a problem that needs to be analyzed for establishing a balance between demography and development of society as a whole.

ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА В УСЛОВИЯХ МАССОВОЙ ЭМИГРАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ

В процессе многостороннего развития, коэффициент демографического фактора и экономического роста играет все более важную роль в современном обществе.

Демографические последствия появляются сегодня во всех странах мира, особенно в развитых странах и в развивающихся странах, но в очень разных условиях, с учетом большого разнообразия экономических, социальных, исторических, географических и т.д..

Демографическая ситуация является одной из основных вопросов в мир, имеет очень высокий процент смертности, миграции, особенно трудовой миграции.

În cadrul procesului de dezvoltare ascendentă și multilaterală, raportul dintre factorul demografic și creșterea economică ocupă un loc tot mai important în societatea contemporană.

Implicațiile demografice apar astăzi în toate țările lumii, în special în țările dezvoltate și în cele aflate în curs de dezvoltare, dar în context foarte diferit, în funcție de marile diversități de condițiile economice, sociale, istorice, geografice, etc.

Pentru înțelegerea și perceperea domeniului politicii demografice, ar fi oportun de a menționa noțiunea de „demografie” - (din grecescul “demos”, popor) este știința care se ocupă cu studiul populației din punct de vedere al numărului, structurii și al dezvoltării. Este împărțită în demografie formală, care se ocupă cu manipularea statistică a datelor demografice, cum ar fi nașterile, decesele și migrația, laolaltă cu tehnicile analitice de a măsura aceste evenimente, și o gamă mai largă de studii ale populației, incluzând aici studiul natalității, mortalității și a migrației într-un context economic și social mai larg folosindu-se atât de metode calitative, cât și de metode cantitative.¹

Demografia este investită cu o mare răspundere, aceea de a studia populația, fenomenele demografice, relațiile dintre populație și mediul înconjurător, și, mai larg, dintre populație și celelalte sisteme componente ale sistemului social-global, pentru a oferi o cunoaștere multiliniară, indispensabilă deciziilor de politică socială, politică economică, politică culturală.

Tranziția demografică, fenomenul migrației contemporane pentru a li se înțelege specificul, conținutul și evoluția viitoare este necesar să fie analizate atât din punct de vedere al evoluției istorice, al determinărilor obiective și subiective, cât și al posibilității introducerii unui eventual control.

Situația demografică constituie o problemă primordială în lume deținând un procentaj foarte mare de decese, migrații, în special migrația forței de muncă.

Deteriorarea indicatorilor demografici apare ca principala problemă pe termen mediu și lung pentru țările dezvoltate, dar mai ales pentru cele aflate în curs de dezvoltare, în special și pentru Republica Moldova, mai ales ca element cantitativ, însă situația este dezastruoasă și din punct de vedere calitativ. Politica

demografică și, în general problemele dezvoltării populației trebuie analizate în raport de condițiile istorice, naționale, economico-sociale din fiecare țară. Numai pornindu-se de la realitatea concretă se pot trage concluzii care să ducă la soluționarea justă a problemelor populației. Situația demografică contemporană a Republicii Moldova într-o măsură primordială este bazată pe procesele economico-sociale care s-au desfășurat în secolul XX.

Atenția deosebită acordată conținutului și orientării politicilor demografice, ca și programelor concrete în acest domeniu, se poate explica printr-un complex de cauze, foarte diferit de la o regiune la alta și de la o țară la alta. Este vorba, în primul rând, de apariția unor tendințe noi în evoluția demografică a diferitor țări sau grupuri de țări, cu implicații relativ apropiate, dar mai ales de viitor, deosebit de importante pentru progresul social-economic al națiunilor și comunităților mondiale.²

Desigur că față de astfel de situații viața impune căutarea unor soluții care să reglementeze pe cât posibil, echilibrul demografic pe planeta noastră.

Politicile demografice naționale pot fi grupate în trei categorii :

- a) politici vizînd reducerea ritmului de creștere a populației (incluzînd reducerea natalității);
- b) politici neutre care nu fixează obiective demografice concrete ce urmează a fi realizate;
- c) politici vizînd o menținere sau mărire a ritmului de creștere a populației.

În literatura de specialitate, în cele mai multe cazuri, politica demografică este definită în sens restrîns, ca o acțiune care vizează, în final, să modeleze într-o anumită direcție evoluția populației, prin influența fertilității, mortalității, migrației și eventual structurii demografice, accentul căzînd bineînțeles pe fertilitate. În sens larg, se consideră că aproape toate măsurile de politică social-economică și administrativă au, direct sau indirect, incidențe asupra variabilelor cantitative și calitative ale populației și, deci, fac parte din politica demografică.

Ținînd seama de marea diversitate demografică a lumii, de varietatea condițiilor socio-economice în care trăiesc și se reproduc oamenii, de complexitatea factorilor și interdependențele care influențează evenimentele, fenomenele și procesele demografice, ca și multitudinea aspirațiilor naționale, subscriem că un concept relativ larg de politică demografică servește mai bine scopurilor naționale și internaționale decît un concept restrîns.

Urmînd această linie putem să definim **politica demografică** ca fiind : *un ansamblu coerent de măsuri și mijloace interconectate, gîndite pe perioade lungi, de natură economică, administrativă, legislativă,*

socială, sanitară etc., luate de stat sau un grup de state, în funcție de condițiile sale concret-istorice, prin care se reglează deliberat în așa fel evoluția generală și specifică a numărului, ritmului de creștere, structurii și distribuției teritoriale a populației prin acțiunea natalității, mortalității, formării familiei, migrațiilor și mobilității sociale, ținînd seama de interdependențele dintre toate aceste variabile demografice, încît să faciliteze realizarea obiectivelor prevăzute în strategiile generale de dezvoltare economico-socială a țării și ale ameliorării nivelului de trai și calității vieții fiecăruia.³

Desigur, specificitatea politicii demografice o constituie măsurile cu privire la mișcarea (modificarea), în sensul dorit, a mărimii, structurii demografice și a distribuției teritoriale a populației, precum și cu privire la componentele acestei mișcări (natalitate, mortalitate, formarea familiei și migrație), privite în interdependența lor reciprocă.⁴

Orientarea specific demografică este susținută de un vast program de măsuri privind stimularea mobilității profesionale și sociale, perfecționarea educației și instrucției, realizarea unui mediu optim al populației ocupate în agricultură, industrie și celelalte activități neagricole, creșterea numărului și rolului clasei muncitoare, accentuarea procesului de dispariție a deosebirilor esențiale dintre munca fizică și intelectuală, agricolă și industrială, dintre condițiile de viață dintre mediul rural și urban precum și a procesului de apropiere dintre clasele și categoriile sociale.⁵

O altă direcție a politicii demografice o constituie reglarea mobilității teritoriale a populației prin intermediul măsurilor de repartizare rațională a forței de producție, de sistematizare a teritoriului și localităților, de dezvoltare proporțională a orașelor și de ridicare a celor mai puțin dezvoltate. Toate acestea vor asigura o diminuare a mișcării migratorii și o stabilizare normală a populației.

Putem deci aprecia că politica demografică este acea parte a politicii economico-sociale generale care se referă la reglarea proceselor demografice în scopul asigurării reproducției cantitative și calitative a populației în beneficiul întregii societăți și al fiecărui individ. Această reglare se realizează prin activitatea de conducere, organizare și orientare a acestor procese pe baza unor principii, forme și metode specifice. Este deci vorba de fixarea deliberată de către un stat a unui ansamblu de mijloace, forme și metode, pe care le pune în funcțiune pentru a atinge anumite «stocuri» demografice. Privită în acest mod, politica demografică ne apare ca un ansamblu de decizii luate de către un stat cu privire la obiectivele demografice pe care le propune să le realizeze, în conformitate

cu valorile și obiectivele strategiei sale generale, în consens cu principiile recunoscute în acest domeniu pe plan internațional.

După natura lor, mijloacele de politică demografică le putem diviza în :

- **măsurile economice**, cum ar fi: alocații de stat pentru copii și alte ajutoare familiale; dezvoltarea rețelei de creșe și grădinițe pentru copii; cheltuielile pentru protejarea mediului; fondurile pentru ocrotirea sănătății ; dezvoltarea accelerată a construcțiilor de locuințe și edilitare în localitățile și orașele unde dorim să atragem populația, etc.

- **măsurile administrative și legislative** (de ordin juridic), cum ar fi: actele legislative care reglează contra-concepția și întreruperea sarcinii, protecția copiilor ; căsătoria și divorțul, protecția sănătății, protecția mediului înconjurător, etc.

- **măsurile de ordin social**, cum ar fi: cele educaționale, culturale, informaționale, sanitare, psihologice, comportamentale și altele. Avînd în vedere că scopul suprem al întregii politici demografice este omul, « ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor, sporirea gradului de civilizație a vieții întregii societăți », că făurim societatea în care omul este „figura” centrală, în care totul este închinat deplinei împliniri a personalității umane, politica privind populația este sinonimă cu politica nivelului de trai și chiar cu întreaga politică social-economică.⁶

O politică demografică înțeleaptă va fi cea care ne va ajuta, iar o politică demografică eronată va pune în spatele generațiilor viitoare sarcini imposibil aproape de dus, în condițiile ce se prefigurează. Este nevoie de solidaritate și coeziune economică și socială pentru a asigura un trai mai bun în libertate, unicul mijloc important pentru a stopa reducerea numărului populației. Reluarea creșterii numărului populației este problemă pentru majoritatea țărilor, însă în cadrul unui stat aceasta nu constituie o problemă a societății, ea este o problemă a cetățeanului, a statului, a bisericii. Ea este o problemă a generațiilor de astăzi și, în egală măsură, o problemă a generațiilor de mâine. Dacă, însă, astăzi nu se va întreprinde nicio acțiune pentru inversarea trendului negativ al natalității, s-ar putea ca pentru generația viitoare să fie prea târziu pentru a mai schimba ceva. Trebuie să traversăm cu responsabilitate și pricepere cele câteva decenii de deșert demografic ce se prefigurează în special pentru Republica Moldova și în general pentru întreaga lume.⁷

Studiile de previziune ale demografiei în Republica Moldova pun în evidență faptul că reducerea numerică a populației acesteia și a ratei totale a fertilității generează modificări structurale majore și,

respectiv, am putea menționa câteva dintre acestea:

- are loc îmbătrînirea structurii pe vârste a populației, ca efect al creșterii ponderii populației ;
- se reduce populația activă ; ș.a.

Atît pe plan intern cît și internațional este nevoie de revizuirea rapidă a politicilor demografice și revizuirea nu se poate face decît ținînd cont de soluțiile pe care ni le pun la dispoziție diferiți specialiști în domeniu prin intermediul comunicatelor, în cadrul conferințelor naționale și internaționale, prin diferite articole, etc.

Tendențele demografice generale în Moldova sugerează o situație caracterizată de depopulare, alimentată în mare parte de sărăcie, insecuritate și agravarea condiției de sănătate a populației. Astăzi în cadrul Guvernului nu există o structură responsabilă în primul rînd de elaborarea și implementarea politicilor în domeniul populației și demografiei.

Respectiv avem câteva categorii de probleme în care se află resursa soluțiilor viitoare.

O primă categorie de probleme este cea referitoare la necesitatea de a avea o creștere calitativă a natalității. Creșterea calitativă a natalității este legată de câteva elemente. Probabil cel mai important este sărăcia. Sărăcia nu poate fi fundamentul dezvoltării armonioase a familiei și copilului.

O altă problemă este legată de faptul că nașterea și creșterea copilului nu trebuie să afecteze statul și evoluția socială și profesională a vreunui părinte. Astăzi nu avem o politică de reconciliere între viața de familie și cea profesională. Nu există servicii pentru mamă și copil.⁸

În al treilea rînd, creșterea natalității înseamnă faptul ca pentru a asigura refacerea bazei de înlocuire a numărului populației trebuie stimulată mai ales nașterea celui de-al doilea copil. Noi avem o abordare liniară, primul copil sau al doilea au același tratament din punct de vedere financiar din partea statului.

Principiile politicii demografice internaționale.

Principiul fundamental de la care pleacă politica demografică națională și internațională este acela că între fenomenele și procesele demografice și dezvoltarea economico-socială există o strînsă interdependență. În abordarea problemei populației este necesar să se pornească de la faptul că omul constituie factorul determinant al progresului economico-social, că populația este și trebuie să devină tot mai mult principala sursă a dezvoltării, un factor esențial al dinamismului și forței productive a societății, principalul zăcămint de valori, cea mai mare bogăție, o reprezintă omul, el este făuritorul tuturor bunurilor materiale și spirituale.

În al doilea rînd, procesele demografice, evoluează, la rîndul lor, sub impactul dezvoltării social-eco-

nomice a societății. Populația, ca fenomen social, în creșterea și dezvoltarea sa este strâns legată de evoluția condițiilor de viață, nivelul de dezvoltare a forțelor de producție și caracterul relațiilor de producție. Astăzi comunitatea internațională este conștientă de rolul fundamental al dezvoltării în tendințele demografice. Ca urmare, în abordarea problemelor complexe ale populației trebuie de avut în vedere necesitatea dezvoltării continue a forțelor de producție de care depinde în mod hotărâtor satisfacerea cerințelor de viață ale popoarelor, progresul necesar al societății, concomitent cu lupta pentru apărarea și conservarea naturii, a mediului înconjurător.⁹

Politica demografică este privită ca parte integrantă a strategiei unice de dezvoltare economico-socială a țării, iar variabilele demografice sunt încorporate în sistemul general de variabile socio-economice. Astfel, pentru realizarea unei politici demografice active și eficiente, pentru asigurarea premiselor necesare ridicării continue a nivelului de viață a întregii populații, sînt necesare resurse materiale și financiare, care se asigură pe calea unei politici corespunzătoare de dezvoltare economică. Pe de altă parte asigurarea în permanență a necesarului uman pe care îl implică această dezvoltare economică se realizează printr-o politică demografică, a forței de muncă, educațională, sanitară corespunzătoare. De aceea la elaborarea politicii de dezvoltare economico-socială sînt luate în considerație măsurile de influențare a evoluției proceselor demografice, iar la elaborarea politicii demografice trebuie luate în considerație obiectivele privind realizarea unor proporții, corelații între vârste, între populație și resursele naturale, producția de bunuri și servicii.

Dat fiind faptul că procesele demografice evoluează prin impactul lor de dezvoltare social-economică, reproducția populației capătă un caracter concret istoric și național. De aceea, politica demografică și în general, problemele populației trebuie analizate în raport cu condițiile istorice, naționale, economico-sociale din fiecare țară.¹⁰

Politica demografică trebuie să țină seama de necesitatea asigurării unui raport normal între vârste, pentru a se menține permanent ținerea fiecărei națiuni, vitalitatea ei, energia creatoare și forța de gândire a fiecărui popor.

Aceasta este o condiție importantă atât pentru creșterea economică și dinamismul rapid al economiei, cât și pentru producția largită a populației în limitele propuse în perspectivă apropiată sau mai îndepărtată.

Un alt principiu, menționat în cea mai mare parte din documentația internațională în materie, se referă la fundamentarea științifică a politicii demografice.

Ca și în celelalte laturi ale politicii sale generale și un principiu de bază promovat este acela de atragere largă a maselor de oameni încadrați în câmpul muncii, a întregului popor, la formularea și aplicarea obiectivelor și măsurilor în acest domeniu. În acest scop trebuie să se dezvolte consultarea largă a populației la luarea oricăror decizii importante, să se perfecționeze continuu cadrul de participare directă a maselor la elaborarea, adoptarea și aplicarea hotărârilor ș.a.¹¹

Principiile de politică demografică promovate de către un stat formează un sistem unitar, ale cărui componente se află într-o strînsă împletire, interacțiune și condiționare dialectică. Niciun element al acestuia nu poate fi izolat de celelalte fără a altera întregul. Toate trebuie definite și explicate în același timp și toate sunt observate și aplicate în aceeași măsură. În același timp ele au un pronunțat caracter dinamic. Ele cunosc un proces de continuă perfecționare și dezvoltare în raport cu sarcinile strategiei generale, cu dezvoltarea științelor demografice, precum și cu principiile și valorile recunoscute pe plan internațional.

Așadar, pentru diminuarea problemelor demografice, politica demografică a Republicii Moldova se axează pe următoarele sarcini de bază:

- Redresarea natalității și fertilității prin stoparea migrației externe.
- Transformările demografice, ale vieții familiale și sănătății populației.
- Studii în domeniul eficacității formării și utilizării potențialului uman.
- Argumentarea deciziilor ce ar putea ameliora criza demografică.
- Elaborarea politicilor de stabilizare a numărului populației.
- Întreprinderea acțiunilor în vederea atenuării consecințelor îmbătrînirii populației.

Republica Moldova are în față mai multe probleme demografice de mare importanță economică, socială și politică. În situația demografică a țării a demarat fenomenul depopulării, îmbătrînirii populației și presiunii demografice – fapt ce va influența asupra forței de muncă pe viitor.

Unul din principalii factori care afectează profund procesele pozitive demografice din Republica Moldova este exodul masiv de populație care se îndreaptă cu preponderență către țările bogate din Occident.

Lipsa unei monitorizări stabile a evoluției fenomenelor demografice face dificilă evidențierea legităților și tendințelor proceselor sociale și demografice. Este necesară constituirea unei instituții specializate de domeniu sau a unei Comisii Naționale pentru Populație și Dezvoltare, cu responsabilități primare de a evalua politici naționale și planuri ce se bazează pe astfel de date și proiectări de analize demografice. De aseme-

nea, tendințele demografice din Moldova, inclusiv influențate de migrație, sugerează depopularea țării, cauzată în mare parte de sărăcie, lipsa siguranței și înrăutățirea sănătății populației. De asemenea lipsește o strategie de Securitate Demografică, lipsesc cercetări profunde cu privire la tendințele demografice negative din Republica Moldova și politicile pe care trebuie să le implementeze în aceste domenii autoritățile statului. Lipsesc programe pentru promovarea unei politici eficiente în stoparea exodului de populație și de utilizare eficientă a veniturilor provenite din munca prestată de cetățenii moldoveni peste hotare în scopul dezvoltării bussinesului mic și mijlociu. Nu exista o concepție și un program național eficient de reglementare a proceselor migratorii și de diminuare a altor fenomene demografice negative.

Măsurile preconizate a fi întreprinse în Republica Moldova ar fi:

- Acordarea locurilor de muncă tinerilor specialiști și acordarea spațiului locativ (actualmente acestea sunt doar promisiuni, sau tinerii pot obține doar un serviciu prost plătit, iar la avansarea în carieră întâmpină multe obstacole, cât despre un spațiu locativ acesta fie că nu se acordă, fie că este în condiții dezastuoase, ce necesită reparații capitale.)

- Susținerea familiei tinere, prin acordarea unor indemnizații avantajoase la nașterea primului și pentru al doilea copil.

- Calitatea în învățământ (mai ales în cel superior universitar), micșorarea numărului de studenți.

- Combaterea corupției în orice domeniu (învățământ, medicină, etc).

- Angajarea șomerilor în câmpul muncii.

- Mărirea vârstei de pensionare.

- Îmbunătățirea serviciilor medicale, implementarea unor programe de sănătate în lupta contra maladiilor vicioase.

În final, ținem să menționăm ca problema demografică este puțin cercetată în Republica Moldova, nu exista vreun institut al cercetărilor demografice, după modelul Rusiei, legislația în domeniu nu are un suport bine definit și doctrina este puțin numeroasă, astfel, domeniul dat prezintă o problemă ce necesită a fi analizată pentru stabilirea unui echilibru între demografie și dezvoltarea societății în ansamblu.

Referințe bibliografice:

¹ http://www.eumed.net/ecorom/XVIII.%20Crestera%2.../6%20Cercul_vicios_al_subdezvoltarii.ht consultat la data 08.04.2008, ora: 18:09

² Lecaillon, Jean-Didier Demographie economique – observation, interpretation, analyse, Editions Litec, Paris, 1990, p. 23

³ Trebici, Vl. „Demografia orașelor mari”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p.78

⁴ Trebici, Vl. „Demografia”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p.65

⁵ Pressat Roland, Démographie sociale. Presses Universitaires de France, Paris, 1971, p.14

⁶ Trebici Vladimir, Populația mondială și noua ordine internațională în „Era socialistă”, an LVII, august, nr. 15. 1977, p. 48

⁷ <http://www.demographie.de>, consultat la data 25.05.2008, ora: 13:52

⁸ Ibidem, consultat la data 25.05.2008, ora: 14:16

⁹ Vasile Pârvu «Omul-dimensiune economică», Junimea 1988, p.89

¹⁰ Ibidem, p.88

¹¹ http://www.eumed.net/ecorom/XVIII.%20Crestera%2.../6%20Cercul_vicios_al_subdezvoltarii.ht consultat la data 08.04.2008, ora: 18:09

MODELUL SUA DE STABILIRE A PARTENERULUI STRATEGIC: PERSPECTIVE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Rodica NICHIFOR,
cercetător științific stagiar, IISD al AȘM.

THE USA MODEL TO ESTABLISH THE STRATEGIC PARTNERSHIP: PERSPECTIVES FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The most important factor of the existence of the present international society is its capacity to unify its forces, making different partnerships, to realize its interests. Because that, many times the states have to make some concede, advocate its partners, to keep the same form of partnership, if this is corresponding with its interests. The doctrine's critic affirms that the establishment of the partnership relations is working to keep on the international order, is coming from the idea that it is part of the power theory, which represents the power as a common preoccupation of the all states in the establishment of the foreign policy.

МОДЕЛЬ США ПО УСТАНОВЛЕНИЮ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПАРТНЕРСТВА: ПРЕСПЕКТИВЫ ДЛЯ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Важнейшим фактором существования современного международного общества представляет его способность объединить силы, создавая различные формы партнёрства, в вопросах реализации их интересов. В связи с этим, очень часто государства прибегают к разным видам уступок в пользу своего сотрудничества, в целях его сохранения, если оно попрежнему соответствует интересам государств. Критика доктрины, которая провозглашает, что установление партнёрских отношений функционирует в целях поддержания международного порядка, исходит иногда от идеи, что это часть теории силы, которая представляет прибежание к силе как всеобщей заботе всех государств в проведении внешней политики.

Istoria devenirii SUA ca putere politică mondială a trecut prin mai multe etape. Drumul parcurs de ea pentru a atinge apogeul atotputerniciei nu întotdeauna a fost ușor și virtuos. Pentru a-și consolida stăruința, a fost nevoită să acționeze în multe situații ca un stat răpitor, mobilizându-și forțele economice, militare și financiare.

Autorul american Henry Chisinger în lucrarea „Diplomația”¹ relevă rolul pe care îl joacă NATO în crearea partenerilor și aliaților pentru SUA. De asemenea se afirmă că politica americană care a ajuns cel mai aproape de definiția general acceptată a interesului vital a fost cea dusă de aliații săi din zona Atlanticului. De vreme ce scopul alianței a fost să preîntâmpine dominația sovietică asupra Europei, ea nu a permis centrelor de putere ale Europei și Asiei să cadă sub stăpânirea unei țări ostile indiferent de justificarea oferită pentru acesta. Pentru a-și realiza interesele sale, America a folosit diferite modalități, necalculând în cele mai dese cazuri consecințele acțiunilor sale, conducându-se de principiul politologului italian Nicolo Machiaveli *Scopul scuză mijloacele*.

Arhitecții Alianței Nord Atlantice erau siguri că aceasta va supraviețui chiar și după terminarea războiului rece. Ei au considerat din start că la finele

războiului rece, acesta se va consolida, devenind un parteneriat durabil. Însă în acea perioadă America a fost legată de Europa prin instituții consultative permanente și un sistem de comandă militar integrat. Motivul declinului a ceea ce cândva a constituit politica americană cea mai vitală este că NATO a ajuns să fie considerată de la sine un peisaj care nu mai are nevoie de nicio îngrijire.

Generația de lideri americani a ajuns să predomine în ultimul timp Sudul și Vestul continentului american, unde există mai puține legături emoționale și personale cu Europa decât în vechea zonă Nord-Estică. Unii dintre ei s-au simțit adeseori lăsați deoparte de aliații democrați care practică mai curând o politică a interesului național, decât a securității colective și bizuirii pe legea internațională. Ei citează Bosnia și Orientul Mijlociu ca exemple de nereușită în obținerea înțelegerii în pofida valorilor comune.²

Totuși, chiar dacă au existat nenumărate neînțelegeri între SUA și Europa, în situațiile extreme SUA s-a bazat pe cooperare din partea Europei mai mult decât din partea oricărei alte regiuni. Acum când ea se autoproclamă unicul lider mondial, această stare a lucrurilor este, de fapt irelevantă, deoarece America este la fel de vulnerabilă în fața amenințărilor la adre-

sa securității ca oricare alt stat al lumii. Evenimentele din 11 septembrie 2001 ne demonstrează că singură America nu va putea împiedica astfel de situații.

Poate Statele Unite să asigure pace și stabilitatea internațională de una singură în orice colț al lumii??? Nu, atât superioritatea ei, cât și vulnerabilitatea va crea anumite răsturnări de situații. Prin modificarea relațiilor transatlantice Europa nu va mai simți nevoia de protecție americană și-și va urmări mult mai agresiv interesul propriei economii. Dacă America nu va mai fi dispusă să „sacrifice” atât de mult pentru securitatea europeană se va pomeni într-un izolaționism sub diverse înfățișări. În consecință, Germania va insista asupra dreptului său politic pe care îl oferă puterea sa economică și militară și nu va mai fi dependentă de sprijinul militar american și cel politic francez. Ceea ce ar putea crea aceeași situație ca la începutul secolului XX.

Creșterea puterii Germaniei și refacerea Rusiei sunt foarte compromițătoare în prezent, și nu este în interesul SUA ca acestea două să se stabilească ca principali parteneri. Dacă ele ar deveni prea apropiate ar da naștere unor temeri de codominație, punând într-o situație defavorabilă atât America, cât și celelalte state europene.

Azi, când SUA, după căderea bipolarismului a rămas, sau devenit liderul mondial, pentru a putea îndeplini acest rol, pentru a conduce rezolvarea acestor probleme complicate cu care se confruntă lumea de azi, cum ar fi lupta cu terorismul, pacea în Orientul Apropiat, reformele în Europa de Sud-Est, ect. are nevoie de parteneri. Pentru a elucida această dilemă, autorii studiului „America and Europa a partnership for a new era,” subliniază că „dacă un stat sau grup de state ar putea fi drept parteneri pentru Statele Unite, atunci acesta ar fi Europa.”³

În concepția lui John Van Oudenaren, relațiile americano-europene sunt destul de temeinice. Densitatea și complexitatea interacțiunilor virtuale asigură că dificultățile vor crește, însă, există și mecanismele necesare de combatere a acestor dificultăți. Cu cât Europa devine mai activă și mai auto încrezătoare la scară globală în multe domenii, va exista o tendință naturală de a se distanța de Statele Unite în unele probleme ce țin de afirmarea propriei identități, și posibil, de a-și lua avantajul în responsabilitățile față de Statele Unite.

Tot John Van Oudenaren menționează că nu există niciun motiv de a privi cu optimism la viitorul parteneriat dintre Statele Unite și Europa, sau cel puțin să sugerăm despre acesta, deoarece principalul impediment al acestui parteneriat este anume distanța interpusă de către Atlantic.⁴ Totuși, criza din Bosnia a demonstrat că Statele Unite și Europa rămân a fi principalii par-

teneri în menținerea păcii și stabilității pe continentul European. În opinia autorului dat, fosta Iugoslavie este un caz particular dificil. Însă afirmația superficială a parteneriatului în Europa, seamănă mai mult cu un parteneriat global. Un lucru este cert că Europa are încă nevoie de Statele Unite pentru a menține securitatea pe continent. Întorcându-ne în trecut la primul și al doilea război mondial vom observa că în Europa exista un dezechilibru al puterilor. Astăzi, situația este mult mai stabilă, iar pentru a menține această stare de lucruri Europa are nevoie de Statele Unite.⁵

Acești factori introduc o mare asimetrie în relațiile dintre Europa și America, însă aceasta poate fi atât în avantajul, cât și în dezavantajul fiecăreia dintre părți. Mai mult chiar, dacă Statele Unite și Europa pot rămâne parteneri în cadrul Europei, atunci ele nu vor putea fi niciodată partenere înafara acesteia. Aceasta este o realitate demonstrată de către războiul rece și de către acțiunile întreprinse de America la etapa actuală.

Stabilirea unui nou parteneriat cu Europa poate reprezenta un mesaj important despre rolul, scopurile și prietenii Americii, probabil un mesaj care va pune statele în fața unei noi viziuni asupra lumii. Parteneriatul Americii poate explica sau determina toate acțiunile politicii americane, sau chiar mai mult, să soluționeze majoritatea problemelor.

David C. Gompert afirmă că, SUA întreține relațiile de parteneriat cu Europa, deoarece au interese comune. Ambele sunt cointeresate în soluționarea problemelor economice, cooperare, menținerea stabilității, și rezolvarea conflictelor. În multe aspecte de ordin global, SUA, caută sprijinul partenerului său european – în Organizația Națiunilor Unite, Grupul celor 8, Organizația Tratatului Nord-Atlantic și alte instituții.⁶

În cadrul acestui parteneriat, America se va strădui să convingă Europa că, relațiile transatlantice au nevoie de noi scopuri, de noi hotare și noi instituții. Iar a determina europenii să creadă în importanța acestor factori nu va fi deloc ușor. Ei trebuie să pretindă spre înalte aspirații și să se convingă că Statele Unite au nevoie în realitate de un partener.⁷

Viitorul relațiilor transatlantice nu rezidă din relațiile Est-Vest, ci din capacitatea lor de cooperare pentru a face față evoluțiilor previzibile ale secolului XXI. Nu putem neglija existența și a altor state care se ridică la rangul de puteri mondiale. Dacă pînă acum am vorbit doar de relațiile Americii cu statele Europene, aceasta nu înseamnă că nu mai există și alți factori de putere. Dacă Europa este de cele mai multe ori privită ca o singură forță, unită, atunci în Asia situația este cu totul diferită.

În vreme ce națiunile Europei sunt grupate în instituții comune, națiunile Asiei se privesc ca distincte și

competitoare. Acestea din urmă sunt asemănătoare cu națiunile Europene de la sfârșitul secolului XIX, unde fiecare reprezenta o putere în parte. Orice sporire a uneia dintre ele, este aproape sigur că va determina o manevră în compensare din partea celorlalte. Nu există nicio pretenție de securitate colectivă, sau de cooperare pe bazele unor valori interne împărtășite. Întregul accent este pus pe echilibrul și interesul național. Pentru a crea o colaborare sau un parteneriat strategic cu statele Asiei, America trebuie să coopereze cu fiecare stat în parte, să formeze relații individuale cu fiecare.

China este pe cale să ajungă la statutul de superputere, iar celelalte națiuni ale Asiei vor căuta contraponderi la o Chină tot mai puternică, așa cum face deja Japonia. Rolul Japoniei este inevitabil adaptat la circumstanțele schimbătoare. Dacă în timpul războiului rece, ea a prosperat sub protecția SUA, atâta timp cât Uniunea Sovietică a fost percepută de ambele țări ca principala agresoare la adresa securității, a avut sens ca interesele naționale americane să fie tratate ca identice. În prezent se pune întrebarea pe cât de mult se poate baza SUA pe sprijinul Japoniei? Odată cu sporirea forței militare a Chinei și a Coreei și cu localizarea în Siberia a celei mai puțin afectate părți a puterii militare sovietice,⁸ Japonia nu va mai considera indispensabilă intensitatea absolută a intereselor japoneze cu cele americane. Se observă o creștere tot mai mare a divergențelor economice dintre SUA și Japonia pe continentul Asiatic, însă perspectivele japoneze sunt prioritare față de cele americane, datorită așezării geografice și a experienței istorice.

Tot la Kissinger găsim afirmat: „capacitatea Americii de a modela evenimentele va depinde în cele din urmă și în primul rând de relațiile sale bilaterale cu majoritatea statelor mari ale Asiei.”⁹ Autorul atribuie o importanță deosebită Asiei pentru SUA, de aici am putea deduce că America pentru a putea să-și realizeze interesele în această parte a lumii va încerca să restabilească relații de prietenie și colaborare cu cele mai puternice state din această regiune.

Dintre toate puterile mari, sau potențial mari, China se află într-o ascensiune promițătoare. Cu un puternic sentiment al coeziunii naționale și cu o armată destul de dezvoltată, China arată cea mai mare creștere relativă dintre marile puteri. Pentru SUA o politică de confruntare cu China ar însemna izolarea Americii în Asia. În acest caz nicio țară din Asia nu ar dori sprijinirea Americii într-un conflict cu China, din contră majoritatea statelor s-ar disocia de America, dacă vor considera că e vina politicii greșite a Washingtonului.

La momentul de față SUA vede în China un partener prioritar pe continentul Asiatic. Acesta se datorează și atitudinii Chinei față de implicația americană

pe continent. Mai mult chiar ea privește la acesta ca la o contrapondere la vecinii ei Japonia și Rusia, și într-o anumită măsură, India. Cu toate acestea o politică americană care caută un partener de încredere în Beijing, necesită un dialog atent și regulat din partea Washingtonului.

În opinia analiștilor politici ruși, „creșterea Chinei ca mare putere ar reprezenta, mai mult sau mai puțin o amenințare pentru Rusia decât pentru SUA, însă aceasta nu va avea loc atâta timp cât China se integrează în politica și economia mondială amiabil.”¹⁰ Iată de ce ei consideră necesar că „marile puteri trebuie să fie parteneri, pentru a putea construi un sistem multipolar în relațiile internaționale care să aibă drept scop primordial securitatea internațională”¹¹.

La începutul mandatului său G. Bush a făcut o declarație în vederea sablării unei noi politici mondiale, o politică bazată pe parteneriat și cooperare: „Avem viziunea unui nou parteneriat al națiunilor, care transcende războiul rece. Un parteneriat bazat pe consultare, cooperare și acțiune colectivă, în special prin intermediul unor organizații internaționale și regionale. Un parteneriat unit prin forța principiului și al dominației legii și sprijinit printr-o asumare în comun atât a costurilor, cât și a angajamentelor. Un parteneriat ale cărui obiective sunt sporirea democrației, prosperității, a păcii și reducerii armamentului.”¹² Pe cât sunt de veridice aceste afirmații, e greu a ne pronunța, luând în calcul acțiunile întreprinse de SUA de la sfârșitul secolului XX și până în prezent.

În pofida aversiunilor sale istorice, situația actuală este relevantă pentru politica externă americană din perioada ce a urmat războiului rece. Pentru prima dată, în istoria sa America face față la momentul actual dintr-un sistem internațional în care ea se consideră cel mai puternic stat. Însă deși este o superputere militară, America nu-și mai poate impune voința deoarece nici puterea, nici ideologia ei nu mai corespund ambițiilor imperiale. Iar armele nucleare în care America deține supremația, tind spre o egalitate a puterii utilizabile.

Dacă din punct de vedere militar SUA deține supremația, atunci din punct de vedere energetic este foarte limitată. Pentru a-și putea satisface necesitățile interne are nevoie de parteneri în acest domeniu. „SUA deține 2,5% din resursele de petrol, Uniunea Europeană – 0,6%, iar Rusia 6,6%.” Așadar, luând în calcul importanța pe care o are petrolul astăzi în lume, SUA și UE sunt practic dependente de resursele rusești.

Cît privește resursele de gaze, „SUA deține 3,3%, EU- 1,3%, iar Rusia -26,3%.” Acest decalaj demonstrează importanța pe care o are Rusia pe plan mondial, precum și interesul marilor puteri de a menține relațiile cu această țară.

Din punct de vedere teoretic SUA, Rusia și Uniunea Europeană s-au declarat parteneri energetici. În timpul primului mandat prezidențial al lui Vladimir Putin au fost semnate câteva acorduri politice importante, îndreptate spre întărirea încrederii reciproce. În octombrie 2002, a fost publicat că „parteneriatul energetic a fost îndreptat spre facilitarea investiției capitalului rusesc pe piața nord-americană, și accesul capitalului american pe piața rusească.”¹³ Acestea reprezintă acordurile la care au ajuns Moscova și Washingtonul.

Făcînd o analiză a modului Statelor Unite de a-și determina partenerii strategici, aceasta ar putea servi drept un exemplu pentru Republica Moldova. Deși este o diferență imensă între aceste două state, totuși tacticile și strategiile SUA ar putea fi benefice pentru Republica Moldova.

Există într-o anumită măsură unele asemănări între ele, deoarece ambele sunt state tinere și au un trecut istoric marcat de războaie și luptă pentru existență. Diferența constă doar că Republica Moldova întotdeauna a fost ghidată de nostalgia trecutului, nerealizînd realele posibilități ale epocii în care se află.

Elita politică moldovenească se conduce de realități timpurilor anterioare. Conducerea de vîrf a statului menționează că întreținerea legăturilor cu occidentul nu înseamnă reorientarea politicii externe a Republicii Moldova spre Vest, sau în detrimentul colaborării sale cu Federația Rusă. De asemenea, se reiterează ideea menținerii legăturilor tradiționale cu Rusia, Ucraina și alte state din CSI, deoarece sunt stabilite decenii la rînd.

Dacă Statele Unite își caută parteneri strategici în toate regiunile lumii, se axează asupra acelor zone care ar putea servi la realizarea intereselor ei, atuni Republica Moldova se axează asupra tradițiilor și obiceiurilor. SUA prin intermediul NATO, al Parteneriatului pentru Pace, încearcă să stabilească relații de parteneriat cu marile puteri ale lumii, precum sunt Rusia, Uniunea Europeană, China. Ea caută să-și demonstreze potențialul său colosal: economic, și mai ales militar, deaceia adeseori iscusința de a purta discuții științifice, politice, diplomatice este realizată de pe poziția puterii.

Efectuînd o analiză a modelului american de stabilire a partenerului strategic și cel al Republicii Moldova, atunci vom putea concluziona că Republica Moldova nu dispune de acea putere sau forță militară, însă trebuie să ia în calcul toate perspectivele existente. Din punct de vedere geopolitic ea a fost întotdeauna o punte între Est și Vest, deși, în practică nu întotdeauna îi reu-

șea acest rol. Astăzi, însă a sosit timpul de a da un curs efectiv posibilităților existente, cu atît mai mult cu cît ele coincid cu interesele și necesitățile unor sau altor țări, ba chiar ale unor grupuri de țări. Anume din aceste considerente Republica Moldova trebuie să analizeze toate posibilitățile existente în stabilirea partenerilor săi, și a oportunităților de a-și realiza interesele sale, precum și a-și soluționa problemele cu care se confruntă pe teritoriul său – conflictul transnistrean.

Referințe bibliografice:

1. Kissinger, Henry, *Diplomația*, Editura All, București – 1998,
2. David C Gompert, Stephan Larabee, *America and Europe a partnership for a new era*, Edited by Cambridge University Press – 1997.
3. David C Gompert, Stephan Larabee, *America and Europe a partnership for a new era*, Edited by Cambridge University Press – 1997//John Van Oudenaren, *Europe as partner*,
4. Взаимоотношения крупных держав в XXI веке// “Россия в глобальной политике”. № 5, Сентябрь – Октябрь 2007. <http://www.globalaffairs.ru/numbers/28/8536.html>. 10.12.2007
5. Kenedy, Paul, *Grand strategies in war and peace*, Edited by Sale University Press, London – 1991.
6. Gilpin, Robert, *War and cenge in World Politics*, Cambridge University Press – 1999.

(Endnotes)

- ¹ Kissinger, Henry, *Diplomația*, Editura All, București – 1998, pag. 740.
- ² Idem, pag. 143.
- ³ David C Gompert, Stephan Larabee, *America and Europe a partnership for a new era*, Edited by Cambridge University Press – 1997, pag. 1.
- ⁴ David C Gompert, Stephan Larabee, *America and Europe a partnership for a new era*, Edited by Cambridge University Press – 1997//John Van Oudenaren, *Europe as partner*, pag. 140.
- ⁵ Idem, pag. 142.
- ⁶ David C Gompert, Stephan Larabee, *America and Europe a partnership for a new era*, Edited by Cambridge University Press – 1997//*America as partner*. Pag 164.
- ⁷ Gilpin, Robert, *War and cenge in World Politics*, Cambridge University Press – 1999, pag. 73.
- ⁸ Kissinger, Henry, *Diplomația*, op. cit. pag. 747.
- ⁹ Idem, pag. 148.
- ¹⁰ Взаимоотношения крупных держав в XXI веке// «Россия в глобальной политике». № 5, Сентябрь – Октябрь 2007. <http://www.globalaffairs.ru/numbers/28/8536.html>. 10.12.2007, стр.8.
- ¹¹ Ibidem, pag 9.
- ¹² Kenedy, Paul, *Grand strategies in war and peace*, Edited by Sale University Press, London – 1991, pag. 167.
- ¹³ Взаимоотношения крупных держав в XXI веке// «Россия в глобальной политике». № 5, Сентябрь – Октябрь 2007. <http://www.globalaffairs.ru/numbers/28/8536.html>. 10.12.2007. pag. 8.

UNELE CONSIDERENTE CU PRIVIRE LA RELAȚIA DINTRE SPĂLAREA BANILOR ȘI FINANȚAREA TERORISMULUI

Maricela COBZARIU,
doctorand, IISD al AȘM

SOME CONSIDERATIONS IN MONEY LAUNDERING AND TERRORISM FINANCING

The main objective of the terrorism, according to its definition, is “of population’s intimidation or to oblige a government or an international organization to do or not to do an action”. To the contrary, the financial income is in general the object of another crime. Whilst the difference of the final goals between all these activities might get to a certain limit, the terrorist organizations ask for financial support in order to attend their goals. A successful terrorist organization, similar to a criminal organization, has to be able to build and to maintain an efficient infrastructure. The experts admit that the financing of the terrorism has two big sources. The first one is the financial aid granted by the states or organizations as an infrastructure big enough to collect and to make affordable the funds to the terrorist organization.

Named as state sponsor of the terrorism, that has been decreased in the last period, and according to the experts, had been replaced with other types of sponsorship. A physical person with sufficient financial resources can supply financial funds for terrorist group. Osama bin Laden, for example, it is considered that he significantly supported from its wealth the foundation and supporting the group Al – Qaeda. The second major source of the funds for terrorist organization is the indirect income of the activities that brings fruits. As in the case of criminal organization, the income of a terrorist group might be obtain from crimes and other illegal activities.

Obiectivul principal al terorismului, în conformitate cu definiția sa este “de intimidare a populației sau de a obliga un guvern sau o organizație internațională să facă sau să se abțină de a efectua vreo acțiune”. Contrar, câștigul financiar este, în general, obiectivul altor tipuri de infracțiuni. În timp ce diferența de scopuri finale între fiecare din aceste activități poate ajunge la o anumită limită, organizațiile teroriste solicită în plus sprijin financiar pentru a-și atinge scopurile. O grupare teroristă de succes, asemeni unei organizații criminale, este necesar să fie capabilă să construiască și să mențină o infrastructură financiară eficientă.¹ Experții admit în general că finanțarea terorismului are două surse principale. Prima sursă este sprijinul financiar acordat de către state sau organizații cu o infrastructură suficient de mare să colecteze și să facă disponibile fondurile către organizația teroristă. Așa numitele state-sponsori ai terorismului au ajuns în declin în ultimii ani, și conform experților, au fost în mod treptat înlocuite cu alt tip de susținere. O persoană fizică cu suficiente resurse financiare poate de asemenea furniza fonduri substanțiale grupărilor teroriste. Osama bin Laden, de exemplu, se crede că ar fi contribuit cu sume semnificative din averea sa la înființarea și sprijinirea rețelei teroriste Al-Qaeda.² A doua sursă majoră de fonduri pentru organizațiile teroriste este reprezentată de câștigul indirect din activități care generează venituri. Ca și în cazul organizațiilor criminale, venitul unei grupări teroriste poate fi obținut din infracțiuni sau alte activități ilegale.

După atacurile teroriste din New York, s-a instituit necesitatea de a se combina eforturile și experiența în războiul contra finanțării terorismului. Aceasta permite observarea mai clară a mozaicului creat prin finanțarea terorismului și circulația fondurilor teroriste suspecte. Grupările teroriste diferă de alte organizații criminale în funcție de scopul urmărit în spatele crimei. De fapt, spre deosebire de grupurile de crimă organizată care vizează, în primul rând, obținerea de venituri, grupările teroriste, de obicei, „nu au scopuri financiare”, dar răspândesc o ideologie sau, mult mai simplu, creează o atmosferă de intimidare.

Cu toate acestea, datorită necesității de netăgăduit de a se „transfera” sursele de finanțare, experiența câștigată de către Unitățile de Informații Financiare în combaterea spălării banilor, demonstrează a fi cel mai eficient instrument de detectare și blocare a fondurilor destinate terorismului.³

Finanțarea terorismului este diferită față de clasică spălarea banilor. În cazul spălării banilor, veniturile activității ilicite sunt spălate sau stratificate în mijloace care le fac să pară legale, iar scopul final este, de obicei, câștigarea unor cantități mai mari de bani. Prin finanțarea terorismului, sursa de fonduri sau de finanțare este adesea “legitimă”, iar scopul final nu este în mod obligatoriu atragerea de mai multe fonduri.

Apelurile către comunitate de a solicita și colecta fonduri în acest scop sunt metode foarte eficiente pentru strângerea de fonduri ce susțin terorismul. Adesea

o astfel de colectare de fonduri este desfășurată în numele organizațiilor cu statut caritabil sau organizație de binefacere, se poate adresa, în special, comunității. Anumiți membri ai comunității suni convinși că dau bani pentru o cauză bună. În multe cazuri, caritatea, scop în care se dau donații este aparența legală pentru care comunitatea dă fonduri.

Dintr-o perspectivă tehnică, metodele utilizate de către teroriști și asociații acestora de a genera fonduri din surse ilegale diferă puțin față de cele utilizate de către organizațiile criminale tradiționale. Deși, ar părea logic faptul ca fondurile din surse legale nu necesită spălarea, exista totuși o necesitate a grupărilor teroriste de a ascunde sau deghiza legăturile dintre grupare și sursele de fonduri legitime.⁴

Astfel, grupările teroriste trebuie, în mod similar, să găsească căi de a spăla aceste fonduri pentru a putea fi ulterior folosite fără a atrage atenția autorităților. În examinarea activității financiare având legătura cu terorismul, experții GAFI au conchis faptul ca teroriștii și organizațiile lor de sprijin utilizează, în general, aceleași metode ca și grupurile criminale pentru spălarea fondurilor.⁵ Anumite metode detectate cu privire la grupările teroriste se referă la: contrabanda cu numerar (atât prin curieri dar și prin încărcături cu numerar), depuneri sau retrageri structurate din conturi bancare, cumpărări de diverse tipuri de instrumente monetare (cecuri de călătorie, cecuri bancare, ordine de plată), utilizarea de carduri de debit sau credit și transferuri prin swift.

Diferența dintre veniturile legale și ilegale ridică o problemă juridică importantă în ceea ce privește aplicarea măsurilor de combatere a spălării banilor la finanțarea terorismului. Spălarea banilor, în general, a fost definită ca un proces în care fondurile obținute prin intermediul sau generate de activitatea infracțională sunt transferate sau deghizate în vederea ascunderii legăturii dintre infracțiunea comisă și fondurile obținute. Pe de altă parte, scopul final al terorismului nu este obținerea de profit din strângerea de fonduri.

Atunci când teroriștii sau organizațiile teroriste obțin sprijinul financiar din surse legale (donații, vânzări de publicații etc.), există anumiți factori care fac detectarea și urmărirea mai dificilă a acestor fonduri. De exemplu, organizațiile caritabile sau non-profit și alte entități legale au fost citate ca jucând un rol important în finanțarea grupărilor teroriste. Sursa aparent legală a acestei finanțări poate însemna faptul ca există puțini, dacă nu chiar niciun, indicator care ar putea face ca o tranzacție financiară individuală sau o serie de tranzacții să nu fie corelate cu activitățile teroriste.

Alte aspecte importante legate de finanțarea terorismului care fac detectarea mai dificilă se referă la mărimea și natura tranzacției implicate. Câțiva ex-

perți GAFI⁶ au menționat faptul ca finanțarea, necesara pentru declanșarea atacurilor teroriste, nu este făcuta cu sume mari de bani, iar tranzacțiile asociate nu sunt, de obicei, complexe. De exemplu, o examinare a conexiunilor financiare ale atacurilor aeriene din 11 septembrie a condus la faptul că majoritatea tranzacțiilor individuale au inclus sume mici de bani sub limita de raportare a tranzacțiilor cu numerar, și operațiunile au vizat numai transferurile prin swift. Persoanele fizice care au apărut ca beneficiari au fost studenți străini, care primeau bani de la părinți sau sub forma de granturi pentru studii, astfel încât tranzacțiile nu au fost identificate ca necesitând o verificare suplimentară de către instituțiile financiare implicate.⁷

Cu toate acestea, există similitudini în modul în care crima organizată internațională și organizațiile teroriste transferă banii sau cum încearcă să-și ascundă proveniența fondurilor. Grupările teroriste internaționale⁸ au nevoie de bani pentru a atrage, a sprijini și a-i păstra pe cei din lumea întreaga care aderă la aceste grupări, precum și pentru a-și asigura loialitatea altor grupări care au scopuri comune. Astfel, există o necesitate de a crea scheme pentru atragerea, colectarea și distribuirea banilor forțelor operative pregătite pentru atacuri teroriste. În acest mod se poate explica „necesitatea de circulație a banilor” care fac fondurile teroriste vulnerabile la depistarea și investigația financiară, metode esențiale pentru combaterea finanțării terorismului și care se impun a fi analizate.

După criteriul resortului motivațional de bază (care determină formarea și orientarea operațională a entităților teroriste),⁹ distingem următoarele categorii:

a) TERORISM EXPLICIT POLITIC, care vizează/implică în mod direct factori și structuri de autoritate, având ca forme de exprimare:

1. terorismul partizan, care vizează dobândirea, prin utilizarea mijloacelor și metodelor teroriste, a puterii în stat de către entități cu veleități politice, concurente în raport cu autoritatea constituită;

2. terorismul ideologic, motivat de doctrine radicale sau extremiste;

3. terorismul autonomist-separatist, respectiv terorismul integrist, structurat în jurul unor repere de identitate etnică, religioasă, regională, care vizează modificarea configurațiilor teritorial-administrative ale unuia sau mai multor state;

4. terorismul de stat, în care un stat sau instituții ale acestuia reprezintă entități care angajează, planifică, execută sau sprijină nemijlocit acte teroriste care vizează modificarea comportamentelor unor entități-țintă interne și/sau externe, considerate că afectează interesele statului respectiv ori alte autorități politice constituite la nivelul acestuia.

b) TERORISM IMPLICIT POLITIC, care vizează/implică în mod indirect factori și structuri de autoritate, după cum urmează:

1. terorismul rasist/șovin/xenofob/intolerant religios, care, în baza reperelor de identitate rasiale, etnice sau religioase, vizează, nemijlocit, grupuri cu alte repere din cadrul aceleiași societăți și, implicit, modificarea sistemului politico-social intern;

2. terorismul protestatar, angajat de indivizi sau grupuri motivate de frustrări de ordin economico-social sau de altă natură;

3. terorismul mafiot, angajat de grupuri ale crimei organizate împotriva factorilor/structurilor de autoritate, vizând influențarea, în conformitate cu propriile interese, a deciziilor și acțiunilor acestora;

4. terorismul deviant, generat de comportamente anarhice ori patologice,¹⁰ cu exprimări de înaltă violență, centrate de idei și concepții cu implicații politice și vizând direct sau indirect factori și structuri de autoritate.

După forțele implicate, distingem:

a) TERORISM INDIVIDUAL;

b) TERORISM DE GRUP;

c) TERORISM INSTITUȚIONAL.

După aria de manifestare distingem:

a) TERORISMUL NAȚIONAL, în care toate elementele implicate (categoriile de entități evidențiate mai sus) aparțin unei singure țări și sunt localizate pe spațiul național al acesteia;

b) TERORISMUL INTERNAȚIONAL, în care elementele implicate aparțin sau sunt localizate pe teritoriul a cel puțin două țări.

Analiza asupra mecanismelor de genază, afirmare și modelare a fenomenului terorist pe plan internațional evidențiază ca relevante îndeosebi următoarele aspecte:

1. Climatul geopolitic specific procesului de reconfigurare politico-militară și economică, marcat de modificarea radicală și continuă a echilibrului de forțe, a asigurat condițiile transformării problematicei etnico-religioase într-un instrument predilect utilizat în cadrul relațiilor de putere, cu precădere al celor statuate pe baze asimetrice.

Acest proces a fost însoțit de reactivarea și exacerbarea unor tensiuni, reflectate inclusiv în dinamica fenomenului terorist.

2. S-a decelat, în același timp, o accentuare a interfeței dintre terorism și unele segmente ale crimei organizate.

Internaționalizarea unor stări conflictuale a creat condiții favorizante dezvoltării terorismului, iar dispariția unor sponsori tradiționali ai acestuia a făcut ca organizațiile teroriste să se orienteze¹¹ tot mai frecvent spre activități specifice crimei organizate, ca principala sursă de finanțare.

Convergența între terorism și crima organizată¹² se realizează fie prin angrenarea nemijlocită a rețetelor teroriste în acțiuni conexe crimei organizate (cum ar fi traficul de droguri, contrabanda cu arme, muniții, explozibili, substanțe toxice sau radioactive, toate tipurile de activități specifice economiei subterane, migrația ilegală etc.), în scopul susținerii financiare a activităților proprii, fie prin executarea de acțiuni complexe, comune, de către structuri ale organizațiilor teroriste și ale celor din lumea interlopă, determinate de interese conjuncturale, de moment sau de perspectivă, menite a facilita atingerea scopurilor propuse de fiecare dintre acestea.

3. Amenințarea teroristă asupra stabilității sistemului internațional a crescut substanțial, ca urmare a accesului mai facil la substanțele, dispozitivele și tehnologiile nucleare, biologice sau chimice, precum și a expertizei în creștere în domenii ca electronica și informatica.¹³

4. În prezent, în contextul globalizării, organizațiile teroriste identifică o multitudine de „oportunități” specifice, derivate în special din procesele de tranziție geopolitică spre configurarea unui alt tip de ordine mondială, din globalizarea economiei, cu efectele sale pozitive și negative, (acestea din urmă repercutate, îndeosebi, în creșterea decalajelor între nivelurile regionale de dezvoltare economică-socială, ceea ce stimulează resentimentele și migrația celor defavorizați, precum și criminalitatea organizată transfrontalier), din accelerarea progreselor tehnologice și din mondializarea comunicațiilor și rețelelor de transport etc. Luând în calcul aspectele de mai sus, globalizarea angrenează, ca un efect secundar negativ, intensificarea fenomenului terorist în anumite regiuni, precum și dinamizarea „internaționalizării” acestuia, prin extinderea pe diverse spații, fapt care afectează, în diferite moduri, nu doar ordinea de drept internă și internațională, ci chiar securitatea și stabilitatea sistemului global.

5. Tipurilor tradiționale de grupuri etnice, religioase și ideologice care utilizau instrumentul terorist, li s-au alăturat o serie de organizații cu motivații mai puțin inteligibile, entități care acționează mai puțin „rațional” și sunt structurate după principii extrem de difuze.

6. Terorismul laic tinde să coboare pe un plan secundar față de cel religios, mult mai predispus la „exportarea” campaniilor de violență și mult mai distructiv și neselectiv în acțiune, din cauza sistemelor de valori radical diferite, ce stau la baza mecanismelor de legitimizare și justificare a acțiunilor.

7. Chiar dacă terorismul ideologic a înregistrat un recul, el nu a dispărut în totalitate. Terorismul de extremă stângă este încă activ în unele țări și, alături de cel derivat din extremismul de dreapta, va continua să fie favorizat de crize economice și, din perspecti-

ve diferite, de dinamica ascendentă a fluxurilor migraționiste.

8. Indiferent de „motivații” există semnale certe de strângere a relațiilor dintre diverse grupări și rețele teroriste, fiind evidentă tendința de intensificare a cooperării între organizații, acestea putând planifica și pune în practică acțiuni teroriste aparent dispersate, desfășurate însă de conivență, simultan ori consecutiv și în care să se recurgă la arme perfecționate.¹⁴

9. Atât noile tipuri de grupări, cât și cele „clasice” tind să utilizeze pentru unerea în tactică a actelor teroriste, structuri celulare, reduse din punct de vedere numeric, uneori constituite ad-hoc, cvasi-independente și care se autosusțin din punct de vedere logistic, cu un foarte ridicat grad de coeziune internă și extrem de versatile (prin diversitatea regulilor de organizare și relaționare, modificarea obiectivelor de la o etapă la alta, schimbarea „comandatarilor” etc.).

10. Este de remarcat totodată, creșterea potențialului și agresivității acțiunilor ce vizează infrastructurile informatice, în care alături de alte tipuri de activități subsumate criminalității informatice, ciber-terorismul pare a ocupa un rol din ce în ce mai important, atât în ceea ce privește atacarea/distrugerea rețelelor, cât și utilizarea vulnerabilităților acestora pentru lovirea unor sisteme dependente de tehnologia informației (centrale atomo-electrice, transporturile aeriene, rețele utilitare de distribuție etc.).

Atacurile cibernetice oferă teroriștilor o mai mare flexibilitate operațională, ei putând lansa astfel de operațiuni de oriunde în lume fără a se expune în mod direct și fără a suporta contramăsuri politico-militare. INTERNET-ul este deja utilizat pentru comunicare, strângere de fonduri, prozelitism și propagandă.

11. Dezvoltarea exponențială a rețelelor și resurselor mass-media, care acoperă întreaga planetă, a determinat mărirea oportunităților și „apetitului” teroriștilor pentru publicitate, ceea ce a sporit impactul psihologic asupra indivizilor aparținând entităților vizate și, în general, asupra opiniei publice internaționale.

12. Atentatele teroriste din 11 septembrie 2001, precum și evoluțiile subsumate campaniei antiteroriste internaționale au determinat:

- reevaluarea pericolozității fenomenului terorist în planul securității și stabilității internaționale;
- reconfigurarea raporturilor între principalii actori ai scenei internaționale (state și organizații);
- reconsiderarea priorităților și mecanismelor de securitate a statelor, precum și a dinamicii organizațiilor politico-militare și politico-economice internaționale; izolarea pe scena mondială și sancționarea mult mai distractivă a statelor care sprijină/favorizează terorismul, respectiv marginalizarea celor care nu

contribuie la eforturile comunității internaționale de prevenire și combatere a fenomenului.

Terorismul reprezintă, simultan, o negare radicală a normelor, principiilor și valorilor ce caracterizează relaționarea interumană din lumea civilizată, o amenințare severă la adresa securității naționale a statelor, precum și o provocare majoră în planul stabilității internaționale, cu efecte negative asupra întregului sistem mondial.¹⁵

Din aceste perspective, statele ce constituie principalii giranți ai respectării drepturilor fundamentale ale omului - sunt obligate să identifice și să utilizeze în practică instrumente normative și de acțiune mai eficiente în eforturile individuale și multilaterale destinate prevenirii și combaterii terorismului, trecând peste divergențele care au împiedicat atâta timp realizarea unei viziuni internaționale unitare în abordarea teoretică și practică a fenomenului.

În ceea ce privește contextul intern de securitate, analiza impune următoarele concluzii:

1. România nu se confruntă în perioada actuală cu manifestări teroriste de sorginte autohtonă, dar această eventualitate nu poate fi ignorată pe viitor.

În acest sens, trebuie luate în calcul:

- apariția și perpetuarea unor stări conflictuale, inclusiv a unor confruntări armate, și a tensiunilor de sorginte etnică, religioasă sau ideologică din diverse zone ale lumii unele situate chiar în proximitatea României — au accentuat tendințele de extindere în plan global (și implicit, în țara noastră) atât a unor structuri ale organizațiilor extremiste ori teroriste, cât și a modelului terorist de afirmare politică, al cărui potențial de contagiune nu poate fi subestimat;¹⁶

- eventualitatea ca, în condițiile unor evoluții geopolitice nefavorabile poziției internaționale și intereselor fundamentale ale țării noastre, entități externe să-și proiecteze interesele asupra României inclusiv prin angajarea instrumentului terorist;

- dezvoltarea criminalității organizate, autohtone și trans-frontaliere ar putea conduce nu doar la favorizarea, prin mecanismele sus-menționate, a nucleelor teroriste „clasice”, ci și la generarea terorismului de tip mafiot cu exprimare specifică pe teritoriul nostru național;

- efectele unor factori cu geneză obiectivă și subiectivă, care pot favoriza apariția, dezvoltarea și manifestarea diverselor forme de terorism (ideologic, autonomist separatist, rasist, șovin, xenofob, intolerant religios, protestatar, deviant);

2. Riscurile actuale la adresa siguranței naționale decurg din prezența pe teritoriul celor două țări a nucleelor unor organizații străine¹⁷, care — datorită folosirii, în prezent sau în trecut, a violenței și terorismului ca mijloace și metode de acțiune sunt/continuă

să fie catalogate pe plan internațional ori pe spațiile de origine drept mișcări extremiste sau teroriste. Respectivele nuclee, relativ reduse din punct de vedere numeric sunt constituite din rezidenți aflați în România în calitate de studenți, comercianți, oameni de afaceri, emisari cultici etc.¹⁸

De-a lungul timpului, activitatea acestor structuri nu s-a materializat decât extrem de rar în desfășurarea de acțiuni teroriste pe teritoriul țării noastre.

În schimb, unele nuclee de această factură s-au implicat în activități, inclusiv ilegale, mai ales pe următoarele dimensiuni:

- strângerea de fonduri în beneficiul grupărilor de apartenență, sens în care s-au înregistrat nu doar estorări, ci și alte activități - derulate independent sau în legătură cu medii infracționale autohtone sau străine ținând de criminalitatea organizată transfrontalieră, cu toate formele sale de manifestare;

- prozelitism, îndoctrinări și recrutări în rândul congenerilor aflați în România a altor categorii de străini, precum și într-o măsură mai redusă a autohtonilor ideatic compatibili;

- propagandă în conformitate cu obiectivele organizațiilor-mamă, adresată mediilor românești și străine din țara noastră.

3. Ținând cont de caracteristicile anterior prezentate ale contextului operativ extern și intern, surse suplimentare de risc la adresa securității naționale sunt reprezentate de:

- evoluții externe, stimulate de actuala campanie antiteroristă internațională, ce pot influența dinamica organizațiilor teroriste străine reprezentate în România de nuclee care, deși nu iau în calcul, în actuala etapă, inițierea de acțiuni teroriste asupra unor obiective — românești sau străine — de pe teritoriul național, pot să-și modifice, în viitor, această atitudine;

- perspectiva intensificării activităților adiacente terorismului, sub impactul necesității susținerii financiare a activității organizațiilor ce constituie ținta campaniei antiteroriste internaționale;¹⁹

- probabilele deplasări masive de populații din unele teritorii, unde au loc sau pot surveni conflicte pe scară largă, în contextul actualei campanii;

- posibilitatea sosirii în România sub diverse acoperiri și pe diferite filiere, a unor elemente teroriste vizate de acțiunile militare sau de aplicare a legii subsumate campaniei.

Materializate, oricare dintre aceste virtualități ar fi de natură să inducă serioase disfuncții în relaționarea externă a României .

În evaluarea caracteristicilor actuale și tendințelor de perspectivă ale contextului de securitate extern și intern, pe coordonata manifestărilor teroriste și, implicit, a riscurilor și amenințărilor de această natură la

adresa securității naționale a României - nu se poate face abstracție de faptul că procesul de reformă pluridimensională internă a indus vulnerabilități nu doar corpului social, ci, într-o oarecare măsură, și în plan instituțional.

Pe acest fond și luând în calcul aspectele sus-menționate privind dinamica ascendentă a fenomenului terorist internațional, preocupările comunității mondiale în direcția prevenirii și combaterii acestuia prin cooperare multilaterală, precum și riscurile actuale și potențiale de această natură pe plan intern, se impune o mai bună articulare între instituțiile și organismele românești precum și cele din Republica Moldova, maximalizarea rolului pe care o are politica externă de vecinătate în cadrul sistemului național de prevenire și combatere a terorismului, cu toate formele sale de manifestare curentă ori virtuală.

Referințe bibliografice:

¹ NISTOREANU, Gheorghe, PĂUN, Costică, *op. cit.*, pag. 251

² MUTU, Maria, *Off-shore – Între legal și ilegal // Revista Națională de Drept*, nr. 7/2003, pag. 36-37.

³ *Manualul poliștului antidrog*, București, Editura Ministerului de Interne, 1993, pag. 100

⁴ BUJOR, Valeriu, POP, Octavian, *op. cit.*, pag. 17-19.

⁵ CIOBANU, Petruț, *op. cit.*, pag. 41.

⁶ NISTOREANU, Gheorghe, BOROI, Alexandru, *Infracționalitatea în domeniul informaticii // Revista Dreptul*, nr. 10-11/1994, pag. 16-29.

⁷ MUTU, Maria, *Off-shore Între legal și ilegal // Revista Națională de Drept*, nr. 7/2005, pag. 26-27.

⁸ Vezi: VOICU, Costică, *op. cit.*, pag. 180; POPA, Ștefan, CUCU, Adrian, *op. cit.*, pag. 53 ș.a.

⁹ *Raportul Organizației Națiunilor Unite // Sinteze documentare*, nr.1/2000, București, Editura Ministerului de Interne, 2000, pag. 57.

¹⁰ VOICU, Costică, UNGUREANU, Georgeta Ș., VOICU, Adriana C., *Investigarea criminalității financiar-bancare*, București, Editura Polipress, 2003, pag. 19

¹¹ *Guide for the Legislative Incorporation and Implementation of the Universal Anti – Terrorism Instruments*, p. 105, 106.

¹² MIRCEA, Ion, *Criminalistica*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978, pag. 6.

¹³ NISTOREANU, Gheorghe, PĂUN, Costică, *op. cit.*, pag. 251.

¹⁴ *Buletin de Informare și Documentare*, nr. 4/2000, București, Tipografia Ministerului de Interne, 2000, pag. 24

¹⁵ VOICU, Costică, UNGUREANU, Georgeta Ș., VOICU, Adriana C., *Investigarea criminalității financiar-bancare*, București, Editura Polipress, 2003, pag. 19.

¹⁶ MELINESCU I., TALIANU I., *Investigații financiare în domeniul spălării banilor*, București, Editura Imprimeria Națională, 2004, pag. 119-120

¹⁷ ERNSTE D., *Shadow Economy and Institutional Changes in EU*, Budapeșt, 2002, p. 31-34.

¹⁸ Antonio Casese, „International Criminal Law”, Edited by Oxford University Press, London, 2008, p. 162 ș.u

¹⁹ SCHNEIDER F., ERSTE D., *Two-Pillar Strategy*, Cambridge, 2002, p. 156.

ЗАЩИТА ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В ВООРУЖЕННЫХ КОНФЛИКТАХ НЕМЕЖДУНАРОДНОГО ХАРАКТЕРА

Оляна КИНДЫБАЛЮК
Магистр международных отношений

PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN THE NON INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS

The norms of International humanitarian law that regulate the protection of human rights contain such a fundamental element as value of the human person. They provide protection of a human life, adapting this protection for a confrontation situation. Moreover, the humanitarian law goes further in respect of life protection, than actually traditional right to a life. Having absorbed throughout centuries many philosophical, ethical ideas and principles, a set of human rights as a system of legally obligatory principles, carries out an organizational and stabilizing role in sphere of international life.

PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI ÎN CONFLICTELE ARMATE CU CARACTER NEINTERNAȚIONAL

Valoarea personalității omului stă la baza normelor dreptului internațional umanitar, care reglementează protecția acesteia. Respectiv, aceste norme asigură protecția vieții personale, adaptînd-o la stări conflictuale armate. Cu toate acestea, în contextul apărării vieții personale, dreptul umanitar progresaază, asimilînd dreptul tradițional la viață. Absorbînd pe parcursul secolelor diferite principii, idei filosofice și etice, apărarea drepturilor omului ca sistem a principiilor și normelor juridico-obligaționale, joacă un rol organizațional și stabilizator în sfera vieții internaționale pentru subiecții acestuia.

«...человеческая личность остается под защитой принципов гуманности и требований общественного сознания».
из оговорки Мартенса

В среднем за год, начиная с 1945 года, насчитывается три дня без войны. Иными словами, в настоящее время в течение 362 дней из 365 в какой-либо части мира происходит вооруженный конфликт¹. Запрещена война или нет и, независимо от того, каково состояние *jus ad bellum*, т.е. права вести или не вести войну, эта форма массового насилия всегда оказывала значительное воздействие на жизнь государств и их народов.

В связи с рассматриваемой проблемой защиты прав человека во время вооруженного конфликта немеждународного характера, определенный теоретический интерес представляет международно-правовой анализ и соотношение таких понятий, как «защита прав человека» и «вооруженный конфликт». Положения международного гуманитарного права (МГП) всегда были направлены на удовлетворение потребностей человека. Поэтому вкуче эти понятия немыслимы друг без друга. В идеале их назначение — оградить человека от воздействия грубой силы. В широком смысле это свидетельствует о необходимости защиты прав человека в период вооруженных конфликтов.

Идея прав человека получила своё колоссальное развитие после второй мировой войны. Примерно через год после провозглашения в 1948 году Организацией Объединенных Наций Всеобщей декларации прав человека были приняты нормы гуманитарного права, относящиеся к конфликтам внутри государств. Предоставляемая им защита была расширена через 30 лет Дополнительным Протоколом II в значительной степени благодаря Международному пакту о гражданских и политических правах 1966 года. В международном праве нет ограничений суверенитета по отношению к внутренним конфликтам, оно лишь ограничивает методы, которыми можно вершить закон и порядок.

Ученые-международники отмечают, что после принятия Женевских конвенций 1949 г. понятие «вооруженный конфликт» настолько видоизменилось, что уже не имеет той точности, которой оно обладало во время его разработки и принятия². Наиболее общий философский подход к оценке вооруженного конфликта предполагает его рассмотрение как относительно самостоятельного, целостного явления.

МГП различает две категории вооруженных конфликтов, отличительным признаком которых служит государственная граница: война между двумя и большим числом государств считается международным вооруженным конфликтом, а воо-

руженные столкновения, происходящие в пределах территории одного государства, - немеждународными (внутренними) вооруженными конфликтами. Обычно их называют гражданскими войнами. Наряду с такой формой внутригосударственного вооруженного конфликта, как «гражданская война», в доктрине международного права нередко можно встретить и такие понятия, как «мятеж», «восстание». В практике Экономического и Социального Совета ООН последних лет фигурируют понятия «вертикальный конфликт» (т.е. между правительством и местными сепаратистскими группировками) и «горизонтальный конфликт» (между религиозными и этническими группами).

На сегодняшний день понятие немеждународный вооруженный конфликт, а также критерии, характеризующие его, закреплены Дополнительным протоколом II 1977 г. к Женевским конвенциям 1949 г. По мнению профессора О.И. Тиунова, действующие международно-правовые нормы определяют вооруженный конфликт немеждународного характера как конфликт, происходящий на территории одной из договаривающихся сторон между ее вооруженными силами или другими организованными вооруженными группами антиправительственного характера, если указанные антиправительственные силы и группы находятся под ответственным командованием и осуществляют такой контроль над частью территории государства, который позволяет им осуществлять непрерывные и согласованные военные действия и применять Дополнительный Протокол II³. Исходя из этого, следует выделить характерные черты, присущие вооруженному конфликту немеждународного характера. Во-первых, это наличие враждебных организованных действий между противоборствующими силами. Данный критерий основан на положении ст. 3 Женевских конвенций; его признаком являются политические цели противоборствующих сил. Во-вторых, это коллективный характер выступлений. В этом случае игнорируются ситуации, не достигающие планки состояния войны, — действия «short of war», так сказать, «на грани войны», такие как пограничные инциденты, рейды вооруженных банд, мятежи без контроля над определенной территорией и т. д. В-третьих, минимум организации. Это требование в большей степени относится к повстанцам, которые должны иметь власть, ответственную за поведение повстанческих сил. Возникшая власть должна быть признана повстанцами, и эффективно действовать на определенной территории государства. На занятых повстанцами территориях государственная власть двойственна, там имеются две юридически действующие силы: законное правительство и власть

повстанцев. В-четвертых, контроль над частью территории государства. Это один из определяющих критериев. Повстанцы должны не только владеть частью территории соответствующего государства, но и осуществлять над ней свой контроль⁴. Контроль должен быть достаточным для того, чтобы проводить непрерывные и согласованные военные действия и применять Протокол II, например, ухаживать за ранеными и больными или задерживать пленных и соответствующим образом обращаться с ними, как это предусмотрено в статье 4 («Основные гарантии») и в статье 5 («Лица, свобода которых ограничена»)». ⁵.

Как организованное двустороннее противоборство, вооруженный конфликт априори предполагает, что одна из сторон нападает, другая будет обороняться. Та сторона, которая развязала вооруженный конфликт, как правило, признается агрессором, то есть ее действия по отношению к другой стороне несправедливы, ибо нет таких справедливых целей, ради которых стоило бы развязывать войну, убивать и подвергать насилию страданиям массы человеческих жизней. Из подобного расхождения, как справедливо отмечает известный политолог академик Г. Шахназаров, из непонимания мотивов, которыми руководствуются стороны конфликта, рождается «неуправляемый ход событий, ведущий к всеобщей катастрофе». С этой точки зрения последствия конфликта могут быть только негативными, поскольку любой вооруженный конфликт – это всегда гибель и уничтожение людей, разрушение и утрата материальных и культурных ценностей, ущерб окружающей среде, тотальная деградация общества. Причины возникновения подобных конфликтов разнообразны, однако часто нарушение мира в стране является следствием несоблюдения прав меньшинств или других прав человека со стороны диктаторских режимов.

Несмотря на некоторое улучшение международного правового климата, военно-политическая обстановка в мире продолжает оставаться нестабильной, а связи между различными регионами планеты стали настолько тесными, что любой вооруженный инцидент может развиваться по непредсказуемому и опасному сценарию и в свою очередь перерасти в международный вооруженный конфликт⁶. Следует учесть, что как раз страшная по масштабам гражданской война в Испании вызвала появление в МГП первого положения, специально предназначенного для вооруженных конфликтов немеждународного характера - статьи 3, общей для всех Женевских конвенций.

Говоря о правах человека в контексте вооруженного конфликта, необходимо делать акцент на

трех элементах данной цепи: защита, уважение и гуманное обращение. Следует отметить, что термины «уважение» и «защита» в тексте статьи 3 Женевской конвенции не присутствуют, хотя и подразумеваются. Единственное предусмотренное требование это соблюдение гуманного обращения. В этой связи возникает правомерный вопрос: разумно ли вообще говорить о правах человека в ходе военных действий? В своё время Гуго Гроций сказал, что «войны совершенно не совместимы с правом»⁷, имея в виду, что любая война позволяет, и в некоторой степени «санкционирует» право на преступление, в том числе на лишение человеческой жизни. Опыт свидетельствует, что при эскалации вооруженного насилия в том или ином регионе противоборствующие стороны не сбрасывают со счетов возможность применения оружия массового поражения. И именно для того, чтобы предотвратить и минимизировать человеческие страдания, необходимо сделать все возможное для защиты неотъемлемых прав человека в период вооруженных конфликтов.

Понятие «уважение» как пассивный элемент предполагает обязательство не причинять лицам вреда, не подвергать их страданиям, тем более не убивать; «защита» означает любое действие, цель которого - защитить жертвы вооруженных конфликтов от возможной опасности, страданий и злоупотреблений властью. В МГП объектом защиты обязательно является человек, а предоставляется она в условиях вооруженного конфликта. «Защита» и «помощь», по сути, являются двумя сторонами одного и того же явления. Третий элемент данного принципа – «гуманное обращение» - касается нравственного аспекта отношения к лицам, призванного определять все стороны обращения с ними. Это отношение должно быть нацелено на то, чтобы вопреки тем суровым обстоятельствам, в которых они находятся, обеспечить лицам существование, достойное человека.

Касаясь норм гуманитарного права, относящихся к международным и внутренним вооруженным конфликтам, невозможно не обратить внимания на несопоставимость числа статей: Женевские конвенции 1949 года вместе с Дополнительными протоколами к ним 1977 года содержат только 30 положений по вооруженным конфликтам немеждународного характера и почти 500 статей по международным войнам. Столь большая разница в количестве положений заключается в понятии «государственный суверенитет», согласно которому, международное сообщество не должно вмешиваться, а международному праву отмерено молчать. Поэтому принятие общей статьи 3 Же-

невских конвенций явилось поистине революционным событием, означавшим первый прорыв позиций государственного суверенитета. В это же время международное право в области прав человека стало приобретать все большее значение, так как защита прав человека есть не что иное, как вмешательство во внутренние дела государств посредством соглашений международного права. Концепция защиты прав человека получила благодаря этому свою дальнейшую поддержку. Но даже после принятия в 1977 году Протокола II сдерживающие факторы гуманного порядка во время гражданских войн играют довольно скромную роль по сравнению с ролью права, применяемого в период войн между государствами.

Хронологический перечень документов по защите прав человека в условиях вооруженных конфликтов немеждународного характера выглядит следующим образом: Общая статья 3 четырех Женевских конвенций от 12 августа 1949 года. Эта важнейшая статья представляет собой свод правил, которые, как было заявлено Международным Судом в его решении от 27 июня 1986 года по делу Никарагуа против Соединенных Штатов Америки, являются выражением основных принципов гуманности. Поэтому статья 3 имеет обязательный характер не только в качестве нормы международного договорного права, но и как выражение неписаных принципов права. Дополнительный протокол II к Женевским конвенциям, принятый 8 июня 1977 года. Этот короткий, состоящий из 28 статей документ, расширяет гуманитарную защиту во время гражданских войн. В этом контексте следует отметить, что впервые в истории права, относящегося к внутренним конфликтам, Протокол II регламентирует запрет нападать на гражданское население и применять силу против отдельных гражданских лиц. Дополнительный протокол II развивает и дополняет положения ст. 3 Женевских конвенций⁸. Ст. 1 Протокола четко указывает на это, а преамбула также ссылается на статью 3, гуманитарные принципы которой «лежат в основе уважения человеческой личности в случае вооруженного конфликта, не носящего международного характера». В качестве такой же основы в преамбуле называются международные документы, касающиеся прав человека, которые «предоставляют основную защиту человеческой личности». Основную цель Протокола II можно определить, как «необходимость обеспечить лучшую защиту жертв» внутренних вооруженных конфликтов. Дополнительный протокол II применяется ко всем лицам, затрагиваемым вооруженным конфликтом немеждународного характера «без какого бы то ни было неблагоприятно-

го различия, основанного на признаках расы, цвета кожи, пола, языка, религии и вероисповедания, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, имущественного положения, рождения или иного статуса, или на каких-либо других подобных критериях»⁹. Статья 5 Протокола, представляющая собой настоящий кодекс правил обращения с людьми, содержащимися в заключении и является ярким свидетельством того, сколь широк водораздел, образовавшийся между договорными нормами гуманитарного права, применяемыми соответственно в международных и во внутренних вооруженных конфликтах. Ни статья 3 Женевских конвенций, ни Протокол II не устанавливают особого статуса для комбатантов или военнопленных, а ограничивается лишь гарантиями гуманного обращения с любым человеком, сложившим оружие или прекратившим принимать участие в военных действиях по любой другой причине. К сожалению, в Протоколе II не затронуты такие вопросы, как коллективная или индивидуальная ответственность за нарушения прав человека в условиях вооруженного конфликта немеждународного характера. Соблюдение гуманитарных правил в немеждународном конфликте обязательно не только для правительственных вооруженных сил, но и для вооруженных отрядов, противостоящих правительству. Одно из главных правил — это военные действия, которые могут осуществляться только против сражающегося противника: с теми, кто прекратил воевать (ранеными, больными, военнопленными), и с теми, кто не участвует в военных действиях (гражданским населением), следует обращаться гуманно.

МГП, имея в своём арсенале нормы призванные обеспечить лицу, оказавшемуся во власти противной стороны, определенное качество жизни и уважение личного достоинства, обязывает проявлять милосердие к раненым и больным. Эти нормы предусматривают, что указанное лицо должно пользоваться гуманным обращением и гарантиями элементарной безопасности, поскольку ему может грозить опасность со стороны властей, в руках которых он находится. Именно поэтому защита может быть предоставлена только при условии согласия со стороны соответствующих властей. Сторона в конфликте, во власти которой оказались раненые и больные, должна предоставить им медицинскую помощь и уход, даже если они и принадлежат к стороне противника. Следует также знать, что медицинский персонал, санитарные учреждения, санитарный транспорт и оборудование не могут быть объектом нападения, их работе нельзя препятствовать¹⁰.

Наиболее существенным вопросом, является вопрос о правовом статусе захватываемых в плен участников внутренних вооруженных конфликтов. Единственно применимой нормой в этой связи служит ст. 3 Женевских конвенций¹¹, даже если участники конфликта контролируют часть территории, выполняют все условия III Женевской конвенции и признаны в качестве воюющей стороны иностранными государствами. Так в докладе Генерального секретаря ООН «Уважение прав человека в вооруженных конфликтах» от 18 сентября 1970 г. указывается, что статья 3 Женевских конвенций допускает положение, когда партизан, «захваченный в плен в период внутреннего конфликта, может быть приговорен к смерти за то, что он отстаивал дело одной из сторон, находящихся в конфликте». Согласно положениям Протокола II, с попавшими в плен повстанцами следует обращаться должным образом при любых обстоятельствах, так как они не являются военнопленными, и ничто не препятствует властям привлекать захваченных в плен мятежников к ответственности по национальному уголовному законодательству. Дополнительный протокол II устанавливает ряд правил относительно уголовных наказаний. В статье 6 сформулированы критерии «надлежащего судебного разбирательства», заимствованные, в свою очередь, из соответствующих соглашений по правам человека, согласно которым вынесение любого приговора и приведение в исполнение любого наказания возможно только «на основе приговора, обеспечивающего основные гарантии независимости и беспристрастности»; обвиняемому должны быть предоставлены «все необходимые права и средства защиты»; а совершенное им действие или упущение должно заведомо являться «уголовным правонарушением по закону во время его совершения». П. 4 ст. 6 Протокола запрещает выносить смертный приговор беременным женщинам, матерям, имеющим малолетних детей, и лицам, не достигшим 18-летнего возраста в момент совершения правонарушения.

Сфера применения Протокола II значительно ограничена, понятие «комбатант», впрочем, как и понятие «военнопленный», в нем не рассматривается. Единственная норма, которая, в отличие от вышесказанного, предоставляет защиту именно тем, кто принимает участие в боевых операциях, содержится в заключительной фразе п. 1 ст. 4: «Запрещается отдавать приказ не оставлять никого в живых». В остальном все без исключения положения Протокола II предназначены для защиты тех лиц, которые не принимают непосредственного участия или прекратили принимать участие в во-

енных действиях. Это положение закреплено в ст. 13 о «Защите гражданского населения», согласно которому гражданские лица как таковые пользуются защитой, «если и до тех пор, пока они не принимают непосредственного участия в военных действиях».

Следует помнить, что объем правовых гарантий, предоставляемых ст. 3 Женевских конвенций участникам внутренних вооруженных конфликтов, уже объема прав и гарантий, предоставляемых участникам международных вооруженных конфликтов. Не случайно в этой статье говорится «находящиеся в конфликте стороны будут стараться путем специальных соглашений ввести в действие все или часть остальных положений» Женевских конвенций. В частности, статья уступает нормам, оговоренным в Международном пакте о гражданских и политических правах от 19 декабря 1966 года. Так, ст. 4 Пакта предусматривает: «Во время чрезвычайного положения в государстве, при котором жизнь нации находится под угрозой и о наличии которого официально объявляется, участвующие в настоящем Пакте государства могут принимать меры в отступлении своих обязательств по настоящему Пакту только в такой степени, в какой это требуется остротой положения, при условии, что такие меры не являются несовместимыми с их другими обязательствами по международному праву и не влекут за собой дискриминации исключительно на основе расы, цвета кожи, пола, языка, религии или социального происхождения». Поэтому нет сомнений в необходимости расширения правовых гарантий для участников внутренних вооруженных конфликтов и населения стран, на территории которых они возникают.

Отличительным признаком защиты прав человека в условиях вооруженных конфликтов не международного характера от аналогичных действий, совершаемых в период международных вооруженных конфликтов, является то, что на международном уровне отсутствуют организации и процедуры для обеспечения выполнения этого права сторонами, участвующими в конфликте. Это является верным показателем того, что гражданские войны рассматриваются как внутренние события, угрожающие национальному суверенитету. Но, несмотря на это, МГП должно разрабатываться на основе идеи прав народа как правовая сила, направленная на преодоление условий возникновения вооруженного конфликта. Любые вооруженные действия должны быть, прежде всего, квалифицированы как сила, преступно попирающая его основные нормы. МГП должно подняться на новую идейную ступень, должно стать объек-

тивным выражением гуманитарной сущности мировой цивилизации, ибо сама идея прав народа и образует исторический ресурс системного прорыва в МГП. Права человека в системе права должны привести в действие механизм актуализации конституционного измерения государственности, т. е. «включения» демократического правосознания, основанного на верховном суверенитете народа как универсального принципе устойчивого развития человечества.

Литература:

1. Исакович С.В. Международно-правовые проблемы защиты прав человека в вооруженном конфликте. // Вестник Киевского университета. 1976 г. № 3, с. 27-33.
2. Марко Сассоли. Выполнение норм международного гуманитарного права и международного права человека: сравнительный анализ // Доклад на международной конференции на тему «Распространение знаний о международном гуманитарном праве». Казань, 1997
3. Мартенс Ф.Ф. Современное международное право цивилизованных народов. – Т.2.–Спб.,1882.- С.313.
4. Полторац А.И. Савинский Л.И. Вооруженные конфликты и международное право. М., 1976.
5. Эрик Давид. Принципы права вооружённых конфликтов. Пер. с франц. Курс лекций юридического факультета Открытого Брюссельского университета.- М.МККК, 2000.- С.718.

(Endnotes)

- ¹ Современные войны: гуманитарные проблемы. М., 1990.С 45.
- ² См.: Арцибасов И.Н., Егоров С.А. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. М., 1989. С. 28.
- ³ См.: Тиунов О.И. Международное гуманитарное право. М., 1999. С. 135
- ⁴ См.: Арцибасов И.Н., Егоров С.А. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. М., 1989. С. 49 - 50.
- ⁵ См. подробнее: Комментарий к Дополнительному протоколу II к Женевским конвенциям 1948 г. М., 1998. С. 20.
- ⁶ Может случиться, что внутренний вооруженный конфликт становится предметом рассмотрения Совета Безопасности или Генеральной Ассамблеи ООН, как представляющий собой угрозу международному миру. Такой внутренний вооруженный конфликт уже приобретает международный характер.
- ⁷ Гуго Гроций. О праве войны и мира. Кн. 1. М., 1956. С. 44.
- ⁸ Негативным моментом является то, что в отличие от ст. 81 Протокола I, п. 1 ст. 18 Дополнительного протокола II не содержит конкретной ссылки на МККК или на Лигу обществ Красного Креста или Красного Полумесяца.
- ⁹ См.: Дополнительный Протокол II от 1977 г., статья 2, пункт 1.
- ¹⁰ Второй абзац статьи 3 Женевских конвенций содержит простое положение: «Беспристрастная гуманитарная организация, такая, как Международный Комитет Красного Креста может предложить свои услуги сторонам, находящимся в конфликте». В Протоколе II ничего к этому не добавлено и не изменено.
- ¹¹ Дополнительный протокол II обошел стороной вопрос о правовом статусе участников внутренних вооруженных конфликтов.

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕЖДУНАРОДНОЙ КОМИССИИ ПО ОХРАНЕ РЕКИ ДУНАЙ

Юлия ТРОМБИЦКАЯ
магистр права

COMISIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU PROTECȚIA RÎULUI DUNĂRE: ASPECTE INSTITUȚIONALE

Comisia Internațională pentru Protecția Rîului Dunăre (CIPRD) este unul dintre cele mai active și eficiente structuri în cooperarea apelor transfrontaliere. CIPRD este lider în astfel de domenii precum dreptul intern, în căutarea diferitor surse, participarea publică, precum și în navigație și mediu. Părțile Convenției pentru Protecția Rîului Dunăre utilizează activ platforma CIPRD pentru a obține informații și a pune în discuție noi proiecte cu un potențial impact asupra mediului bazinului Dunării. Beneficiul Moldovei ca membru al CIPRD include, printre altele, întărirea cooperării între Sub-Bazinul Rîului Prut și Delta Dunării, de asemenea include oportunitatea de a discuta proiecte înaintate de către statele membre și de a utiliza mecanismele CIPRD pentru cercetările îndepărtate asupra poluării accidentale și pentru managementul fluvial.

INTERNATIONAL COMMISSION FOR THE PROTECTION OF THE DANUBE RIVER: INSTITUTIONAL ASPECTS

The International Commission for the Protection of the Danube River (ICPDR) is one of the most active and effective joint bodies for transboundary water cooperation. The ICPDR is a leader among joint bodies in such areas as internal law making, diversity of funding sources, public participation, as well as navigation and the environment. The Parties to the Danube River Protection Convention actively use the platform of the ICPDR to request information and discuss new projects with a potential impact of the environment in the Danube basin. The benefits of Moldova's membership in the ICPDR include, among others, the strengthening of cooperation in the Prut River Sub-Basin and the Danube Delta, opportunity to discuss projects planned by the neighboring countries, and the use of the ICPDR's mechanisms for early warning on accidental pollution and for the management of floods.

Введение

В мире насчитывается более 260 международных речных бассейнов.¹ Первые совместные институты, призванные способствовать сотрудничеству государств по управлению международными водотоками, – международные речные комиссии – появились в XIX веке для регулирования навигации и торговли. Позже в компетенцию совместных органов стали входить такие вопросы, как рыболовство, распределение водных ресурсов, строительство водохозяйственных сооружений и мостов, защита от наводнений, охрана вод от загрязнения и др.² В настоящий момент, существует множество совместных органов для регулирования управления, использования и охраны конкретных водотоков, их частей или отдельных видов использования.

Конвенция ЕЭК ООН по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер, принятая в Хельсинки в 1992г. (далее: Водная конвенция ЕЭК ООН), определяет со-

вместный орган как «любую двустороннюю или многостороннюю комиссию или другие соответствующие организационные структуры, предназначенные для осуществления сотрудничества между прибрежными Сторонами». Заключение или пересмотр двусторонних или многосторонних соглашений и создание совместных органов являются обязанностью Сторон этой конвенции, которая рассматривает такие соглашения и органы в качестве одного из ключевых механизмов сотрудничества прибрежных государств.³

Настоящая работа ставит своей целью проанализировать институциональные аспекты организации и деятельности Международной комиссии по охране реки Дунай (далее: МКОРД) – одного из самых активных совместных органов по управлению трансграничными водными ресурсами. В ней проводится анализ организационной структуры, принципов принятия решений в этом совместном органе и вопросов правосубъектности. В работе

исследуются несколько областей институционального характера, в которых МКОРД сумела достичь значительных результатов и где пример МКОРД может быть полезен для деятельности других совместных органов. Также освещаются деятельность МКОРД по координации выполнения Рамочной директивы ЕС по водной политике и роль МКОРД в разрешении споров между государствами. Особое внимание уделяется сотрудничеству государств по реке Прут и дельте Дуная в контексте членства Молдовы в МКОРД.

1. Общая характеристика МКОРД

МКОРД была создана в соответствии с Конвенцией о сотрудничестве по защите и устойчивому использованию реки Дунай 1994г., вступившей в силу в 1998г. МКОРД призвана содействовать выполнению Сторонами положений этой Конвенции, направленной на достижение устойчивого и справедливого управления водными ресурсами, включая охрану, улучшение состояния и рациональное использование поверхностных и подземных вод в водосборном бассейне реки Дунай.⁴

Бассейн реки Дунай является «самым международным» по числу стран, так как его воды протекают по территории 19 государств.⁵ В силу размеров бассейна и для обеспечения эффективного сотрудничества, в самой Конвенции закреплено, что ее Сторонами могут быть государства, на территории которых находится более 2 тыс. кв.км. бассейна.⁶ Сторонами конвенции, таким образом, являются Австрия, Босния и Герцеговина, Болгария, Хорватия, Чехия, Германия, Венгрия, Молдова, Румыния, Сербия, Словакия, Словения, Украина и ЕС. Идет процесс ратификации конвенции Черногорией. Государства, на территории которых находится менее 2 тыс. кв.км. бассейна (Италия, Швейцария, Польша, Албания, Бывшая югославская Республика Македония) не являются Сторонами конвенции, хотя сотрудничают с МКОРД по выполнению Рамочной директивы ЕС по водной политике.⁷

При классификации совместных органов по географическому охвату сферы действия на: (1) совместные органы, распространяющие свою деятельность на весь бассейн трансграничного водотока или подавляющую его часть, (2) на часть бассейна трансграничного водотока, (3) только на пограничные воды и (4) на сотрудничество в рамках конкретного проекта, программы или вида использования трансграничного водотока,⁸ МКОРД относится к первому типу совместных органов, поскольку на территорию Сторон конвенции в сумме приходится 99,63% площади бассейна.⁹

Организационная структура МКОРД заложена в Конвенции о сотрудничестве по защите и устойчивому использованию реки Дунай 1994г. МКОРД состоит из делегаций Сторон и проводит свои совещания не реже, чем раз в год. Стороны поочередно осуществляют председательство в Комиссии, которое длится один год, при этом, для обеспечения последовательности, Президенту Комиссии помогают предыдущий Президент и будущий преемник. В период между совещаниями Комиссии проводятся встречи Руководящей рабочей группы, в которую входят делегаты (главы делегаций и/или назначенные ими представители). Руководящая рабочая группа готовит вопросы для обсуждения Комиссией и осуществляет общее руководство деятельностью экспертных групп в период между совещаниями Комиссии.¹⁰

С 1999г. в Вене действует постоянный секретариат МКОРД. Секретариат возглавляет назначаемый комиссией Исполнительный секретарь. Секретариат МКОРД оказывает поддержку Комиссии и ее органам по подготовке совещаний, ведет управление информацией и данными в рамках МКОРД, разрабатывает заявки по поиску донорского финансирования для конкретных национальных и межнациональных проектов технического характера, оказывает техническую и административную поддержку техническим экспертным органам в рамках МКОРД, обеспечивает представление отчетности МКОРД о прогрессе, достигнутом в рамках программ мониторинга и других программ в государствах, ведет подготовку и распространение информации для общественности, занимается переводом документов и корреспонденции, ведением финансовой документации.¹¹ Секретариат МКОРД пользуется большим авторитетом, поскольку успевает проделать большой объем работы при сравнительно немногочисленном штате (8 человек).

МКОРД создает группы экспертов. В настоящее время, действуют Группа экспертов по управлению речным бассейном, Группа экспертов по источникам воздействия и ответным мерам, Группа экспертов по мониторингу и оценке, Группа экспертов по защите от наводнений, которым оказывают поддержку Специальная группа экспертов по управлению информацией и географической информационной системе, Специальная группа экспертов по участию общественности и Специальная группа экспертов по стратегическим вопросам.¹² Группы экспертов могут создавать целевые группы для решения отдельных вопросов с привлечением дополнительных экспертов.

МКОРД использует независимых аудиторов, назначаемых по предложению Сторон. Аудиторами не могут быть граждане страны гражданства Президента комиссии или Исполнительного секретаря.¹³

Важным вопросом в деятельности совместной комиссии и ее органов является правосубъектность. Как правило, в соглашении, учреждающем совместную комиссию, Стороны наделяют ее правосубъектностью, а объем правомочий определяется правом страны, где расположен секретариат. Согласно Конвенции, МКОРД имеет такой объем правомочий, который может быть необходим для осуществления ее функций и реализации задач в соответствии с правом, применимым в месте нахождения штаб-квартиры секретариата.¹⁴ По Соглашению, подписанному МКОРД и Австрией, где расположена штаб-квартира комиссии, Австрия признает международную правосубъектность комиссии. МКОРД обладает правом совершать сделки, приобретать и отчуждать движимое и недвижимое имущество, выступать истцом и ответчиком в суде и совершать иные действия, которые могут быть необходимы в ходе ее деятельности. Австрия также признает неприкосновенность служебных помещений и архивов комиссии, иммунитет от судебного преследования за исключением ряда случаев, иммунитет от конфискации имущества, свободу коммуникации комиссии. Сотрудники комиссии, а также, в некоторых случаях, члены национальных делегаций Сторон, пользуются некоторыми дипломатическими привилегиями и иммунитетами.¹⁵

В межгосударственных соглашениях, учреждающих совместные органы, как правило, закреплен основной принцип принятия решений этими органами – консенсус.¹⁶ Конвенция о сотрудничестве по защите и устойчивому использованию реки Дунай 1994г. рассматривает консенсус как главенствующий принцип принятия решений и рекомендаций МКОРД. Вместе с тем, учитывая значительное число Сторон конвенции, неудивительно, что в ней заложен механизм принятия решений в случаях, когда достичь консенсуса невозможно. В этом случае, Президент комиссии может объявить, что все усилия по достижению консенсуса исчерпаны. После этого разрешается принятие решений и рекомендаций четырьмя пятими голосов при кворуме в две трети Сторон. Каждая Страна имеет один голос, независимо от приходящейся на ее долю части бассейна. Согласно Уставу МКОРД, решение комиссии становится обязательным в первый день одиннадцатого месяца после его принятия для всех Сторон, го-

лосовавших за это решение и не уведомивших за это время Исполнительного секретаря о том, что они не могут принять на себя выполнение этого решения. Для других Сторон, решение становится обязательным, только если они уведомили Исполнительного секретаря о том, что принимают это решение.¹⁷ Таким образом, государствам дается возможность проанализировать свой потенциал и подготовиться к выполнению решения комиссии.

В последнее время в деятельности совместных органов получил достаточно широкое распространение порядок письменного принятия решений. Предусмотрен такой порядок и «Правилами процедуры МКОРД». Инициировать оперативную процедуру принятия решения или рекомендации могут Президент комиссии или одна из делегаций. Предложенный проект направляется секретариатом всем делегациям. Если в течении двух месяцев ни одна из делегаций не отвергла проект рекомендации или решения, то он считается единогласно принятым. Отвергнутый проект должен быть вынесен на повестку дня следующего заседания МКОРД.¹⁸

В МКОРД достаточно подробно регламентированы обязательства по предоставлению отчетности. МКОРД выпускает ежегодный отчет о своей деятельности, который доступен общественности, другие отчеты, в частности, по результатам мониторинга и оценки, и иные отчеты по требованию Сторон. Стороны конвенции, в свою очередь, должны информировать МКОРД о ходе, временных рамках и финансовых затратах по выполнению решений Комиссии, о планируемых видах деятельности, которые в силу своего характера могут оказать трансграничное воздействие, о заключении двусторонних и многосторонних соглашений и об изменениях в их внутреннем законодательстве, которые могут иметь отношение к вопросам охраны и управления водными ресурсами бассейна Дуная.¹⁹

Таким образом, организационная структура, основные принципы принятия решений и организации деятельности МКОРД направлены на эффективное решение стоящих перед МКОРД задач и, в то же время, являются примером гибкости и адаптации к условиям, в которых работает совместный орган, объединяющий так много отличающихся друг от друга по разным аспектам государств.

2. МКОРД как пионер институционального развития совместных органов

Несмотря на относительно недолгое существование, МКОРД сумела достичь значительных

результатов по нескольким направлениям институционального характера, таким как внутреннее нормотворчество совместного органа, диверсификация источников финансирования совместного органа, участие общественности в работе совместного органа, а также выступила инициатором теоретического обоснования вопросов соотношения судоходства и охраны окружающей среды.

2.1. Внутреннее нормотворчество

МКОРД сумела выработать подробные правила деятельности всех элементов своей организационной структуры. Ею были приняты такие документы, как «Правила процедуры МКОРД» 2002г., «Основные функции и описание должностей постоянного секретариата» 2002г., «Правила внутреннего распорядка МКОРД» 2002г., «Руководящие принципы для участников с консультативным статусом и для наблюдателей в МКОРД» 2005г., «Финансовые правила МКОРД» 2002г., «Принципы сотрудничества и взаимоотношений с частным и промышленным сектором» 2005г., различные «меморандумы о взаимопонимании» и «технические задания», а также «Соглашение между МКОРД и Республикой Австрией о штаб-квартире МКОРД» 2000г.²⁰ Эти нормы и правила уже используются в качестве образца другими совместными органами и могут послужить основой для нормотворчества новых совместных органов в будущем. Вместе с тем, без тщательной адаптации они неприменимы к большинству других совместных органов, главным образом, в силу масштабов деятельности МКОРД, связанных со значительным числом участвующих в ее работе государств и финансовыми возможностями МКОРД.

2.2. Диверсификация источников финансирования

Основным источником формирования бюджета совместных органов, как правило, являются вклады Сторон. Размер вкладов обычно устанавливается соглашением, учреждающим совместный орган, но может быть согласован Сторонами и в рамках совместного органа. Как правило, соглашения предусматривают разные по размеру вклады участников, установленные с учетом целого ряда критериев (приходящаяся на долю участника соглашения часть бассейна, доход на душу населения и др.) Однако соглашения могут предусматривать и равные вклады участников (к примеру, в Международной комиссии по бассейну реки Сава).²¹

Конвенция о сотрудничестве по защите и устойчивому использованию реки Дунай 1994г. предусматривает внесение Сторонами вкладов в равных

долях, если МКОРД единогласно не будет принято иного решения.²² Как показывает практика, размер вкладов Сторон различается в соответствии с принимаемыми МКОРД решениями. К примеру, бюджет МКОРД, сформированный вкладами Сторон, в 2007г. составил более 906 тыс. евро. По решению МКОРД, Германия, Австрия, Чехия, Словакия, Венгрия, Словения внесли по 10,658 % бюджета, Хорватия, Сербия, Болгария, Румыния – по 7,638% бюджета, Молдова, Украина, Босния и Герцеговина – по 1% бюджета (около 9 тыс. евро) и Еврокомиссия внесла 2,5% бюджета. В 2007г. никаких трудностей и задержек с получением вкладов Сторон в МКОРД не было.²³

МКОРД содержит резервный фонд, который не может превышать 10% предполагаемой расходной части бюджета, для использования в чрезвычайных ситуациях. Помимо внесения вклада в бюджет, отдельные Стороны в МКОРД могут осуществлять добровольные вклады для реализации конкретных проектов под эгидой комиссии. К примеру, в 2005г. правительство Германии выделило МКОРД грант в размере 9,5 тыс. евро на работу по подготовке ко второму объединенному исследованию Дуная в 2007г.²⁴ А председательствующее в МКОРД государство может создать специальный фонд, из которого покрываются расходы по организуемым в рамках председательства мероприятиям.²⁵

Партнерство совместной комиссии и частного сектора в МКОРД стало источником финансирования отдельных проектов. В течении нескольких лет отдельные виды деятельности МКОРД поддерживает ALCOA Foundation. К примеру, в 2005г. ею были поддержаны два отдельных проекта по укреплению возможностей для мониторинга трансграничных рек, протекающих по Румынии и Венгрии.²⁶ Разработанные МКОРД в 2005г. «Принципы сотрудничества и взаимоотношений с частным и промышленным сектором» закрепляют, что такое сотрудничество не должно угрожать праву Комиссии самостоятельно принимать решения. Сотрудничество, включающее финансовую поддержку, должно касаться только дополнительных проектов, выходящих за рамки основной деятельности Комиссии.²⁷ С 2005г. МКОРД развивает партнерские отношения с компанией Coca-Cola. Целью этого сотрудничества является поощрение осведомленности общественности и ее участия в проектах по сохранению водных экосистем бассейна Дуная.²⁸ В июне 2008г. МКОРД инициировало новый проект – «Бизнес-друзья Дуная»,²⁹ приглашая частные кампании поддержать деятельность

МКОРД по защите Дуная. Звание «бизнес-друга» предполагает ежегодный членский взнос кампании в 25 тыс. евро, а минимальное участие в проекте длится 2 года. Все средства МКОРД находят отражение в годовом отчете комиссии.

Таким образом, МКОРД несомненно является пионером в освоении новых источников финансирования деятельности совместных органов и в построении взаимоотношений с частным сектором.

2.3. Участие общественности

МКОРД уделяет большое значение участию общественности в работе комиссии и в содействии осуществлению целей и принципов Конвенции о сотрудничестве по защите и устойчивому использованию реки Дунай. МКОРД удалось выработать механизмы участия общественности, которые могут служить примером для других совместных органов.

В конце 2008г. в МКОРД насчитывалось 19 наблюдателей.³⁰ Статус наблюдателя является основным механизмом для участия неправительственных организаций (НПО) в работе комиссии. Вместе с тем, помимо НПО, статус наблюдателя предоставляется также организациям, представляющим частный сектор (например, VGB PowerTech e. V. – ассоциация, объединяющей более четырехсот производителей тепловой энергии и электроэнергии), и межправительственным организациям (например, секретариату Конвенции о водно-болотных угодьях, имеющих международное значение главным образом в качестве местобитаний водоплавающих птиц (Рамсарской конвенции)).

«Руководящие принципы для участников с консультативным статусом и для наблюдателей в МКОРД» 2005г.³¹ устанавливают критерии, которым должны соответствовать международные и национальные организации и иные органы, желающие получить статус наблюдателя: это признание целей и основных принципов Конвенции о сотрудничестве по защите и устойчивому использованию реки Дунай; наличие специальной технической, научной или иной компетенции по вопросам целей конвенции; наличие постоянной организационной структуры; мандат на выступление в качестве уполномоченного представителя; региональная или распространяющаяся на весь бассейн сфера деятельности.³² Соответствие подобным критериям требуется для получения статуса наблюдателя и другими совместными органами.³³

Права и обязанности наблюдателей в МКОРД включают право свободного доступа к документам комиссии и ее органов, право участвовать в

заседаниях и выражать свою позицию и взгляды, право представлять документы и предложения комиссии, право участвовать в программах и проектах в рамках конвенции. Наблюдатели не принимают участие в процессе принятия решения.³⁴ Представители организаций со статусом наблюдателя участвуют в работе групп экспертов.

Другим механизмом является действующая в рамках МКОРД Специальная группа экспертов по участию общественности,³⁵ которая призвана помогать МКОРД в вопросах связей с общественностью, участия общественности и просвещения.

Механизмом участия общественности в деятельности МКОРД также можно считать конференции заинтересованных сторон. Организованная под эгидой МКОРД в 2005г. Дунайская конференция заинтересованных сторон позволила обсудить «Стратегию бассейна реки Дунай по участию общественности в планировании управления речным бассейном» и «Оперативный план для деятельности по участию общественности на бассейновом уровне», послужив основой для будущих инициатив по участию общественности. Эта конференция стала примером того, как обеспечить участие общественности на уровне такого большого речного бассейна, каким является бассейн Дуная, а использование ее результатов в других видах деятельности по информированию общественности обеспечило охват большей аудитории.³⁶

Автор недавнего исследования участия заинтересованных сторон в бассейне реки Дунай Alistair S. Rieu-Clarke³⁷ приходит к выводу о том, что МКОРД играет центральную роль в содействии участию общественности на уровне бассейна, в то время как работа МКОРД по укреплению участия общественности, в свою очередь, способствовало принятию РДВП и иных норм на региональном уровне.

2.4. Судходство и охрана окружающей среды

В начале 2007г. МКОРД выступила одним из инициаторов процесса по подготовке Совместного заявления о развитии судходства по внутренним водным путям и охране окружающей среды реки Дунай, которое было согласовано МКОРД, Дунайской комиссией, созданной в соответствии с Конвенцией о режиме судходства на Дунае 1948г., и Международной комиссией по бассейну реки Сава в марте 2008г. Наряду с производством гидроэнергии и мерами по защите от наводнений, судходство оказывает значительное влияние на состояние рек и экосистем. Вместе

с тем, внутренний водный транспорт является в большей степени экологически благополучным и энергоэффективным, чем воздушный транспорт и наземные автоперевозки. В последнее десятилетие наблюдается рост использования внутреннего водного транспорта в Дунайских странах, хотя перевозка внутренним водным транспортом все еще составляет менее 10% от общего объема перевозок в Дунайском регионе.³⁸ В конце 1990-х - начале 2000-х гг. восстановление возможностей для судоходства и торговли на реке Сава, притоке реки Дунай, стало одним из приоритетных моментов для активизации сотрудничества нескольких стран бывшей Югославии, послуживших толчком к подписанию ими Рамочного соглашения по бассейну реки Сава и Протокола о режиме навигации к этому соглашению в 2002г.³⁹ Таким образом, развитие судоходства при обеспечении охраны окружающей среды и при использовании потенциальных выгод в области энергоэффективности и сокращения автоперевозок являются важнейшими направлениями сотрудничества в бассейне Дуная.

Совместное заявление о развитии судоходства по внутренним водным путям и охране окружающей среды реки Дунай закрепляет, в первую очередь, подход интегрированного планирования при принятии решений в области судоходства и улучшения охраны окружающей среды, реализуемый посредством стратегической экологической оценки (для решений стратегического характера) и оценки воздействия на окружающую среду (для планов и программ). Другими принципами интегрированного планирования являются оценка бассейнового/трансграничного воздействия проекта в области внутреннего водного транспорта, информирование и проведение консультаций с МКОРД, Дунайской комиссией и Комиссией по Саве до принятия решения, соблюдение требований Плана управления бассейном реки Дунай, который будет полностью доработан к 2009г., принцип минимального или временного инженерного вмешательства и проч.⁴⁰

Значительным достижением представляется прилагающийся к Совместному заявлению список конкретных планируемых и реализуемых проектов в области внутреннего водного транспорта, на которые распространяется заявление и к которым должны применяться заложенные в нем принципы. Этот список будет периодически обновляться. Три задействованные в процессе комиссии будут проводить ежегодные встречи для обсуждения конкретных проектов и примеров положительной практики.⁴¹

Хотя Совместное заявление о развитии судоходства по внутренним водным путям и охране окружающей среды реки Дунай согласовывалось для реки Дунай, заложенные в нем принципы и подходы могут быть применимы и к другим речным системам. Это уникальный документ, который призван помочь экспертам, практикам и лицам, принимающим решения в области транспорта на внутренних водных путях и охраны окружающей среды.

3. Актуальные проблемы деятельности МКОРД

3.1. Работа по реализации Рамочной директивы ЕС по водной политике

Деятельность МКОРД очень разнообразна. В компетенцию комиссии входят вопросы защиты экосистем, качества вод, борьба с загрязнением, защита от наводнений и засух, дамбы и иные сооружения, управление речным бассейном и др. Реализация Конвенции 1994г. и деятельность Комиссии также могут касаться вопросов рыбного хозяйства и судоходства тогда, когда с ними связаны проблемы защиты вод от загрязнения.⁴² Ключевое место в деятельности МКОРД сегодня занимает работа по выполнению Рамочной директивы ЕС по водной политике (РДВП) 2000г.⁴³

РДВП упорядочивает ранее разрозненные нормы в области водной политики и служит единообразной основой для охраны внутренних поверхностных вод, транзитных, прибрежных и подземных вод. РДВП признает речной бассейн в качестве основной природной единицы в области охраны водной природной среды и направлена на реализацию принципа интегрированного управления водными ресурсами. Директива требует определения государствами-членами ЕС бассейновых округов, которые могут охватывать один или более речных бассейнов, и подготовки в течение девяти лет (т.е. к 2009г.) Плана управления речным бассейном и программ действий для каждого округа. Согласно РДВП, речные бассейны, покрывающие территорию более чем одного государства-члена, относятся к международным речным бассейновым округам.⁴⁴ В этом случае, государства-члены должны стремиться создать единый план управления международным речным бассейном. Для координации этой работы государства-члены могут использовать уже существующие структуры, действующие на основе международных соглашений. В этой связи, платформами для координации выполнения РДВП стали многие совместные комиссии.⁴⁵

МКОРД является платформой для координации выполнения директивы в международном

бассейне реки Дунай. Согласно РДВП, в случае, когда речной бассейновый округ простирается за территорию ЕС, государство-член ЕС должно приложить все усилия для координации деятельности с государствами, не являющимися членами ЕС, по достижению целей РДВП по всему бассейновому округу и для разработки единого плана управления речным бассейном. В работе над Планом управления бассейном реки Дунай принимают участие Стороны конвенции, не являющиеся членами ЕС (Босния и Герцеговина, Хорватия, Молдова, Сербия, Черногория, Украина)⁴⁶ и государства, не являющиеся Сторонами конвенции, но имеющие незначительные территории бассейна Дуная (Италия, Швейцария, Польша, Албания, бывшая югославская республика Македония).

В рамках работы над Планом, МКОРД были подготовлены «Анализ бассейна реки Дунай» и «Существенные вопросы управления водными ресурсами в бассейновом округе реки Дунай».⁴⁷ Существенными вопросами названы управление поверхностными водами (решение проблем загрязнения органическими, биогенными, опасными веществами и проблем, вызванных изменениями гидроморфологического характера, т.е. изменением структурных характеристик ландшафта, очертаний и состояния рек, озер, транзитных и прибрежных вод) и управление подземными водами (обеспечение и восстановление качества и борьба с чрезмерной абстракцией вод). Для каждого из этих проблемных моментов приводятся целевые показатели, которых следует достичь к 2015г., и меры по их достижению. План управления речным бассейном должен быть готов в 2009г. и будет пересматриваться в дальнейшем каждые 6 лет, пока не будут достигнуты заложенные в РДВП цели.

3.2. Деятельность по урегулированию разногласий и споров

Отдельного внимания заслуживает практика осуществления МКОРД функции разрешения споров⁴⁸ между государствами. Совместные органы по своей сути предназначены для предотвращения или урегулирования на ранних стадиях разногласий и споров между разделяющими трансграничные воды государствами. Соглашения, предусматривающие создание совместных органов, как правило, содержат положение о том, что совместный орган является первой инстанцией, которая должна рассматривать разногласия и споры. Только в случае неудачи совместного органа применяются другие способы разрешения споров.⁴⁹ Конвенция о сотрудничестве по защите и устойчивому использованию реки Дунай 1994г.

обязывает Стороны пытаться разрешить спор путем переговоров или иными средствами разрешения споров, «в случае, если это подходит, с помощью МКОРД». Только после этого государства могут обратиться в Международный суд ООН или воспользоваться процедурой арбитражного разбирательства, закрепленной в приложении V к Конвенции о сотрудничестве по защите и устойчивому использованию реки Дунай, если они заявили, что принимают одно или оба из этих средств урегулирования споров в качестве обязательного.⁵⁰

Конвенция о сотрудничестве по защите и устойчивому использованию реки Дунай вступила в силу в 1998г., а МКОРД начала работать в 1999г. К этому времени, Международный суд ООН уже принял решение по существу в деле, касающемся проекта Габчиково-Надьмарош (Венгрия против Словакии).⁵¹ В своей деятельности, МКОРД с тех пор не обращалась к сути данного спора или к претензиям Словакии о невыполнении Венгрией решения Международного суда ООН.⁵² Вместе с тем, связанные со строительством гидроузла вопросы постоянно возникают в деятельности МКОРД,⁵³ ведь гидроузел в Габчиково является вторым по величине на Дунае и имеет важное значение при обращении к вопросам производства гидроэнергии, защиты от наводнений, охраны водно-болотных угодий. Можно предположить, что невмешательство МКОРД в проблемы исполнения решения Международного суда ООН связано с тем, что разрешение спора вышло на другой, более высокий уровень.

Совсем иную, активную позицию занимает МКОРД с 2003г. по вопросу строительства Украиной судоходного канала через рукав Быстрое без осуществления процедуры уведомления Румынии в соответствии с Конвенцией об оценке воздействия на окружающую среду в трансграничном контексте (Конвенция Эспо).⁵⁴ МКОРД была одной из первых международных организаций, занявшихся данной проблемой. В декабре 2003г. заседание МКОРД приняло резолюцию, выразив свою озабоченность планами строительства канала и уполномочив Президента комиссии направить Украине письмо о необходимости проведения полноценной оценки воздействия на окружающую среду.⁵⁵ С тех пор, МКОРД участвовала в миссии Европейского Союза (октябрь 2004г.), поддерживала активное обсуждение (в частности, на конференции по устойчивому развитию дельты Дуная в Одессе в феврале – марте 2004г.) и приняла ряд резолюций по данному вопросу, подчеркивающих необходимость выполнения положе-

ний Конвенции Эспо для обеспечения наиболее оптимального процесса информирования затрагиваемых проектом соседних стран и участия их в разработке или изменении проекта для снижения или исключения трансграничного воздействия. Украина регулярно предоставляла информацию о проекте на заседаниях МКОРД. Представители Украины и Румынии принимали участие в процессе подготовки Совместного заявления о развитии судоходства по внутренним водным путям и охране окружающей среды реки Дунай силами МКОРД, Дунайской комиссии и Международной комиссии по бассейну реки Сава в 2007г.⁵⁶

3.3. Международное сотрудничество МКОРД

Водная конвенция ЕЭК ООН говорит об обязанностях совместных органов сотрудничать с совместными органами, учрежденными приморскими государствами для охраны морской среды, а также с другими совместными органами, действующими в рамках того же водосбора. Целями такого сотрудничества должны быть согласование работы названных совместных органов и укрепление мер по предотвращению, ограничению и сокращению трансграничного воздействия.⁵⁷

Сотрудничество совместных органов может осуществляться посредством придания статуса наблюдателей, заключения соглашений или меморандумов о сотрудничестве, создания совместных рабочих или целевых групп, работы над совместными проектами. Придание статуса наблюдателя друг другу весьма характерно для речных комиссий, действующих на пространстве ЕЭК ООН. При этом сотрудничество осуществляется как между комиссиями, компетенция которых относится к разным областям регулирования, так и между комиссиями, географическая сфера действия которых частично совпадает. К примеру, МКОРД предоставляет статус наблюдателя Дунайской комиссии, созданной в соответствии с Конвенцией о режиме судоходства на Дунае 1948г., и Международной комиссии по бассейну реки Сава (р.Сава – приток Дуная).⁵⁸ В рамках совместной инициативы, с начала 2007г. все три названные комиссии подготовили ранее упоминавшееся Совместное заявление о развитии судоходства по внутренним водным путям и охране окружающей среды реки Дунай. А в июне 2008г. МКОРД и Международная комиссия по бассейну реки Сава заключили между собой Меморандум о взаимопонимании,⁵⁹ закрепив основные принципы сотрудничества и координации. Помимо предоставления друг другу статуса наблюдателя, они договорились о проведении

хотя бы раз в год консультаций по всем вопросам сотрудничества, об обмене информацией между секретариатами комиссий на регулярной основе и о возможностях осуществления совместных проектов, представляющих взаимный интерес.

Совместная работа МКОРД и Комиссии по защите Черного моря от загрязнения, действующей в соответствии с Конвенцией 1992г., может служить примером тесного сотрудничества речной и морской комиссий. Эти комиссии подписали в 2001г. меморандум о взаимопонимании,⁶⁰ для реализации которого была создана Совместная техническая рабочая группа Дунай-Черное море. Эта группа занимается разработкой руководящих указаний и методологии, в соответствии с РДВП, для оценки экологического статуса прибрежных вод Черного моря.⁶¹ Комиссия по защите Черного моря от загрязнения и МКОРД также являются членами Целевой группы DABLAS,⁶² образованной в 2001г. в качестве платформы для сотрудничества международных финансовых учреждений, доноров и стран региона в области защиты вод и экосистем Дуная и Черного моря.

4. Молдова и МКОРД

На территории Молдовы расположено 12,5 тыс. кв. км. бассейна реки Дунай, включая 8,3 тыс. кв. км. суб-бассейна реки Прут, 3,3 тыс. кв. км суб-бассейна реки Ялпуг и 900 кв. км. суб-бассейна реки Кагул. Озера Манта и Белеу расположены в пойме Нижнего Прута на расстоянии 20-40 км. от слияния с рекой Дунай. В бассейне Прута расположены две охраняемые территории: Prutul de Jos с территорией 1670 га в нижней части бассейна и Padurea Domneasa с территорией 6500 га в северной части бассейна.⁶³ В соответствии с Соглашением между Румынией и СССР 1971г., в конце 1970-х гг. на реке Прут были построены водохранилище и гидроузел Костешты-Стынка.⁶⁴ Важность сотрудничества по пограничным водам, по дельте Дуная и Нижнему Пруту и в рамках МКОРД отмечается в Национальной программе обеспечения экологической безопасности на 2007-2015 годы, утвержденной постановлением правительства Республики Молдова в 2007г.⁶⁵

Молдова подписала Конвенцию о сотрудничестве по защите и устойчивому использованию реки Дунай в Софии в 1994г. и ратифицировала ее в 1999г. Молдова председательствовала в МКОРД в 2006г., когда внимание мирового сообщества было приковано к строительству Украиной судоходного канала через рукав Быстрое и проблемам сотрудничества государств дельты Дуная.

Как председательствующее государство, Молдова продолжила основные направления работы МКОРД, в частности, выполнение РДВП. Особое внимание в ходе председательства в МКОРД Молдовы было направлено на усиление интеграции стран нижнего течения Дуная в работу МКОРД, на обеспечение полноценного участия в сотрудничестве по Дунаю посредством МКОРД стран, не входящих в ЕС, а также на реализацию РДВП в суб-бассейне реки Прут и в дельте Дуная.⁶⁶

Бассейн реки Прут площадью 27480 кв. км.⁶⁷ разделяют Румыния, Украина и Молдова. Это один из четырех суб-бассейнов реки Дунай, для которых должны быть разработаны планы управления суб-бассейнами в рамках выполнения РДВП в бассейне Дуная. В 2006г. в рамках регионального проекта по Дунаю ПРООН/ГЭФ было осуществлено исследование управления бассейном реки Прут, целью которого было инициировать разработку плана управления бассейном реки Прут во всех трех странах в соответствии с РДВП.⁶⁸ Отдельные вопросы, связанные с РДВП, затрагиваются в рамках работы еврорегиона «Верхний Прут».⁶⁹

В марте 2006г. в Кишинэу состоялось совещание МКОРД, призванное способствовать усилению сотрудничества в бассейне реки Прут. В октябре 2006г. МКОРД и региональный проект по Дунаю ПРООН/ГЭФ организовали в Кишинэу семинар по выполнению РДВП в бассейне реки Прут. Участники семинара пришли к выводу о том, что Прут должен стать пилотным регионом для процесса выполнения РДВП, рекомендовав ряд мер в этом направлении (создание министерством команды, ответственной за выполнение РДВП, соответствующие шаги в водном и экологическом законодательстве, предоставление необходимых ресурсов, разработка системы мониторинга в соответствии с требованиями РДВП, дву- и трехстороннее сотрудничество для финансирования совместных проектов).⁷⁰

В 2007г. в Молдове было создано межведомственное подразделение – стратегический орган, занимающийся вопросами РДВП. Оно, в частности, определило данные, необходимые для разработки плана интегрированного управления бассейном реки Дунай в Молдове, обсудило возможные проблемы и пути их решения в рамках установленных сроков. Основными проблемными вопросами в выполнении РДВП для Прута, особенно в Молдове и на Украине, являются нехватка данных химического и биологического мониторинга притоков и необходимость учреждения системы специального мониторинга для водных объектов, которые рискуют не достичь требуемого директивой

«хорошего состояния» с тем, чтобы выявить оказываемую на них нагрузку и выработать критерии оценки для завершения работы по определению качества вод.⁷¹

Хотя дельта Дуная начинается уже за пределами территории Молдовы, располагаясь на территории Румынии и Украины, ввиду ее непосредственной близости к территории Молдовы и органичной связи с территориями Нижнего Прута, Молдова активно участвует в работе по выполнению РДВП в дельте Дуная. В дельте Дуная и на Нижнем Пруте был реализован ряд международных проектов, в т.ч. в созданном в 1998г. еврорегионе «Нижний Дунай», включающем районы Галац, Брэила и Тулча (Румыния), Кагул (Молдова) и Одесскую область (Украина). В 2000г. было подписано Соглашение между соответствующими министерствами Румынии, Молдовы и Украины о сотрудничестве в зоне охраняемых природных территорий дельты Дуная и Нижнего Прута.⁷² Этим соглашением была создана зона охраняемых природных территорий, включающая научный заповедник «Prutul de Jos» в Молдове, биосферный резерват «Delta Dunarii» в Румынии и Дунайский биосферный заповедник на Украине.

В 2006г. в рамках МКОРД были согласованы совместная декларация глав делегаций Молдовы, Румынии и Украины о сотрудничестве в дельте Дуная и меморандум о сотрудничестве.⁷³ В соответствии с меморандумом, государства договорились подготовить аналитический доклад по дельте Дуная и более тесно сотрудничать в рамках МКОРД для достижения «хорошего статуса» дельты Дуная в целях реализации РДВП и в соответствии с положениями Конвенции о сотрудничестве по защите и устойчивому использованию реки Дунай.⁷⁴

Государства дельты Дуная активно используют МКОРД как платформу для обмена информацией и для запросов о предоставлении информации. Это проявилось, к примеру, в контексте строительства Украиной судоходного канала через рукав Быстрое и в контексте строительства Молдовой Международного свободного порта Джурджулешть. МКОРД стала платформой, где были озвучены требования соседних государств о предоставлении им и секретариату МКОРД полной информации, включая результаты ОВОС,⁷⁵ на регулярной основе и об обсуждении этих проектов на международном уровне.

Водная конвенция ЕЭК ООН говорит об обязанностях совместных органов сотрудничать с другими совместными органами, действующими в рамках того же водосбора.⁷⁶ Это означает необходимость сотрудничества с МКОРД с совместными

ми органами, действующими в бассейне Прута и дельте Дуная, с целью согласования их работы. Это касается, в первую очередь, совместной комиссии, предусмотренной Соглашением между Министерством водного и лесного хозяйства и защиты окружающей среды Румынии, Министерством окружающей среды и развития территорий Республики Молдова и Министерством окружающей среды и природных ресурсов Украины о сотрудничестве в зоне охраняемых природных территорий дельты Дуная и Нижнего Прута 2000г.⁷⁷ Также это касается института Уполномоченных (полномочных представителей правительств), назначаемых для содействия выполнению Соглашения между Украиной и Румынией о сотрудничестве в области водного хозяйства на пограничных водах 1997г.⁷⁸ Также это касается института Уполномоченных, назначаемых Молдовой и Украиной в соответствии с Соглашением между Правительством Республики Молдова и Правительством Украины о совместном использовании и охране пограничных вод 1994г.⁷⁹ В рамках института Уполномоченных, по решению совещания Уполномоченных в 2006г. действуют четыре рабочих группы, в частности, Рабочая группа по управлению рекой Дунай и Придунайскими озерами. Кроме того, это касается совместной рабочей группы Молдовы и Румынии по вопросам рыбного хозяйства на реке Прут и водохранилище Костешты-Стынка, действующей в соответствии с Соглашением 2003г.⁸⁰

В свете осуществления сотрудничества по Пруту и дельте Дуная и выполнения РДВП представляется важным двустороннее сотрудничество между Молдовой и Румынией, осуществляемое на основе Соглашения о сотрудничестве между Министерством вод, лесов и охраны окружающей среды Румынии и Департаментом охраны окружающей среды Республики Молдова в области защиты окружающей среды и устойчивого использования природных ресурсов 1997г. и Меморандума о взаимопонимании в области сотрудничества на реках Прут и Дунай между национальными агентствами Apele Romane и Apele Moldovei 1995г.

Полномочия по составлению, обсуждению и подписанию межгосударственных и межправительственных соглашений по вопросам использования и регулирования трансграничных водных ресурсов, а также ответственность за выполнение обязательств страны, вытекающих из этих соглашений, возложены в Молдове на агентство Apele Moldovei.⁸¹

Молдова также участвует в работе ряда механизмов и программ МКОРД. Например, в 1999г. Молдова присоединилась к Системе предупрежде-

ния об авариях. Эта система, работа которой поддерживается секретариатом МКОРД, активируется в случае риска трансграничного загрязнения вод или в случае превышения пороговых значений опасных химических веществ. Система оперирует на базе основных международных центров оповещения в каждом из участвующих государств.⁸² Также Молдова участвует в выполнении Программы по защите от наводнений, действующей в МКОРД с 2004г.⁸³ Как член МКОРД, Молдова может использовать множество руководящих документов, выработанных в рамках МКОРД (Рекомендации по обращению с муниципальными сточными водами 2000г., Руководящие принципы по мониторингу выбросов сточных вод 2000г., Рекомендации по наилучшим имеющимся принципам действия в пищевой промышленности 2000г., Рекомендации по наилучшим имеющимся принципам действия в химической промышленности 2000г., Рекомендации по наилучшим имеющимся принципам действия сельскохозяйственных промышленных операторов 2004г. и др.)⁸⁴ Кроме того, важным предоставляется использование Молдовой иных наработок МКОРД, в частности, ранее упоминавшегося Совместного заявления о развитии судоходства по внутренним водным путям и охране окружающей среды реки Дунай, как теоретического обоснования соотношения судоходства и окружающей среды в контексте использования внутренних водных путей и развития водного транспорта в Молдове. Утвержденная в марте 2008г. Концепция развития водного транспорта в Республике Молдова⁸⁵ практически не уделяет внимания этим проблемам.

Заключение

Несмотря на значительное число и разный уровень экономического развития участвующих в ее работе членов, МКОРД представляет собой эффективно действующий механизм сотрудничества государств речного бассейна в рамках совместного органа. За девять лет своего существования МКОРД сумела не только наладить работу и механизмы деятельности своих основных и вспомогательных органов, но и выработать подробные правила деятельности всех элементов своей организационной структуры, найти иные, помимо членских взносов, источники финансирования, разработать механизмы участия общественности, инициировать работу по сближению и примирению потребностей судоходства и требований охраны окружающей среды. МКОРД стала авторитетным форумом для обсуждения государствами-членами вызывающих противоречия проектов. 2009 год станет важным моментом для анализа

работы МКОРД по одному из основных направлений деятельности – созданию Плана управления бассейном реки Дунай и выполнению РДВП.

Членство Республики Молдова в МКОРД дает возможность укрепления сотрудничества с соседними государствами по совместному использованию и охране бассейна реки Дунай, включая суб-бассейн реки Прут и дельту Дуная, позволяет запрашивать и получать информацию о проектах соседних государств, обсуждать такие проекты и их воздействие на окружающую среду на международном уровне, дает возможность использовать механизмы МКОРД по раннему оповещению в случае аварий и наводнений и позволяет Молдове пользоваться наработками и руководящими материалами, согласованными в рамках этого совместного органа. Отдельные черты организации работы и деятельности МКОРД, при соответствующей адаптации, могут быть использованы для совершенствования работы других совместных органов, в том числе совместных органов с участием Республики Молдова.

Библиографические ссылки:

¹ Aaron T. Wolf, Jeffrey A. Natharius, Jeffrey J. Danielson, Brian S. Ward, Jan K. Pender, *International River Basins of the World*, International Journal of Water Resources Development, Vol. 15 No. 4, Dec. 1999.

² Ю.Тромбицкая, *предварительный доклад «Речные бассейновые комиссии и иные институциональные механизмы в области трансграничного водного сотрудничества»*, проект ЕЭК ООН «Укрепление потенциала водного сотрудничества в Восточной Европе, на Кавказе и в Центральной Азии» (2007) по адресу http://www.unec.org/env/water/cwc/joint_bodies/background_paperR.doc

³ Конвенция по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер (Водная конвенция ЕЭК ООН), 17 марта 1992, (1992) 31 I.L.M. 1312, ст.1, 9(1,2).

⁴ Convention on Cooperation for the Protection and Sustainable Use of the Danube River (DRPC), 29 June 1994, I.E.L. 994:49, Art. 2, 18.

⁵ Philip Weller, *Danube River Basin – a source for transboundary cooperation. Exploring the Results and Potential for Transboundary Water Management Cooperation*, Joint Meeting EUWI's EECCA WG, 12-13 May 2008 at <http://www.oecd.org/dataoecd/37/63/40634864.pdf>

⁶ DRPC, *supra* note 4, Art.1, 25.

⁷ Political Commitment for WFD, WFD Roof Report 2003, Annex 3 at http://www.icpdr.org/icpdr-pages/river_basin_management.htm

⁸ Настоящая классификация предложена в Ю.Тромбицкая, *supra* note 2, стр.9-11.

⁹ Площадь бассейна Дуная составляет 801463 кв. км. На территорию пяти государств, не являющихся Сторонами конвенции, приходится всего лишь 3039 кв. км. или же 0,37% всей площади бассейна.

¹⁰ DRPC, *supra* note 4, Art. 18; Statute of the International Commission for the Protection of the Danube River (Statute of the ICPDR), DRPC, Annex IV; Rules of Procedure of the ICPDR, IC/002, 28 Nov. 2002.

¹¹ Statute of the ICPDR, *supra* note 10; Rules of Procedure of the ICPDR, *supra* note 10; Main Functions and Job Descriptions of the Permanent Secretariat of the ICPDR IC/004, 27 Nov. 2002. See also <http://www.icpdr.org/icpdr-pages/secretariat.htm>

¹² См. организационную схему МКОРД на 2008г. в Philip Weller, *supra* note 5.

¹³ Financial Rules of the ICPDR IC/003, 27 Nov. 2002, Art.9.

¹⁴ Statute of the ICPDR, *supra* note 10, Art. 10.

¹⁵ Agreement between the International Commission for the Protection of the Danube River and the Republic of Austria regarding the Headquarters of the International Commission for the Protection of the Danube River, IC/52 01 Nov. 2001, at <http://www.icpdr.org>

¹⁶ Ю.Тромбицкая, *supra* note 2, стр.19.

¹⁷ Statute of the ICPDR, *supra* note 10, Art.4, 5.

¹⁸ Rules of Procedure of the ICPDR, *supra* note 10, para.8.

¹⁹ DRPC, *supra* note 4, Art. 10, 18(4), 22(2); Statute of the ICPDR, *supra* note 10, Art.9.

²⁰ Все документы на английском языке находятся по адресу <http://www.icpdr.org>

²¹ Ю.Тромбицкая, *supra* note 2, стр.23.

²² Statute of the ICPDR, *supra* note 10, Art.11(3).

²³ Ранее МКОРД сталкивалась с подобными трудностями. В 2003 - 2005гг. Украина задерживала внесение своих вкладов. В 2005г. Сербия и Черногория задержали внесение своего вклада. В 2005г. Босния и Герцеговина стала Стороной Конвенции и по решению 8-го совещания МКОРД 12-13 декабря 2005г. размер вклада для этого государства был понижен с изначально установленного в 5% до 1%. В 2004г. аналогичным образом размер вклада для Молдовы снизили до 1% всего бюджета. См. ICPDR Annual Reports 2004 and 2005 at <http://www.icpdr.org>

²⁴ ICPDR Annual Report 2005 at <http://www.icpdr.org>

²⁵ Financial Rules of the ICPDR, *supra* note 13, Art.6.

²⁶ ICPDR Annual Report 2005, *supra* note 24.

²⁷ ICPDR Principles for Cooperation and Relations with Business and Industry, IC/095, 1 Jun. 2005.

²⁸ Memorandum of Understanding for a Partnership to Conserve and Protect the Danube River and the Danube River Basin between ICPDR and Coca-Cola European Union Group and Coca-Cola Hellenic Bottling Company S.A. (2005) at <http://www.icpdr.org>

²⁹ Business Friends of the Danube pay tribute to the Danube River. Press release, Vienna, 2 June 2008 at http://www.icpdr.org/icpdr-pages/pa_business_friends_danube.htm

³⁰ См. <http://www.icpdr.org/icpdr-pages/observers.htm>

³¹ Guidelines for Participants with Consultative Status and for Observers to the ICPDR, IC/021, 26 Apr. 2005.

³² Id, p.3.2.

³³ Iulia Trombitcaia, *Public participation in joint bodies for transboundary water cooperation: a new development by the Plenipotentiaries of Moldova and Ukraine*, Environmental Law Network International (ELNI) Review, 2008, nr.2, p.86-92, 88.

³⁴ Guidelines, *supra* note 31, p. 3.1, 4.1.

³⁵ Terms of Reference of the ad hoc Public Participation Expert Group of the ICPDR, IC/107 12 Dec. 2005.

³⁶ Nicole Kranz, Antje Vorwerk, *Public Participation in Transboundary Water Management*, Conference proceedings: 2007 Amsterdam Conference on the Human Dimensions of Global Environmental Change, Amsterdam, 24 – 26 May 2007.

³⁷ Rieu-Clarke, A. S. An Overview of Stakeholder Participation- What Current Practice and Future Challenges? Case Study of the *Danube* Basin. *Colorado Journal of International Environmental Law & Policy* v. 18 no. 3 (Summer 2007) p. 611-32.

³⁸ Joint Statement on Guiding Principles for the Development of Inland Navigation and Environmental Protection in the Danube River Basin (2008) at <http://www.icpdr.org>, p.4.

³⁹ Framework Agreement on the Sava River Basin (FASRB) and Protocol on the navigation regime to the FASRB, 3 Dec. 2002. Сторонами FASRB являются Словения, Хорватия, Босния и Герцеговина, Сербия, Черногория.

⁴⁰ Joint Statement, *supra* note 38, p.8-9.

⁴¹ Joint Statement, *supra* note 38, p.10 and Annex 3.

⁴² DRPC, *supra* note 4, Art.3(3).

⁴³ Directive 2000/60/EC (EU Water Framework Directive), 23 Oct. 2000, published in OJ L327 on 22.12.2000.

⁴⁴ Id, Art.3; Саймон Кларк, Сара Франс и Томас Забель, *Методика планирования управления речным бассейном. Планирование управления речным бассейном: Руководство*, ЕС 4853-M1 (2000).

⁴⁵ Ю.Тромбицкая, *supra* note 2, стр.5.

⁴⁶ РДВП вступила в силу 22.12.2000, став обязательной для государств-членов ЕС. В сентябре 2000г. президент МКОРД обратился ко всем странам бассейна Дуная с запросом о том, желают ли они принять участие в реализации РДВП. Все страны, сотрудничающие в рамках МКОРД, выразили свое желание сотрудничать в рамках МКОРД для создания единого Плана управления речным бассейном для всего бассейна Дуная. Это стремление получило подтверждение в решениях заседания МКОРД в Софии 27-28 ноября 2000г.

⁴⁷ Danube Basin Analysis in WFD Roof report (2004) and Significant Water Management Issues in the Danube River Basin District, IC 133 (2008), both at http://www.icpdr.org/icpdr-pages/river_basin_management.htm.

⁴⁸ Среди функций совместных органов можно выделить (1) координационно-совещательную функцию, (2) исполнительную функцию и (3) функцию контроля за выполнением соглашения и разрешения споров. Более подробно см. Ю.Тромбицкая, *supra* note 2, стр.11-15.

⁴⁹ Ю.Тромбицкая, *supra* note 2, стр.14.

⁵⁰ DRPC, *supra* note 4, Art.24 and Annex V.

⁵¹ Дело, касающееся проекта Габчико-Надьмарош (Венгрия против Словакии), решение от 25 сентября 1997г. Краткое изложение решений, консультативных заключений и постановлений Международного Суда (1997-2002) http://www.icj-cij.org/homepage/tu/files/sum_1997-2002.pdf

⁵² Дело все еще находится на рассмотрении Международного Суда ООН. Стороны возобновили переговоры и регулярно информируют Суд о достигнутом прогрессе. См. Report of the International Court of Justice 1 August 2007 – 31 July 2008. GA Official Records, Sixty-third Session Supplement No. 4.

⁵³ Это связано, например, с работой по защите от наводнений и с дискуссией о придании статуса “Heavily Modified Water Body” старому течению Дуная в затрагиваемом проектом Габчико-Надьмарош районе. См. Alexander Zinke, *Hydropower station Gabcikovo: Deficits in hydrology (sediment transport, groundwater) and biology*, Petronell/AT “Hydrology and Limnology – another boundary in the Danube River Basin” (2004).

⁵⁴ Конвенция об оценке воздействия на окружающую среду в трансграничном контексте, 25 Feb. 1991, (1991) 30 I.L.M. 800.

⁵⁵ ICPDR Resolution 2, Agenda item 4.9, Trans-European Transport Networks.

⁵⁶ Background Note. Overview of activities addressing the Bystroe Canal Project under multilateral environmental agreements and by intergovernmental organizations. 9 May 2008 <http://www.ramsar.org/wn/w.n.bystroe2008b.htm>; ICPDR Resolution on DBS Navigation Channel, 9th Ordinary Meeting, Agenda Item 5.3.1.

⁵⁷ Водная конвенция ЕЭК ООН, *supra* note 3, ст.9(4),(5).

⁵⁸ Ю.Тромбицкая, *supra* note 2, стр.26.

⁵⁹ Memorandum of Understanding on Cooperation and Coordination between the International Sava River Basin Commission and the ICPDR, done at Belgrade on 5 June 2008.

⁶⁰ Memorandum of Understanding between the International Commission for the Protection of the Black Sea (ICPBS) and the ICPDR on common strategic goals, done at Brussels on 26 November 2001.

⁶¹ Ю.Тромбицкая, *supra* note 2, стр.27.

⁶² См. http://ec.europa.eu/environment/enlarg/dablas/index_en.htm

⁶³ Danube Facts and Figures: Moldova (March 2007) at www.icpdr.org

⁶⁴ Acord între Guvernul URSS și Guvernul României privind construirea în comun a Nodului hidrotehnic „Stânca-Costești” de pe râul Prut, precum și stabilirea condițiilor de exploatare a acestuia, semnat la București la 16.12.1971, UNTS 1973.

⁶⁵ Национальная программа обеспечения экологической безопасности на 2007-2015 годы, утв. пост. прав. N304 от 17 марта 2007г., разд.5.

⁶⁶ Moldova to Take over the Presidency of the International Commission for the Protection of the Danube River (ICPDR), press release UNIS/INF/122, 16 Jan. 2006; Statement made by Mr. Constantin Mihailescu, Minister of Ecology and Natural Resources of the Republic of Moldova. Summary Report on the 8th Ordinary Meeting of the ICPDR, 12-13 Dec. 2005, Annex 3.

⁶⁷ Гидрологический ежегодник, Москва (1959).

⁶⁸ Prut River Basin Management – Case Study, UNDP/GEF DRP (2006).

⁶⁹ Более подробно см. пост. прав. N1069 от 29 сентября 2004г. об утверждении Концепции приграничного сотрудничества Республики Молдова на 2004-2006 годы, прил. 2.

⁷⁰ Sub-basin initiatives: Prut River Basin, 9th Ordinary meeting of the ICPDR, Summary of Agenda Item 3.2.3.

⁷¹ ICPDR Annual Report 2007 at <http://www.icpdr.org>.

⁷² Acord între Ministerul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului din România, Ministerul Mediului și Amenajării Teritoriului al Republicii Moldova și Ministerul Mediului și Resurselor Naturale din Ucraina privind cooperarea în zona formată din ariile naturale protejate ale Deltei Dunării și Prutului de Jos, semn. 05.06.2000, aprobat prin hot. Guv. nr.801 din 08.08.2000.

⁷³ ICPDR Annual Report 2007, *supra* note 71, p.15.

⁷⁴ Memorandum of Understanding between the Governments of Moldova, Romania and Ukraine “Towards a River Basin Management Plan for the Danube Delta supporting sustainable development of the region”, done in Vienna in Dec. 2006.

⁷⁵ См., например, Summary Report on the 8th Ordinary Meeting of the ICPDR, *supra* note 66.

⁷⁶ Водная конвенция ЕЭК ООН, *supra* note 3, ст.9(5).

⁷⁷ Acord, *supra* note 72, Art.3, 4.

⁷⁸ Acord între Guvernul României și Guvernul Ucrainei privind cooperarea în domeniul gospodării apelor de frontieră, semnat la Galati la 30 septembrie 1997.

⁷⁹ Соглашение между правительством Республики Молдова и правительством Украины о совместном использовании и охране пограничных вод, Кишинев, 23 ноября 1994г., ст.15-18.

⁸⁰ Acord între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova privind cooperarea în domeniul protecției resurselor piscicole și reglementarea pescuitului în râul Prut și în lacul de acumulare Stânca-Costești, semnat la Stânca 1 august 2003, Art.7.

⁸¹ Положение об Агентстве “Apele Moldovei”, утв. пост. прав. N1056 от 15 сентября 2008г., прил.1, п.6(п),7(б).

⁸² Accident Emergency Warning System, see <http://www.icpdr.org/icpdr-pages/aews.htm>

⁸³ Flood Action Programme, IC/082, 14 Dec. 2004 at http://www.icpdr.org/icpdr-pages/floods_droughts.htm

⁸⁴ Recommendation concerning the Treatment of Municipal Waste Water IC/24 Feb. 2000; ICPDR Guidelines for Monitoring of Waste Water Discharges IC/23 Feb. 2000; Recommendation on Best Available Techniques in the Food Industry IC/33 Sep. 2000;

Recommendation on Best Available Techniques in the Chemical Industry IC/34 Sep.2000; Recommendation on Best Available Techniques at Agro-industrial Units C/081 2004.

⁸⁵ Концепция развития водного транспорта в Республике Молдова, утв. пост. прав. N453 от 24.03.2008, говорит лишь об обеспечении безопасности судоходства, включая экологическую безопасность, в пар.18(6).

ОБ ЭКСПОРТЕ ВООРУЖЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ ОБОСТРЕНИЯ ПРОБЛЕМ МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Харуца Анна,
Аспирантка, ИИГП АНМ

THE ARMES TRADE IN THE CONTEXT OF ACUTE PROBLEMS OF INTERNATIONAL SECURITY

The International Community has repeatedly made attempts to work out multilateral legal acts to control arms trade and to implement the principle of disarmament. The legislative bases of the states that are aimed at fighting illegal arms trade include international experience, resulting from international agreements, as well as the peculiarities of legal reality of the individual states. However, complete control over the arms trade is still impossible.

The article points out to the acute problems of the modern world. Special attention is given to the international legal fundamentals that are the pillars of the global security concept. The author treats the law of global security as a set of generally accepted special norms to maintain peace and global stability, to prevent acts of violence, etc... The illegal circulation of arms is analyzed from the point of view of its influence on the problems of global security. As commercial benefits from arms trade lead to violation of human rights and threaten regional security and stable development, it is becoming more and more the practice in international relations to develop different patterns to implement the principles of transparency in arms export. The article gives the classification of the above mentioned patterns.

The work also formulates the opinion that the conceptual legal interpretations of security, to be precise, a set of the interpretations, is a system to maintain world stability that is implemented by the subjects of world politics and is controlled by the leading institutional structures in accordance with the norms of the law. Thus, the above said problems are analyzed through the prism of conceptual - legal, institutional, organizational and administrative aspects through which strengthening of conceptual interpretations of global security in the frameworks of law is realized and is projected on the activity of the leading world organizations, such as the UNO, NATO, EU, OSCE and other.

CU PRIVIRE LA EXPORTUL DE ARME ÎN CONTEXTUL TENSIONĂRII PROBLEMATICII PRIVIND ASIGURAREA SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE

O perioadă însemnată de timp comunitatea internațională depune eforturi în vederea elaborării unor acte internaționale multilaterale ce țin de domeniul controlului asupra comerțului cu arme și realizarea principiului dezarmării. Bazele legislative ale statelor, destinate să asigure lupta cu comerțul ilegal de arme sunt constituite atît din experiența internațională, acumulată prin aplicarea tratatelor internaționale, cît și din realitățile juridice ale acestor state. Însă introducerea unui control deplin în acest domeniu încă nu este realizat.

In articol sunt evidențiate problemele actuale ale contemporanității. O atenție deosebită este acordată bazei legislative internaționale, pe care rezidă concepția securității globale. Autorul examinează Dreptul securității internaționale ca o totalitate de norme internaționale și speciale, general recunoscute, îndreptate spre menținerea păcii și stabilității pe plan internațional, contracararea actelor de agresiune ș.a. De asemenea este examinată influența comerțului internațional de arme asupra acutizării problemelor securității internaționale. Faptul obținerii din comercializarea armelor a unui beneficiu comercial imediat duce la nerespectarea drepturilor omului, la încălcarea stabilității regionale și a dezvoltării stabile, în practica relațiilor internaționale au început să fie elaborate forme de realizare a principiilor deschiderii exporturilor de arme.

În lucrare este fundamentată părerea precum că interpretările conceptuale și de drept ale securității, dar mai precis, totalitatea lor, prezintă un sistem de menținere a stabilității internaționale, care este realizată de către subiecții politicii internaționale și este controlată de structurile instituționale internaționale în conformitate cu normele de drept. În așa mod, problemele sus-menționate sunt analizate prin prisma unor aspecte conceptuale, instituționale, organizatorice și administrative.

Вопрос об экспорте вооружений и принципах его открытости является особенно важным в настоящее время и требует детального анализа и глубинного изучения. Оружие - традиционный предмет международной торговли. Хотя справедливо то, что торговля оружием не является обычной коммерческой операцией, тем не менее, она составляет часть внешней торговли значительного числа государств. Очевидно, что в данном случае имеет место тесное переплетение целей внешней политики с экономическими интересами стран.

В практике международных отношений достаточно давно осуществляются попытки выработки многосторонних правовых актов в области контроля над торговлей оружием и реализации принципа разоружения. Это отчетливо прослеживается в таких договорах как Договор о нераспространении ядерного оружия (1968), Договор о запрещении размещения на дне морей и океанов и в его недрах ядерного оружия и других видов оружия массового уничтожения от (1971), Конвенция о запрещении разработки, производства и накопления запасов бактериологического (биологического) и токсинного оружия и об их уничтожении от (1972), Конвенция о запрещении разработки, производства, накопления и применения химического оружия и о его уничтожении (1993). Следует отметить, что все перечисленные документы касаются оружия массового поражения. В отношении обычных вооружений таких правовых многосторонних актов нет. Однако, в мировой практике имели место попытки установления контроля за обычными вооружениями. Речь идет о Декларации о морской войне от 16 апреля 1865 года и Декларации о праве морской войны от 13 февраля 1909 года. В настоящее время субъекты мировой политики пытаются предпринять необходимые усилия для разработки и принятия Договора о контроле за обычными вооружениями, однако добиться этого пока не удается, что в определенном смысле усугубляет существующие проблемы безопасности.

Однако, несмотря на определенные усилия в области организации контроля за нелегальным экспортом вооружений, конкретных достижений не много, фактически совместная борьба с нелегальным оборотом оружия только разворачивается. Требуется действительно неотложная активизация взаимодействия между полицейскими, таможенными, лицензионными, банковскими структурами различных стран. Ввиду этого важным представляется изучение основных проблем, связанных с продажей оружия и выявление принципов организации контроля над вооружениями.

Успехи современной технологии и научные открытия позволяют постоянно повышать разрушительную силу оружия. В настоящее время растущую обеспокоенность во всем мире вызывает опасность распространения некоторыми государствами ОМУ и средств их доставки, в частности биологических средств, которые могут использоваться в качестве оружия, как в межгосударственных конфликтах, так и для террористических актов. Существенную угрозу несет в себе также несанкционированное применение недавних достижений в области биотехнологий.

Автору представляется целесообразным рассмотреть существующие проблемы международной безопасности и выявить причины их обострения. Это позволит более комплексно проанализировать вопрос об экспорте вооружений. В целом, если обратиться к сути самого понятия безопасности, то нельзя не отметить, что оно эксплицирует состояние защищенности личности, общества и государства от возможных внутренних и внешних угроз, достигаемое совокупностью действий органов государственной власти, местного самоуправления, общественных организаций и человека на основе законов и иных правовых актов в обеспечении суверенитета, единства и неделимости территориальной целостности государств. В то время как международная безопасность в обобщенном виде может трактоваться как система международных отношений, основанная на соблюдении всеми государствами общепризнанных принципов и норм международного права, исключающая решение спорных вопросов и разногласий между ними с помощью силы или угрозы. Принципы международной безопасности предусматривают утверждение мирного сосуществования в качестве универсального принципа межгосударственных отношений, обеспечение равной безопасности для всех государств, создание действенных гарантий в военной, политической, экономической и гуманитарной областях. К ним также относятся: недопущение гонки вооружений в космосе; прекращение всех испытаний ядерного оружия и полная его ликвидация; роспуск военных группировок; безусловное уважение суверенных прав каждого народа; справедливое политическое урегулирование международных кризисов и региональных конфликтов; укрепление доверия между государствами; выработка эффективных методов предотвращения международного терроризма; искоренение геноцида, апартеида, проповеди фашизма; исключение из международной практики всех форм дискриминации, отказ от экономических блокад и санкций (без рекомендаций

мирового сообщества); установление нового экономического порядка, обеспечивающего равную экономическую безопасность всех государств.

Вместе с тем хотелось бы отметить, что в современной специализированной научной литературе определений международной безопасности, практически нет, все толкования этого понятия относятся к периоду холодной войны. Тогда как изменения, произошедшие в мире за последние десятилетия, требуют принципиально нового осмысления его значения и разработки, преимущественно новых концептуально-правовых трактовок данного термина.

Не мене важным для анализа проблемы экспорта вооружений представляется определение национальной безопасности - обеспечение внутренней и внешней безопасности, включающее меры политического, экономического, военного и другого характера, направленные на защиту государства. Национальная безопасность поддерживается вооруженными силами, государственным аппаратом и специально созданными для этого органами. Большая роль в системе национальной безопасности отводится разведке.¹

В свою очередь международно-правовое обеспечение мира и международной безопасности определяют как совокупность урегулированных международным правом мер, призванных разрешать международные споры мирным путем, создание универсальной и региональной систем коллективной безопасности, предотвращение войны, сокращение вооруженных сил, вооружений и осуществление разоружений.²

При анализе понятия безопасность, автору удалось выявить следующую закономерность. Большая часть исследований основывается на так называемых фундаментальных факторах от которых напрямую зависит состояние безопасности и стабильности на международном уровне. К таким факторам относятся концептуальный, институционально-правовой и организационно-юридический. Концептуальный имплицитно включает социальные, культурные, политические приоритеты, культивируемые обществом на конкретном историческом этапе его существования. Институционально-правовой закрепляет их в нормах права. Организационно-административный проецирует эти два уровня на политические, государственные, общественные институты как субъекты обеспечения международной безопасности. Т.е. по сути, концептуальный фактор подразумевает формирование внешнеполитических доктрин и концепций, которые представляют собой определенную систему взглядов на цели, задачи и харак-

тер внешнеполитической деятельности, а также на способы её реализации и обеспечения.

Также, сюда можно отнести: принцип территориальной целостности, который защищает право государства на целостность и неприкосновенность его территории. Принцип нерушимости государственных границ; принцип разрешения международных споров; принцип суверенного равенства государств; принцип невмешательства во внутренние дела государства; принцип сотрудничества; принцип равноправия и самоопределения народов; принцип уважения прав человека. Все они являются основой функционирования международной жизни и закреплены в Уставе ООН.

Внешнеполитические доктрины, концепции, стратегии и принципы призваны определять приоритеты той или иной страны в международных делах. Затем они воплощаются в жизнь ведущими субъектами международных отношений в соответствии с установленными правовыми нормами. Так, действующие доктринальные постулаты, в определенной степени являются концептуально-правовыми трактовками безопасности, их совокупность представляет собой некую систему поддержания международной стабильности, которая осуществляется субъектами мировой политики и контролируется ведущими институциональными структурами в соответствии с нормами права.

В современных условиях нередко встречаются нарушения международно-правовых норм и злоупотребление собственной силой сильными государствами. Так, внешнеполитические доктрины Запада достаточно произвольно трактуют международное право в области применения военной силы. Практика ведения боевых действий свидетельствует о полном игнорировании законов и обычаев войны (Гаагские конвенции, Женевские конвенции, Устав ООН)³. Примером может послужить внешнеполитическая доктрина США,⁴ часто называемая «доктриной Буша»⁵ или «доктриной упреждающих действий».⁶ В ней закреплено право "лидера демократии" на опережающее военное нападение при подозрениях о возможности возникновения угрозы американской безопасности.⁷ Реализация подобных внешнеполитических теорий на практике практически всегда влечет за собой экспорт вооружений, при этом принципы открытости далеко не всегда соблюдаются, так как чаще всего речь идет о нелегальной торговле оружием теми, кто испытывает определенное давление, последствия силовой политики, опасения за возможность реализации собственных национальных интересов и наконец, кто желает получить максимальную выгоду в складывающихся обстоятельствах.

Практически все внешнеполитические доктрины напрямую связаны с военно-политическими теориями и доктринами.⁸ Это объясняется в первую очередь присутствием военного и силового факторов в международных отношениях. В последнее время их значение все более увеличивается, так как обострились проблемы безопасности на национальном, региональном и глобальном уровнях. Получили распространение новые формы и угрозы международной безопасности, появились новые виды оружия, опасные технологии по производству ОМУ, участились локальные и региональные конфликты, транснациональные угрозы. Политика государств все больше фокусируется на рационализации военного строительства и применении военной силы в международных отношениях.⁹ Конечно, военные концепции, их количество и содержание нельзя считать строго определенными, так как они непрерывно развиваются и уточняются. Так, сегодня наибольший интерес вызывают концепции «нелетального оружия»; «нераспространения оружия массового поражения и высокоэффективного обычного оружия»; «информационной войны»; «неядерного сдерживания».

Таким образом, исходя из теоретико-концептуального анализа внешнеполитических доктрин, теорий и стратегий становится очевидной актуальность вопроса об экспорте вооружений. Все чаще обсуждается проблема неправомерного оборота оружия, являющаяся существенным фактором способствующим обострению проблем международной безопасности и ухудшению криминогенной обстановки во многих государствах. По мнению экспертов ЕС погоня за немедленной коммерческой выгодой от продажи вооружений приводит к пренебрежению правами человека, к нарушению региональной безопасности и стабильного развития. Поэтому страны ЕС все более открывают завесы секретности над своими действиями в чувствительных сферах международных отношений. К настоящему времени выработаны как минимум три формы реализации принципов открытости экспорта вооружений:¹⁰ публикация ежегодных отчетов правительств о деятельности в этой сфере; парламентские дебаты по вопросам экспорта оружия; анализ и публикация обобщенных данных о региональных и мировых рынках вооружений. Рассмотрим подробнее каждую из форм.

Публикация ежегодных отчетов правительств о деятельности в сфере оборота вооружений. Бельгия, Италия и Швеция публикуют ежегодные отчеты об экспорте вооружений уже много лет;

некоторые страны ЕС ввели эту практику недавно: за последние два года механизмы отчетности созданы во Франции, Германии, Нидерландах, Испании, Великобритании, Дании. Так, отчет правительства Великобритании содержит как общие сведения о политике экспортного контроля, так и подробные данные о решениях относительно лицензирования. Для каждой страны, в которую экспортировалось британское оружие, приведены количество, тип и стоимость предоставленных и отклоненных лицензий по категориям военной продукции, а также количественные данные относительно основных видов обычного вооружения и стрелкового оружия. Высокий уровень прозрачности обеспечивает и система Ирландии. Регулярно публикуются статистические данные о выдаче лицензий на экспорт продукции двойного назначения с указанием даты и страны назначения. Ежегодный отчет Нидерландов отличает предоставление детальных данных об отказе в предоставлении лицензий. Он содержит полное наименование товаров, по которым отказано в лицензии, страну назначения, получателя, конечного пользователя, причину, дату и номер отказа.

Парламентские дебаты. Обсуждения в парламентах государств-членов ЕС отдельных вопросов традиционно используются как важные инструменты контроля и анализа политики правительств. Выработаны механизмы обеспечения баланса между требованиями прозрачности и конфиденциальности. В частности, в Великобритании для рассмотрения ежегодного отчета правительства о контроле над стратегическим экспортом образован общий четырехсторонний парламентский комитет, в который входят члены по вопросам обороны, иностранным делам, международному развитию, торговли и промышленности. В Нидерландах высшие государственные структуры на конфиденциальной основе информируют парламентский комитет по вопросам обороны обо всех запланированных продажах избыточных запасов вооружений. Последний докладывает правительству свои замечания относительно продажи. В Швеции правительственные круги консультируются по вопросам политики экспортного контроля со специальным органом - советом экспортного контроля, в который входят нынешние и бывшие депутаты парламента. Несогласие совета всегда приводит к отказу в предоставлении лицензии.

Анализ и публикация обобщенных данных о мировом рынке вооружений. Этим занимается Стокгольмский международный институт исследования мира (СИПРИ),¹¹ который с 1969 года издает на английском языке фундаментальное исследо-

вание Ежегодник СИПРИ: вооружение, разоружение и международная безопасность. СИПРИ имеет статус независимого (неправительственного) исследовательского института, в котором работают квалифицированные эксперты из различных стран мира. Непредубежденность в исследовании основных процессов и тенденций в области международной безопасности обеспечили ему авторитет и внимание политиков, правительств и специалистов практически всех стран мира.

Выявленные экспертами СИПРИ сложности процессов мировой политики и международных отношений - производства и торговли оружием, контроля над вооружениями и разоружением, зарождения, протекания и разрешения вооруженных конфликтов, предотвращения угроз международной безопасности в ее глобальном и региональном измерениях - являются основанием для принятия взвешенных решений относительно приоритетов внешней политики страны, развития ее оборонной промышленности, модернизации вооруженных сил, участия в миротворческой деятельности, производства и торговли оружием. Таким образом, Ежегодник СИПРИ это действительно весомый вклад в обеспечение прозрачности в тех сферах, которые до недавнего времени были практически закрытыми для общественности.¹²

Так, оружие – продолжает оставаться важным предметом международной торговли. К примеру, Россия постоянно разрабатывает новые формы военно-технического сотрудничества с зарубежными партнерами. В настоящее время довольно распространенной практикой стало предоставление партнерам кредитов на закупку вооружений в России. Имеются соглашения о предоставлении кредитов с Иорданией и Индонезией. В стадии завершения переговоры со Шри-Ланкой. В перспективе планируется и дальше расширять подобные контакты. Для многих стран это достаточно заманчивая и интересная форма в плане сохранения своих бюджетных средств. С другой стороны промышленность РФ получает устойчивый источник финансирования в процессе выполнения заказа. Также Россия активно использует такую схему, как погашение задолженности бывшего СССР. В первую очередь, такая работа ведется со странами Восточной Европы. Частичная выплата долговых обязательств осуществлялась поставками вооружений и военной техники в Словакию, Хорватию, Чехию.¹³

Немаловажным является тот факт, что согласно данным Ежегодника-2008 «Мировой рынок оружия» в 2000-2007 фактический объем мирового импорта вооружений и военной техники (ВиВТ)

в 2000-2007 гг. составил 234,641 млрд. дол. Китай является мировым лидером по объему фактического импорта продукции военного назначения (ПВН). Второе место занимает Греция. Третье – США. Четвертое место – Объединенные Арабские Эмираты. Пятое место занимает Индия.¹⁴ В этой связи возникает вопрос о правомерности колоссальных затрат на военную технику и оружие, тогда как существуют и обостряются многие другие проблемы глобального масштаба.

Таким образом, экспорт вооружений в контексте обострения проблем международной безопасности продолжает оставаться с одной стороны, весьма прибыльной деятельностью, позволяющей совершенствовать военную технику и наращивать военно-технический потенциал, с другой стороны он влечет за собой целый спектр негативных последствий. В частности речь идет о незаконном обороте вооружений. Добиться всеобъемлющего контроля за торговлей оружием достаточно сложно, особенно в кризисных регионах. Нельзя отрицать тот очевидный факт, что некоторые правительства отдают предпочтение незаконному экспорту вооружений, что идет в разрез с международно-правовыми актами. Подобные шаги остаются безнаказанными ввиду наличия многочисленных пробелов в законодательствах стран и отсутствия единой системы контроля за обычными вооружениями, товарами двойного назначения и материалами "ноу-хау", пригодными для использования ОМУ. Все это усугубляет проблемы безопасности в современном мире и требует выработки единого комплекса мер по реализации установленных правил, для чего необходимо объединение усилий всего мирового сообщества. Именно поэтому чрезвычайно важным представляется способствовать универсализации многосторонних договоров, целью которых является предотвращения незаконного экспорта вооружений; разработать и осуществлять соответствующие эффективные меры отчетности при обороте оружия; совершенствовать пограничный контроль, деятельность в правоохранительной области и в сфере международного сотрудничества с целью недопущения и запрещения случаев незаконной торговли оружием.

Библиография:

1. Бондарец Л. Военная реформа в свете новых тенденций применения военной силы в международных отношениях // http://www.open.kg/upload/express_analysis/bondarets_militaryref.doc
2. Внешнеполитические доктрины США // http://www.rol.ru/news/misc/news/04/02/10_028.htm
3. Внутренняя политика №26 (350) 14- 20 июля 2001 // <http://www.zn.kiev.ua/1000/1550/31593>

4. Зиборов О. От герцогов мира к друзьям гармонии // *Международная жизнь*, 2007, №3, с. 25.
5. Кальвокоресси П. Мировая политика после 1945 года. – Москва, Международные отношения, 2000, с.17.
6. Международное публичное право. Под ред. К.А. Бякешева, Москва: ПРОСПЕКТ, 2001, с.354-355.
7. Международное право. Под ред. Кузнецова В.И., Тузмухамеова Б.Р. - Москва: Норма, 2007, с.45.
8. Поляков Л. Контроль над экспортом оружия: приоткрытие закрытой темы // *Зеркало недели. Внутренняя политика* №26 (350) 14- 20 июля 2001 // <http://www.zn.kiev.ua/1000/1550/31593/>
9. Россия активно использует новые формы сотрудничества в сфере торговли оружием // <http://www.army.lv/?s=356&id=15555>
10. Советская военная энциклопедия. – Москва: Воениздат, 1978, Т.V, с. 533.
11. Современные международные отношения. Под Ред. Торкунова С. – Москва: РОССПЭН, 2001, с. 280-284.
12. Фактический объем мирового импорта ВиВТ в 200-2007гг. // <http://www.army.lv/?s=356&id=15347>
13. Шаклеина Т.А. Стратегия прогресса или стратегия войны: размышления о состоянии американской внешнеполитической мысли // США – Канада: экономика, политика, культура, 2006, №6, с.3-5.
14. Manolache C. “Corelația militar-nonmilitar in securitatea națională: unele delimitari conceptuale” // *Anale Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria științe socioumanistice*, volumul II, 2006, p. 112.
15. SIPRI military expenditure database // http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html
16. Tucker R., Hendrickson D. The Sources of American Legitimacy // *Foreign Affairs* vol. 83, №6, (November/December) 2004, p. 35-50.
- 3 Кальвокоресси П. Мировая политика после 1945 года. – Москва, Международные отношения, 2000, с.17.
- 4 Внешнеполитические доктрины США // http://www.rol.ru/news/misc/news/04/02/10_028.htm
- 5 Шаклеина Т.А. Стратегия прогресса или стратегия войны: размышления о состоянии американской внешнеполитической мысли // США – Канада: экономика, политика, культура, 2006, №6, с.3-5.
- 6 Бондарец Л. Военная реформа в свете новых тенденций применения военной силы в международных отношениях // http://www.open.kg/upload/express_analysis/bondarets_militaryref.doc
- 7 Tucker R., Hendrickson D. The Sources of American Legitimacy // *Foreign Affairs* vol. 83, №6, (November/December) 2004, p. 35-50.
- 8 Manolache C. «Corelația militar-nonmilitar in securitatea națională: unele delimitari conceptuale» // *Anale Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria științe socioumanistice*, volumul II, 2006, p. 112.
- 9 Зиборов О. От герцогов мира к друзьям гармонии // *Международная жизнь*, 2007, №3, с. 25.
- 10 Поляков Л. Контроль над экспортом оружия: приоткрытие закрытой темы // *Зеркало недели. Внутренняя политика* №26 (350) 14- 20 июля 2001 // <http://www.zn.kiev.ua/1000/1550/31593/>
- 11 SIPRI military expenditure database // http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html
- 12 Поляков Л. Контроль над экспортом оружия: приоткрытие закрытой темы // *Зеркало недели. Внутренняя политика* №26 (350) 14- 20 июля 2001 // <http://www.zn.kiev.ua/1000/1550/31593/>
- 13 Россия активно использует новые формы сотрудничества в сфере торговли оружием // <http://www.army.lv/?s=356&id=15555>
- 14 Фактический объем мирового импорта ВиВТ в 200-2007гг. // <http://www.army.lv/?s=356&id=15347>

(Endnotes)

¹ Советская военная энциклопедия. – Москва: Воениздат, 1978, Т.V, с. 533.

² Международное публичное право. Под ред. К.А. Бякешева, Москва: ПРОСПЕКТ, 2001, с.354-355.

STATUTUL JURIDIC AL JURNALISTULUI ÎN CADRUL CONFLICTULUI ARMAT

Alexandru CAUIA
magistru în drept

THE LEGAL STATUTE OF JOURNALIST IN AN ARMED CONFLICT SUMMARY

The international and non international armed conflicts constitute a reality of the present day, and the society's information thirsty towards these facts is in a permanent rise. The journalists are those persons who either obey or assume different kinds of risks trying to reflect the entire range of the events with a military character all over the world and to satisfy this vital necessity of the mankind. In this article we purpose ourselves to analyze:

a) the juridical statute of the journalist during the armed conflict guaranteed by the standards of the International Humanitarian Law,

b) the categories of the journalists and their specific juridical protection,

c) the similitude and the difference between the juridical statute of the journalist and the fighter,

d) the present day tendency to develop and to assure protection to the journalist within the armed conflicts,

e) the necessity and the prospects to elaborate some international juridical documents aimed to offer special protection to the journalists.

The armed conflicts from Irak, Kosovo, Cecenia, confirmed the incapacity of the standards of International Humanitarian Law to offer protection to the journalists and to the permanent and lasting rise of the victims between them, thing which will lead to the elaboration of an international convention with a universal character which will have as an aim the protection of the journalists during the armed conflicts.

ЮРИДИЧЕСКИЙ СТАТУС ЖУРНАЛИСТА ВО ВРЕМЯ ВООРУЖЕННОГО КОНФЛИКТА

Деятельность журналиста в ходе конфликта, как международного, так и внутреннего, всегда будет связана с риском, причем, надо сказать, журналисты нередко сами сознательно подвергают себя опасности. Нормы права не всегда могут защитить их от последствий добровольно принятого решения, от риска, на который они идут по собственной воле. В тексте этой статьи мы постарались идентифицировать суть норм международного гуманитарного права, которые обеспечивают охрану журналистов во время вооруженного конфликта.

În contextul acestei cercetări este de menționat faptul că:

1. Evoluția și esența conflictelor armate internaționale și noninternaționale generează interesul incontestabil al societății în ansamblu. Încă din cele mai vechi timpuri omenirea a fost interesată de fenomenul războiului, fapt confirmat printr-un șir întreg de opere de artă și știință care-l descriu cu lux de amănunte, elogiindu-i eroii.

2. Jurnaliștii, ca și scriitorii, oamenii de artă, se bucură de o doză de libertate în procesul de colectare a informației, care este limitată de legislația națională, care are drept obiectiv apărarea interesului național în general și al particularilor în special.

3. Jurnalistul este responsabilizat moral, și nu numai, în fața statului și a societății pentru calitatea materialului propus spre consumare informațională.

În cadrul conflictului armat jurnalistul poate deveni victimă a acestuia, aflându-se din întâmplare în mij-

locul operațiunilor militare sau poate deveni victimă a acțiunilor ilegale ale părții care l-a reținut.

Tendențele de a crea o protecție juridică a jurnalistului au apărut și s-au dezvoltat de ceva timp în cadrul încercărilor de codificare ale Dreptului Internațional Umanitar. De exemplu, încă în cadrul art. 13 al Anexei la Convențiile de la Haga din 1899 și 1907, în textul Convenției din 27 iulie 1929 cu privire la protecția prizonierilor de război se stipulează despre „corespondenții de ziar”.

În art. 81 al Convenției din 1929 se prevede că: „persoanele, care urmează forțele armate regulate, dar care nu fac parte din acestea, așa ca: corespondenții, reporterii și personalul auxiliar al acestora, în cazul reținerii lor de către forțele inamicului se bucură de statutul de prizonieri de război, cu condiția că au asupra lor permisul eliberat de către organele responsabile ale forțelor armate pe care le urmează.”¹

Deci, în conformitate cu cele sus-menționate, jurnalistul este calificat ca făcând parte dintr-o categorie nedefinită de persoane care urmează forțele armate, dar care nu face parte din rîndul acestora. Însă, în momentul reținerii de către forțele inamice, se bucură de statutul de prizonier de război, cu toate că, teoretic, și-ar păstra și statutul de persoană civilă, dar cu condiția esențială de a avea asupra sa legitimația eliberată de autoritățile militare ale statului cu care este legat prin cetățenie.

Dacă e să facem o statistică, începînd cu anul 1999 pînă în prezent, atunci cei mai mulți jurnaliști au decedat în anul 2003, dintre care marea majoritate au fost uciși în cadrul conflictului armat din Irak. Pe parcursul acestui conflict militar ponderea procentuală a jurnaliștilor decedați a fost mai mare decît cea a membrilor forțelor armate ale Coaliției. Reflectînd campania din Irak au decedat 14 jurnaliști și angajați ai surselor de informare în masă, doi au fost dați dispăruți, iar 15 au fost răniți.

În acest context merită să trecem în revistă atacurile asupra jurnaliștilor în Orientul Apropiat, bombardarea televiziunii sîrbe în 1999 de către forțele armate aeriene ale NATO în Belgrad și de asemenea despre atacarea reprezentanților canalului de televiziune „Al-Djzira” de către forțele armate ale SUA în Kabul și Bagdad.

Astfel se poate constata o tendință negativă de descreștere sau chiar lipsa unor garanții viabile în favoarea jurnaliștilor ce activează în cadrul unui conflict armat, iar reflectarea evenimentelor de acest gen devine o practică din ce în ce mai periculoasă pentru aceștia.

Conjunctura și condițiile reale care generează augmentarea pericolului la care se supune persoana care contribuie la realizarea reportajului în sînul evenimentelor conflictului armat ar fi următoarele:

1. Caracterul imprevizibil al atacurilor care se adaugă la celelalte situații periculoase generate de conflict;

2. Dezvoltarea permanentă a tipurilor de arme care, practic, reduc la zero măsurile de pregătire a jurnaliștilor și corespondenților și metodele de protecție a acestora;

3. Părțile beligerante care sunt preocupate mai mult de crearea unei imagini pozitive propriilor acțiuni militare de către sursele de informare în masă decît de protecția persoanelor implicate direct în acest gen de activitate.

Drept reacție de răspuns la astfel de circumstanțe organizația internațională „Reporterii fără frontieră” a elaborat, în cadrul ședinței plenare la care au participat și experți ai Comitetului Internațional al Crucii Roșii, reprezentanți ai organizațiilor internaționale nonguvernamentale „Avocații fără frontieră”, „Medi-

cii fără frontieră”, etc., textul „Declarației cu privire la securitatea jurnaliștilor și a surselor de informare în masă în cadrul conflictului armat”, care a fost deschisă pentru ratificare din 20 ianuarie 2003, iar pe data de 8 ianuarie 2004 a fost revăzută în lumina evenimentelor din Irak. Textul Declarației resuscitează atenția publicului asupra principiilor și normelor Dreptului Internațional Umanitar, care oferă protecție jurnaliștilor și surselor de informare în masă în timpul conflictului armat și propune modificarea acestora cu scopul de a face față provocărilor generate de conflictele contemporane.

Astfel este absolut necesar de a mai aminti odată în plus despre caracterul ilegal al atacurilor asupra jurnaliștilor și despre obligația părților beligerante de a ține cont de acest fapt în cadrul pregătirii și desfășurării operațiunilor militare. Aceste afirmații își găsesc fundamentul în protecția garantată de Dreptul Internațional Umanitar persoanelor civile și surselor de informare în masă chiar dacă se ocupă de activitate propagandistică ca fiind obiecte civile, cu excepția cînd acestea sunt transformate în obiecte militare, astfel fiind lipsite de protecția conferită de normele juridice internaționale.

În materia de Drept Internațional Umanitar se face o deosebire volatilă dintre două categorii de jurnaliști care activează în perioada conflictului armat:

a) corespondenții de război, care sunt acreditați pe lîngă forțele armate ale părților beligerante și

b) așa numiții jurnaliști „independenți”. Din prima categorie fac parte, conform Dicționarului de Drept Internațional Public: „jurnaliștii care se află în zona operațiunilor militare, dispunînd de permisiunea sau acceptul comandamentului forțelor militare, beneficiază de protecția directă a acestora și reflectă evenimentele din cadrul acțiunilor militare”². De asemenea, conform practicii de natură interpretativă a Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie sub această noțiune se înțelege: „persoana care se deplasează în zona de conflict și se află în această zonă pentru o perioadă de timp cu scopul de a transmite, a reflecta, a colecta informație referitoare la conflict.” Este de menționat faptul că această definiție nu obligă persoana să dispună de acreditare, astfel stabilind o sferă mai largă de definire, prezumînd să stabilească statutul juridic al tuturor jurnaliștilor în zona de conflict.

Această definiție este în conformitate cu practica stabilită în timpul celei de a II-a conflagrații mondiale și a războiului din Coreea. Corespondentul de război purta uniformă militară, fiind echivalat la rangul de ofițer și era sub conducerea comandamentului diviziunii militare pe lîngă care primise acreditare. În ceea ce privește termenul de „jurnalist”, în conformitate cu

textul Convenției ONU din 1975 sub această noțiune se înțelege: „, orișice corespondent, reporter, fotograf, cameraman și asistenții acestora care pregătește un tele, radio reportaj sau un material de presă, aceasta constituind activitatea sa cotidiană.”³

Corespondenții de război se referă la o categorie indecis definită de teoria Dreptului Internațional Umanitar, cea de „persoane care urmează forțele armate regulate”, dar care nu fac parte din cadrul acestora (art. 4A(4)Conv a III - a), deoarece nu fac parte din categoria combatanților, aceștia sunt calificați drept persoane civile și se bucură de protecția garantată de Convenția a IV-a de la Geneva din anul 1949 și art. 50(1) al Protocolului Adițional I la Convențiile de la Geneva din 1977. Cu toate acestea, când sunt reținuți de forțele militare ale inamicului, corespondenții de război se bucură de statutul de prizonier de război cu condiția că dispuneau de dreptul de a urma forțele armate și aveau asupra sa actul care le-ar confirma acreditarea. Conform regulii generale prizonier de război poate fi orișice combatant al unei părți beligerante capturat de inamic.⁴

Pentru a face față rigorilor timpului participării Conferinței de la Geneva din 1974-1977 au considerat oportun să introducă în textul Protocolului Adițional I art. 79 „Măsurile de protecție a jurnaliștilor” care stipulează: „1. Ziariștii care îndeplinesc misiuni profesionale periculoase în zonele de conflict armat vor fi considerați ca persoane civile în sensul art. 50 (1).

2. Ei vor fi protejați, în această calitate, în conformitate cu Convențiile și cu prezentul Protocol, cu condiția de a nu întreprinde nicio acțiune care să contravină statutului lor de persoane civile și fără a renunța la dreptul corespondenților de război acreditați pe lângă forțele armate de a beneficia de statutul prevăzut la art. 4 alin.4 al celei de a III-a Convenții.

3. Ei vor putea obține o carte de identitate. Această legitimație care va fi eliberată de guvernul statului ai cărui resortisanți sunt, sau pe teritoriul căruia ei își au reședința, sau în care se află agenția sau organul de presă care îi folosește, va atesta calitatea de ziarist a titularului ei.”⁵

Deci, textul art. 79 determină incontestabil faptul că orișice jurnalist care se află într-o deplasare periculoasă în zona conflictului, se bucură de garanțiile similare stipulate în favoarea persoanei civile, statutul căreia este definit de art. 50 (1) și beneficiază de întreg setul de garanții stipulate de Dreptul Internațional Umanitar în interesul acestora.

Autorii Protocolului Adițional I nu au dorit să confere jurnaliștilor un statut special, deoarece oricare mărire a numărului de statute speciale ar fi generat apariția de noi semne de protecție, ceea ce ar duce la diminuarea efectivității garanțiilor stipulate în favoa-

rea statutelor deja determinate. Este foarte important faptul că legitimația despre care se vorbește în p.3 al art 79 nu conferă un statut special, ci doar confirmă statutul de jurnalist al persoanei deținătoare. Dreptul la statutul de persoană civilă nu depinde de prezentarea unei astfel de legitimații.

Reglementarea expresă a garanțiilor de care se bucură jurnalistul se conține doar în textul Protocolului Adițional I, care este un act normativ ce se aplică doar în cadrul conflictelor armate internaționale, iar în conformitate cu logica și spiritul art. 79, se recunoaște că jurnaliștii deplasați în zona de conflict activează în interesul societății, atrăgând atenția societății internaționale asupra ororilor războiului. Pentru a garanta posibilitatea jurnaliștilor de a-și realiza atribuțiile și imparțialitatea lor, s-a decis ca aceștia să nu fie interogați în fața instanței cu privire la faptele care le-au devenit cunocute în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu. Aceștia totuși pot fi obligați să se prezinte în fața instanței în 2 cazuri: 1) dacă depozițiile lor au o importanță crucială în procesul cercetării cazului 2) dacă o astfel de probă nu poate fi obținută din altă sursă.

Astfel de prevederi și interpretări permit practic în orice moment interogarea jurnalistului, deoarece orișice probă este importantă și poate fi numită crucială, iar o confirmare în plus obținută de la un martor poate influența direct, asupra luării deciziei, natura excepțiilor fiind mai mult una formală decât reală.

Un statut nedeterminat îl au jurnaliștii în deplasare, adică acei care urmează armata regulată în timpul conflictului armat internațional. Evident acest statut nu este un fenomen nou, nou fiind gradul de dezvoltare și evoluția acestuia în anul 2003 în cadrul conflictului din Irak. În această campanie au fost acreditați 700 de jurnaliști dintre care 500 erau americani. Dintre cei acreditați pe lângă forțele armate americane 80% erau cetățeni ai SUA și doar 20 % cetățeni străini.

În baza faptului că acești jurnaliști au fost acreditați pe lângă forțele armate ale unei părți beligerante, care le garanta protecție pe parcursul conflictului aceștia pot fi echivalați cu corespondenții de război despre care se amintește în Convenția a III – a de la Geneva .

Dacă e să facem referință la principiile diriguitoare care reglementează relațiile cu sursele de informare în masă, care au fost elaborate de Ministerul Afacerilor Interne a Marii Britanii, atunci observăm că conform acestora jurnaliștilor „în deplasare” în cazul căderii în prizonierat se vor bucura de statutul de prizonier de război. În ceea ce privește poziția autorităților franceze competente în domeniu jurnaliștii „în deplasare” sau cei „independenți” se pot bucura doar de garanțiile stipulate de art. 79, adică de statutul de persoană civilă.

Cu toate acestea este de evidențiat faptul că pentru corespondentul de război este foarte important statutul de prizonier de război în sensul protecției garantate în caz de interogare și confiscare a lucrurilor personale.

În timpul campaniei din Irak, comandamentul de la Pentagon a atenționat în repetate rânduri, jurnaliștii care nu dispuneau de acreditare, despre pericolele la care se expun în timpul executării atribuțiilor de serviciu în timpul operațiunilor militare. Jurnaliștilor acreditați le-au fost asigurate toate condițiile pe când față de cei neacreditați armatele coalitiei manifestau o indiferență vădită. Astfel de condiții ar putea duce inevitabil la declanșarea fenomenului de „acreditare a jurnaliștilor” pe lângă comandamentele militare în detrimentul jurnaliștilor independenți.

Această conjunctură generează unele rezerve din partea exegeților în domeniul jurnalismului cu privire la imparțialitatea și credibilitatea informației prezentate de către corespondenții de război și efectul acestora asupra formării opiniei publice mondiale. Anume datorită acestui fapt în textul Declarației anterior menționate se stipulează că: „Jurnaliștii se bucură de același volum de drepturi și garanții indiferent de statutul acestora (corespondenți de război, jurnaliști „independenți” sau ”stringer”-i), cetățenie sau de faptul dacă sînt sau nu acreditați pe lângă forțele armate.

Un fapt interesant îl constituie dorința și „setea de senzație” caracteristică jurnaliștilor care în repetate rânduri fac uz de mijloace și metode foarte ingenioase pentru a-și realiza obiectivele propuse. Practica demonstrează că adeseori jurnaliștii independenți apelează la serviciile gărzilor de corp înarmate sau a Campaniilor Militare Private, fapt ce poate duce la declanșarea unui fenomen nefast pentru întreg corpul de jurnaliști. În această ordine de idei Secretarul General al ONG-ului „Reporterii fără frontieră” menționează: „Apelul la serviciile Campaniilor Militare Private care sunt dispuse să utilizeze arma crează o dificultate de diferențiere dintre jurnaliști și combatanți. Acestă practică este una absolut negativă și poate duce la prezumția că jurnaliștii sunt persoane înarmate care prezintă pericol pentru combatanți și pot fi atacați cu scopul de a fi neutralizați. Acest fapt însă nu înseamnă că aceștia nu pot dispune de mijloace de protecție ca veste antiglonț, căști, automobile blindate, etc.

Conform p.2 art 79 și p. 3 art. 51 ale Protocolului Adițional I jurnalistul se bucură de protecția garantată de Dreptul Internațional Umanitar cu excepția cazului când acesta participă direct la ostilități sau operațiuni militare. Jurnalistului îi este garantată protecția în momentul când își practică profesiunea, adică filmează, ia un interviu, face unele însemnări sau transmite informația spre agenție. Așa cum este prevăzut în co-

mentariul la p.3 art. 51, actul militar sau participarea directă la operațiunile militare – este acțiunea care se materializează prin atentarea și atacarea directă la potențialul uman sau material al inamicului. Răspîndirea informațiilor propagandistice de către jurnalist nu pot fi calificate ca fiind o participare directă la ostilități sau act dușmănos care l-ar priva de protecția garantată de Dreptul Internațional Umanitar.⁶

Anume în timpul participării la operațiunile militare jurnalistul este lipsit de protecție și devine un obiectiv militar legal care poate fi distrus sau exterminat. Participarea directă la operațiunile militare constituie o condiție în plus care urmează să fie respectată în momentul lipirii de protecție a jurnalistului.⁷ În momentul când jurnalistul și-a întrerupt activitatea și nu mai participă în operațiunile militare, atunci acesta se bucură de protecția și garanțiile expuse anterior. Partea beligerantă care a capturat jurnalistul care participă sau a participat la operațiunile militare poate dispune tratamentul acestuia conform articolului 45 Protocolului Adițional I care prevede: „2. Dacă o persoană căzută în mâinile unei părți adverse nu este deținută ca prizonier de război și trebuie să fie judecată de această parte pentru o infracțiune în legătură cu ostilitățile, ea este îndreptățită să-și valorifice dreptul său la statutul de prizonier de război în fața unui tribunal...

3. Orice persoană care, luînd parte la ostilități, nu are dreptul la statutul de prizonier de război și nu beneficiază de un tratament mai favorabil în conformitate cu cea de-a IV-a Convenție, are dreptul, oricînd, la protecția prevăzută de art. 75 al Protocolului Adițional I...”

Reieșind din faptul că jurnalistul nu este militar acestuia i se poate imputa, infracțiunea de perfidie prevăzută de art. 37 (1) al Protocolului Adițional I sau spionaj.

În ceea ce privește protecția jurnaliștilor în timpul conflictului armat noninternațional, articolul 3 comun al celor patru Convenții de la Geneva și Protocolul Adițional II din 8 iulie 1977 nu conțin nici o stipulare expresă. Acest fapt nu constată lipsa totală a protecției jurnalistului în timpul conflictului armat noninternațional, ci doar lipsa unei protecții speciale, acesta beneficiind de protecția garantată persoanelor civile. Conform prevederilor Protocolului Adițional II: „2. Populația civilă ca atare, precum și persoanele civile, nu vor face obiectul atacurilor. Sunt interzise actele de violență sau amenințările cu violență al căror scop principal este terorizarea populației civile.

3. Persoanele civile se vor bucura de protecția pe care le-o conferă acest titlu, în afară de cazul când participă în mod direct la ostilități și cît timp durează o astfel de ostilitate.”⁸

În condițiile tulburărilor, tensiunilor și dezordinilor interne prevederile Dreptului Internațional Umanitar nu sunt aplicabile, prioritate avînd legislația națională a statului pe teritoriul căruia au loc astfel de evenimente. Aplicarea legislației naționale în acest domeniu este limitată și ghidată de prevederile Dreptului Internațional al Drepturilor Omului. Aceste stipulări direct sau indirect garantează libertatea exprimării și accesul liber la informație.⁹

Urmează a fi menționat faptul că prevederile Dreptului Internațional al Drepturilor Omului pot fi limitate în cazul declarării situației excepționale de către organele naționale competente cu condiția respectării procedurii prestabilite.

Cu toate acestea, indiferent de interpretarea contradictorie a unor acte internaționale în acest domeniu, platforma de bază a drepturilor omului rămîne a fi una intactă, astfel, concluziile, în acest sens fiind următoarele: a) niciun act legislativ nu garantează respectarea libertății de exprimare și accesul la informație în timpul situației de criză, limitarea acestora fiind o regulă în cazul declarării situației excepționale conform legislației interne a statului, cu condiția respectării exigențelor procedurale. b) stipulările conform cărora este interzisă reținerea ilegală, este garantat dreptul la un proces echitabil și condiții decente în timpul reținerii rămîn a fi respectate și în timpul situațiilor excepționale generate de mișcările în masă, dezordinile sau tensiunile interne. Astfel, aceste norme juridice de natură imperativă se aplică în același volum și în cazul jurnaliștilor, asigurîndu-le minimum de drepturi și libertăți în astfel de circumstanțe.¹⁰

Protecția oferită jurnaliștilor prin intermediul normelor de Drept Internațional Umanitar se dovedește a fi una incompletă și imperfectă. Cu toate acestea urmează a fi evidențiate progresele esențiale în acest domeniu. S-a confirmat faptul că jurnalistul care se află în deplasare de serviciu în cadrul conflictului armat se bucură de statutul de persoană civilă și de toate garanțiile conferite de prevederile Dreptului Internațional Umanitar în acest sens, acestea stipulînd că persoana civilă dispune de protecție pînă în momentul cînd se implică direct în operațiunile militare din cadrul conflictului. Ideea care se prefigurează este una cu sens profund, jurnalistul își riscă viața pentru a asigura și a satisface setea de informație a societății, deaceia protecția garantată acestora în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu trebuie să fie una la fel de consistentă ca și cea a persoanelor civile.

Referințe bibliografice:

1. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966, //http://www.dri.gov.ro/ documents/ pactul _ cu _ privire _ la _ drepturile _ civile _ si _ politice .pdf

2. Convenția I-IV de la Geneva din 12 august 1949, art. 3 comun //Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999;

3. Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva din 8 iulie 1977//Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, p184-253;

4. Protocolul Adițional II// Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, p. 253-263;

5. Vitalie Rusu, Oleg Balan, Gheorghe Neagu, „Dicționar de Drept Internațional Umanitar”, ed. Pontos, Chișinău 2007;

6. Александр Бальги-Галлуа защита журналистов и средств массовой информации во время вооруженного конфликта, Международный Журнал Красного Креста, МККК, 2005г., ст. 5-42;

7. Jean Salmon, „Dictionnaire de droit international public”, Bruylant, Bruxelles, 2001, p.275;

8. Jean Mirimanoff-Chilikine, „Protection de la population el des personnes civiles contre les dangers resultants des operations militaires”, Revue belge de droit international, Vol. VII, 1971-1972.

9. Ханс-Петер Гассер, „Защита журналистов в опасных командировках”, Сборник „Защита лиц и объектов в Международном Гуманитарном Праве”, МККК, Москва 1999г., ст. 139-165;

(Endnotes)

¹ Ханс-Петер Гассер, „Защита журналистов в опасных командировках”, Сборник „Защита лиц и объектов в Международном Гуманитарном Праве”, МККК, Москва 1999г., ст 143;

² Jean Salmon, „Dictionnaire de droit international public”, Bruylant, Bruxelles, 2001, p.275

³ Александр Бальги-Галлуа защита журналистов и средств массовой информации во время вооруженного конфликта, Международный Журнал Красного Креста, МККК, 2005г., ст. 11;

⁴ Vitalie Rusu, Oleg Balan, Gheorghe Neagu, „Dicționar de Drept Internațional Umanitar”, ed. Pontos, Chișinău 2007;

⁵ Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva din 8 iulie 1977//Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, p.231;

⁶ Александр Бальги-Галлуа защита журналистов и средств массовой информации во время вооруженного конфликта, Международный Журнал Красного Креста, МККК, 2005г., ст. 14;

⁷ Jean Mirimanoff-Chilikine, „Protection de la population el des personnes civiles contre les dangers resultants des operations militaires”, Revue belge de droit international, Vol. VII, 1971-1972, p.634

⁸ Protocolul Adițional II, art. 13// Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, p. 260;

⁹ Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966, art. 19 //http://www.dri.gov.ro/ documents/ pactul _ cu _ privire _ la _ drepturile _ civile _ si _ politice .pdf

¹⁰ Ханс-Петер Гассер, „Защита журналистов в опасных командировках”, Сборник „Защита лиц и объектов в Международном Гуманитарном Праве”, МККК, Москва 1999г., ст 160;

О РОЛИ ЛИЧНОСТИ В ИСТОРИИ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ОБЩЕСТВА (НА ПРИМЕРЕ ТВОРЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ К.Д. УШИНСКОГО)

Наталья КОВАЛЕВА
кандидат педагогических наук

ROLUL PERSONALITĂȚII ÎN ISTORIE ÎN PROCESUL DE FORMARE AL SISTEMULUI POLITIC AL SOCIETĂȚII. (în baza exemplului rolului creativ al lui K.D. Ușinski)

Articolul dat investighează dezvoltarea teoriei fondatoare a pedagogiei naționale a Rusiei și reforma școlii naționale a lui K.D. Ușinski. În secolul al XIX-lea K.D. Ușinski a creat prima teorie armonioasă în Rusia, care este actuală. După părerea autorului, K.D. Ușinski a creat modelul sistemului universal de dezvoltare a trainingului, unde profesorul ocupă un rol foarte important.

THE ROLE OF THE PERSONALITY IN THE HISTORY IN THE PROCESS OF FORMATION OF POLITICAL SYSTEM OF THE SOCIETY (On the example of creative heritage K.D. USHINSKY)

The given article investigates the developing training of the founder of Russian national pedagogic and the reformer of national school K.D. Ushinsky. In XIX century K.D. Ushinsky has created the first harmonious pedagogical theory in Russia which is actual, significant at present. According to the author, K.D. Ushinsky has created universal model of system of developing training, where the roles of the teacher has been taken away the important place.

Наследие К.Д. Ушинского – один из живительных источников, питавших педагогическую мысль не только нашего Отечества, но и зарубежья на протяжении уже нескольких веков. Неоднократно педагоги современности обращаются к творчеству К.Д. Ушинского, так как его идеи живут и, работая на благо педагогики, возрождаются, привнося с собой новые усовершенствованные теории образования.

Теоретическую концепцию развивающего обучения К.Д. Ушинский реализовал в методической литературе, учебниках, в работах, посвященных организации школы.

К.Д. Ушинский в системе развивающего обучения особую важную роль отводил личности учителя. В наше время это фигура скорее трагическая: в условиях общего кризиса он созидает человека, должен не только дать ему основы человеческой культуры, но и уберечь о моральной деградации, нравственной гибели. Процесс обучения и воспитания немислим без воодушевляющего влияния личности учителя, не заменимого в этом деле ничем. «В воспитании все должно основываться на личности воспитателя, - писал К. Д. Ушинский, - потому что воспитательная сила изливается толь-

ко из живого источника человеческой личности. Никакие уставы и программы, никакой искусственный организм заведения, как бы хитро он ни был придуман, не может заменить личности в деле воспитания... Без личного непосредственного влияния воспитателя на воспитанника истинное воспитание, проникающее в характер, невозможно. Только личность может действовать на развитие и определение личности, только характером можно образовать характер». Никакие инструкции «дурного воспитателя... не сделают хорошим и не заменят его ни в коем случае» [13].

Учитель основная фигура в деле обучения и воспитания подрастающего поколения. От качества его профессиональной подготовки и уровня компетентности зависит становление личности каждого гражданина нашего общества, развитие интеллектуального потенциала страны. Сегодня заметно активизировались поиски путей радикальной модернизации системы образования как необходимого условия подготовки подрастающего поколения к осуществлению социально-экономических преобразований в новом XXI веке.

Будущее поколение не сможет внести необходимый вклад в решение задач национального разви-

тия, если оно не будет иметь соответствующего образования. Поэтому под личностным потенциалом учителя нового века хотелось бы подразумевать такую систему ценностей и норм поведения, которая смогла бы обеспечить развитие науки, техники и производства, искусства и культуры нации.

Многое зависит от того, как быстро учительство страны осознает себя одной из главных движущих сил в этом процессе, какие гуманистические подходы к обучению и воспитанию применить, какие компоненты образовательного процесса переосмыслить.

К.Д. Ушинский говорил о личности учителя как о решающем звене всей педагогической работы. К.Д. Ушинский отмечал, что процесс обучения и воспитания немислим без воодушевляющего влияния личности учителя, не заменимого в этом деле ничем. «В воспитании все должно основываться на личности воспитателя, - писал К.Д. Ушинский, - потому что воспитательная сила изливается только из живого источника человеческой личности. Никакие уставы и программы, никакой искусственный организм заведения, как бы хитро он не был придуман не может заменить личности в деле воспитания... Без личного непосредственного влияния воспитателя на воспитанника истинное воспитание, проникающее в характер, невозможно. Только личность может действовать на развитие и определение личности, только характером можно образовать характер» [2].

Разрабатывая новые принципы педагогической науки, К.Д. Ушинский считал, что для воплощения в жизнь этих принципов нужны педагоги с совершенно иным уровнем профессиональных знаний, с иным мировоззрением, с иной квалификацией. В середине XIX века не было сформировано само педагогическое образование. Зачастую в учебных заведениях преподавали лица, не имеющие педагогического образования, не владеющие профессиональным мастерством учителя. Кроме того, преподавание в учебных заведениях не отвечало требованиям действительности. Все пороки образования К.Д. Ушинский знал на личном опыте и стремился разработать стройную систему образования, отличавшуюся от современной. Отмечая решающую роль личности учителя в образовательном и воспитательном процессе, К.Д. Ушинский неоднократно обращался к проблеме подготовки педагогических кадров в педагогических учреждениях России. В самом начале своей педагогической деятельности, К.Д. Ушинский в ряде статей показывает, что «самый существенный недостаток в деле русского народного просвещения есть недостаток хороших наставников,

специально подготовленных к исполнению своих обязанностей» [14]. К.Д. Ушинский отмечал, что в России педагогический институт готовит преподавателей для средних и высших учебных заведений, но, усвоив университетский курс наук и закрыв свою практическую школу, педагогический институт потерял педагогический характер обучения и сделался бесполезным дополнением к университету. Созданные при гимназиях и при народных училищах педагогические курсы, по мнению К.Д. Ушинского, не способны подготовить квалифицированных специалистов. Только создание учительских семинарий решит проблему педагогических кадров, считал К.Д. Ушинский.

По инициативе К.Д. Ушинского, в период его деятельности в Смольном институте благородных девиц (1859 – 1862), началась подготовка учителей начальных классов. В статье «Проект учительской семинарии» он изложил подробный план подготовки учителя, основные требования к его личности. Эти требования – высокий профессионализм, глубокая теоретическая подготовка, творчество и коммуникабельность – мы предъявляем к современному педагогу.

Во многих своих работах К. Д. Ушинский высказывает твердое убеждение в том, что одним из важнейших качеств учителя являются знания, и не только преподаваемого предмета, но и специально педагогические. Природные воспитательные таланты, которые сами прокладывают себе дорогу, встречаются редко, «знание и умение преподавать и действовать преподаванием на умственное и нравственное развитие детей могут быть сообщены молодым людям, и не обладающим особенными способностями». Ушинский разработал вопрос о различных формах и содержании специальной подготовки преподавателя. Преподаватель должен обладать разнообразными, ясными, точными и определенными знаниями по тем наукам, которые он будет преподавать. Кроме того, Ушинский считал, что будущему преподавателю следует сообщить целый ряд педагогических навыков, необходимых в работе. Так, учитель должен научиться красиво и правильно писать, рисовать, чертить, читать ясно и выразительно и, если возможно, даже петь.

Перед педагогическими факультетами К. Д. Ушинский ставил три задачи:

- разработка наук, всесторонне изучающих человека «со специальным приложением к искусству воспитания»;
- подготовка широко образованных педагогов;
- распространение среди учителей и общественности педагогических знаний и убеждений.

Наряду с выполнением этих задач педагогические факультеты должны обеспечивать высококвалифицированными кадрами учительские институты и семинарии. Только тогда, по мнению К.Д. Ушинского, можно было сдвинуть с места загнивающую систему образования России.

На сегодняшний день многим высшим учебным заведениям страны не хватает профессиональных педагогических кадров по ряду дисциплин. Молодые специалисты зачастую не имеют представление о педагогическом мастерстве, профессиональных навыках и качестве преподавания своей дисциплины в высшем учебном заведении. На их переподготовку уходит большое количество времени, и что не мало важно, денежных средств. В свою очередь, от того, кто, как, какими средствами, методами преподает студентам вузов экономическую, юридическую, педагогическую и другие дисциплины, зависит будущее России. И лишь профессионал своего дела может справиться с поставленной задачей выпустить из стен вуза дипломированного специалиста. О профессиональной подготовке преподавателя К.Д. Ушинский говорил не раз. Тем не менее, вопрос о переподготовке специалистов, преподающих в учебных заведениях не имея педагогического образования сегодня звучит достаточно актуально.

Не считая бездейственными программы, уставы и инструкции и возражая только против исключительности их роли, К.Д. Ушинский больше всего требовал от педагогов личного творчества и поисков научных основ своей работы. По мнению К.Д. Ушинского педагог способен и должен влиять на развитие личностных качеств обучаемого. В это заключается призвание учителя - формирование целостной, всесторонне развитой личности. Как отмечал К.Д. Ушинский, преподаватель-формалист напрасно теряет силы и время на проведение занятий, так как его «подопечные» на занятиях только бездельничают, зная, что и без его скучных «объяснений» они найдут всю информацию в учебнике. Творчество педагога залог успеха всего образовательного процесса. «Золотое правило» К.Д. Ушинского и сегодня актуально. Свободы творчества не хватает многим педагогам и в XXI веке.

Подготовка современного педагога-воспитателя должна осуществляться в процессе непрерывного педагогического образования. Требованиями времени, общественного развития, школьного дела определяются человеческие и профессиональные качества того, кто призван возглавить подготовку грядущих поколений. В свою очередь, именно на выявление, формирование и развитие этих качеств

должна быть направлена вся иерархия непрерывного педагогического образования - от отбора и ориентации старшеклассников, склонных к педагогической работе, через их среднее и высшее педагогическое образование до переподготовки и совершенствования кадров работающих учителей.

На первом еще детском этапе целесообразно выявить ребят, желающих стать учителями, помочь им осознать свое решение, соотнести особенности своей личности с предстоящей учительской деятельностью, наметить и воспитывать в себе то, без чего нельзя стать настоящим педагогом, приобщиться к практической работе с младшими ребятами, в школе и в классе. Предпрофессиональная подготовка, призванная способствовать отбору тех, кто стремится к педагогической работе и соответствующему образованию, отсеивает той части старшеклассников, которым противопоказана учительская работа, завершается конкурсом переходом к подготовке профессиональной.

Конкурсные испытания в педагогических учебных заведениях должны отличаться своей направленностью не столько на проверку уровня знаний по тем или иным предметам, изучаемым в школе (в учебном заведении эти знания все равно обновят и углубят), сколько на проверку готовности к Педагогической деятельности с помощью специально разработанных тестов. Таким образом, необходимо изменить сущность и методику отбора: старшеклассники, успешно прошедшие педклассы, школу молодого учителя, макаренковские клубы и т.д., должны пользоваться преимущественными правами при поступлении в педвузы.

На втором этапе - профессиональная подготовка по специальности и квалификации, определяющим будущий диплом. Принципиально важно изменить отношение студентов педвузов к таким предметам - как педагогика и психология. Общепедагогическое образование должно стать базовым для будущих учителей. Тогда знания их по учебным предметам обретут иной смысл и смогут превратиться в фактор развития личности. Надо усилить в программах соответствующих учебных заведений цикл психолого-педагогических дисциплин, объем, методы и формы педагогической практики, предусмотрев, в частности, обязательную работу преподавателей и студентов с новыми поколениями педклассов, школами будущего учителя и пр. Требуется внимания база и состояние заочного (вечернего) педагогического образования. Свообразному - состоящему, как правило, из уже работающих учителей - студенческому контингенту важно помочь быстро и эффективно пройти учебную программу, предусмотрев опору на собственный педагогиче-

ский опыт, интегративные курсы, широкое использование индивидуальных планов для сокращения сроков обучения, на которое неизбежно отрывается время и у работы, и у семьи.

Учреждениям заочного (вечернего) педагогического образования предстоит принять на себя психолого-педагогическую подготовку социальных педагогов, воспитателей-непрофессионалов, работающих с детьми во внешкольных учреждениях, по месту жительства и т. д., она может завершаться сертификатом о получении еще одного высшего (среднего специального) образования.

Наконец, третий перманентный этап: он длится столько, сколько реальная профессиональная жизнь учителя, и включает систематическое обновление знаний, организацию педагогического творчества, научно-методический анализ инноваций, участие в целенаправленной организации передового педагогического опыта и распространении его идей. Одно из главных усилий успеха деловое сотрудничество методических служб народного образования с преподавателями, а также студентами педвуза, в частности, проходящими стажировку, непосредственно работая со школьниками, желающими стать учителями.

К.Д. Ушинский считал, что педагог может воздействовать на личность обучаемого лишь тогда, когда он будет иметь твердые общественные и педагогические убеждения, когда педагог будет понимать и осознавать свою роль в учебном процессе, иметь высокую цель педагогической деятельности. Без осознания высокого предназначения педагогической деятельности, невозможно прийти к желаемому результату — сформированности целостной самодостаточной образованной личности. К.Д. Ушинский возлагал в этом деле большие надежды на педагогическую литературу и правильно налаженную подготовку учителей.

В своей статье «О пользе педагогической литературы», которая вышла в «Журнале воспитания» в 1857 году, К.Д. Ушинский писал: «Крайняя бедность нашей педагогической литературы, сравнительно с практической педагогической деятельностью нашего отечества, не может не броситься в глаза человеку обратившему свое внимание на этот предмет»[3]. К.Д. Ушинский утверждает, что педагогическая литература есть ни что иное как могущественное средство преподавателя. Знание педагогической литературы помогает преподавателю выстроить свою собственную концепцию обучения и воспитания. Учитель не может проводить полноценные занятия, не может в полной мере способствовать сформированности личности ребенка, не зная труды видных деятелей педагоги-

ки, психологии, физиологии и т.д. Педагогические методы воспитания очень разнообразны, и только знакомство со всем этим разнообразием может спасти воспитателя от той упрямой односторонности, которая встречается у педагогов-практиков, не знакомых в полном объеме с педагогической литературой.

Педагогическая литература одна только может оживить воспитательную деятельность, придать ей тот смысл и ту занимательность, без которых она скоро делается машинальным препровождением времени, назначенного на уроки. Только она одна может возбудить в обществе внимание к делу воспитания и дать в нем воспитателям то место, которое они должны занимать по важности возлагаемых на них обязанностей. Говоря о значении педагогической литературы в формировании личности учителя, К.Д. Ушинский подчеркивал, что никто не сомневается, что воспитание есть деятельность сознательная, по крайней мере, со стороны воспитателя, но сознательной деятельностью может быть названа только та, в которой мы определили цель, узнали материал, с которым мы должны иметь дело, обдумали, испытали и выбрали средства, необходимые к достижению созданной нами цели.

По мнению К.Д. Ушинского, рутинная педагогика, оказывает губительное влияние на тридцать, иногда сорок человеческих поколений. Чтобы повысить качество преподавания, педагогу необходимо знакомиться с новейшими методическими рекомендациями педагогов-теоретиков и, основываясь на личном опыте и на теоретических данных, выбрать необходимую и действенную методику обучения. Только тогда, когда преподаватель будет заниматься самообразованием на протяжении всей своей жизни и умело применять свои знания на практике, возможно качественное образование в учебных заведениях. Самообразование педагога есть ничто иное, как повышение его профессиональных и личностных качеств, способствующее качественному изменению уровня обучения и воспитания. Преподаватель своим личным примером должен показывать стремление к самообразованию, вызывая интерес к познанию у обучающихся. Личный пример всегда более действенен и влиятелен для учеников. Авторитетный педагог всегда имеет больше шансов воздействовать на учащихся в течение образовательного и воспитательного процессов. Тем не менее, нельзя злоупотреблять доверием учеников.

Если личность воспитателя значит все в деле воспитания, то каким же образом можно действовать на личность иначе, как не путем свободного

убеждения путем педагогического воспитания и путем педагогической литературы? Когда у человека действительно есть убеждения, то ни новые знания, ни новые впечатления, ни новые отношения, ничто не в силах их поколебать, кроме собственных доказательств и собственных аргументов. Профессионально значимые убеждения учителя - это убеждения о том, как и чему нужно учить, воспитывать, на какие педагогические концепции опереться. Для современного учителя особенно важно иметь профессиональные убеждения, так как наука часто не дает окончательного ответа на вопросы, которые возникают в сложной педагогической практике.

Следовательно, необходимо формировать мировоззрение будущих педагогов еще в педагогических учебных заведениях. Только личность с устоявшимися ценностными ориентациями гуманистического профиля, может заложить нравственные основы своим воспитанникам. Преподаватель имеет дело с детьми, натурами впечатлительными и сложными, он проводит первые глубокие борозды в душе ребенка, руководя его познавательной деятельностью, этическим и эстетическим воспитанием, формируя его волю и характер. Ему вверено будущее человеческого общества, и главное достоинство учителя должно состоять в том, чтобы он умел воспитывать учеников своим предметом. Он призван осуществлять нравственно высокие и чистые цели воспитания гуманными средствами.

Сегодня в психолого-педагогической литературе широко используется термин «профессиональное становление» личности. Современные исследователи рассматривают «профессиональное становление» с различных позиций. Сущность категории «профессиональное становление» может быть выявлена в сопоставлении ее с категориями «развитие» и «формирование». Развитие определяется как объективный процесс внутреннего последовательного количественного и качественного изменения. Развитие - закономерное, направленное качественное изменение материальных и идеальных объектов. Одновременное наличие этих свойств отличает развитие от других изменений. Обратимые изменения характерны для процессов функционирования (то есть циклического воспроизведения постоянной системы связей и отношений); при отсутствии направленности изменения не могут накапливаться, что лишает процесс свойственной для развития единой, внутренней взаимосвязанной линии.

Развитие личности учителя происходит путем качественных изменений, ведущих к новому уровню ее целостности. Оно предполагает из-

менение сущностных сил личности, преобразование сложившихся установок, ориентации, мотивов поведения под влиянием изменяющихся общественных отношений. Развитие личности осуществляется через изменение ее направленности. Направленность личности является результатом противоречивого единства социализации, то есть усвоения социального опыта и культуры, и индивидуализации (процесса развития интеллекта, воли, эстетического вкуса, творческих способностей человека). В ходе развития личности происходит и становление ее целостности.

Профессиональное становление личности - это целостный, динамически развертывающийся во времени процесс от формирования профессиональных намерений до полной реализации себя в творческой педагогической деятельности. Основным противоречием профессионального становления является противоречие между сложившимися свойствами личности и объективными требованиями ведущей деятельности, значение которой состоит в том, что она обуславливает дальнейшее развитие личности. Осуществляя себя в ведущей деятельности, личность постепенно изменяется, что приводит к перестройке мотивов ведущей деятельности, формированию новых свойств личности.

Личностный рост - это качественные изменения личностного развития, затрагивающие основные жизненные отношения, «ядро» личности. Отношение к своей прошлой жизни как к прошлому и направленность в будущее позволяют говорить о таких качественных изменениях в личностном росте. Любая остановка в этой непрерывности может быть чревата наступлением застоя и началом деградации личности. Профессия педагога имеет свою специфику: он работает с Человеком, а значит, его собственная личность является мощным «рабочим инструментом». И чем совершенней этот инструмент, тем успешней профессиональный результат. Следовательно, именно в педагогической профессии личностный рост - неперемное условие профессионализма.

В модели профессионального становления будущего педагога необходимо определить позицию будущего учителя (студента). Ее следует представить как позицию личностного и профессионального саморазвития, где внешнее педагогическое воздействие совпадает с его внутриличностным потенциалом. Это, с одной стороны, означает соответствие его целей, мотивов и способов действий педагогическим требованиям, а с другой - выход за пределы указанных предписаний. Получается, что система педагогических требований не заглу-

шает, а инициирует способности студентов к поиску путей жизненного и профессионального роста, стимулируя его активность, избирательность, творческую устремленность.

В лично ориентированной парадигме образования проектируемое становление современного специалиста, педагога, может дать положительный результат только в том случае, в тех условиях, когда для становления учителя как творческой личности, сам педагог будет творцом. Учитель обречен в этом случае на творчество. Здесь в педагогическом сотрудничестве не может быть методов обучения и воспитания для всех. А это, в свою очередь, постепенно заставляет педагога расширять свой творческий потенциал. Будущий педагог должен обладать не только определенными педагогическими, организаторскими, коммуникативными способностями, но и глубокими знаниями и умениями для того, чтобы самому выявить необходимые для творчества средства, инструментарий и материалы, руководствуясь при этом соответствующими ориентирами. Результатом профессионального становления педагога является его профессиональное мастерство.

Таким образом, все педагогические труды К.Д. Ушинского созданы в XIX веке, но его учение актуально и в наши дни, когда происходит смена исторической формации, все острее ощущается кризис в образовании и культуре, и духовность отходит на второй план. Изменить такое положение, хотя бы в некоторой степени, может современный учитель, воспитанный на идеях К.Д. Ушинского.

Список использованной литературы:

1. Ушинский К. Д. Избранные труды: Антология гуманной педагогики / Сост. и авт. пред. П.А. Лебедев. М.: Амонашвили. 1998. 222 с.
2. Ушинский К.Д. О камеральном образовании // Собр. соч.: В 11 т. М.-Л.: АПН РСФСР. 1948. Т.1. С.121-252.
3. Ушинский К.Д. О пользе педагогической литературы // Собр. соч.: В 11 т. М.-Л.: АПН РСФСР. 1948. Т.2. С. 15-41.
4. Ушинский К.Д. Три элемента школы // Собр. соч.: В 11 т. М.-Л.: АПН РСФСР. 1948. Т.2. С.42-68.
5. Ушинский К.Д. О народности в общественном воспитании // Собр. соч.: В 11 т. М.-Л.: АПН РСФСР. 1948. Т.2. С.69-166.
6. Ушинский К.Д. Труд и его значение // Собр. соч.: В 11 т. М.-Л.: АПН РСФСР. 1948. Т.2. С.333-361.
7. Ушинский К.Д. О нравственном элементе воспитания // Собр. соч.: В 11 т. М.-Л.: АПН РСФСР. 1948. Т.2. С.362-488.
8. Ушинский К.Д. Воскресные школы // Собр. соч.: В 11 т. М.-Л.: АПН РСФСР. 1948. Т.2. С.489-514.
9. Ушинский К.Д. Психологические монографии (внимание) // Собр. соч.: В И т. М.-Л.: АПН РСФСР. 1948. Т.2. С. 515-553.
10. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения Н.И. Пирогова // Собр. соч.: В 11 т. М.-Л.: АПН РСФСР. 1948. Т.3. С.11-86.
11. Ушинский К.Д. Педагогическая поездка по Швейцарии // Собр. соч.: В И т. М.-Л.; АПН РСФСР. 1948. Т.3. С.87-254.
12. Ушинский К.Д. О необходимости сделать русские школы русскими // Собр. соч.: В 11 т. М.-Л.: АПН РСФСР. 1948. Т.3. С.306-315.
13. Ушинский К.Д. Что нам делать со своими детьми // Собр. соч.: В 11 т. М.-Л.: АПН РСФСР. 1948. Т.3. С.320-334.
14. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания // Собр. соч.: В 11 т. М.-Л.: АПН РСФСР. 1950. Т.9. С.13-562.

CERINȚELE PRIVIND PUBLICAȚIILE

Stimați colegi!

Vă reamintim cerințele privind manuscrisele prezentate spre publicare:

1. Articolul sau studiul se prezintă sub formă de manuscris (în două exemplare) și în format electronic (WinWord). Pe manuscris se indică data prezentării (revizuirii) articolului. Manuscrisul este semnat de către autor.

2. Textul: Word, Times New Roman; Font size 12; Space 1,5. Paginile urmează a fi numerotate.

3. Referințele: Notele bibliografice se prezintă la sfârșitul textului în formă originală: numele autorului, denumirea lucrării, anul și locul ediției, pagina. În format electronic: Word, Times New Roman; Font size 10; Space 1.

4. Volumul: textului articolului sau studiului științific să nu depășească o l.c.a., aproximativ 20 de pagini, comunicărilor științifice -10-12 pagini; al recenziilor maximum 5 pagini.

5. Rezumat. Articolele trebuie să fie însoțite în mod obligatoriu de rezumate traduse în limbi de circulație internațională (engleză, rusă) în volum până la 200 de cuvinte. În format electronic: Word, Times New Roman; Font size 11; Space 1. (Comunicările mici și recenziile nu conțin asemenea rezumate).

6. Extras din procesul verbal al ședinței catedrei (secțiilor, sectoarelor instituțiilor academice) cu recomandarea spre publicare.

7. Recenzia articolului cu recomandarea spre publicare prezentată de 1-2 specialiști cu grad științific de doctor/doctor habilitat în domeniul respectiv (pentru doctoranzi și competitori).

8. Materialul ilustrativ se prezintă în format A4, în formă grafică clară, cu numerotarea poziției fiecărui obiect, însoțit de o legendă. Fotografii și desenele trebuie să fie numerotate și însoțite de explicații.

9. Date despre autor:

a. Numele, prenumele;

b. Data, luna, anul nașterii;

c. Gradul și titlul științific;

d. Locul de muncă cu indicarea funcției;

e. Datele CPAS (codul asigurării sociale);

f. Adresele de la serviciu și domiciliu, cu indicarea: telefon, fax, e-mail;

g. Datele buletinului de identitate;

h. Codul personal de identificare.

i. Numele, prenumele și titlul articolului în limbile română, engleză și rusă.

10. Manuscrisele și varianta în format electronic pot fi prezentate direct la Colegiul de redacție al Revistei (IISD al AȘM, 31 August str., 82, MD-2012, Chișinău, MD 2012) sau trimise prin e-mail: aburian@mail.md; alexandrurian@mail.ru; alexandrurian@yahoo.com .Telefon: (37322) 23-33-10.

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ РУКОПИСЕЙ

Уважаемые авторы!

Напоминаем требования к оформлению рукописей, представляемых для опубликования:

1. Рукопись представляется **в двух экземплярах вместе с ее электронной копией** (программный редактор WinWord).
2. Текст должен быть отпечатан через 1.5 компьютерных интервала 14 шрифтом, сноски - 10 шрифтом. Страницы должны быть пронумерованы.
3. Нумерация сносок **постраничная, сквозная**.
4. Автором текст статьи (цитаты, цифры, сноски) должен быть вычитан и сверен.
5. Объем статьи и информация о научных конференциях не должен превышать **20-22** машинописных страниц, научного сообщения – **10-12**, а рецензии - **5** страниц.
6. К рукописи должны прилагаться:
  - 1) **справка об авторах (соавторах)** с указанием:
    - а) фамилии, имени, отчества;
    - б) числа, месяца, года рождения;
    - в) ученой степени, ученого звания;
    - г) основного места работы, должности;
    - д) номера страхового свидетельства Пенсионного фонда (СPAS);
    - е) домашнего и служебного адресов и телефонов;
    - ж) паспортных данных (серия, номер, кем и когда выдан);
    - з) персонального идентификационного номера.
  - 2) транслитерация фамилии и инициалов автора и перевод заглавия рукописи на английский язык.
  - 3) резюме статьи на английском, русском и молдавском языках (до 200 слов).
  - 4) Рецензия и выписка из протокола заседания кафедры о рекомендации к печати (для аспирантов, докторантов и соискателей).
7. Автором должен быть подписан **первый** экземпляр рукописи.
8. Рукописи, направленные автором на доработку, подлежат возврату в редакцию в рекомендованный срок с производственными изменениями и исправлениями в тексте (**в отпечатанном виде**) и с **электронной копией**.
9. Рецензии присылаются вместе с рецензируемыми книгами. В противном случае рецензии опубликованы не будут.
10. Статьи направляются **по почте** (не заказной) на адрес редакции: МД 2012, Республика Молдова, Кишинев, ул. 31 августа 1989 года, № 82 или по электронной почте: alexandruburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com ; buriana@km.ru . Телефон: (+37322) 23-33-10; Fax: (+37322) 23-41-45.

REQUIREMENTS REGARDING SCIENTIFIC PUBLICATINOS

Dear colleagues!

We want to remind you the requirements regarding manuscripts presented for publication:

1. The article or the study presented in written (two copies) and electronic formats (WinWord). On the written version to be indicated: date of presentation (revision) of the article. The written version is signed by the author.

2. The text: Word, Times New Roman; Font size 12; Space 1,5. Pages shall be numbered.

3. References: bibliographical notes to be presented at the end of the text in the original form: author's name, work's title, year and place of publication, page. In electronic format: Word, Times New Roman; Font size 10; Space 1.

4. Length: article of study text shall not exceed 20-22 pages; for scientific presentations -10-12 pages; for reviews – maximum 5 pages.

5. Summary. Articles shall be obligatorily accompanied by a summary translated into an international language (English and Russian), comprising not more than 200 words. In electronic format: Word, Times New Roman; Font size 11; Space 1. (Short presentations and reviews do not contain such summaries).

6. Extract from minute of the chair's meeting (sections, sectors of the academic institutions).

7. Review to the article with the recommendation for publication, presented by 1-2 professionals holding the scientific degree of Doctor in Law/Doctor Habilitat in the corresponding field (for doctoral students and competitors).

8. Illustrative material to be presented in A4 format, in a clear graphic form, the position of each object numbered, accompanied by a legend. Photographs and pictures shall be numbered and accompanied by explanations.

9. Data about the author:

j. Name, surname;

k. Date, month, year of birth;

l. Degree or scientific title;

m. Working place with the indication of function;

n. CPAS data (code of the social insurance);

o. Working and home addresses, with the indication of the telephone, fax, e-mail;

p. Data from the Identity Card;

q. Personal Identification Code;

r. Title of the article in Romanian, English and Russian languages;

11. Written and electronic versions can be presented directly to the Editorial Board (I.H.S.L. of the ASM, 82, 31 August Str., MD-2012, Chisinau, Republic of Moldova) or sent by e-mail: aburian@mail.md; alexandruruburian@mail.ru; alexandruruburian@yahoo.com . Telephone: (37322) 23-33-10.

DATE DESPRE AUTORI

BĂIEȘU, Aurel. Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

BICHERSCHI, Tatiana. Magistru în relații internaționale, competitor, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

BURIAN, Alexandru. Doctor habilitat în drept, profesor universitar, director al Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

BURIAN, Cristina. Magistru în drept, doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

CAUIA, Alexandru. Doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

CEBAN, Cristina. Doctor în drept, conferențiar cercetător, cercetător științific superior, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

CHIRTOACĂ, Natalia. Doctor în drept, conferențiar universitar, secretar științific al Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

CIAGLIC, Tatiana. Magistru în drept, lector, Colegiul Internațional de Administrare și Business

COBZARIU, Maricela. Doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

CUCOȘ, Diana. Doctor în drept, cercetător științific superior, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

GAMURARI, Vitalie. Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

GROSU, Ruslana. Magistru în drept, competitor, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

HARUȚA, Ana. Doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

NICHIFOR, Rodica. Magistru în relații internaționale, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

ROTARU, Oxana. Doctor în drept, conferențiar universitar interimar, lector, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

SPÎNU, Veronica. Magistru în drept, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

TROMBIȚAIA, Iulia. Magistru în drept, competitor, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

**Publicație periodică științifico-teoretică și informațional-practică
fondată de Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova
și Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova**

ISSN 1857-1999

Apare de 4 ori pe an

Nr. 3, 2008

© Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM , 2008